

ვ ა ა ტ ა კ ო ბ ა ლ ა ძ ე

**პროკურორი
როგორც სახელმწიფო პრალმდებელი**

**თბილისი, 2018
გაგონდვფლოზა „ქერისტფის სჰფჰარო“**

რედაქტორები:

ირაკლი გაბისონია საქართველოს ტექნიკური
უნივერსიტეტის იურიდიული
ფაკულტეტის დეკანი,
სამართლის დოქტორი, პროფესორი

ვეფხვია გვარამია სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
იურიდიული ფაკულტეტის დეკანი,
სამართლის დოქტორი, პროფესორი

წიგნი გამოცემულია საქართველოს ტექნიკური
უნივერსიტეტის სამართლისა და საერთაშორისო ურთიერთობების
ფაკულტეტის მიერ დამტკიცებული სამეცნიერო პროექ-
ტის “საგამოძიებო სამართლის” ფარგლებში

© პაატა კობალაძე, 2018

© გამომცემლობა “იურისტების სამყარო”, 2018

გამომცემლობა „იურისტების სამყარო“

თბილისი, მ. კოსტავას №75; 0171

ტელ.: (+995 032) 238 35 99; (+995) 557 51 51 34

ვებ-გვერდი: www.law.ge

ელ-ფოსტა: Info@law.ge

www.facebook.com/PublishingWorldofLawyers

ISBN 978-9941-9607-2-7

საქართველოს ახალი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი (შემოკლებით – სსსკ) გამოირჩევა რამდენიმე ძირითადი საკანონმდებლო სიახლით, რომელიც შეეხება საგამოძიებო და სასამართლო პროცედურების გამარტივებას, სისხლის სამართლის პროცესის პრინციპებს, სისხლისსამართლებრივ დევნას, სასამართლოსა და პროკურატურის უფლებამოსილებათა ახლებურ გააზრებას, დაზარალებულის სტატუსს, მონმისა და დამსწრე პირის უფლებებს, საპროცესო იძულების და აღკვეთის ღონისძიებებს, წინასასამართლო სხდომას, სიახლეებს განაჩენის გასაჩივრების პროცედურაში და სხვ.

უმთავრესი კი, ქართული სამართლებრივი სივრცისათვის თვისობრივად ახალი, სასამართლოში სისხლის სამართლის საქმის განხილვის ნოვატორული პროცედურაა, რაც ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტის შემოღებას გულისხმობს, რომელიც, იმედია, დადებით გავლენას მოახდენს სამართლიანი და ობიექტური მართლმსაჯულების განხორციელებაზე.

მონოგრაფიის დამუშავებისა და გამოცემის მიზანი სწორედ ისაა, რომ გაზემოაღნიშნული ფაქტორების გათვალისწინებით, პროკურორის ფუნქციებისა და საქმიანობის სხვადასხვა ასპექტები ახლებურ მიდგომას, შესწავლას და გაანალიზებას მოითხოვს, მათ შორის – სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის კუთხითაც.

ავტორი სიამოვნებით მიიღებს და გაითვალისწინებს ნაშრომის ირგვლივ გამოთქმულ ყველა სამართლიან შენიშვნას.

პაატა კობალაძე,
პროკურორი,
სამართლის დოქტორი,
სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი

ავტორის წინათქმა.....	5
შესავალი.....	10
თავი I. პროკურატურის ჩამოყალიბება და თანამედროვე სტატუსი.....	22
თავი II. სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის ინსტიტუტი და მისი ისტორია.....	29
თავი III. სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერა, როგორც სისხლის სამართლის საპროცესო ფუნქცია; მისი არსი და მნიშვნელობა.....	41
თავი IV. პროკურორის მონაწილეობა წინასასამართლო სხდომაში.....	51
თავი V. სახელმწიფო ბრალმდებელი პირველი ინსტანციის სასამართლოში.....	64
თავი VI. პროკურორის საბრალდებო სიტყვა; მისი სტრუქტურა და ზნეობრივ-ეთიკური საკითხები.....	80
თავი VII. პროკურორის უარი ბრალდებაზე და მისი სამართლებრივი შედეგები.....	103
თავი VIII. სახელმწიფო ბრალმდებელი საქმის სააპელაციო და საკასაციო განხილვის სტადიებზე.....	118
თავი IX. სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერა პროკურორის სხვა საპროცესო ფუნქციებთან მიმართებით.....	132
გამოყენებული ლიტერატურა:	
I. ნორმატიული აქტები და საცნობარო წყაროები.....	157
II. სპეციალური ლიტერატურა.....	159

სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერა, როგორც ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი სისხლის სამართლის საპროცესო ფუნქცია, და ამავე დროს, საქართველოს პროკურატურის რთული, მრავალფეროვანი და საპასუხისმგებლო საქმიანობა – არაერთხელ გამხდარა თეორეტიკოს-პროცესუალისტთა და პრაქტიკოს იურისტთა მსჯელობის საგანი. პროკურატურის საქმიანობის ძირითადი მიმართულებებისა და მისი ცალკეული პრობლემების, ისტორიული როლისა და დანიშნულების, სტატუსისა და ორგანიზაციის საკითხების, სახელმწიფო ხელისუფლების სისტემაში მისი ადგილისა თუ სასამართლო რეფორმების განხორციელების მიმართულებების შესახებ კონცეფციები გარკვეულწილად გაშუქებულია და დამუშავებულია ქართველი და უცხოელი მეცნიერების მიერ. მაგრამ გასული საუკუნის 40-70-იან წლებში რუსეთში გამოქვეყნებული სამიოდე ავტორის (მ. შიფმანი, ვ. სავიცკი, ვ. ბასკოვი) მონოგრაფიათა გარდა, იურიდიულ ლიტერატურაში არ მოიპოვება არცერთი ფუნდამენტალური გამოკვლევა, რომელიც სრულად და ამომწურავად გააანალიზებდა კონკრეტულად სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის დამოუკიდებელი ფუნქციის უმნიშვნელოვანეს ასპექტებს. უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ დასახელებულ ავტორთა შრომებში სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერა ძირითადად გაშუქებულია აბსოლუტურად სხვა, სოციალისტური სამართლებრივი სისტემის პირობებში, საბჭოური კანონმდებლობისათვის დამახასიათებელი „ზედამხედველობის“ ფუნქციის ჩრილში და მასში მოაზრებით.

რაც შეეხება საქართველოს, გარდა ამ ფუნქციის ზოგიერთი ასპექტისადმი მიძღვნილი ცალკეული სტატიებისა თუ პუბლიკაციებისა (რაც აშკარად არასაკმარისია საკითხის ძირეულად გამოკვლევისათვის), სისხლის სამართლის პროცესის ერთ-ერთი ძირითადი ფუნქციის – სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის – მეტ-ნაკლები სისრულით შემსწავლელი და გამშუქებელი მონოგრაფიული, სასწავლო, სადისერტაციო ან სხვა სოლიდური ნაშრომი საერთოდ არ მოიპოვება; ამდენად, წინამდებარე გამოკვლევა ამ სფეროში, მოქმედი სისხლის სამართლის სა-

პროცესო კოდექსის პირობებში (და, ამასთან, ახალი საპროცესო კოდექსის მიღების შემდეგ) პირველი ნაბიჯის გადადგმად შეიძლება ჩაითვალოს.

უნდა აღინიშნოს, რომ ბრალდების ფუნქცია ზოგადად, და სასამართლოში სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერა, – მეტად ვრცელი და მრავალფეროვანი საპროცესო საქმიანობაა. მასში ასახვას პოულობენ სისხლის სამართალწარმოების ძირითადი ფორმები და ინსტიტუტები, რომელნიც არსებობენ ბრალდებასთან მჭიდრო კავშირში. ბრალდების (და, მასთან ერთად, სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის) მრავალნახნაგოვანი ფუნქციის გამოკვლევა ნიშნავს სისხლის სამართალწარმოების მამოძრავებელი ძალის, ძირითადი ბაზისის სრულყოფილ შესწავლას, რომელზეც იგებიან და იშლებიან სისხლის სამართლის პროცესის სხვა ფუნქციები, რა დროსაც ანალიზი უნდა გაუკეთდეს სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის ყველაზე ძირითად, არსებით მხარეებს, ფორმებს და განხორციელების საშუალებებს, განხილული და შეფასებული უნდა იქნას რთული სადისკუსიო თემები და კონცეფციები, რაც ქვეშარიტების დადგენის ერთ-ერთი ხელშემწყობი პირობაა.

წინამდებარე მონოგრაფიულ ნაშრომში მიზნად ვისახავთ, გადმოვცეთ სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის ინსტიტუტის ზოგადი დებულებები, პროკურატურის, როგორც ამ ფუნქციის განმახორციელებელი ერთადერთი სუბიექტის ურთიერთობა სასამართლოსთან და პროცესის სხვა მონაწილეებთან, პროკურატურის ადგილი სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოთა სისტემაში. გარდა აღნიშნულისა, ნაშრომში გაშუქებულია სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის ფუნქციის არსი და მისი მნიშვნელობა, მისი ისტორია და დღევანდელობა, საპროცესო საქმიანობათა ურთიერთმიმართება, ბრალდებაზე უარის არსი და მისი სამართლებრივი შედეგები, პროკურორის საბრალდებო სიტყვის სტრუქტურა და მისი ზნეობრივ-ეთიკური საკითხები, პროკურორის (სახელმწიფო ბრალმდებლის) სტატუსი და უფლებამოსილება სისხლის სამართლის საქმის პირველ, სააპელაციო და საკასაციო ინსტანციებში განხილვის პროცესში, აგრეთვე კანონიერ ძალაში შესული განაჩენის გადასინჯვის სტადიაზე.

სახელმწიფო ბრალმდებლის საპროცესო მდგომარეობიდან გამომდინარე ნაშრომში ხაზი აქვს გასმული პროკურორის საქმიანობის განხორციელების კონკრეტულ ფორმებს: მტკიცებულებათა წარმოდგენა-გამოკვლევას, შუამდგომლობების აღძვრას, მოსაზრებათა გამოთქმას, მხარეთა კამათში მონაწილეობას, საჩივრების აღძვრა-შეტანას, მათ განხილვაში მონაწილეობას სათანადო საპროცესო ფორმით და ა.შ.

მითითებული საკითხების წარმოჩენა მით უფრო აქტუალურია თანამედროვე პირობებში, ბოლო წლებში საქართველოში დანყებული და გატარებული სამართლებრივი რეფორმის ფონზე, რომლის ერთ-ერთ ქვაკუთხედს სასამართლოსა და პროკურატურის ინსტიტუციურ-სტრუქტურული სრულყოფა, აგრეთვე სისხლის სამართალწარმოების პროცედურის მნიშვნელოვანი ცვლილებები წარმოადგენს, დამაგვირგვინებელი ეტაპი კი - ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტის შემოღებაა.

1995 წლის 24 აგვისტოს კონსტიტუციამ ახლებურად ჩამოაყალიბა საქართველოს პროკურატურის სტატუსი და უფლებამოსილება, ადგილი მიუჩინა მას სასამართლო ხელისუფლების სისტემაში და განსაზღვრა მისი ფუნქციები.

საქართველოს პროკურატურის სტრუქტურის, ორგანიზაციისა და ამოცანების შემდგომი მოწესრიგება-სრულყოფა უკავშირდება, ჯერ 1997 წლის 21 ნოემბრის ორგანულ კანონს, შემდგომ კი 2008 წლის 21 ოქტომბრის (ამჟამად მოქმედ) კანონს „პროკურატურის შესახებ“, რომლის მიხედვით საქართველოს პროკურატურა (შემდგომში - პროკურატურა) არის საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სისტემაში შემავალი სახელმწიფო საქვეუწყებო დაწესებულება, რომელიც თავის უფლებამოსილებას ახორციელებს საქართველოს კანონმდებლობით განსაზღვრულ ფარგლებში. ამავე კანონით განისაზღვრა პროკურატურის სტატუსი სასამართლოში სისხლის სამართლის საქმეთა განხილვისას: პროკურორი სასამართლოში გამოდის როგორც მხარე და მხარს უჭერს სახელმწიფო ბრალდებას.

პროკურატურის აღნიშნული ფუნქცია აისახა და კიდევ უფრო დაკონკრეტდა 1998 წლის 20 თებერვალს მიღებულ და 1999 წლის

15 მაისიდან ამოქმედებულ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში, თუმცა მისმა შემჭიდროებულ ვადებში მიღებამ სამართლის თეორიასა და სამართალდამცავ ორგანოთა (მათ შორის პროკურატურის) პრაქტიკას მრავალი სამართალგამოყენებითი პრობლემა შეუქმნა. მხედველობაში გვაქვს ბოლო წლების განმავლობაში კოდექსში შეტანილი ასეულობით ცვლილება, რის მიუხედავად ამ პროცესს იგი დღემდე საჭიროებდა, ვინაიდან პროკურორის მიერ სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის განხორციელების მიმართებით (და არა მარტო ამ ასპექტში) საპროცესო კოდექსი მრავალ საკანონმდებლო ხარვეზს შეიცავდა.

სამართლებრივი რეფორმის ფარგლებში 2009 წლის 9 ოქტომბერს მიღებული იქნა თვისობრივად ახალი, დემოკრატიული, ჰუმანური და უთუოდ პროგრესული (წინამორბედთან შედარებით) კოდიფიცირებული აქტი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, რომელიც ამოქმედდა 2010 წლის 1 ოქტომბრიდან.

საქართველოს ახალი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი (შემოკლებით – სსკ) გამოირჩევა რამდენიმე ძირითადი საკანონმდებლო სიახლით, რომელიც შეეხება საგამოძიებო და სასამართლო პროცედურების გამარტივებას, სისხლის სამართლის პროცესის პრინციპებს, სისხლისსამართლებრივ დევნას, სასამართლოსა და პროკურატურის უფლებამოსილებათა ახლებურ გააზრებას, დაზარალებულის სტატუსს, მონმისა და დამსწრე პირის უფლებებს, საპროცესო იძულების და აღკვეთის ღონისძიებებს, წინასასამართლო სხდომას, სიახლეებს განაჩენის გასაჩივრების პროცედურაში და სხვ.

უმთავრესი კი, ქართული სამართლებრივი სივრცისათვის თვისობრივად ახალი, სასამართლოში სისხლის სამართლის საქმის განხილვის ნოვატორული პროცედურაა, რაც ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტის შემოღებას გულისხმობს, რომელიც, იმედია, დადებით გავლენას მოახდენს სამართლიანი და ობიექტური მართლმსაჯულების განხორციელებაზე.

მონოგრაფიის დამუშავებისა და გამოცემის მიზანი სწორედ ისაა, რომ გაზემოაღნიშნული ფაქტორების გათვალისწინ-

ნებით, პროკურორის ფუნქციებისა და საქმიანობის სხვადასხვა ასპექტები ახლებურ მიდგომას, შესწავლას და გაანალიზებას მოითხოვს, მათ შორის – სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის კუთხითაც.

ავტორი სიამოვნებით მიიღებს და გაითვალისწინებს ნაშრომის ირგვლივ გამოთქმულ ყველა სამართლიან შენიშვნას.

პაატა კობლაძე,
პროკურორი,
სამართლის დოქტორი,
სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი

შესავალი

(რა თეზისებია წამოყენებული ნაშრომში)

საქართველოში, როგორც პოსტსოციალისტურ ქვეყანაში, დამოუკიდებლობის აღდგენისა და დემოკრატიული, სამართლებრივი სახელმწიფოს მშენებლობის გარდამავალი ეტაპი თავისთავად მრავალი კრიმინოგენური (განსაკუთრებით, გასული საუკუნის 90-იან წლებში), სოციალურ-პოლიტიკური თუ სამართლებრივი სიძნელეებით ხასიათდებოდა. ერთ-ერთ მნიშვნელოვან დაბრკოლებას დანაშაულის მზარდი მასშტაბები ქმნიდა, რომლის წინააღმდეგ ბრძოლას (მიუხედავად უკანასკნელ პერიოდში დანაშაულობასთან ბრძოლის გააქტიურებისა და დანაშაულის რიცხვის კლებისა) საზოგადოების განვითარების თანამედროვე ეტაპზე, მრავალ სხვა ფაქტორთან ერთად, განსაკუთრებული სისტემურ-კომპლექსური მიდგომა, სამართალდამცავ ორგანოთა სწორი ორგანიზაციულ-სტრუქტურული მოწყობა, მათი მაღალი პროფესიონალიზმი და სრულყოფილი საკანონმდებლო ბაზა ესაჭიროება.

საქართველოში დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის ცენტრში განსაკუთრებული პროცესუალური ფიგურა – პროკურორი დგას, რომელიც, გარდა სისხლის სამართლის პროცესის სასამართლომდელ სტადიებზე დაკისრებული (და სხვა არასაპროცესო) ფუნქციებისა, თავისი და მართლმსაჯულების ინტერესებიდან გამომდინარე, მიზანდასახულად და კომპეტენტურად უზრუნველყოფს წინასწარი გამოძიების სტადიაზე პირისადმი წაყენებული ბრალდების მხარდაჭერას სასამართლოში, ამასთან, იგი ამ საქმიანობას ახორციელებს სახელმწიფოს მიერ მინიჭებული უფლებამოსილების ფარგლებში, სახელმწიფოს სახელით და მისივე ინტერესების შესაბამისად.

უნდა აღინიშნოს, რომ პროკურორის საპროცესო საქმიანობა თავის აპოგეას სწორედ სასამართლოში აღწევს, რადგან სისხლის სამართლის საქმის სასამართლოში განხილვისა და განაჩენის დადგენის სტადია, როგორც მართლმსაჯულების განხორციელებისა და საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენის ყველაზე ეფექტური საშუალება, სამართლიანადაა მიჩნეული სისხლის სამართლის პროცესის ცენტრალურ, უმნიშვნელო-

ვანეს სტადიად, რომელიც საქვეყნოების, უშუალოების, ზეპირობის, მხარეთა სრული თანასწორობისა და შეჯიბრებითობის ატმოსფეროში მიმდინარეობს და რა დროსაც პროკურორის, როგორც სახელმწიფო ბრალმძებლის, ობიექტური და სამართლიანი პოზიცია ეფექტურად ეხმარება მართლმსაჯულების განმახორციელებელ ორგანოს და ნაფიც მსაჯულებს პირის ბრალეულობის საკითხის გადაჭრის უაღრესად საპასუხისმგებლო საქმეში.

სწორედ ამ უმნიშვნელოვანეს პროცესში იღებს მონაწილეობას პროკურორი, რომელიც შეჯიბრებითობის პრინციპის თანახმად მხარის პროცესუალური სტატუსით სარგებლობს და მხარს უჭერს სახელმწიფო ბრალდებას.

პროკურორის მიერ სასამართლოში საქმის განხილვისას განხორციელებულ მრავალფეროვან მოქმედებათა ერთობლიობას, რომლის საბოლოო მიზანი დანაშაულის ჩადენაში განსასჯელის მხილებაა, საპროცესო ლიტერატურაში სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერა ეწოდება. იგი საკმაოდ რთული და მრავალნახნაგოვანი პროცესია, რომელიც მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს სასამართლო განხილვის ფარგლებზე, პროცედურასა და საბოლოო შედეგებზე. ამიტომ სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის ფუნქცია სისხლის სამართლის პროცესის ერთ-ერთ ძირითად, მთავარ ფუნქციადაა აღიარებული.

სწორედ პროკურორის, როგორც სახელმწიფო ბრალმძებლის, სტატუსის და უფლებამოსილების გარკვევა, მისი საპროცესო მდგომარეობის ახლებურად წარმოჩენა, მისი საქმიანობის განხორციელების ფორმები, ტაქტიკური და მეთოდური ხერხები, თითოეული პროცესუალური მოქმედების ცალკეული ასპექტების ღრმა ანალიზი, პროკურორისა და სასამართლო განხილვის სხვა მონაწილეთა საპროცესო-სამართლებრივი ურთიერთობების გარკვევა-დაზუსტების საკითხი და ამ ფუნქციის განხორციელების მიმართებით ახალი საპროცესო კანონმდებლობის დახვეწის პრობლემა წარმოადგენს წინამდებარე მონოგრაფიის კვლევის ობიექტსა და საგანს, რა მიზნითაც ნაშრომში დავსახეთ შემდეგი ამოცანები:

1) სახელმწიფო ბრალდების ისტორიისა და მისი სრულყოფის ეტაპების წარმოჩენა;

2) ისტორიული გამოცდილებისა და თანამედროვე რეალობის გათვალისწინებით, საქართველოს პროკურატურის სტატუსის, ფუნქციების დაზუსტება და მისი ადგილის განსაზღვრა სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოთა არსებულ სისტემაში;

3) სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის, როგორც დამოუკიდებელი სისხლის სამართლის საპროცესო ფუნქციის ცნების ჩამოყალიბება;

4) სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის ფუნქციის გამიჯვნა სისხლისსამართლებრივი დევნის ფუნქციისაგან, მათი თანაფარდობა და ადგილი სისხლის სამართლის პროცესის სტადიებთან მიმართებით;

5) სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის შესახებ საკანონმდებლო ნორმათა შედარებით-სამართლებრივი ანალიზი და პროკურატურის როლი ამ ფუნქციის განხორციელებაში საზღვარგარეთის ქვეყნების მაგალითზე; 6) პროკურორის საპროცესო მდგომარეობის განსაზღვრა პირველი, სააპელაციო და საკასაციო ინსტანციის სასამართლოებში სისხლის სამართლის საქმეთა განხილვისას, აგრეთვე კანონიერ ძალაში შესული განაჩენის გასაჩივრების სტადიაზე;

7) წინადადებების შემუშავება სასამართლო სტადიებზე სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის ფუნქციის განხორციელების მიმართებით საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო ნორმების შესაბამისობაში მოყვანისა და კანონმდებლობის სრულყოფისათვის;

8) სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის მდგომარეობის ანალიზი სტატისტიკური მონაცემების განზოგადოების საფუძველზე;

9) სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის მიმართებით საპროკურორო საქმიანობაში არსებული ხარვეზების აღმოფხვრის გზები და სამომავლო ტენდენციების განსაზღვრა.

გამოკვლევა ეყრდნობა საქართველოს კონსტიტუციას, სისხლის სამართლის ახალ საპროცესო კანონმდებლობას,

„საქართველოს პროკურატურის შესახებ“ კანონს და სხვა ნორმატიულ ბაზას. მონოგრაფიის ინფორმაციულ ბაზას შეადგენს, ასევე, ქართველ, რუს და სხვა უცხოელ მეცნიერთა შრომები, მონოგრაფიები, სამეცნიერო სტატიები, პუბლიკაციები, სასწავლო-სამეცნიერო ლიტერატურა როგორც სისხლის სამართლის პროცესის, ასევე კრიმინალისტიკის, სახელმწიფოსა და სამართლის თეორიის, სამართლის ისტორიის, სისხლის სამართლის, კრიმინოლოგიის და იურიდიული მეცნიერების სხვა დარგებში, ისტორიული მონაცემები, დასავლეთის ქვეყნებისა და სოციალისტური პერიოდის კანონმდებლობა, ნორმატიული მასალა და საინფორმაციო ბიულეტენები.

ნაშრომის მეცნიერული სიახლე ყველა იმ მეტნაკლებად პრობლემატური საკითხის გამოკვლევაში მდგომარეობს, რომლებიც არასაკმარისადაა შესწავლილი ქართული სისხლის საპროცესო სამართლის მეცნიერების ფარგლებში. ამაზე მეტყველებს ის ფაქტი, რომ სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის ფუნქციის არსისა და განხორციელების პრობლემა დღემდე არ ყოფილა სრულყოფილად გამოკვლეულ-დამუშავებული რაიმე ფუნდამენტური გამოკვლევის დონეზე, ხოლო კანონმდებლობაში არსებული ხარვეზები, მასში შეტანილი ცვლილებები (რომელთა შეტანის საჭიროება დღემდეც დგას დღის წესრიგში) განაპირობებს სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის მრავალფეროვანი საპროცესო ფუნქციის პრობლემატური საკითხებისა და ცალკეული ასპექტების ერთ მთლიანობაში მეცნიერული დამუშავების აუცილებლობას.

ნაშრომის მეცნიერული სიახლე, კონკრეტულად, შემდგომში მდგომარეობს: 1) ქართულ იურიდიულ ლიტერატურაში სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის ფუნქციის თაობაზე რაიმე ფუნდამენტალური ნაშრომი ან გამოკვლევა არ მოიპოვება; 2) სახელმწიფო ბრალდების ინსტიტუტის მეტნაკლები სისრულით გამშუქებელი ერთეული სოლიდური ნაშრომები, რომლებიც მოიპოვება რუსული სისხლის საპროცესო სამართლის მეცნიერებაში, გამოქვეყნებულია ათეულობით წლების წინ, პრობლემას აშუქებენ სრულად განსხვავებულ, სოციალისტური სამართლებრივი სისტემისათვის დამახასიათებელ ასპექტში; 3)

ნაშრომში ახლებურადაა გააზრებული სახელმწიფო ბრალდების ინსტიტუტი, როგორც შეჯიბრებითობის პრინციპისათვის სისხლხორცეული, დამოუკიდებელი სისხლის სამართლის საპროცესო ფუნქცია, რომელიც ხორციელდება სრული თანასწორობის საფუძველზე და რომელიც თავისუფალია ყოველგვარი საზედამხედველო უფლებამოსილებებისაგან ამ სფეროში. ამასთან, იგი გამიჯნულია სისხლის სამართლებრივი დევნისაგან; 4) წინააღმდეგ დღემდე დომინირებადი მოსაზრებებისა, პროკურორის საპროცესო მდგომარეობად მიჩნეულია მისი არა საზედამხედველო სტატუსი, არამედ როგორც მხარის მიერ სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერა არა მარტო სასამართლო გამოძიების, არამედ სისხლის სამართლის პროცესის ყველა სასამართლო სტადიაზე; 5) გააზრებული და წარმოჩენილია პროკურორის მიერ ბრალდებაზე უარის თქმა, როგორც არაორდინალური, განსაკუთრებული საქმიანობა და მისი სამართლებრივი შედეგები; 6) ისტორიულ გამოცდილებაზე დაყრდნობით გაანალიზებულია სამართალში მიცემის სტადია, პოზიტიურადაა მიჩნეული მისი მსგავსი პროცედურის – წინასასამართლო სხდომის - ნოვაციის სახით შემოტანა ახალ საპროცესო კანონმდებლობაში და შემიშავებულია წინადადებები, რაც ამ პროცედურაში მეტ შეჯიბრებითობის ელემენტებს შეიტანს; 7) შემუშავებულია პროკურორის საბრალდებო სიტყვის სტრუქტურა მასში ახალი სავალდებულო ელემენტების დამატებით, მისი მომზადების, წარმოთქმის წესი და ფორმა; 8) სასამართლო პრაქტიკის, სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის სტატისტიკური მონაცემების ანალიზის და პირადი გამოცდილების საფუძველზე წარმოდგენილია წინადადება-რეკომენდაციები, სასამართლოში სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის სფეროში საპროკურორო საქმიანობის ეფექტურობის ამაღლების მიზნით; 9) სრულიად ახლებურად მოიაზრება პროკურატურის როლი სამართლებრივ სახელმწიფოში, განსხვავებით პროკურატურის საბჭოური მოდელისაგან. გამოთქმულია მოსაზრება, რომ პროკურატურის მიკუთვნება სასამართლო (წინამორბედი კანონმდებლობით), ან, დღეისათვის არსებული სტატუსით – აღმასრულებელი ხელისუფლებისადმი ვერ ასახავს მის ფუნქციონალურ დანიშნულებას.

ამასთან, საჭიროდ ვთვლით, პროკურატურას აღუდგეს ზოგიერთი ფუნქცია, რაც ხელს შეუწყობს ქვეყანაში კანონიერების პრინციპის გატარებას და მართლწესრიგის განმტკიცებას; 10) გამოთქმულია მთელი რიგი წინადადებები სასამართლოში სისხლის სამართლის საქმეთა განხილვისას სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის მომწესრიგებელი. ურთიერთსაწინააღმდეგო სამართლებრივი ნორმების შესაბამისობაში მოყვანის და საკანონმდებლო ხარვეზების აღმოფხვრის მიმართებით.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, თეზისების სახით წარმოდგენილია შემდეგი დებულებები და წინადადებები:

1. პროკურატურის წარმოშობისა და განვითარების ისტორიიდან გამომდინარე, პროკურორის ერთ-ერთი უპირველესი დანიშნულება სასამართლოში ბრალდების მხარდაჭერა და განსასჯელის მხილება იყო.

2. ბრალდება, განხორციელებული პროკურორის მიერ, სახელმწიფო ბრალდებად გარდაიქმნა საფრანგეთში 1586 წლის კანონის შემდგომ.

3. პროკურატურის „საბჭოური“ მოდელი, დღიდან მისი ჩამოყალიბებისა, მოიაზრებოდა კანონების ზუსტ და ერთგვაროვან შესრულებაზე ზედამხედველობის (მათ შორის – სასამართლოებისადმი) დამოუკიდებელ ორგანოდ, რაც იმთავითვე ფიქცია იყო, რადგან ზღუდავდა სასამართლოს დამოუკიდებლობას, ამასთან, თავის საქმიანობას ახორციელებდა მკაცრი პარტიული დიქტატის და კონტროლის ქვეშ.

4. მოქმედი კანონმდებლობით (2008 წლის კანონი „პროკურატურის შესახებ“) განსაზღვრული პროკურატურის ადგილი სახელმწიფო მექანიზმში, როგორც აღმასრულებელი ხელისუფლების დანესებულება, (ისევე, როგორც „პროკურატურის შესახებ“ 1997 წლის ორგანული კანონით მისი „მიტმასნება“ სასამართლო ხელისუფლებისადმი) მიუღებლად მიგვაჩნია; ამასთან, საჭიროდ ვთვლით, პროკურატურას აღუდგეს კანონით ჩამორთმეული ზოგიერთი ფუნქციის ცალკეული ელემენტები.

5. თანამედროვე მსოფლიოს ცივილიზებული ქვეყნების კანონმდებლობათა ანალიზით ცხადი ხდება, რომ პროკურატურის (ზოგიერთი გამონაკლისის გარდა) ხელშია „მონოპოლიზე-

ბული“ სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის ორდინალური ფუნქციის განხორციელება.

6. სასამართლოში სახელმწიფო ბრალდების მხარდამჭერი პროკურორი სარგებლობს აბსოლუტური დამოუკიდებლობით და ამ სფეროში ყველაზე ნაკლებად ვლინდება პროკურატურის ცენტრალიზაციის პრინციპის მთავარი ელემენტი – სახელისუფლებო-განმკარგულებელი ხასიათი.

7. სახელმწიფო ბრალდებაში მოიაზრება მისი არსი როგორც მატერიალურ-სამართლებრივი (ბრალდების საგანი – სისხლისსამართლებრივად დასჯადი ქმედების მატერიალურ-სამართლებრივი გამოხატულება, საბოლოოდ ფორმირებული საბრალდებო დასკვნაში) მნიშვნელობით, ისე საპროცესო-სამართლებრივი კუთხით (ბრალდების განხორციელება, მისი მტკიცება სასამართლოში). განსაზღვრულია ამ ფუნქციის დაწყების მომენტი – წინასასამართლო სხდომის) სტადიიდან, რაც გრძელდება პროცესის ყველა სასამართლო სტადიაზე. აღნიშნული საკითხი ახალ საპროცესო კოდექსში რიგი საკანონმდებლო ცვლილებების შეტანას საჭიროებს.

8. სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერა გამიჯნულია სისხლისსამართლებრივი დევნისაგან, დასაბუთებულია მათი დამოუკიდებელი ხასიათი.

9. დასაბუთებულია, რომ წინასასამართლო სხდომაზე მტკიცებულებები იხილება არა მხოლოდ მათი დასაშვებობის (როგორც ამას კანონმდებელი თვლის), არამედ, რეალურად, შესახებობისა და საკმარისობის თვალსაზრისითაც.

10. პროკურორის, როგორც მხარის, საბრალდებო საქმიანობის რეალიზაციის ეფექტურობის ასამაღლებლად გამოთქმულია მოსაზრება, რომ უნდა გაფართოვდეს პროკურორის (და, ცხადია, მოწინააღმდეგე მხარის) უფლებები. ამ მხრივ საჭიროა სათანადო საკანონმდებლო ცვლილება-დამატებების შეტანა ახალი საპროცესო კოდექსის 219-ე მუხლში.

11. უნდა მოწესრიგდეს პროკურორის წინასასამართლო სხდომაზე სიტყვით გამოსვლის ფორმის საკითხი.

12. გამოთქმულია ტაქტიკური ხასიათის რეკომენდაცია, რომ წინასასამართლო სხდომაზე მონაწილეობდეს ის პროკურორი,

რომელიც უშუალოდ ახორციელებდა საპროცესო ხელმძღვანელობას წინასწარ გამოძიებაზე, და იმავე პროკურორმა დაუჭიროს მხარი ბრალდებას სასამართლო გამოძიების სტადიაზე.

13. საპროცესო თეორიაში ადრე გამოთქმული მოსაზრებების საწინააღმდეგოდ, დასაბუთებულია, რომ პროკურორი საერთოდ, სასამართლოში, და მათ შორის – სასამართლო გამოძიების სტადიაზე მხოლოდ მხარეა, რომელიც მხარს უჭერს სახელმწიფო ბრალდებას და მას სხვა რაიმე (მაგალითად, „საზედამხედველო“) ფუნქცია სასამართლოში არ გააჩნია.

14. გადმოცემულია „მხარის“ ცნებისათვის დამახასიათებელი ორი მომენტი – პროცესუალური ინტერესი და თანასწორობა ამ ინტერესის განსახორციელებლად, რაც განსაზღვრავს პროკურორის საპროცესო მდგომარეობას სასამართლოში.

15. პოზიტიურადაა მიჩნეული მოქმედ საპროცესო კოდექსში შემოტანილი საკანონმდებლო ნოვაცია – პროკურორის შესავალი სიტყვით სასამართლო გამოძიების დაწყება. სასურველია ამ მხრივ ახალი საპროცესო კოდექსის 241-ე მუხლის დახვეწა-დაზუსტებაც მხარეთა შესავალი სიტყვების სტრუქტურისა და მოცულობის მიმართებით.

16. საპროცესო კოდექსის ტერმინოლოგიურ-შინაარსობრივი უზუსტობა „ბრალდებულის მიერ თავის დამნაშავედ ცნობა“ (სსსკ 219-ე და 230-ე მუხლები) – უხეშად არღვევს უდანაშაულობის პრეზუმფციის პრინციპის დებულებებს, რაც უნდა შეიცვალოს ფრაზით: „აღიარებს თუ არა ბრალდებული მისთვის წარდგენილ ბრალდებას“.

17. გაკრიტიკებულია გავრცელებული მოსაზრება, რომ პირველ რიგში განსასჯელის დაკითხვით უნდა დაიწყოს მტკიცებულებათა გამოკვლევა. აღნიშნული საკითხი ჩვენს მიერ მიჩნეულია წმინდა ტაქტიკურ საკითხად.

18. უნდა დაზუსტდეს ბრალდებულის დაკითხვის პროცედურა; უნდა დადგინდეს, რომ პირველ რიგში მას დაკითხავს სა-ხელმწიფო ბრალმძებელი – ბრალდების ინიციატორი – შეჯიბრებითობის არსიდან გამომდინარე.

19. პოზიტიურ მიდგომად უნდა ჩაითვალოს, წინამორბედი

კანონმდებლობისაგან განსხვავებით, ახალი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით, სასამართლოს თავისი ინიციატივით მტკიცებულებათა წარდგენა-გამოკვლევის უფლებამოსილება აღარ გააჩნია).

20. გამართლებულია და პოზიტიურადაა მიჩნეული ადრე მოქმედი, 1998 წლის 20 თებერვლის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით დადგენილი საკანონმდებლო პროცედურა – გარკვეულ შემთხვევაში სასამართლო გამოძიების გაუქმება-შეკვეცა და მასთან დაკავშირებული მართლმსაჯულების ინტერესების დამცავი მექანიზმი – მხარეთა და სასამართლოს მიერ განსასჯელის აღიარების ნებაყოფლობითობის საკითხის გამოკვლევის აუცილებლობა, – რაც საბოლოო ჯამში დროისა და საპროცესო საშუალებების დაზოგვას ემსახურება. გაუმართლებელია, რომ ახალი კოდექსი ამ პროცედურას აღარ ითვალისწინებს.

21. ჩვენს მიერ შემუშავებული და წარმოდგენილია პროკურორის დასკვნითი ანუ საბრალდებო სიტყვის მეტ-ნაკლებად ამომწურავი სტრუქტურა, რომლის შემადგენელი ელემენტები სრულად უნდა პასუხობდნენ სასამართლოს მიერ განაჩენის დადგენისას (ან ნაფიც მსაჯულთა მიერ – ვერდიქტის გამოტანისას) გადასანყვეტ საკითხებს.

22. გამოთქმულია მოსაზრება, რომ სასჯელის კონკრეტული ზომის მოთხოვნა პროკურორის მიერ წარმოადგენს ბრალდების მტკიცების ლოგიკურ გაგრძელებას, ხელს უწყობს სასამართლოს შინაგანი რწმენის ფორმირებას და აღიქმება, როგორც განსასჯელის მოქმედების ზუსტი სახელმწიფოებრივი შეფასება.

23. პროკურორის მიერ რეპლიკის (მოკლე შეპასუხება) გამოთქმის უფლება სასურველია არა ყოველთვის, არამედ განსაკუთრებულ შემთხვევებში, და იგი არ უნდა იქცეს მეორე საბრალდებო სიტყვად.

24. მიგვაჩნია, რომ ზნეობრივ-ეთიკურ საკითხებს საბრალდებო სიტყვის წარმოთქმისას, სიტყვის მომზადებას გეგმის, თეზისების, მტკიცებულებათა დაჯგუფების თვალსაზრისით, – დიდი მნიშვნელობა ენიჭება პროკურორის მოსაზრებათა სისტემატიზაციის და მათი ლოგიკური წარმოჩენისათვის, რაც საბოლოოდ, საბრალდებო სიტყვის ეფექტურობას ზრდის.

25. პროკურორის მიერ ბრალდებაზე მთლიანად (სრულად) უარის თქმა განხილულია, როგორც მისი საქმიანობის ძირითადი მიმართულების – ბრალდების მხარდაჭერის – სრულიად სანიხალმდეგო მოქმედება, ე.წ. დისფუნქცია, რომლითაც პროკურორი მთლიანად უარყოფს ბრალდებას. ამ არაორდინალურ შემთხვევებში ბრალდების ფუნქცია ქრება და პროკურორი რჩება ფუნქციის გარეშე.

26. გადმოცემულია ბრალდებაზე უარის თქმის სპეციფიკური საპროცესო ინსტიტუტის დამახასიათებელი ძირითადი ნიშნები: 1) სუბიექტი შეიძლება იყოს მხოლოდ ის პროკურორი, რომელიც ბრალდებას მხარს უჭერდა სასამართლოში; 2) ბრალდებისადმი პროკურორის უარყოფითი დამოკიდებულება; 3) ამ დამოკიდებულების გამოხატვის ფორმები (გამამართლებელი განაჩენის გამოტანის ან საქმის შეწყვეტის მოთხოვნა, განსხვავებით კანონმდებლის პოზიციისაგან, რომელიც აღიარებს მხოლოდ ამ უკანასკნელს – სსსკ 250 მუხლის 1 ნაწილი); 4) პროკურორის საბრალდებო საქმიანობის ლიკვიდაცია; 5) ბრალდებაზე უარის თქმის სამართლებრივი შედეგები.

ამასთან, მიგვაჩნია, რომ საკანონმდებლო წესით უნდა დაზუსტდეს ბრალდებაზე უარის თქმის საფუძვლები.

27. ჩვენს მიერ წარმოდგენილია და დასაბუთებულია მოსაზრება, რომ ბრალდებაზე პროკურორის მიერ მთლიანად უარის თქმისათვის სავსებით საკმარისია მისი შინაგანი რწმენის პერყევის (და არა მისი სრულიად საპირისპირო ფსიქოლოგიური მდგომარეობის – უდანაშაულობის რწმენის ჩამოყალიბების) პროცესი. განხილულია მისი მიზეზები.

27. წარმოდგენილია ბრალდებაზე უარის თქმის საფუძვლების დაყოფა 3 ჯგუფად: 1) სამართლებრივი (ნორმები, რომლებიც იწვევენ სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტას); 2) ფაქტიური (მტკიცებულებითი მასალა); 3) ფსიქოლოგიური (შინაგანი რწმენის შეცვლა).

28. მიგვაჩნია, რომ პროკურორის მიერ ბრალდებებზე უარის თქმის შესახებ განცხადების გაკეთების ყველაზე ხელსაყრელი მომენტი სასამართლო (მხარეთა) კამათია, მას შემდეგ, რაც სასამართლო გამოძიებისას წარმოდგენილია და გამოკვლეულია

ყველა მტკიცებულება და მათ მიეცათ ადექვატური შეფასება.

29. ჩამოყალიბებულია მოსაზრება, რომ პროკურორის უარი ბრალდებაზე არ უნდა ართმევდეს უფლებას სასამართლოს, გააგრძელოს საქმის განხილვა და გადაწყვიტოს იგი თავისი შინაგანი რწმენით.

30. მოცემულია ბრალდებაზე უარის თქმის მოსაზრების ჩამოყალიბების ფორმა.

31. სააპელაციო და საკასაციო სამართალწარმოებისას პროკურორის, როგორც მხარის საპროცესო საქმიანობის რეალიზაციის ყველა ფორმა ერთობლიობაში საბრალდებო ფონს ქმნის, რაც საბრალდებო ფუნქციის (სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის) განხორციელების გაგრძელებას ნიშნავს.

32. გამოთქმულია რიგი მოსაზრებები საკასაციო წესით საქმის განხილვის პროცედურული სრულყოფის თაობაზე, ძირითადად, საკასაციო სამართალწარმოებაში პროკურორის სავალდებულო მონაწილეობის, აგრეთვე მის მიერ გამოთქმული მოსაზრებების (მისი საქმიანობის საპროცესო ფორმის) ჩამოყალიბების წესი და შინაარსი (სტრუქტურა).

33. გამოვთქვამთ მოსაზრებას, რომ ქვემდგომი პროკურორის მიერ ზემდგომი პროკურორის სააპელაციო ან საკასაციო საჩივრის მოთხოვნათა უარყოფა, ამ ინსტანციებში საქმის გადასინჯვის პროცესში, სავსებით დასაშვებია, რადგან საქმის განხილვისას ქვემდგომი პროკურორი პროცესუალურად აბსოლუტურად დამოუკიდებელია.

34. კანონიერ ძალაში შესულ განაჩენთა გადასინჯვის ქართული მოდელი (ახლად გამოვლენილ გარემოებათა გამო) – დახასიათებულია, როგორც საგამონაკლისო სახის პროცედურა, რომელიც ხასიათდება თავისებური ნიშნებით და პროკურორის საქმიანობის სპეციფიკურსობით ამ სტადიაზე.

35. შემუშავებული და გადმოცემულია პროკურორის შუამდგომლობის, როგორც სასამართლოში კანონიერ ძალაში შესული განაჩენის გადასინჯვის დაწყების საფუძველის, სტრუქტურა და შინაარსი, რასაც კანონმდებელი არ განსაზღვრავს, აგრეთვე პროკურორის მიერ მოსაზრების ჩამოყალიბების ფორმა და ის მოთხოვნები, რასაც იგი უნდა აკმაყოფილებდეს.

ზემოთჩამოთვლილი თეზისების გარდა ნაშრომში წარმოდგენილია მთელი რიგი წინადადება-რეკომენდაციები საპროცესო კანონმდებლობის შემდგომი სრულყოფის მიმართებით.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას: მონოგრაფიული ნაშრომის თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობა იმაში მდგომარეობს, რომ მასში ჩამოყალიბებული თეორიული დებულებები და პრაქტიკული რეკომენდაციები ამაღლებენ და სრულყოფენ სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის ფუნქციის ეფექტურობასა და გეგმაზომიერებას, ხელს შეუწყობენ სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობის სრულყოფას, პროკურატურის შესაბამის სტრუქტურულ ქვედანაყოფთა მუშაობის ეფექტურობის ამაღლებას და სწორი, სამართლიანი მართლმსაჯულების განხორციელებას.

მონოგრაფიული კვლევის შედეგები და მასალები შესაძლებელია გამოყენებული იქნეს სისხლის საპროცესო სამართლის, როგორც იურიდიული სასწავლო დისციპლინის ფარგლებში, სასწავლო პროცესის საბაკალავრო საპროგრამო მასალის ათვისებისას, აგრეთვე სათანადო სამაგისტრო პროგრამების შესწავლისას.

თავი I. პროკურატურის ჩამოყალიბება და თანამედროვე სტატუსი

ტერმინი „პროკურორი“ ლათინურია და „მზრუნველს“ ნიშნავს, რომლის ძირითადი ამოცანაა საქმეზე ზრუნვა (საქმის მართვა) კანონიერების განმტკიცებისათვის¹.

პროკურატურა პირველად XIV საუკუნის საფრანგეთში ჩამოყალიბდა. მისი საქმიანობის მიმართულებების განსაზღვრაში გადამწყვეტი როლი მეფე ფილიპე მეოთხემ შეასრულა (საკანონმდებლო აქტის - „ორდონანსის“ გამოცემით 1302 წელს). 1586 წელს მიღებული იქნა კანონი საფრანგეთის პროკურატურის ორგანიზაციისა და საქმიანობის შესახებ, რომლის ერთ-ერთ ძირითად მიმართულებად სასამართლოში სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერა დაფიქსირდა².

მე-16-17 საუკუნეებიდან საფრანგეთში პროკურატურის ჩამოყალიბების პროცესი ფაქტობრივად დასრულდა, რასაც ხელი ზემოაღნიშნული კანონის მიღებამაც შეუწყო და ამ პერიოდიდან იწყება მისი გავრცელება მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში. ფრანგული პროკურატურის მოდელი დღემდე რჩება დასავლეთის ქვეყნების პროკურატურების ეტალონად.

საქართველოში პროკურატურის საქმიანობა გაიგივებულია ჯერ მეფის რუსეთის, შემდგომ საბჭოთა პროკურატურის საქმიანობასთან, რადგან ძველ საქართველოში ეს ინსტიტუტი არ არსებობდა. 1801 წლიდან – ქართული სახელმწიფოებრიობის გაუქმებისა და რუსეთის იმპერიის განაპირა რეგიონად (ნაწილად, გუბერნიად) გამოცხადების მომენტიდან საქართველოს გასაბჭოებამდე ჩვენთან დამოუკიდებელი ორგანო პროკურატურის სახით არ ფუნქციონირებდა. ადგილზე პროკურატურის ფუნქციები ხორციელდებოდა მეფის რუსეთის ცენტრალი-

1 ტერმინის შესახებ იხ.: ა. ფალიაშვილი, საქართველოს სამართალდამცავი ორგანოები, „მერიდიანი“, თბ., 2001, გვ. 130; ი. გაბისონია, პროკურატურის სტატუსი საზღვარგარეთ და საქართველოში, შპს „ფავორიტი“, თბ., 1999, გვ. 28-29; ი. აქუბარდია, საქართველოს პროკურატურის ისტორია და თანამედროვე ორგანიზაცია, „მერიდიანი“, თბ., 1999, გვ. 3; В.И. Басков, Курс прокурорского надзора, изд-во «Серцало», М., 1999, стр. 15; ნ. მარიამიშვილი-ქოჩორაშვილი, პროკურატურის ისტორიის სათავეებთან, ჟურნ. „სამართალი“, 1998, №9-10, გვ. 74.

2 В.И. Басков, Курс прокурорского надзора, изд-во «Серцало», М., 1999, стр. 16.

ზებული პროკურატურის ერთ-ერთი რგოლის (საგუბერნიო, პერიფერიული პროკურატურის) მიერ. საბჭოთა რუსეთის მიერ საქართველოს ანექსიის შემდეგ კი საქართველოს სსრ პროკურატურა დროის უმეტეს მონაკვეთში სსრ კავშირის პროკურატურის შემადგენელი ნაწილი იყო. ამდენად, საქართველოში პროკურატურის საქმიანობის ხანგრძლივი პერიოდი მეფის რუსეთისა და რსფსრ პროკურატურის ისტორიას უკავშირდება და მისი განცალკევებით შესწავლა შეუძლებელია.

მეფის რუსეთში პროკურატურის დამაარსებლად პეტრე I ითვლება, რომლის 1722 წლის 12 იანვრის ბრძანებით სენატთან დაარსდა რუსეთის იმპერიის პროკურატურა, სათავეში გენერალ-პროკურორით. პეტრე I რუსეთში პროკურატურის შექმნის იდეამდე მივიდა საფრანგეთში არსებული ანალოგიური ინსტიტუტის გავლენით, რომლის ძირითადი ფუნქციები იყო მეფის ხელისუფლების ინტერესების დაცვა და სასამართლო საქმიანობაში მონაწილეობა.

საქართველოში რუსეთის იმპერიის დაშლის შემდეგ, საქართველოს გასაბჭოებამდე, ე.ი. 1921 წლის 25 თებერვლამდე, დემოკრატიული რესპუბლიკის არსებობის პერიოდში პროკურატურა დამოუკიდებელ ორგანოდ არ ჩამოყალიბებულა, იგი სასამართლოებთან არსებობდა. 1919 წლის 29 ივნისს საქართველოს დამფუძნებელი კრებისა და მთავრობის მიერ მიღებული კანონით დამტკიცდა „საქართველოს სენატის დებულება“, რომლის თანახმადაც სენატში ცალ-ცალკე არსებობდა სისხლის სამართლისა და სამოქალაქო დეპარტამენტები. მათი ხელმძღვანელების – პროკურორების ფუნქციებში შედიოდა განსახილველ საქმეებზე დასკვნების მიცემა და სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერა. რაც შეეხება დამოუკიდებელი საქართველოს 1921 წლის 21 თებერვლის კონსტიტუციას, იგი პროკურატურას საერთოდ არ ცნობდა.

1922 წლის 11 ნოემბერს სრულიად საქართველოს საბჭოების ცენტრალურმა აღმასრულებელმა კომიტეტმა დაამტკიცა „დებულება პროკურატურის შესახებ“, აგრეთვე მიიღო №19 დადგენილება „პროკურატურის შემოღების შესახებ“. ეს დებულება წარმოადგენდა საპროკურორო საქმიანობის მომწესრიგე-

ბელ პირველ საკანონმდებლო აქტს საქართველოში³. იგი ძალაში შევიდა 1922 წლის 15 ნოემბერს, რა დღეც ითვლება საქართველოში პირველი სახელმწიფო (რესპუბლიკური ორგანოს სახით) პროკურატურის დაარსების დღედ.

პროკურატურის ორგანოების ცენტრალიზაციის, ერთიანობისა და დამოუკიდებლობის სრულად ამოქმედებას ხელი შეუწყო ჯერ სსრ კავშირის პროკურატურის შექმნამ (1933 წლის 20 ივნისს), შემდეგ კი იუსტიციის სახალხო კომისარიატის დაარსებამ (1936 წლის 20 ივლისი). ამ პერიოდიდან საქართველოს პროკურატურა საბოლოოდ გამოეყო საქართველოს იუსტიციის სახალხო კომისარიატს და უშუალოდ დაექვემდებარა სსრ კავშირის პროკურატურას, რომლის საქმიანობა და ფუნქციები (რომელთა შორის „ზედამხედველობითი“ ფუნქციები დომინირებდა) მთლიანად წესრიგდებოდა საკავშირო კანონმდებლობით.

სსრ კავშირის დაშლის შემდეგ, 1992 წლის 17 ივნისს საქართველოს რესპუბლიკის სახელმწიფო საბჭომ დაამტკიცა დროებითი დებულება „საქართველოს რესპუბლიკის პროკურატურის შესახებ“, რომლითაც ახლებურად განისაზღვრა დამოუკიდებელი საქართველოს პროკურატურის ამოცანები, სისტემა და ორგანიზაცია.

საქართველოში დემოკრატიის გამარჯვების და სამართლე-
3 იხ.: 1) ვ. მეტრეველი, ხელისუფლების დანაწილების პრობლემები საქართველოს 1921 წლის კონსტიტუციის მიხედვით. სამართლის რეფორმა საქართველოში; თსუ-ს გამომცემლობა, თბ., 1994, გვ. 44; 2) ი. გაბისონია, პროკურატურის სტატუსი საზღვარგარეთ და საქართველოში, შპს „ფავორიტი“, თბ., 1999, გვ. 227-229. პროკურატურის ჩამოყალიბების, ისტორიული განვითარებისა და ფუნქციონალურ-სრულყოფის საკითხების უფრო დეტალური გაშუქებას ცილდება ნაშრომის კვლევის საგანს. აღნიშნულთან დაკავშირებით დაწერილებით იხ.: ა. ფალიაშვილი, საქართველოს სამართალდამცავი ორგანოები, „მერიდიანი“, თბ., 2001; ა. ფალიაშვილი, საბჭოთა პროკურატურის განვითარების ძირითადი ეტაპები, „სამართალი“, 1982, №3; ი. გაბისონია, პროკურატურის სტატუსი საზღვარგარეთ და საქართველოში, „ფავორიტი“, თბ., 1999; ი. აქუბარდია, საქართველოს პროკურატურის ისტორია და თანამედროვე ორგანიზაცია, „მერიდიანი“, თბ., 1999; დ. კარიაული, პროკურატურის ორგანოები საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების პირველ წლებში, „სამართალი“, 1998, №3-4; И. Сухратов, Возникновение и исторические этапы развития Российской прокуратуры, - в кн.: «Прокурорский надзор в Российской Федерации» (под ред. А.А. Чувиленга), «Юрист», М., 1999; Советская прокуратура, история и современность, «Юрид. литература», М. 1977 და სხვ.

ბრივი სახელმწიფოს მშენებლობის გზაზე უდაოდ უმნიშვნელოვანესი საკანონმდებლო ნაბიჯი იყო საქართველოს 1995 წლის 24 აგვისტოს კონსტიტუცია, რომელმაც სრულიად ახლებურად ჩამოაყალიბა პროკურატურის სტატუსი და უფლებამოსილება. პროკურატურის ორგანიზაციის 3 ძირითადი მოდელიდან (1. პროკურატურა, როგორც სახელმწიფო ხელისუფლების დამოუკიდებელი სახე; 2. პროკურატურა აღმასრულებელი ხელისუფლების სისტემაში და 3. როგორც სასამართლო ხელისუფლების ინსტიტუცია) საქართველომ მესამე მოდელი აირჩია და პროკურატურას ადგილი მიუჩინა სასამართლო ხელისუფლების სისტემაში. თუმცა აქვე გამოვთქვამთ მოსაზრებას და სრულიად ვეთანხმებით იმ ავტორთა პოზიციებს, რომლებიც პროკურატურის ასეთ სტატუსს კანონმდებლის შეცდომად მიიჩნევენ⁴. სასურველი იქნებოდა პროკურატურას კონსტიტუციით სრულიად დამოუკიდებელი სტატუსი მინიჭებოდა, ვინაიდან იგი არ ახორციელებს (და ვერც განახორციელებს) სასამართლო ხელისუფლებას, რადგან საქართველოს კონსტიტუციის 82-ე მუხლის თანახმად, სასამართლო ხელისუფლება დამოუკიდებელია და მას მხოლოდ სასამართლოები ახორციელებენ. ამდენად, პროკურატურის სასამართლო ხელისუფლების ინსტიტუტად გამოცხადება მხოლოდ ფორმალური იყო და გაურკვეველია, რა კრიტერიუმით ხელმძღვანელობდა კანონმდებელი მისი სტატუსის განსაზღვრისას, მითუმეტეს, რომ იგი „ვერც ფორმირების წესით, ვერც შრომის ანაზღაურების დონით, ვერც ხელშეუხებლობის პრინციპის დაცვით, ვერ აღწევს ვერც საერთო სასამართლოს და ვერც საკონსტიტუციო სასამართლოს დონემდე“⁵. ყოველ შემთხვევაში, უნდა აღინიშნოს,

4 ი. გაბისონია, პროკურატურის სტატუსი საზღვარგარეთ და საქართველოში, „ფავორიტი“, თბ., 1999, გვ. 245-248; ი. აქუბარდია, საქართველოს პროკურატურის ისტორია და თანამედროვე ორგანიზაცია, „მერიდიანი“, თბ., 1999, გვ. 111-112; ი. ტაბუცაძე, ი. ტყეშელაშვილი, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის ცალკეულ დებულებათა კომენტარი, თბ., 2002, გვ. 25.

5 რ. შენგელაია, ა. ფალიაშვილი, ვ. ლორია, „პროკურატურას სჭირდება რწმუნებები, რომლებიც შეესაბამება დემოკრატიული სახელმწიფოს ინტერესებისა და ადამიანთა კანონიერი უფლებების დაცვას“, ჟურნალი „პროკურატურის მაცნე“, სპეციალური გამოცემა, 2000 წლის მაისი, გვ. 6; აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით მართებულ პოზიციას აფიქსირებს შ. ფაფიაშვილიც, გაზეთ „საქართველოს რესპუბლიკის“ 2001 წლის 15 აგვისტოს ნომერში გამოქვეყნებულ

რომ ბრალდების ფუნქციის განმახორციელებელი სახელმწიფო ორგანოს დაქვემდებარება ნეიტრალური, ობიექტური, მიუკერძოებელი სასამართლო ხელისუფლებისადმი (ეს უკანასკნელი არ ახორციელებს არც ბრალდების, არც დაცვის ფუნქციას) ამ ხელისუფლების ნეიტრალურობას ეჭვქვეშ აყენებდა და ერთგვარად ბრალდების ფუნქციის გამგრძელებლად წარმოაჩენდა (გარეგნულად, სიტყვიერად მაინც), რაც სასამართლო ხელისუფლების არსისათვის უცხო და მიუღებელია. ამდენად, ვერ დავეთანხმებით მოსაზრებას, რომ თითქოს სასამართლო ხელისუფლების რეალიზაცია პროკურატურის საბრალდებო ფუნქციის გარეშე წარმოუდგენელია⁶. რა თქმა უნდა, ბრალდების ფუნქცია პროცესის მამოძრავებელი, წარმმართველი ძალაა, მაგრამ მისი განმახორციელებელი ორგანო უნდა მოიაზრებოდეს ცალკე სახელისუფლებო სისტემაში და არა სასამართლო ხელისუფლებაში, რადგან ერთი და იგივე ხელისუფლება ვერ განახორციელებდა ერთდროულად ბრალდებასაც და საქმის ობიექტურად გადანყევტასაც.

საქართველოს პროკურატურის სტრუქტურა, ორგანიზაცია და ფუნქციები დაკონკრეტდა საქართველოს 1997 წლის 21 ნოემბრის ორგანული კანონით „პროკურატურის შესახებ“⁷, რომლის მიხედვით საქართველოს პროკურატურის (მას ამ კანონით ისევ დარჩა სასამართლო ხელისუფლების დანესებულების სტატუსი) საქმიანობის ერთ-ერთი ძირითადი მიმართულებ

პუბლიკაციაში „ჯერ კიდევ დროა. კიდევ ერთხელ პროკურატურის ანმეოსა და მომავალზე“, რომელშიც დამაჯერებლად ასაბუთებს, რომ პროკურატურა დამოუკიდებელი სახელმწიფო დანესებულებაა მთელი რიგი მიზნებითა და ფუნქციებით. აქვე ავტორი გამოთქვამს სამართლიან მოსაზრებას პროკურატურის რიგი ფუნქციების გაფართოების თაობაზე. დაახლოებით მსგავსი მოსაზრებების შესახებ, დაწვრილებით იხ., აგრეთვე: В.Н. Додонов, В.Е. Крутских, Прокуратура в России и за рубежом (Сравнительное исследование), под ред. С.И. Герасимова, Изд-во «Норма», М., 2001, стр. V-X; 2) Н.В. Мельников, Прокурорская власть, «Государство и право», 2002, №2, стр. 14-20 (ავტორი გვთავაზობს ხელისუფლების მეოთხე შტოს – საპროკურორო ხელისუფლების – შემოღებას); 3) Государственное право Российской Федерации (Учебник), под ред. О.Е. Кутафина, М., 1996, стр. 305; 4) М.С. Шалумов, Прокурорский надзор и государственный контроль за исполнением законов: разграничение компетенции и ответственности, «Государство и право», 1999, №1, стр. 84-85; და სხვ.

6 А. Смирнов, Какая власть «оседлает» прокуратуру, «Российская юстиция», 2002, №1, стр. 35-36.

7 „პარლამენტის უწყებანი“, №46, 03.12.97 წელი.

ბაა სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერა სასამართლოში.

ზემოაღნიშნულმა ფუნქციამ თავის მხრივ ასახვა ჰპოვა სასამართლო რეფორმის პარალელურად შემუშავებულ და მიღებულ ახალ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში (რომელიც ამოქმედდა 1999 წლის 15 მაისიდან)⁸.

საქართველოს 1997 წლის 21 ნოემბრის ორგანული კანონი „პროკურატურის შესახებ“ და ახალი საპროცესო კოდექსი უთუოდ თვისობრივად ახალი, პროგრესული იყო პროკურატურის საქმიანობის მომწესრიგებელ მანამდე არსებულ ყველა ნორმატიულ აქტთან შედარებით. მაგრამ აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ამ კანონებით ჩამოყალიბებულმა თვისობრივმა ცვლილებებმა, რომლებმაც უკვე დიდი ხანია, ასახვა ჰპოვეს პროკურატურის ყოველდღიურ პრაქტიკულ საქმიანობაში, ნათლად დავანახეს რეგულირების გარეშე დატოვებული რამდენიმე სფერო. არადა, პროკურატურისათვის გარკვეული უფლებამოსილებების მინიჭება (თუნდაც აღდგენა, – ვგულისხმობთ ზოგიერთ იმ ფუნქციას, რომლებსაც პროკურატურა იმ პერიოდისთვის ვეღარ ახორციელებდა) დემოკრატიის გზაზე ახლადშემდგარი საქართველოს სახელმწიფოებრივი ინტერესებისათვის უთუოდ მიზანშეწონილი იქნებოდა⁹.

2008 წლის 21 ოქტომბერს მიღებული იქნა ახალი, ამჟამად მოქმედი კანონი „პროკურატურის შესახებ“, რომლის პირვე-

8 იხ.: 1) საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, „პარლამენტის უწყებანი“, №13-14, 08.04.1998 წელი; 2) ამავე კოდექსის 2001 წლის 15 ივნისის რედაქცია, გამომცემლობა „სამართალი“, თბ., 2001; 3) საქართველოს კანონი „ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ“, „საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე“, №14(21), 1999 წელი; 4) საქართველოს კანონი „სახელმწიფო უშიშროების სამსახურის შესახებ“, – საქართველოს კანონთა კრებული, თბ., 1999, გვ. 194-212, და სხვ.

9 ამ საკითხებზე იხ.: 1) შ. ფაფიაშვილი, „ჯერ კიდევ დროა. კიდევ ერთხელ პროკურატურის ანმეოსა და მომავალზე“ (პუბლიკაცია), გაზეთი „საქართველოს რესპუბლიკა“, 2001 წლის 15 აგვისტო, №202-203; 2) რ. შენგელია, ა. ფალიაშვილი, ვ. ლორია, „პროკურატურას სჭირდება რწმუნებები, რომლებიც შეესაბამება დემოკრატიული სახელმწიფოს ინტერესებისა და ადამიანის კანონიერი უფლებების დაცვას“, „პროკურატურის მაცნე“, სპეციალური გამოცემა, 2000 წლის მაისი, გვ. 7-8; 3) ჯ. შელია, „საჭიროა პროკურატურის ფუნქციების გაფართოება და პროკურორ-გამომძიებლების მომზადების სისტემის გარდაქმნა“, „სამართალი“, №8, 2001, გვ. 64-68; 4) რ. გოგელიძე, პროკურატურის როლი დემოკრატიულ საზოგადოებაში, „სამართალი“, 2002, №7-8.

ლივე მუხლმა ახლებურად განსაზღვრა პროკურატურის ადგილი სახელისუფლებო სისტემაში – იგი არის საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სისტემაში შემავალი სახელმწიფო საქვეუწყებო დაწესებულება. ამ სტატუსთან დაკავშირებით შეიძლება ითქვას, რომ პრაქტიკაში პროკურატურას, შესაძლოა, გარკვეული (თუნდაც ფორმალური) პრობლემები შეექმნას უშუალო ხელმძღვანელის - იუსტიციის მინისტრის, ანდა ამავე სამინისტროსა თუ მინისტრთა კაბინეტის სხვა მაღალჩინოსნების მიმართ სისხლისსამართლებრივი დევნის განხორციელებაში. ვფიქრობთ, ამის თეორიული შანსი არსებობს. შესაბამისად კი, პროკურატურის საქმიანობის ერთ-ერთი ძირითადი პრინციპის – ობიექტურობისა და მიუკერძოებლობის ზედმინევით განხორციელებას, შესაძლებელია, საფრთხე შეექმნას.

ამდენად, მიგვაჩნია, რომ პროკურატურა არ უნდა იყოს ხელისუფლების არც-ერთი შტოს დაქვემდებარებაში და, სასურველია, იგი ჩამოყალიბდეს ცალკე, დამოუკიდებელი მაკონტროლებელი (ცხადია, მისი უფლებამოსილების ფარგლებში) ორგანოს სახით.

“პროკურატურის შესახებ” ახალი კანონის მე-3 და მე-18 მუხლების მიხედვით, მის ერთ-ერთ ძირითად ფუნქციად, ცხადია, კვლავ აღიარებულია სასამართლოში სისხლის სამართლის საქმეთა განხილვისას მხარედ სავალდებულო მონაწილეობა და სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერა.

თავი II. სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის ინსტიტუტი და მისი ისტორია

სასამართლოში სისხლის სამართლის საქმეთა განხილვისას ბრალდების მხარდაჭერის ინსტიტუტი ძველთაგანვე არსებობდა, თუმცა მას სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის (სახელმწიფოს სახელით, სახელმწიფოს მიერ მინიჭებული უფლებამოსილებებით და სახელმწიფოსავე ინტერესებიდან გამომდინარე) სტატუსი თავიდანვე არ მინიჭებია. ასე, მაგალითად, ძველი ებრაელების სამსჯავროში (უმალეს ინსტანციაში) – სინედრიონში ბრალდებულებს იცავდნენ ვეჭილები (სანეგერები), ხოლო ამავე სასამართლო პროცესზე მონაწილეობას ლებულობდნენ თანამედროვე პროკურორის ფუნქციებთან დაახლოებული ფუნქციების მქონე პირები, რომელთაც „კატოგერებს“ უწოდებდნენ¹⁰; მათ მოვალეობას სასამართლოში ბრალმდებლად გამოსვლა და დამნაშავის მხილება შეადგენდა.

ათენის მონათმფლობელურ საზოგადოებაში პროკურატურის ჩანასახად შეიძლება ჩაითვალოს სახალხო კრების მიერ დანიშნული სპეციალური ბრალმდებლების საქმიანობა, რომლებიც კონკრეტული, მნიშვნელოვანი საქმეების განსჯისას პირთა მხილებას აწარმოებდნენ. მათთვის დანესებული იყო შრომის საზღაურიც: თუ ბრალმდებელი პროცესს მოიგებდა, მიეცემოდა გამტყუნებული მოქალაქის კონფისკაციაქმნილი ქონების მეოთხედი ნაწილი. ამ პროფესიულ ბრალმდებლებს „მემეოთხედებს“ უწოდებდნენ. ამ პერიოდში საქმეები შეჯიბრებით, საჯარო პროცესებზე იხილებოდა¹¹.

ძველ ჩინეთში წინასწარი გამოძიებაც და სასამართლო განხილვაც, ხორციელდებოდა, როგორც წესი, ერთიდაიგივე პირის მიერ. მოსამართლე იმავდროულად ბრალმდებლის ფუნქციებსაც ითავსებდა.

ძველ რომში, ჩვენს წელთაღრიცხვამდე II საუკუნეში იქმნება მუდმივი სასამართლო კომისიები სისხლის სამართლის საქმეთა

10 გ. ნადარეიშვილი, ადვოკატურა: არსებობდა თუ არა იგი ძველ საქართველოში; „სამართალი“, 1991, №1, გვ.23.

11 ნ. მარიამიშვილი-ქოჩორაშვილი, პროკურატურის ისტორიის სათავეებთან, „სამართალი“, 1998, №№9-10, გვ. 74-75.

განსახილველად. ამ კომისიებში ბრალდების განხორციელების ინიციატივა კერძო პირებს ეკუთვნოდათ. ბრალმდებლებს ეკისრებოდათ მტკიცებულებათა შეკრება და წარდგენა, აგრეთვე „განსასჯელისათვის“ ბრალის დადება და მისი მტკიცების მოვალეობა. ასეთივე წესი მოქმედებდა ძველ ინდოეთშიც¹².

სათანადო ისტორიულ წყაროებზე დაყრდნობით ვ. აბაშმაძე გადმოგვცემს, რომ ბრალმდებელთა ინსტიტუტი საკმაოდ განვითარებული ყოფილა ძველ საქართველოში, კერძოდ, ძველი კოლხეთის სახელმწიფოში, სადაც მოღვაწეობდნენ შესანიშნავი იურისტები. ისინი ღრმად და საფუძვლიანად იყვნენ დაუფლებულნი არა მარტო ეროვნული (კოლხური) სამართლის მეცნიერებას, არამედ სხვა ქვეყნების და, პირველ რიგში, ბიზანტიაში მოქმედ სამართალს. ისტორიული წყაროები გადმოგვცემენ, რომ იმპერატორ იუსტინიანეს ბრძანებით კოლხეთის მეფის გუბაზის მკვლელთა საქმის განხილვა ჩატარდა კოლხეთში, რომაული კანონების მიხედვით. მხარეებს სასამართლოში წარმოადგენდნენ, ერთი მხრივ, ბრალდებულები – ბერძენი სამხედრო პირები, მეორე მხრივ კი – ბრალმდებლები – ანონიმი კოლხი სწავლული იურისტები, რომლებიც კარგად იყვნენ დაუფლებულნი რიტორიკას და შესანიშნავად ხედავდნენ პროცესის არსებით მხარეებს. მათ წარმატებით შეასრულეს ბრალმდებელთა მოვალეობა, ამხილეს განსასჯელები და სასამართლომ სიკვდილით დასაჯა ისინი¹³.

შუა საუკუნეების საფრანგეთში მეფის ხელისუფლების და თვით საპროკურორო ფუნქციების ევოლუციის პარალელურად ფრანგი პროკურორები სულ უფრო მეტად იძენდნენ არა მხოლოდ მეფის, არამედ მთლიანად სახელმწიფოს ინტერესების დამცველ თანამდებობის პირთა თვისებებს და შესაბამის სახელ-

12 История государства и права зарубежных стран (под ред. П.Н. Галанзы и Б.С. Громакова), «Юридическая литература», М., 1980, стр. 93, 211, 77; იხ. აგრეთვე: З.М. Черниловский, Всеобщая история государства и права, «Юрист», М., 1996, стр. 74-78; 94-114; აგრეთვე: ნ. მარიამიშვილი-ქოჩორაშვილი, პროკურატურის ისტორიის სათავეებთან, „სამართალი“, 1998, №№9-10, გვ. 75; ვ. მეტრეველი, რომის სამართალი (საფუძვლები), „მერიდიანი“, თბ., 1995, გვ. 123, და სხვ.

13 ვ. აბაშმაძე, კოლხეთის აკადემიის სწავლული იურისტების სამართალგაგება, „სახელმწიფო და სამართალი“, 1990, №6, გვ. 50-51; 1990, №7, გვ. 28-31, 38.

მნიფობრივ სტატუსს¹⁴. კერძოდ, მათმა ფუნქციებმა სასამართლოში მოიცვა არა მარტო მეფის ხელისუფლების, არამედ სასულიერო და საერო კორპორაციების, არასრულწლოვნების, სულით ავადმყოფების და სხვათა კანონიერი ინტერესების დაცვა სისხლის სამართალწარმოების წესით; ვფიქრობთ, სწორედ ამ პერიოდიდან შეიძინა ბრალმძებლების, ანუ სასამართლოში ბრალდების მხარდაჭერის ინსტიტუტმა „სახელმწიფობრივი“ სტატუსი, – უკვე როგორც ინსტიტუციონალურად ჩამოყალიბებული და სახელმწიფოს უფლებამოსილებით აღჭურვილი ორგანოს – პროკურატურის – ერთ-ერთი ძირითადი ფუნქციის სახით.

მეფის რუსეთში პროკურატურის შექმნის დღიდანვე (1722 წ.) პროკურორები (როგორც სახელმწიფო ორგანოს ოფიციალური თანამდებობის პირები) მონაწილეობდნენ სასამართლოების მიერ სისხლის სამართლის საქმეთა განხილვაში, როგორც ბრალმძებლები¹⁵ (ჩემი აზრით, როგორც სახელმწიფო ბრალმძებლები, – სახელმწიფოს სახელით, მისივე ინტერესებში და სახელმწიფოს უფლებამოსილებით – პ.კ.).

მეფის რუსეთის პროკურატურის განვითარების ახალი ეტაპი დაიწყო სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობისა და სასამართლო წყობილების რეფორმების დროს (ამ პერიოდში მისი იურისდიქცია უკვე ვრცელდებოდა საქართველოს ტერიტორიაზე, როგორც რუსეთის შემადგენელ განაპირა რეგიონზე). კერძოდ, 1862 წლის 29 სექტემბრიდან იმპერატორ ალექსანდრე მეორის „სასამართლო წყობილების დებულების“ მიხედვით ყოველ სასამართლოსთან შემოღებული იქნა პროკურორის თანამდებობები. მათი ერთ-ერთი ფუნქცია იყო სასამართლოებში ბრალდების მხარდაჭერის მოვალეობა, ამასთან, პროკურორები აღიჭურვნენ განსაკუთრებული უფლებამოსილებით – პირველი ინსტანციის სასამართლოების განაჩენებზე და სხვა გადაწყვეტილებებზე პროტესტის შეტანის უფლებით. 1864 წლის „სასამართლო წესდება“ ასევე ითვალისწინებდა სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერას (განაჩე-

14 ი. გაბისონია, პროკურატურის სტატუსი საზღვარგარეთ და საქართველოში, გამომცემლობა შპს „ფაეორიტი“, თბ., 1999, გვ. 102-103.

15 იქვე, გვ. 155.

ნების გაპროტესტების უფლება პროკურორებს ჩამოერთვათ¹⁶), როგორც პროკურატურის ერთ-ერთ ძირითად ფუნქციას. 1896 წლიდან ამ უფლებამოსილებით აღიჭურვნენ გუბერნიების პროკურორებიც. ეს სტატუსი პროკურატურას შეუნარჩუნდა 1917 წლამდე.

„რსფსრ სასამართლოების შესახებ“ 1917 წლის 24 ნოემბრის №1 დეკრეტით ჩამოყალიბდა და ლეგალიზება გაუკეთდა საზოგადოებრივი ბრალდების ინსტიტუტს, მაგრამ მიუხედავად ამ ინსტიტუტის ეტაპობრივი სრულყოფისა (რიგ შემთხვევებში საზოგადოებრივ ბრალმძებელთა გამოსვლები წარმატებული იყო), ბრალდების მხარდაჭერის ასეთი ფორმა არ იყო საკმარისად დამაკმაყოფილებელი და ეფექტური, რადგან იგი დამოკიდებული იყო სასამართლო დარბაზში შემთხვევით მყოფ პირებზე, რომლებსაც უმრავლეს შემთხვევაში არ გააჩნდათ იურიდიული განათლება. ვითარება ვერ შეცვალა ბრალმძებელთა კოლეგიების შექმნამ (1918-20 წლებში)¹⁷. საჭირო იყო განსაკუთრებული ფორმის გამოძებნა ბრალდების ერთიანი, დამოუკიდებელი პოლიტიკის გასატარებლად სასამართლოებში. ამ მიზნით, 1922 წელს დაარსებული რსფსრ პროკურატურის ერთ-ერთ ძირითად ფუნქციად სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერა განისაზღვრა. ამასთან, იმ დროისათვის მოქმედი (რსფსრ 1923 წლის) სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით (და მის შესაბამისად, მოკავშირე სოციალისტური რესპუბლიკების საპროცესო კანონმდებლობით) განმტკიცებული იყო სასამართლოში საქმეთა განხილვისას პროკურორის, როგორც მხარის, სახელმწიფო ბრალმძებლის, საპროცესო მდგომარეობა.

საქართველოს გასაბჭოების შემდეგ, რსფსრ პროკურატურის მაგალითზე 1922 წლის 11 ნოემბერს შექმნილი საქართველოს სსრ პროკურატურის ერთ-ერთ ძირითად ფუნქციას სა-

16 Прокурорский надзор в Российской Федерации (под ред. А.А. Чувилева), изд-во «Юристъ», М., 1999, стр. 39.

17 საზოგადოებრივი ბრალმძებლების ინსტიტუტის შესახებ დაწვრილებით იხილეთ: 1) М.Л. Шифман, Прокурор в уголовном процессе (стадия судебного разбирательства), Юридическое издательство министерства Юстиции СССР, М., 1948, стр. 8-12; 2) Сборник Указов РСФСР, 1918, №53, ст. 597, 1920, №83, ст. 407; 3) В.И. Басков, Прокурорский надзор за исполнением законов при рассмотрении уголовных дел в судах, «Юридическая литература», М., 1986, стр. 14-17, და სხვ.

ქართელოში სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერა და საკაც-
საციო ინსტანციაში გამოსვლა წარმოადგენდა.

1924 წლის 29 ოქტომბერს მიღებულ იქნა „სსრ კავშირისა და
მოკავშირე რესპუბლიკების სასამართლო წყობილების საფუძ-
ვლები“, რომლის მე-14 მუხლით პროკურატურის ორგანოებს
დაევალა სასამართლოს განაჩენებზე, განჩინებებზე, გადაწყ-
ვეტილებებზე ზედამხედველობა, რაც მის ერთ-ერთ ძირითად
ფუნქციად ითვლებოდა სსრ კავშირის დაშლამდე. საკავშირო
პროკურატურის შექმნით ბრალმდებელთა უფლებამოსილებებ-
ში მნიშვნელოვანი ცვლილებები არ მომხდარა გარდა იმისა, რომ
ამიერიდან სსრ კავშირის მთელ ტერიტორიაზე სასამართლოებ-
ში სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის საკითხი ერთიანი
ცენტრიდან რეგულირდებოდა.

1955 წლის 24 მაისის დებულებამ „სსრ კავშირში საპროკუ-
რორო ზედამხედველობის შესახებ“ სრულყო პროკურატურის
ფუნქციები. დებულების მიხედვით მის ერთ-ერთ ფუნქციას შეა-
დგენდა ზედამხედველობა კანონთა ზუსტ და ერთგვაროვან
შესრულებაზე სასამართლოებში სისხლის სამართლის საქმე-
თა განხილვა-გადაწყვეტის დროს¹⁸, რაც იმ პერიოდის კანონ-
მდებლობით სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერასაც მოი-
ცავდა. მსგავსი ფორმულირებით აწესებდა ამ ფუნქციას 1979
წლის 30 ნოემბრის კანონიც „სსრ კავშირის პროკურატურის
შესახებ“.¹⁹

ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის აღმავლობისა
და გამარჯვების პერიოდში, სსრ კავშირის დაშლის შემდეგ,
გარდამავალ ეტაპზე, 1992 წლის 17 ივნისს დამტკიცებულ-
მა დროებითმა დებულებამ „საქართველოს რეასპუბლიკის
პროკურატურის შესახებ“ მკაფიოდ ასახა სახელმწიფო ბრალ-
დების მხარდაჭერის ფუნქცია, ამჯერად უფრო დემოკრატიუ-
ლი სახით. დებულება აღარ ითვალისწინებდა სასამართლოში
საქმის განხილვისას „კანონების შესრულებაზე ზედამხედვე-
ლობას“, არამედ მონაწილეობას სასამართლოში საქმის (მათ

18 ა. ფალიაშვილი, საქართველოს სამართალდამცავი ორგანოები, „მერიდიანი“,
თბ., 2001, გვ. 135.

19 იხ.: მოქმედი კანონმდებლობა სასამართლოსა და მართლმსაჯულების შესახებ
სსრ კავშირში, თსუ-ს გამომცემლობა, 1982, გვ. 137, 154.

შორის სისხლის სამართლის საქმის) განხილვის დროს.

დამოუკიდებელი საქართველოს 1995 წლის 24 აგვისტოს კონსტიტუციამ პროკურატურის საქმიანობა ახალი უფლებამოსილებით წარმოაჩინა. კონსტიტუციიდან გამომდინარე და მის შესაბამისად 1997 წლის 21 ნოემბერს მიღებული იქნა ორგანული კანონი „პროკურატურის შესახებ“, რომელმაც პროკურატურის ერთ-ერთ პრიორიტეტულ მიმართულებად სწორედ სასამართლოში სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერა განსაზღვრა

დღეისათვის მოქმედი, „პროკურატურის შესახებ“ საქართველოს 2008 წლის 21 ოქტომბრის კანონით (მე -3 მუხლის „ვ“ პუნქტი) პროკურატურა სასამართლოში სისხლის სამართლის საქმის განხილვისას მონაწილეობს, როგორც მხარე, და მხარს უჭერს სახელმწიფო ბრალდებას;

ამგვარად, სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის ინსტიტუტის ჩამოყალიბების ისტორიის, ევოლუციისა და მის შესახებ კანონმდებლობის განვითარების ეტაპების ანალიზი ნათლად ასახავს ამ ერთ-ერთი მთავარი სისხლის სამართლის საპროცესო ფუნქციის მნიშვნელობასა და როლს კანონიერებისა და მართლწესრიგის განმტკიცების, მართლმსაჯულების განხორციელების რთულ და მრავალნახნაგოვან სფეროში. ამასთან იგი არამარტო საქართველოში, არამედ საზღვარგარეთის ქვეყნებშიც წარმოადგენს მხოლოდ პროკურატურის პრეროგატივას (ზოგიერთი უმნიშვნელო გამონაკლისის გარდა), „ნათელ ზოლად“ გაჰყვება მთელ მის საქმიანობას ჩამოყალიბების დღიდან თანამედროვე ეპოქამდე და უმნიშვნელოვანესი ადგილი უჭირავს პროკურატურის სხვა ფუნქციათა შორის²⁰, კერძოდ:

20 პროკურატურის ორგანიზაციაზე, მის ადგილზე სახელმწიფო მექანიზმში და ფუნქციებზე საზღვარგარეთის ქვეყნებში, დანვრილებით იხ.: 1) ი. გაბისონია, პროკურატურის სტატუსი საზღვარგარეთ და საქართველოში, შპს „ფავორიტი“, თბ., 1999, გვ. 80-213; 2) ი. აქუბარდია, საქართველოს პროკურატურის ისტორია და თანამედროვე ორგანიზაცია, „მერიდიანი“, თბ., 1999, გვ. 174-175, 176-178; 3) ა. ფალიაშვილი, საქართველოს სამართალდამცავი ორგანოები, „მერიდიანი“, თბ., 2001, გვ. 282-286; 4) სისხლის სამართლის პროცესი (სახელმძღვანელო, ავტორთა კოლექტივი, ა. ფალიაშვილის რედაქციით), „მერიდიანი“, თბ., 2002, გვ., 569-597; 5) ო. მელქაძე, ბ. დვალი, სასამართლო ხელისუფლება საზღვარგარეთის ქვეყნებში, „მერანი-3“, თბ., 2000, გვ. 213-220; 6) ი. გაბისონია, სისხლის სამართლის საქმეთა განხილვა სასამართლოში, „მერიდიანი“, თბ., 2002, გვ. 6, 114-116; 7) Ллойд Л. Уайн-

ინგლისში ფუნქციონირებს ე.წ. „საატორნეო სამსახური“, რომელიც ახორციელებს სასამართლოებში სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერას, თუმცა შედარებით ხშირად ამ ფუნქციას ახორციელებენ ადვოკატები – ე.წ. „ბრალდების ბარისტერები“ სახელმწიფო ორგანოთა დავალებით, ზოგჯერ კი – პოლიციელებიც, რაც პროკურატურის ამ სფეროში საქმიანობის ნაკლებ ეფექტიანობაზე მიუთითებს.

ამერიკის შეერთებული შტატების პროკურატურის (ატორნეტურის) სამართლებრივი სტატუსი ახლოს დგას ინგლისურ მოდელთან, მაგრამ მისგან განსხვავებით აქ მისი უფლებამოსილებანი გაცილებით ფართოა და სისხლისსამართლებრივი დევნისა და მთლიანად ბრალდების (სასამართლოში სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის ჩათვლით) განხორციელების საქმეში ფაქტობრივი მონაპოლია გააჩნია, როგორც „სისხლისსამართლებრივ მოსარჩელეს“. ამასთან, ბრალდებაზე უარი იწვევს საქმის შეწყვეტას სასამართლოში.

საფრანგეთის პროკურატურის ძირითადი ფუნქცია სისხლისსამართლებრივი დევნის განხორციელება და სასამართლოში სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერაა. პროკურორი საფრანგეთის სასამართლოებში განსაკუთრებული უფლებამოსილებით სარგებლობს: იგი, როგორც ხელისუფლების სრულუფლებიანი წარმომადგენელი, სარგებლობს მხარის ყველა უფლებით, მაგრამ მოვალეობები ნაკლებად აკისრია – სასამართლოს მხრიდან რაიმე სანქციას არ ექვემდებარება, სასამართლოს პროკურორის აცხილების უფლება არ გააჩნია და სხვ.

გერმანიაში პროკურორი სასამართლოში მონაწილეობს საქმის წინასწარ მოსმენაში, ხოლო არსებითი განხილვისას აქვეყნებს საბრალდებო დასკვნას, მონაწილეობს მტკიცებუ-

реб, Отказ в правосудии. Уголовный процесс в США, «Юридическая литература», М., 1985; 8) Основы уголовного процесса Германии, изд-во МГУ, М., 1994; 9) С.В. Боботов, Правосудие во Франции, изд-во «ЕАВ», М., 1994; 10) В.Н. Додонов, В.Е. Крутских, Прокуратура в России и за рубежом (под ред. С.И. Герасимова), «Норма», М., 2001, стр. 66-71; 11) Уголовно-процессуальное право Российской Федерации (ответственный редактор П.А.Лушинская), 3-е издание, «Юрист», М., 2001, стр. 627-656; 12) А. Смирнов, «Какая власть „оседлает“ прокуратуру?», - «Российская Юстиция», 2002, №1, стр. 35-36; 13) В. Мельников, «Прокурорская власть», «Государство и право», 2002, №2, стр. 14-20, да სხვ. прокупрокуратуру

ლებათა გამოკვლევაში, წარმოთქვამს დასკვნით (საბრალდებო) სიტყვას; შესაბამისი პროკურორი ზემდგომ ინსტანციებში მონაწილეობას ლეზულობს საკასაციო და სარევიზიო წესით საქმეთა განხილვაში. უნდა აღინიშნოს, რომ გერმანიის სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობა საერთოდ უარყოფს პროცესში „თანასწორი მხარის“ კონცეფციას და შეჯიბრებითობის პრინციპს.

ავსტრიაში პროკურატურა იუსტიციის სამინისტროს დაქვემდებარებაშია, პროკურორები ფუნქციონირებენ სტრუქტურულად შესაბამის სასამართლოებთან, როგორც სახელმწიფო ბრალმძღვლები.

ესპანეთში და იტალიაში პროკურორები იერარქიული შესაბამისობის მიხედვით მხარს უჭერენ სახელმწიფო ბრალდებას (იტალიის პრეტორიებში – პოლიციის კომისრებიც).

ისლანდიასა და ბელგიაში სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერა პროკურატურის საქმიანობის მთავარ მიმართულებას წარმოადგენს.

იაპონიაში, ნიდერლანდებში, ფინეთში, შვეიცარიაში სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერა მხოლოდ პროკურატურის ფუნქციას წარმოადგენს.

საბერძნეთის უზენაეს სასამართლოში – არეოპაგში – ბრალდებას ახორციელებს ამ სასამართლოსთან არსებული გენერალური პროკურორი, ქვემდგომ სასამართლოში კი – შესაბამისი რანგის პროკურორები. აქ საყურადღებოა ის გარემოება, რომ წმინდა შეჯიბრებითი პროცესისაგან განსხვავებით პროკურორებს უფლება აქვთ, სასამართლოში გამოიძახონ მოწინააღმდეგე (დაცვის) მხარის მოწმეებიც და გამოვიდნენ ბრალდებულის სასარგებლოდაც, აგრეთვე გააპროტესტონ განაჩენი მსჯავრდებულის ინტერესებში. ამდენად აქ იგი განიხილება არა როგორც მხარე, არამედ ობიექტური ხელისუფლების წარმომადგენელი, რომელიც მხოლოდ სიმართლის დადგენას ემსახურება.

რუსეთის ფედერაციაში ჯერ კიდევ „პროკურატურის შესახებ“ 1992 წლის 17 იანვრის კანონით, შემდეგ კი ამ კანონის 1997 წლის 17 ნოემბრის ახალი რედაქციით მთლიანად და სა-

ბოლოოდ ამოირიცხა „სასამართლოების საქმიანობაზე ზედამხედველობა“, როგორც სოციალისტური პერიოდის კანონმდებლობის გადმონაშთი და პროკურორი გახდა მხარე – სახელმწიფო ბრალმდებელი, რაც დაფიქსირდა რსფსრ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსითაც (248-ე მუხლი), აგრეთვე რუსეთის ფედერაციის ახალი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსითაც, რომელიც მიღებულია 2001 წლის 22 ნოემბერს და ამოქმედდა 2002 წლის 1 ივლისს²¹. ცხადია, უახლესი კანონმდებლობა, წინამორბედის მსგავსად, რუსეთის პროკურატურას მხარედ აღიარებს, თუმცა ზოგი მეცნიერი კვლავ უსამართლოდ ცდილობს, პროკურატურის ფუნქციებს ამკარად „მიატმასნოს“ სასამართლოში საქმეთა განხილვისას კანონების შესრულებაზე ე.წ. „ზედამხედველობა“²².

უკრაინაში პროკურატურის ერთ-ერთ ძირითად ფუნქციად დღეისათვის აღიარებულია სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერა.

დღეის მდგომარეობით სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერა, როგორც პროკურატურის ორდინალური ფუნქცია, აღიარებულია მოლდოვის, ბელორუსიის, უზბეკეთის, ყაზახეთის, ყირგიზეთის, აზერბაიჯანის, სომხეთის, ლატვიის, ლიტვის, ესტონეთის, აგრეთვე აღმოსავლეთ და ცენტრალური ევროპის პოსტსოციალისტური ქვეყნების უმრავლესობის კანონმდებლობით²³.

სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის სუბიექტების მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნების მაგალითზე შედარებითი ანალიზის შემდეგ საჭიროდ ვთვლით, მოკლედ მიმოვიხილოთ ამ უმნიშვნელოვანესი პროცესუალური ფუნქციის შინაარსი და მისი სუბიექტები საქართველოში, სამართლებრივი სახელმწიფოს ფორმირების დღევანდელ ეტაპზე.

21 იხ.: 1) Комментарий к уголовно-процессуальному кодексу РСФСР, 2-е издание (под ред. В.И. Радченко), «Юрайт», М., 1999, стр. 411; 2) Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации, «Уралюриздат», Екатеринбург, 2002, статья 37-ая, пункт 4-ый.

22 მაგალითად: В.И. Басков, курс прокурорского надзора, «Зерцало», М., 1999, стр. 236-243.

23 ი. გაბისონია, პროკურატურის სტატუსი საზღვარგარეთ და საქართველოში, „ფავორიტი“, თბ., 1999, გვ., 194-213; იხ., აგრეთვე, – В.Н. Додонов, В.Е. Крутских, прокуратура в России и за рубежом (под ред. С.И. Герасимова), изд-во «Норма», М., 2001, стр. 66-72.

საქართველოს 1995 წლის 24 აგვისტოს კონსტიტუციის 91-ე მუხლი აფიქსირებდა, რომ „საქართველოს პროკურატურა არის სასამართლო ხელისუფლების დანესებულება, რომელიც... მხარს მხარს უჭერს სახელმწიფო ბრალდებას“. დღეისათვის აღნიშნული მუხლი კონსტიტუციიდან ამოღებულია, რითაც კანონმდებელმა პროკურატურის სტატუსის, უფლებამოსილებისა და საქმიანობის ძირითადი მიმართულებების განსაზღვრა მთლიანად ორგანულ კანონს მიაწოდო. შესაბამისად, პროკურატურის იგივე სტატუსი და იგივე ფუნქცია, როგორც პროკურატურის საქმიანობის ერთ-ერთი ძირითადი მიმართულება, დადგინდა 1998 წლის 20 თებერვლის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით და საქართველოს 1997 წლის 21 ნოემბრის ორგანული კანონით „პროკურატურის შესახებ“.

დღეისათვის მოქმედი საქართველოს 2008 წლის 21 ოქტომბრის კანონში „პროკურატურის შესახებ“ (მუხ. მე-3, მე-17) და ახალ, 2009 წლის 9 ოქტომბრის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში (მუხ. 32-ე, 33-ე და სხვ.) პროკურატურის ერთ-ერთ ძირითად ფუნქციად, ცხადია, კვლავ დაფიქსირებულია სასამართლოში სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერა, თუმცა, რაც შეეხება სტატუსს, „პროკურატურის შესახებ“ კანონის პირველმა მუხლმა შეცვალა პროკურატურის ადგილი სახელისუფლებო სისტემაში და იგი იუსტიციის სამინისტროს საქვეუწყებო დანესებულებად აღიარა (აღნიშნული საკითხის ირგვლივ საუბარი გვეკონდა ზემოთ, I თავში და რაც, როგორც ზემოთ აღინიშნა, არამართებულად მიგვაჩნია).

სასამართლოში სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერას, როგორც სისხლის სამართლის საპროცესო საქმიანობის ერთ-ერთ ძირითად მიმართულებას ანუ ფუნქციას, საქართველოში ახორციელებს მხოლოდ ერთადერთი, სპეციალურად საამისოდ უფლებამოსილი ორგანო – საქართველოს პროკურატურა, მხოლოდ იგია სახელმწიფო ბრალდების სუბიექტი.

სასამართლოში სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერისას სხვადასხვა რანგის პროკურორების უფლებამოსილება, ფუნქცია, საქმიანობის ცალკეული მხარეები, ამოცანები, ორგანიზაციისა და მუშაობის პრინციპები მონესრიგებულია არა მარტო კანო-

ნებით, არამედ შიდასაუწყებო ნორმატიული აქტებით, მაგალითად, საქართველოს გენერალური პროკურორის 2001 წლის 23 ივლისის №47პ ბრძანებით, რომლის მიხედვითაც დამტკიცდა „საქართველოს გენერალური პროკურატურის სასამართლოში სახელმწიფო ბრალდების სამმართველოს დებულება“, რომელიც იმ დროისათვის სახელმძღვანელოდ იქნა მიღებული გენერალური პროკურატურის ყველა სამსახურისა და დაქვემდებარებული პროკურატურების მიერ. სახელმწიფო ბრალდების სამმართველოს ამოცანად დაისახა შესაბამისი განყოფილებების მეშვეობით სასამართლოში სახელმწიფო ბრალდების განხორციელების უზრუნველყოფა, პროცესის მონაწილეთა კონსტიტუციური უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვა, ამ ხაზით ქვემდგომი პროკურატურების საქმიანობის ანალიზი და საერთო ხელმძღვანელობა, სააპელაციო და საკასაციო საჩივრების მომზადება, დასკვნების შედგენა ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო, გასაჩივრებულ განაჩენთა გამო ზემდგომი ინსტანციის სასამართლოებში მონაწილეობის მიღება, ქვეყანაში სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის მდგომარეობის ანალიზი, მეთოდური მითითებების შემუშავება მისი ეფექტურობის ასამაღლებლად.

ზემდგომი პროკურორი სახელმწიფო ბრალმდებლის როლში გამოდის ძირითადად შესაბამისი (ზემდგომი) ინსტანციის სასამართლოში, მაგრამ, გარდა ამისა, პროკურატურის სისტემის ცენტრალიზაციიდან გამომდინარე, მას გააჩნია ფართო უფლებამოსილება, გადაანაწილოს (რა თქმა უნდა, თავისი კომპეტენციის ფარგლებში და გენერალური პროკურორის მითითებებიდან გამომდინარე) სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის ფუნქცია მისდამი დაქვემდებარებულ პროკურორებს შორის. აქვე უნდა ითქვას ისიც, რომ 1998 წლის 20 თებერვლის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერისას პროკურორი არ იყო ვალდებული, თავისი მოქმედება შეეთანხმებინა ზემდგომ პროკურორთან, არ საჭიროებდა ამ მოქმედების ნებართვას ან დამტკიცებას. ამ სფეროში უფლებამოსილებების განხორციელებისას პროკურორი აბსოლუტურად დამოუკიდებელი იყო, ხელმძღვანელობდა

მხოლოდ კანონის მოთხოვნებით და თავისი შინაგანი რწმენით, რაც ემყარებოდა სასამართლო გამოძიებისას განხილულ მტკიცებულებებს. თავის მხრივ, ზემდგომ პროკურორს არ ჰქონდა უფლება, ქვემდგომისათვის სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერისას თავს მოეხვია თავისი მოსაზრებები განსასჯელის ბრალეულობის, ბრალდების კვალიფიკაციის, სასჯელის სახისა და ზომის და სხვა გარემოებათა შესახებ. ე.ი. ამ მიმართებით ზემდგომი პროკურორის უფლებამოსილების სახელისუფლებო-განმკარგულებელი ხასიათი შესუსტებული იყო და ვერ ვლინდებოდა იმ დონით და მასშტაბებით, როგორც, ვთქვათ, გამოძიების საპროცესო ხელმძღვანელობის დროს.

ახალმა, 2009 წლის 9 ოქტომბრის საპროცესო კოდექსმა სახელმწიფო ბრალმდებელი უფრო მეტად დამოკიდებული გახადა ზემდგომ პროკურორზე (მაგ.: სსსკ 250 მუხლის მიხედვით, სახელმწიფო ბრალმდებელს სასამართლოში ბრალდების მხარდაჭერაზე უარის თქმა შეუძლია მხოლოდ ზემდგომ პროკურორთან შეთანხმებით), რაც, პროკურატურის საქმიანობის პრინციპებიდან გამომდინარე, გამართლებულად მიგვაჩნია, ამასთან, ასეთი სისტემა მინიმუმამდე დაიყვანს სახელმწიფო ბრალმდებლის სავარაუდო შეცდომათა რიცხვს.

სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის სუბიექტების საკითხი უშუალო კავშირშია და გადაჯაჭვულია სუბიექტების უფლებამოსილების განხორციელების შესაძლებლობასა და დასაშვებობასთან. მიჩნეულია, რომ ამისათვის საჭიროა ფაქტიური და იურიდიული საფუძვლების არსებობა. სახელმწიფო ბრალმდებლის მიერ ამა თუ იმ კონკრეტულ საქმეზე მონაწილეობისა და უფლებამოსილების განხორციელების ფაქტიური საფუძველია მაღალი პროფესიონალიზმი და პროცესის სპეციფიკის კარგი ცოდნა. რაც შეეხება სასამართლოში სახელმწიფო ბრალმდებლად მონაწილეობის იურიდიულ საფუძვლებს, ესენია ის ნორმატიული აქტები, რომლებიც აწესრიგებენ პროკურორის უფლებამოსილებას და კომპეტენციათა გამიჯვნას ამ სფეროში. აღნიშნული საფუძვლების არსებობა მას ეხმარება დაკისრებული მოვალეობების პირნათლად შესრულებაში.

თავი III. სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერა, როგორც სისხლის სამართლის საპროცესო ფუნქცია; მისი არსი და მნიშვნელობა

გავრცელებული და სავსებით მისაღები მოსაზრებით, სისხლის სამართლის საპროცესო ფუნქცია ეწოდება საპროცესო საქმიანობის ძირითად მიმართულებებს²⁴.

თეორიაში გავრცელებული მოსაზრებით, სისხლის სამართლის პროცესში არსებობს საპროცესო საქმიანობის 3 ძირითადი მიმართულება, ანუ ფუნქცია: ბრალდების, დაცვის და საქმის განხილვა-გადანყვეტის²⁵, თუმცა გამოთქმულია სხვა მოსაზრებებიც, მაგალითად, ა. ფალიაშვილი გვთავაზობს 4 სახის ფუნქციას – ბრალდების, დაცვის, საქმის განხილვა-გადანყვეტის და ზედამხედველობის, რ. გოგშელიძე – ასევე 4 ფუნქციას – გამოძიების, ბრალდების, დაცვის, საქმის განხილვა-გადანყვეტის²⁶ (ეს უკანასკნელი მოსაზრება ყველაზე ლოგიკურად მოგვაჩნია), რ. რაბუნოვი უფრო მეტ – 6 ფუნქციას²⁷, პ. ელკინდი ძირითადის გვერდით მოიხაზრებს დამატებით ფუნქციებსაც, მაგალითად, მონმეთა, ექსპერტების, თარჯიმნის, დამსწრის²⁸. მ. ჩელცოვი ბრალდების ფუნქციას საერთოდ გამორიცხავს და აცხადებს, რომ პროკურატურა მხოლოდ ერთ – ზედამხედველობის (მათ შორის სასამართლოშიც) ფუნქციას ახორციე-

24 საბჭოთა სისხლის სამართლის პროცესი (ა. ფალიაშვილის და ლ. თალაყაძის რედაქტორობით), თსუ-ს გამომცემლობა, თბ., 1988, გვ. 17; М.С. Строгович, Курс Советского уголовного процесса, Т.1, изд-во «Наука», М., 1968, стр. 188; В.М. Савицкий, Государственное обвинение в суде, изд-во «Наука», М., 1971, стр. 40-41; А.А. Цылкин, «сущность уголовно-процессуальной функции прокурора», в кн. «Вопросы теории и практики прокурорского надзора», Саратов, 1974, стр. 14-21, და სხვ.

25 М.С. Строгович, Курс Советского уголовного процесса, Т. 1, «Наука», М., 1968, стр. 188-189.

26 საბჭოთა სისხლის სამართლის პროცესი (ა. ფალიაშვილის და ლ. თალაყაძის რედაქციით), თსუ-ს გამომცემლობა, თბ., 1988, გვ. 17-19; სისხლის სამართლის პროცესი (ა. ფალიაშვილის რედაქციით), „მერიდიანი“, თბ., 2002, გვ. 9-16 (აქ, ცხადია, საუბარი არ არის პროკურატურის მიერ სასამართლოსადმი ზედამხედველობაზე); სისხლის სამართლის პროცესი (ზოგადი ნაწილის ცალკეული ინსტიტუტები), ავტ.კოლ., რ. გოგშელიძის რედაქციით, „სამართალი“, თბ., 2008, გვ.38-63;

27 Р.Д. Рахунов, Участники уголовно-процессуальной деятельности, «Госюриздат», М., 1961, стр. 47-48.

28 П.С. Элькин, Сущность Советского уголовно-процессуального права, изд-во ЛГУ, 1963, стр. 59-69.

ლებს²⁹ და ა. შ.

მოსაზრება, რომ პროკურატურა ახორციელებს სასამართლოში კანონის შესრულებაზე ზედამხედველობის ფუნქციას, ფართოდ იყო გავრცელებული სოციალისტური პერიოდის საპროცესო ლიტერატურაში. კერძოდ, აღინიშნებოდა, რომ სასამართლოში სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერა პროკურორის მიერ საზედამხედველო ფუნქციის განხორციელებაა, შერწყმულია მასთან, მისი ერთ-ერთი ფორმაა, მეთოდია, საშუალებაა³⁰. სხვები თვლიდნენ, რომ სასამართლოში პროკურორი ერთდროულად ორივე ფუნქციას ახორციელებს – კანონების შესრულებაზე ზედამხედველობასაც და სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერასაც³¹. გამოთქმული იყო მოსაზრებაც ამ ორი ფუნქციის ურთიერთშეუთავსებლობის შესახებ, რომლის ავტორთა წინადადებით, პროკურორი უნდა გათავისუფლებულიყო სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერისაგან, რათა უფრო ეფექტურად

29 Уголовный процесс (под ред. М.А. Чельцова), «Юридическая литература», М., 1969, стр. 11.

30 იხ., მაგალითად: 1) В.И. Басков, прокурор в суде первой инстанции, «Юридическая литература», М., 1968, стр. 5; 2) იგივე ავტორის – Надзор прокурора в суде по уголовным делам, «Знание», М., 1975, стр. 15; 3) В.И. Басков, прокурорский надзор за исполнением законов при рассмотрении уголовных дел в судах, «Юридическая литература», М., 1986, стр. 19. 4) В.Г. Даев, К понятию обвинения в советском процессе, «Правоведение», 1970, №1, стр. 81; 5) В.Я. Чеканов, Прокурорский надзор в уголовном судопроизводстве, Саратов, 1972, стр. 175-176; 6) А.И.Цыпкин, Сущность уголовно-процессуальной функции прокурора, - в кн. «Вопросы теории и практики прокурорского надзора», Саратов, 1974, стр. 14-21; 7) Н.С. Алексеев, В.Г. Даев, Л.Д. Кокорев, Очерк развития уголовного процесса, Воронеж, 1980, стр. 115; და სხვ.

31 იხ., მაგალითად: 1) М. Л. Якуб, Демократические основы советского уголовно-процессуального права, изд-во МГУ, М., 1960, стр. 95-96; 2) Б.А. Галкин, советский уголовно-процессуальный закон, «Госюриздат», М., 1962, стр. 187; 3) Советский уголовный процесс (под ред. Д.С. Карева), изд-во «Высшая Школа», М., 1968, стр. 24; 4) В.М. Савицкий, Государственное обвинение в суде, «Наука», М., 1971, стр. 7-12; 5) М.Л. Шифман, прокурор в уголовном процессе (стадия судебного разбирательства), Юридическое издательство министерства Юстиции СССР, 1948, М., стр. 50-53; 6) П.И. Кудрявцев, Введение книги «прокурорский надзор в суде первой инстанции», «Юридическая литература», М., 1978, стр. 4-7; 7) М.П. Маляров, Процессуальное положение государственного обвинителя в суде, - в кн.: «Поддержание государственного обвинения в суде», «Юридическая литература», М., 1970, стр. 3-4; 8) В.А. Болдырев, Предисловие по книге: «Государственный обвинитель в советском суде», «Госюриздат», М., 1954, стр. 6; 9) С.Я. Розенблит, Участие прокурора в судебном разбирательстве - в кн.: «Государственный обвинитель в советском суде» (под ред. В.А. Болдырева), «Госюриздат», М., 1954, стр. 116-118.

განხორციელებულიყო საზედამხედველო ფუნქცია (?!), რომელიც, „დამძიმებული“ ბრალდებით, ავტორთა აზრით, სუსტდება და კარგავს მის აუცილებელ თვისებას – მიუკერძოებლობას³². თუმცა გამოთქმული იყო რადიკალურად სანინააღმდეგო პოზიციაც, რომლის მიხედვითაც საქმის სასამართლოში განხილვისას პროკურორი მხოლოდ მხარეა, სახელმწიფო ბრალმძებელია და არავითარ საზედამხედველო ფუნქციას სასამართლოს საქმიანობისადმი არ ახორციელებს³³.

სსრ კავშირის დაშლის შემდეგ პოსტსოციალისტური რესპუბლიკების უმრავლესობის სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობამ უარი თქვა სასამართლო სტადიებზე საპროკურორო ზედამხედველობაზე, მაგალითად, რსფსრ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 245-ე და 248-ე მუხლებით, უკრაინის სსსკ 25-ე მუხლით, ბელორუსიის სსსკ 34-ე მუხლით, – პროკურორი სასამართლოში მხარეა და ახორციელებს მხოლოდ ერთ ფუნქციას – სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერას. აღნიშნული კოდექსის 1997 და 1999 წლების რედაქციებით დადგენილმა პროკურორის სტატუსმა ასახვა ჰპოვა ბოლოდროინდელ თეორიულ ლიტერატურაშიც³⁴. მიუხედავად ამისა, ზოგი

32 1) И.Л. Петрухин, Об эффективности прокурорского надзора в суде, «Социалистическая законность», 1969, №6, стр. 35-36; 2) Г.Н. Колбая, Эффективность прокурорского надзора за соблюдением законности в суде, Советское государство и право», 1970, №8, стр. 120-122.

33 1) И.Д. Перлов, Судебные прения и последнее слово подсудимого в советском уголовном процессе, «Госюриздат», М., 1957, стр. 37; 2) В.П. Божьев, Уголовно-процессуальные правоотношения, «Юридическая литература», М., 1975, стр. 155.

34 იხ. მაგ., 1) Комментарии к уголовно-процессуальному кодексу РСФСР, изд-во «Юристъ», М., 1999, (под ред. В.Т. Томина), стр. 409-411; 2) Уголовно-процессуальный кодекс, Комментарий, 2-ое издание, изд-во «Спарк», М., 1997, (под ред. В.М. Лебедева), стр. 410-412; 3) Уголовный процесс (под ред. К.Ф. Гуценко), 4-ое издание, «Зерцало», М., 2000, стр. 352-355; 4) А.И. Трусов, Судебное разбирательство: понятие, задачи и значение, в кн.: Уголовный процесс (под ред. К.Ф. Гуценко), «Зерцало», М., 2000, стр. 349-350; 5) Прокурорский надзор в Российской Федерации (под ред. А.А. Чувилева), «Юристъ», М., 1999, стр. 239-241; 6) Уголовно-процессуальное право Российской Федерации (под ред. П.А. Лупинской), «Юристъ», М., 2001, стр. 80-81; 7) Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации от 18 декабря 2001 года, «Уралюриздат», Екатеринбург, 2002; 8) Научно-практический комментарий к уголовно-процессуальному кодексу Украины (автор – В.М. Тертышник), 3-е издание, изд-во «А.С.К.», Киев, 2001, стр. 85-86 (статья 25-ая); 9) Уголовно-процессуальный кодекс Республики Беларусь, (от 24 июня 1999 года), изд-во «Юридический центр Пресс», Санкт-Петербург, 2001, стр. 82-87 (статья 34-ая).

ავტორი მაინც საუბრობს არარსებულ სასამართლოსადმი ზედამხედველობაზე³⁵, რაც აშკარად ეწინააღმდეგება შეჯიბრებითობის, სასამართლოს უზენაესობისა და სხვა, საერთაშორისო-სამართლებრივი აქტებით³⁶, დემოკრატიულ სახელმწიფოთა კონსტიტუციებით, კანონებით და სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობებით აღიარებულ ნორმა-პრინციპებს.

ამრიგად, სასამართლოში სისხლის სამართლის საქმის მონაწილე პროკურორის საპროცესო მდგომარეობის საკითხი ერთმნიშვნელოვნად უნდა გადაწყდეს: იგი სასამართლოში არავითარ ზედამხედველობას არ ახორციელებს. პროკურორი სასამართლოში მხოლოდ მხარეა, სახელმწიფო ბრალმძებელია, მისი ამოცანა ფორმულირებული ბრალდების მხარდაჭერაა, განსასჯელისათვის ბრალდების მტკიცებაა. ე.ი. პროკურორი სასამართლოში ახორციელებს ერთადერთ ფუნქციას – სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერას, მის საპირისპირო მხარეს დაცვის მხარე წარმოადგენს, ხოლო საქმის განხილვა-გადაწყვეტის ფუნქცია სასამართლოს ეკისრება.

ბრალდება, როგორც საპროცესო ფუნქცია, ყოველთვის მიმართულია კონკრეტული პირის წინააღმდეგ, მკაცრად პერსონიფიცირებულია და მდგომარეობს ამ პირის დევნასა და მხილებაში, რამდენადაც ფაქტები მიუთითებენ, რომ სწორედ ეს პირია ბრალეული დანაშაულის ჩადენაში. ბრალდება, როგორც ფუნქცია, – საპროცესო საქმიანობის ძირითადი მიმართულება, – მჭიდროდაა დაკავშირებული ბრალდების საგანთან, ე.ი. იმ სისხლისსამართლებრივად დასჯადი ქმედების მატერიალურ-სამართლებრივ გამოხატულებასთან, რომელთა საბაზითაც ხორციელდება სისხლის სამართლის პროცესი. ბრალდება მატერიალურ-სამართლებრივი თვალსაზრისით არის დანა-

35 იხილეთ, მაგალითად: 1) А.Г. Халиулин, Уголовное преследование как функция прокуратуры Российской Федерации (диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук), М., 1997, стр. 131-132; 2) В.И. Басков, Курс прокурорского надзора, изд-во "Зерцало", М., 1999, стр. 236-237; 3) Н.В. Мельников, Прокурорская власть, "Государство и право", №2, 2002, стр. 20.

36 მაგალითად, საერთაშორისო აქტები: „ძირითადი პრინციპები სასამართლოს დამოუკიდებლობის შესახებ“, „სახელმძღვანელო პრინციპები პროკურორთა როლის შესახებ“, – იხ.: გაერთიანებული ერების ადამიანის უფლებათა დოკუმენტები (ნიგნი II), გამომცემელი: საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, თბ., 1999, გვ. 64-85.

შეშლის შემადგენლობის პროცესუალური გამოხატულება, რაც შეეარცხება კონკრეტულ პირს. ბრალდება მოიცავს დანაშაულის ყველა აუცილებელ ნიშანს, მის ყველა ელემენტს, როგორცაა ისინი გათვალისწინებული სისხლის სამართლის კოდექსის შესაბამისი მუხლის დისპოზიციით. იგი პლატფორმაა, რომელზეც თანმიმდევრობით ვითარდება საპროცესო საქმიანობა, მიმართული საბრალდებო თეზისის დაზუსტების, შემოწმების, დასაბუთებისაკენ³⁷. უნდა განვასხვავოთ ბრალდება, როგორც ფუნქცია და როგორც მტკიცების საგანი, მაგრამ მათი ერთმანეთისაგან მოწყვეტა შეუძლებელია. წინასწარ ფორმულირებული საბრალდებო თეზისების, დებულებების, დასკვნების გარეშე მტკიცების საქმიანობა უსაგნო, უმიზნო აღმოჩნდება; მეორე მხრივ, ბრალდება მატერიალურ-სამართლებრივი გაგებით გადაიქცევა ცარიელ დეკლარაციად, მუქარად, თუკი იგი არ იქნა გამაგრებული ბრალდების საფუძვლიანობის აქტიური მტკიცებით, თუკი ბრალდების სუბიექტი არ გამოიყენებს კანონით გათვალისწინებულ ყველა საპროცესო შესაძლებლობას იმისათვის, რომ სასამართლოს დაუმტკიცოს პირის ბრალეულობა და მისი დასჯის აუცილებლობა. შესაბამისად, სრულიად გამართლებულია ვ. სავიცკის მიერ ჩამოყალიბებული ე.წ. „ფორმულა“, რომელიც ნათლად ასახავს ბრალდების საპროცესო-სამართლებრივი და მატერიალურ-სამართლებრივი გაგების ერთიანობასა და განუყოფლობას: „ბრალმდებელი ვალდებულია წამოაყენოს ბრალდება, ხოლო ეს ბრალდება უნდა დამტკიცდეს ბრალმდებლის მიერ“³⁸.

ბრალდების ფუნქცია წარმოიშობა, აღმოცენდება მაშინ, როცა პროცესში ჩნდება მითითება პირზე, რომელსაც ბრალდება დანაშაულის ჩადენა, აგრეთვე გარემოებები, რომლებშიც ეს დანაშაული იქნა ჩადენილი და სისხლის სამართლის კანონი, რომელიც ითვალისწინებს ამ ქმედებას, როგორც დანაშაულს; პირის დაკავების ან პირის მიმართ ბრალდების შესახებ დადგენილების (სსსკ 69-ე მუხლი; აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ წინა, 1998 წლის საპროცესო კოდექსით მას „ბრალდებულის სახით პასუხისმგებაში მიცემის შესახებ“ დადგენილება ეწოდებოდა) გა-

37 В.М. Савицкий, Государственное обвинение в суде, «Наука», М., 1971, стр. 44-45.

38 В.М. Савицкий, Государственное обвинение в суде, «Наука», М., 1971, стр. 45.

მოტანის მომენტიდან პროცესი წარმოებს კონკრეტული პირის – ბრალდებულის მიმართ, ე.ი. რეალიზაციას იწყებს ბრალდების საპროცესო ფორმულა.

სასამართლომდე სტადიაზე – საქმის წინასასამართლო გამოძიების (შემდგომში, მოკლედ, - "გამოძიების") პროცესში პროკურორი, გამოძიების მასალებზე დაყრდნობით, ქმნის ბრალდებას მისი მატერიალურ-სამართლებრივი გაგებით, ამასთან ატარებს კანონით გათვალისწინებულ ყველა შესაძლო საპროცესო მოქმედებას ბრალდების დასასაბუთებლად და პირის მხილებისათვის, რასაც სისხლისსამართლებრივი დევნა ეწოდება. ამით იქმნება ის ფუნდამენტი, რომელზეც შემდგომში აიგება და გაიშლება საქმიანობა სასამართლოს წინაშე წინასწარ გამოძიებაში ფორმულირებული ბრალდების დასაცავად, მის საფუძვლიანობაში სასამართლოს დასარწმუნებლად. აქ სავსებით ვეთანხმებით ი. გაბისონიას მოსაზრებას, რომ ბრალდების ფუნქცია პირველადია, ძირითადი და უფრო მასშტაბურიც – იგი ხორციელდება როგორც პროცესის სასამართლომდელ სტადიებზე სისხლისსამართლებრივი დევნის, ისე სასამართლოში – სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის ფორმით³⁹. სისხლისსამართლებრივი დევნა მთავრდება სისხლის სამართლის საქმის სასამართლოში წარმართვის მომენტიდან, წინასასამართლო სხდომის დაწყებამდე (ახალი საპროცესო კოდექსი აღარ ითვალისწინებს ათწლეულების განმავლობაში მოქმედ პროცედურას – წინასწარი გამოძიების შემაჯამებელი დოკუმენტის - საბრალდებო დასკვნის შედგენას, რაც ზედმეტად აჭიანირებდა პროცესს), რის შემდეგ მხოლოდ სასამართლოა უფლებამოსილი განახორციელოს მართლმსაჯულება მხარეთა მონაწილეობით. პროკურორი ამ ეტაპზე საქმეზე ვერავითარ გადაწყვეტილებას ვერ მიიღებს და სისხლისსამართლებრივ დევნას ვერ განახორციელებს (მას პროკურორი ახორციელებს მხოლოდ გამოძიების სტადიაზე და იგი ბრალდე-

39 ი. გაბისონია, პროკურატურის სტატუსი საზღვარგარეთ და საქართველოში, გამომცემლობა შპს „ფაქტორიტი“, თბ., 1999, გვ. 254-261, 271; ის დებულება, რომ სისხლისსამართლებრივი დევნა მთავრდება პროცესის სასამართლომდელ სტადიებზე, ნათლად აქვს ჩამოყალიბებული, ასევე, პროფ. ა. ფალიაშვილს; იხ.: სისხლის სამართლის პროცესი (სახელმძღვანელო, ავტ. კოლექტივი, ა. ფალიაშვილის რედაქციით), „მერიდიანი“, თბ., 2002, გვ. 11-12.

ბის ფუნქციის განხორციელების ფორმაა ამ სტადიაზე). სასამართლოში ბრალდების ფუნქცია სპეციფიკური ფორმით – სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერით ხორციელდება, დაწყებული პირველი ინსტანციის სასამართლოში საქმის განხილვით, და გრძელდება მთელ სასამართლო სტადიებზე.

სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერა სასამართლოში – პროკურორის საპროცესო მოქმედებათა ერთობლიობაა, რითაც იგი სასამართლოს წინაშე იცავს თავის დასკვნას პირის (წინა კოდექსით ამ პირს განსასჯელი ერქვა, ახალი საპროცესო კოდექსით კი იგი, დაკავების მომენტიდან განაჩენის გამოტანამდე, ბრალდებულად იწოდება) ბრალეულობის შესახებ.

ამ ტერმინს (სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერას) კანონმდებელი ხმარობს მხოლოდ მაშინ, როცა წარმოიშობა საჭიროება, მოწესრიგდეს პროკურორის საქმიანობა სასამართლოში (მაგ. სსსკ 33-ე მუხლის 1 ნაწილი) და არა სასამართლომდე სტადიაზე - გამოძიებაში, სადაც პროკურორს არ სჭირდება „ვინმეს წინაშე“ დაუჭიროს მხარი სახელმწიფო ბრალდებას. სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერა წარმოადგენს სისხლის სამართლის საპროცესო ფუნქციის – ბრალდების ფუნქციის – ნაირსახეობას, რომელიც ხორციელდება სასამართლო განხილვის სპეციფიკურ პირობებში. მას წინ უსწრებს გამოძიების ორგანოთა საქმიანობა და ამის პარალელურად, პროკურორის მიერ სისხლისსამართლებრივი დევნის განხორციელება, მაგრამ სასამართლოში „მოხვედრისას“ ბრალდება, თუნდაც პირის ბრალდების შესახებ დადგენილებაში ფორმულირებული თეზისის სრული უცვლელობის პირობებშიც კი (მატერიალურ-სამართლებრივი გაგებით), განიცდის სახეცვლილებას გამოძიების სტადიისაგან განსხვავებული საპროცესო ხერხებით და მეთოდებით, რომელთა ერთობლიობა სწორედ ბრალდების მხარდაჭერას წარმოადგენს.

„ბრალდება“ – მ. სტროგოვიჩისეული გაგებით – ატარებს ასევე სისხლისსამართლებრივი დევნის სახელწოდებას, რასაც სასამართლოში ახორციელებს პროკურორი სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის ფორმით, კანონის საფუძველზე და

მის შესაბამისობაში⁴⁰. ამ მოსაზრებას ვერ დავეთანხმებით, რადგან, როგორც ზემოთ აღინიშნა, სისხლისსამართლებრივი დევნა ბრალდების ფუნქციის შემადგენელი ნაწილია, ნაირსახეობაა გამოძიების (და არა სასამართლო განხილვის) სტადიაზე და მისი განხორციელებისას პროკურორი აღჭურვილია უფლებამოსილებათა და საქმეზე გადანყვეტილებათა მიღების უზარმაზარი სპექტრით (დევნის დისკრეციულობის ჩათვლით). სასამართლოში კი პროკურორი მხოლოდ მხარეა, იგი მხოლოდ უმტკიცებს სასამართლოს საქმის ირგვლივ თავისი დასკვნების და მოთხოვნების სისწორეს და სისხლისსამართლებრივი დევნისაგან განსხვავებით არანაირი გადანყვეტილების მიღება არ შეუძლია.

ამდენად, სისხლისსამართლებრივი დევნა განსხვავდება სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერისაგან და ეს უკანასკნელი, როგორც დამოუკიდებელი ფუნქცია, მხოლოდ სასამართლოში (მთელ მის სტადიებზე) ხორციელდება. ორივე მათგანი (სისხლისსამართლებრივი დევნაც და სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერაც) ბრალდების ვრცელი და მასშტაბური ფუნქციის გამოხატულებაა, მაგრამ პროცესის სხვადასხვა ეტაპებზე. შემთხვევითი არ არის, რომ კანონმდებელმა "პროკურატურის შესახებ" კანონში (მე-3 მუხლის "ა", "ბ", "ვ" პუნქტები) სისხლისსამართლებრივ დევნას (გამოძიებაზე საპროცესო ხელმძღვანელობითურთ) და სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერას ცალ-ცალკე ადგილები მიუჩინა პროკურატურის საქმიანობის ძირითად მიმართულებათა შორის, რაც მათ შორის გარკვეულ განსხვავებაზე (განხორციელების ხერხებით და ეტაპებით) მიუთითებს⁴¹. პროკურორის მიერ სახელმწიფო ბრალდების მხარ-

40 М.С. Строгович, Курс советского уголовного процесса, Т.1, «Наука», М., 1968, стр. 190-192. ასეთივე, ჩემი აზრით მოუღებელი მოსაზრებაა გამოთქმული ზოგი ავტორის მიერ თანამედროვე ქართულ საპროცესო ლიტერატურაშიც, რომლის მიხედვით სისხლისსამართლებრივი დევნა გრძელდება სასამართლოშიც, – იხ.: ბ. მეურმიშვილი, პროკურორი, როგორც სისხლისსამართლებრივი დევნის სუბიექტი, „სამართალი“, 2001, №8, გვ. 59; გაბაშიძე, სახელმწიფო ბრალმდებელი პირეული ინსტანციის სასამართლოში, თბ., 2009, გვ. 15.

41 სისხლისსამართლებრივი დევნის არსის შესახებ დაწვრილებით იხ.: შ. ფაფიაშვილი, ბ. მეურმიშვილი, სისხლისსამართლებრივი დევნა, როგორც პროკურატურის ფუნქცია, „სამართალი“, 2001, №1-2, გვ. 49-53; გ. მეფარიშვილი, სისხლისსამართლებრივი დევნისა და გამოძიების თანაფარდობა, „სამართალი“,

დაჭერა იწყება პირველი ინსტანციის სასამართლოში საქმის განხილვის დაწყების მომენტიდან, სადაც, სხდომაში მონაწილეობისას იგი, როგორც მხარე, აცხადებს შუამდგომლობებს, გამოთქვამს მოსაზრებებს, რომელთა მიხედვით იგი იცავს საბრალდებო თეზისს.

სახელმწიფო ბრალმძებელი, “პროკურატურის შესახებ” ახალი, 2008 წლის 21 ოქტომბრის კანონის მე-3 მუხლის “ვ” პუნქტითა და მე-18 მუხლით, აგრეთვე ახალი, 2009 წლის 9 ოქტომბრის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 33-ე მუხლით, განმარტებულია, როგორც პროკურორი, რომელიც მხარს უჭერს ბრალდებას (ეკისრება ბრალდების მტკიცების ტვირთი) პირველი, სააპელაციო და საკასაციო ინსტანციების სასამართლოებში.

ამდენად, მას შემდეგ, რაც მთავრდება სისხლისსამართლებრივი დევნის განხორციელება (საქმის სასამართლოში წარმართვასთან ერთად), სასამართლოში სისხლის სამართლის საქმის განხილვის ყველა სტადიაზე, დაწყებული წინასასამართლო სხდომიდან, პროკურორი ბრალდების ფუნდამენტურ ფუნქციას ახორციელებს სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის ფორმით.

„სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის“ ტერმინს კიდევ ერთი აზრობრივი დატვირთვა გააჩნია: სიტყვა „სახელმწიფო“ მიჯნავს პროკურორის მიერ მხარდაჭერილ ბრალდებას სხვა პროცესუალური სუბიექტების მიერ (მაგ. სუბსიდიური ან კერძო ბრალმძებელი – წინა, 1998 წლის 20 თებერვლის საპროცესო კოდექსით აღიარებული დევნის სუბიექტები, ანდა საზოგადოებრივი ბრალმძებელი – სოციალისტური პერიოდის სისხლის სამართლის პროცესის სუბიექტი) მხარდაჭერილი ბრალდებისაგან. პროკურორის მიერ მხარდაჭერილი ბრალდება წარ-

1996, №1; კ. კობახიძე, სისხლისსამართლებრივი დევნის ნორმების გარკვევისათვის (სუბსიდიური სისხლისსამართლებრივი დევნა), „სამართალი“, 2001, №8, გვ. 51-55; კ. კობახიძე, სისხლისსამართლებრივი დევნის ნორმების გარკვევისათვის (კერძო სისხლისსამართლებრივი დევნა), „სამართალი“, 2001, №7, გვ. 72-76; შ. ფაფიაშვილი, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისა და სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრის პრობლემა სისხლის სამართლის პროცესში, თბ., 1999; სისხლის სამართლის პროცესი (სახელმძღვანელო, ა. ფალიაშვილის რედაქციით), „მერიდიანი“, თბ., 2002, გვ. 9-12 და სხვ.

მოადგენს სახელმწიფო ბრალდებას, ხოლო თვითონ პროკურორი - სახელმწიფო ბრალმძებელს იმიტომ, რომ პროკურორი ახორციელებს თავის საქმიანობას სახელმწიფოს სახელით, სახელმწიფოს მიერ მინიჭებული უფლებამოსილებით და სახელმწიფოს ინტერესების შესაბამისად.

ვაჯამებ რა სხვადასხვა მოსაზრებებს სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის არსის შესახებ, მივდივარ მისი ცნების, ჩემი აზრით, მარტივ და მისაღებ ვარიანტამდე:

სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერა, როგორც პროკურატურის დამოუკიდებელი საპროცესო ფუნქცია – ეს არის სახელმწიფო უფლებამოსილებით აღჭურვილი თანამდებობის პირის, პროკურორის, მიერ სასამართლოში განხორციელებული საპროცესო მოქმედებების ერთობლიობა - პირის ბრალეულობის შესახებ საბრალდებო თეზისის სასამართლოს წინაშე დასაცავად, რომლის მიზანია დანაშაულის ჩადენაში პირის მხილება და მის მიმართ სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული სათანადო სასჯელის შეფარდების უზრუნველყოფა.

ამ ფუნქციის მნიშვნელობა და როლი თანამედროვე სისხლის სამართალწარმოებაში განუზომლად დიდია, ვინაიდან იგი ხორციელდება პროცესის უმთავრეს – სასამართლო სტადიებზე. სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერას უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება ბრალდებულის მხილებისა და მის მიმართ სასჯელის შეფარდების უზრუნველყოფაში, ამ სასჯელის გარდუვალობაში. სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერით სახელმწიფო იცავს თავის ინტერესებს სასამართლოში. „ეს ის ლერძია, რომლის ირგვლივ კონცენტრირდება სასამართლო განხილვის ყველა მონაწილის ძალები; ბრალდება, ფორმულირებული საბრალდებო დასკვნაში და წარმოდგენილი სასამართლოში პროკურორის მიერ მხარდასაჭერად – ესაა ერთადერთი და ძირითადი საგანი სასამართლო კვლევისა“⁴². ამდენად, ბრალდების ფუნქცია დანარჩენ სისხლის სამართლის საპროცესო ფუნქციათა შორის განმსაზღვრელ, დომინირებად როლს ასრულებს.

42 В.М. Савицкий, Государственное обвинение в суде, изд-во «Наука», М., 1971, стр. 60.

თავი IV. პროკურორის მონაწილეობა წინასასამართლო სხდომაში

წინასასამართლო სხდომის (ახალი, 2009 წლის 9 ოქტომბრის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 219-224 მუხლები) მიზანია, ბრალდებულს განემარტოს წარდგენილი ბრალდების არსი (თუკი მაგისტრანტ მოსამართლესთან მისი პირველი წარდგენის შემდეგ ბრალდება შეიცვალა), ცნობს თუ არა ბრალდებული თავს დამნაშავედ წარდგენილ ბრალდებაში, გაირკვეს მხარეთა შორის საპროცესო შეთანხმების დადების შესაძლებლობა (ამ ეტაპზე), ამბობენ თუ არა მხარეები უარს ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოზე, ბრალდებულს განემარტოს მისი უფლებები, მოსმენილი იქნას მხარეთა შუამდგომლობები მათ ხელთ არსებულ მტკიცებულებათა დასაშვებობის შესახებ, აღკვეთის ღონისძიების თაობაზე და სხვ.

ამდენად, წინასასამართლო სხდომას უაღრესად დიდი მნიშვნელობა გააჩნია ბრალდებულის უფლებათა დაცვის, მისი დაცვითი პოზიციის უკეთ შემუშავების, სასამართლო განხილვის უსაფუძვლო გაჭიანურების თავიდან აცილების, სისხლის სამართლის საქმის დაუშვებელი მტკიცებულებებისაგან “გაფილტვრა-განმენდის”, შეჯიბრებითობის პირობებში მხარეთა პოზიციების დაფიქსირება-განხილვის, აგრეთვე რიგი ორგანიზაციული საკითხების გადაჭრის თვალსაზრისით,

მაგრამ, წინასასამართლო სხდომის ძირითადი დანიშნულება, ჩვენი აზრით, იმაში მდგომარეობს, რომ სასამართლო დარწმუნდეს - ბრალდების მხარის მიერ წარდგენილი მტკიცებულებები ალბათობის მაღალი ხარისხით იძლევა თუ არა საფუძველს ვარაუდისათვის, რომ დანაშაული ამ კონკრეტულმა ბრალდებულმა ჩაიდინა, რათა მის მიმართ დაიწყოს საქმის არსებითი განხილვა⁴³. ამდენად, ბრალდების მხარის – პროკუ-

⁴³ უფრო დანვრილებით ამ პროცედურის არსის, დანიშნულებისა და თავისებურებების შესახებ, იხ.: საბჭოთა სისხლის სამართლის პროცესი (ა. ფალიაშვილისა და ლ. თალაკვაძის რედაქციით), თსუ გამომცემლობა, თბ., 1988, გვ. 323-326; ი. აქუბარდია, სამართალში მიცემა, - ნიგში: სისხლის სამართლის პროცესი (ა. ფალიაშვილის რედაქციით), „მერიდიანი“, თბ., 2002, გვ. 394-395 (იმ პერიოდის კანონმდებლობით ამ სტადიას სამართალში მიცემა ერქვა, იგი წინასასამართლო სხდომისგან გარკვეულწილად განსხვავდება შინაარსითა და პროცედურით, საერთო ჯამში კი მისი მსგავსია).

რორის უფლებამოსილებასა და მისი რეალიზაციის ფორმას, მის პოზიციას ამ ეტაპზე განსაკუთრებით დიდი მნიშვნელობა ენიჭება.

საპროცესო კოდექსის 219-ე მუხლის მე-5 ნაწილში გატარებული ზემოთქმული აზრი აშკარად იმაზე მიუთითებს, რომ პირის ბრალეულობაზე სასამართლოს დასაბუთებული ვარაუდი ყალიბდება მტკიცებულებათა ერთობლიობით (საკმარისობით), ამოტომ მიმანია, რომ მოსამართლის (სასამართლოს) მიერ წინასასამართლო სხდომაზე, უმთავრესად, სწორედ წინასწარი გამოძიების საქმის მასალებში არსებული მტკიცებულებების საკმარისობა მოწმდება. აქ საკითხი ნათელია და პოლემიკა უსაფუძვლოა. თავის დროზე დავას იურიდიულ ლიტერატურაში იწვევდა სხვა გარემოება: სასამართლომ ამ სტადიაზე (საუბარია სამართალში მიცემის სტადიაზე, რომელიც ნააგავს წინასასამართლო სხდომას, ამიტომ საკითხი ამ შემთხვევაშიც პრობლემატურია) მტკიცებულებათა საკმარისობასთან ერთად, ხომ არ უნდა მისცეს შეფასება მათ დასაშვებობას? ა. ფალიაშვილი და ი. აქუბარდია აღნიშნავენ, რომ ამ ეტაპზე მოწმდება მტკიცებულებათა საკმარისობის საკითხი, დაიშვება თუ არა ისინი პროცესში და ეხება თუ არა ეს მტკიცებულებები კონკრეტულ საქმეს, თუმცა არ წყდება საკითხი მათი ჭეშმარიტებისა და უტყუარობის თვალსაზრისით.მ. სტროგოვიჩი აღნიშნავს, რომ ამ სტადიაზე ფასდება მტკიცებულებათა მხოლოდ საკმარისობა⁴⁴.

აღნიშნულ საკითხზე თავის დროზე (2003 წელს) ჩვენს მიერ იქნა გამოთქმული მოსაზრება, რომ ამ ეტაპზე (ესაუბრობდით მაშინდელ "სამართალში მიცემაზე") სასამართლო იხილავს მტკიცებულებათა როგორც დასაშვებობას, ისე საკმარისობას. სრულიად ნათელია ის აზრი, რომ სასამართლო წინასასამართლო სხდომაზე, მისი სპეციფიკურობის გამო (იგი სასამართლოში საქმის არსებითი განხილვის წინარე, მოსამზადებელი ეტაპია

44 М.С. Строгович, Курс советского уголовного процесса, Т. II, изд-во «Наука», М., 1970, стр. 191. ასეთივე მოსაზრებებს გამოთქვამენ ვ. ბასკოვი და ა. ხალიულინიც: იხ.: 1) В.И. Басков, Прокурор в суде первой инстанции. «Юридическая литература», М., 1968, стр. 47; 2) А. Г. Халиулин, Уголовное преследование, как функция прокуратуры Российской Федерации (Диссертация на соискание учёной степени доктора юридических наук), М., 1997, стр. 207-208.

მხოლოდ), მტკიცებულებათა ჭეშმარიტება-უტყუარობის და, შესაბამისად, პირის ბრალეულობის საკითხს ვერ განიხილავს, ვერ განსაზღვრავს, სწორ ჩვენებას იძლევიან თუ არა მოწმეები, იმსახურებენ თუ არა ნდობას ბრალდებულის აღიარებითი ჩვენებები და სხვა მტკიცებულებები: ამ ეტაპზე სასამართლო მიზნად არ ისახავს ამოცანას, დადასტურებულია თუ არა, რომ ნამდვილად ბრალდებულმა ჩაიდინა კონკრეტული ქმედება და რამდენად უტყუარადაა ეს დადგენილი – ეს საკითხი სასამართლო გამოძიების (და არა წინასასამართლო სხდომის) კვლევის საგანია საქმის არსებითი განხილვისას, საქვეყნო, უშუალო, ზეპირ და შეჯიბრებით პროცესზე, მხარეთა მონაწილეობით. მაგრამ, მეორე მხრივ, მხოლოდ მტკიცებულებათა საკმარისობის საკითხის გარკვევა, მათი შესახებობის და, ნაწილობრივ, დასაშვებობის შემოწმების გარეშე, ჩვენი აზრით, შეუძლებელია. უპირველეს ყოვლისა მოსამართლემ, სანამ მტკიცებულებათა საკმარისობის რწმენამდე მივა, უნდა იმსჯელოს, რომელი მტკიცებულებების საკმარისობის საკითხი წყდება – რომლებიც ეხებიან კონკრეტულ საქმეს თუ პირიქით, არავითარ შემთხვევაში არ იმყოფებიან მასთან; რაც შეეხება დასაშვებობის საკითხს: ვფიქრობთ, რომ წინასასამართლო სხდომაზე მტკიცებულებათა შეფასება ამ კუთხით, როგორც წესი, სავსებით შესაძლებელია და აუცილებელიც, ვინაიდან მართალია, იგი ყოველმხრივ ანალიზს და, როგორც წესი, სასამართლო-საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარებას საჭიროებს, რაც ამ სატადიაზე შეუძლებელია, მაგრამ არ არის გამორიცხული შემთხვევებიც, როცა, წინასწარი გამოძიების მასალების ანალიზით აშკარად თვალშისაცემია მტკიცებულების დაუშვებლობა (მაგალითად, ერთი შეხედვითაც ნათლად ჩანს, რომ ჩხრეკა საცხოვრებელ ბინაში ჩატარებულია საპროცესო ნორმების უხეში დარღვევით, ანდა არასრულწლოვანი ბრალდებულის დაკითხვას არ ესწრება მისი ადვოკატი და ა.შ.). ამ შემთხვევაში ასეთი პროცესუალური დარღვევის მოტივს მნიშვნელობა აღარ აქვს, მთავარია, რომ ასეთი მტკიცებულებები აშკარად დაუშვებელია (თანახმად საქართველოს სსსკ 72-ე მუხლისა) და მოსამართლე მათ საკმარისობაზე ვერ იმსჯელებს, ამას, უბრა-

ლოდ, აზრი ეკარგება. ამდენად, გარკვეულ შემთხვევებში, მოსამართლე მსჯელობს მტკიცებულებათა ჯერ დასაშვებობაზე და, მხოლოდ ამის შემდეგ – მათ საკმარისობაზე, რაც სადავო არც უნდა გახდეს.

რაც შეეხება კანონმდებელს, 1998 წლის 20 თებერვლის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი ამ საკითხის დაკონკრეტებას გვერდს უვლიდა. მისასაღმებელია, რომ მეცნიერთა დავა გადაჭრა ახალმა, 2009 წლის 9 ოქტომბრის საპროცესო კოდექსმა, რომლის 219-ე მუხლის მე-4 ნაწილის „ა“ პუნქტი პირდაპირ მიუთითებს, რომ წინასასამართლო სხდომის მოსამართლე, რიგ სხვა საკითხებთან ერთად, „განიხილავს მხარეთა შუამდგომლობებს მტკიცებულებათა დასაშვებობის თაობაზე“ (ამდენად, წლების წინ ჩვენს მიერ გამოხატული პოზიცია ახალ კანონმდებლობასთან სრულ შესაბამისობაში მოვიდა).

შესაბამისად, წინასასამართლო სხდომაზე პროკურორი ვალდებულია ამტკიცოს, რომ ესა თუ ის მტკიცებულება მოპოვებულია საპროცესო მოთხოვნათა სრული დაცვით და კანონის არსებით დარღვევებს მისი მიღებისას ადგილი არ ჰქონია, ხოლო ერთობლიობაში ისინი საკმარისია ამ ეტაპზე ალბათობის მაღალი ხარისხით პირის ბრალეულობის სავარაუდებლად – ე.ი. გამოთქვას აზრი მის ხელთ არსებული მტკიცებულებითი ბაზის როგორც დასაშვებობის, ისე საკმარისობის შესახებ, რაც, როგორც ზემოთ დავინახეთ, სავსებით შესაძლებელია, ხოლო ახალი საპროცესო კოდექსით – აუცილებელიცაა.

სამეცნიერო ლიტერატურაში დავის საგანია პროკურორის საპროცესო სტატუსი წინასასამართლო სხდომაზე. ერთნი თვლიან, რომ პროკურორის განსაკუთრებული სტატუსი ამ ეტაპზე მდგომარეობს იმაში, რომ იგი ახორციელებს ზედამხედველობას (?) სასამართლოს მიერ ამ სტადიაზე მიღებული გადაწყვეტილებების კანონიერებასა და დასაბუთებულობაზე⁴⁵.

45 იხ.: 1) И.М. Гальперин, В.З. Лукашевич, Предание суду по советскому уголовно-процессуальному праву, изд-во «Юридическая литература», М., 1965, стр. 108; 2) В. И. Басков, Прокурорский надзор за исполнением законов при рассмотрении уголовных дел в судах, изд-во «Юридическая литература», М., 1986, стр. 39-68; 3) В. И. Басков, «Курс прокурорского надзора», изд-во «зерцало», М., 1999, стр. 249-253.

სხვები საწინააღმდეგო მოსაზრებას გამოთქვამენ და მიიჩნევენ, რომ ამ სტადიაზე პროკურორი სახელმწიფო ბრალმდებელია⁴⁶. ჩვენი პოზიცია ამ საკითხთან მიმართებაში ცალსახად ერთმნიშვნელოვანი და მკაფიოა: სასამართლო ხელისუფლება უზენაესი და დამოუკიდებელია, მის საქმიანობაში ჩარევა და რაიმე ზედამხედველობა დაუშვებელი და გამორიცხულია. პროკურორი წინასასამართლო სხდომაზე მხოლოდ სახელმწიფო ბრალმდებელია. მართალია ამ სტადიაზე ჯერ კიდევ არ არსებობს სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერა ისეთი კლასიკური ფორმით, როგორც ეს ხორციელდება სასამართლოში არსებითი განხილვისას (ისევე, როგორც ადვოკატი ვერ ახორციელებს დაცვას იმ აღიარებული საშუალებებით, როგორც სასამართლო გამოძიებისას), მაგრამ სასამართლოში სწორედ პროკურორის მიერაა წარდგენილი საბრალდებო თეზისი, მასში მან გამოხატა თავისი მოსაზრებები, დებულებები – სწორედ საბრალდებო ხასიათისა, – და მოწოდებულია ამტკიცოს ეს დებულებები სასამართლოს წინაშე (მაგალითად, ბრალდების მხარის მიერ წარმოდგენილ მტკიცებულებათა დასაშვებობა და საკმარისობა და სხვ.), რათა კანონიერი საფუძვლების არსებობისას ბრალდებული წარსდგეს მოსამართლეთა თუ ნაფიც მსაჯულთა წინაშე. პროკურორის ეს საბრალდებო საქმიანობა კი, თავისი ფორმითა და შინაარსით, სწორედ ბრალდების მხარის საქმიანობაა, განხორციელებული სახელმწიფო უფლებამოსილებით აღჭურვილი პირის მიერ და სახელმწიფოსვე სახელით – ე.ი. ბრალდების ფუნქციის სასამართლო სტადიისათვის დამახასიათებელი ფორმა – სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერაა.

ისტორიულად, სამართალში მიცემის პროცედურა, სხვადასხვა პერიოდში განსხვავებულად წესრიგდებოდა. ამ მხრივ საინტერესოა სსრკ უმაღლესი სასამართლოს პლენუმის 1936 წლის 29 მარტის დადგენილება⁴⁷, რომლის მიხედვით განმწესრი-

46 1) М.С. Строгович, Курс советского уголовного процесса, Т. II, изд-во «Наука», М., 1970, стр. 200; 2) А. Г. Халиулин, Уголовное преследование, как функция прокуратуры Российской Федерации (Диссертация на соискание учёной степени доктора юридических наук), М., 1997, стр. 208-209. აქვე იხ.: პ.კობალაძე, პროკურორი, როგორც სახელმწიფო ბრალმდებელი, დისერტაცია იურიდიულ მეცნიერებათა კანდიდატის ხარისხის მოსაპოვებლად, თბ., 2003, გვ. 48-61.

47 Сборник действующих постановлений пленума Верховного Суда СССР. 1924-57 гг.,

გებელი სხდომა ტარდებოდა აბსოლუტურად ყველა სისხლის სამართლის საქმეზე, რომელიც საბრალდებო დასკვნით შევიდოდა სასამართლოში, რამაც ასახვა პპოვა მოკავშირე რესპუბლიკების საპროცესო კანონმდებლობაშიც. იგი იყო სამართალში მიცემის საკითხის გადაწყვეტის ერთადერთი პროცესუალური ფორმა და მოქმედებდა 1958 წლამდე, რის შემდეგ შემოღებული იქნა საქმეთა ძირითად მასაზე ერთპიროვნული სამართალში მიცემის, განსაკუთრებულ შემთხვევებში კი განმნესრიგებელი სხდომის ჩატარების წესი. პროცედურის შეცვლა მიზნად ისახავდა მართლმსაჯულების პროცესის დაჩქარებას. სამართალში მიცემის საკითხის ორგვარი პროცესუალური ფორმის დაკანონებით პროკურორის შესაძლებლობები, – ნინ აღუდგეს პროცესის ამ სტადიაზე დაუსაბუთებელი და უკანონო გადაწყვეტილების გამოტანას, – ამკარად შეიზღუდა, ვინაიდან მას გაცილებით მეტი შესაძლებლობები გააჩნია ამ მიმართებით მაშინ, როცა უშუალოდ მონაწილეობს განმნესრიგებელ სხდომაში და იცავს თავის პოზიციას. ამასთან დაკავშირებით სამართლიანი მოსაზრებები აქვთ გამოთქმული მ. სტროგოვიჩს, ს. რაჯიბოვს, დ. შახოვს, ვ. სავიციკის და სხვებს⁴⁸.

წინამორბედი, 1998 წლის 20 თებერვლის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მიხედვით, პროკურორის საქმიანობის სამართლებრივი საფუძვლების არსი სამართალში მიცემის

«Госюриздат», М., 1958, стр. 87-88.

48 იხ., მაგ.: 1) В.М. Савицкий, Очерк теории прокурорского надзора в уголовном судопроизводстве, изд-во «Наука», М., 1975, стр. 230-231; 2) Д. Шахов, О судебной этике, «Советская юстиция», 1965, №1, стр. 21; 3) С. раджибов, Спорные вопросы предания суду, «Социалистическая законность», 1967, №3, стр. 36; 4) М.С. Строгович, Курс советского уголовного процесса, Т. II, «Наука», М., 1970, стр. 187; 5) И. Малхазов, В. Назаров, А. Теплинский, Распорядительное заседание – важная стадия судопроизводства, «Советская юстиция», 1973, №2, стр. 6-8. სრულიად საპირისპირო, დაუსაბუთებელ მოსაზრებებს გვთავაზობენ, – 1) Галкин Б. А., Советский уголовно-процессуальный закон, «Госюриздат», М., 1962, стр. 228; 2) Гальперин И.М., Лукашевич В.З., Предание суду по советскому уголовно-процессуальному праву, «Юридическая литература», М., 1965, стр. 5-6. 3) Лукашевич В.З., Гарантии прав обвиняемого в стадии предания суду, изд-во ЛГУ, 1966, стр. 21-26; 4) Блинов В.М., Улучшение подготовки судебных процессов – важнейшее средство обеспечения их воспитательной роли, – в кн.: «Совершенствование организации и усиление воспитательно-предупредительного воздействия судебных процессов (Тезисы докладов и сообщений)», М., 1974, стр. 15; 5) В.И. Басков, Прокурор в суде первой инстанции. «Юридическая литература», М., 1968, стр. 73.

სტადიაზე განპირობებული იყო სამართალში მიცემის ორი განსხვავებული წესით. პირველი იყო მოსამართლის (სასამართლოს) მიერ დამოუკიდებლად (მხარეთა მონაწილეობის გარეშე) სამართალში მიცემის პროცედურა, სადაც პროკურორი, პრაქტიკულად, ვერანაირ უშუალო გავლენას ვერ ახდენდა მოსამართლის მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებებზე (დადგენილება, განჩინება) და ვერც ასაჩივრებდა მათ. რაც შეეხება მეორე ფორმას, როცა საკითხი განმწესრიგებელ სხდომაზე იხილებოდა (ამას თავისი საფუძვლები გააჩნდა), პროკურორს გაცილებით მეტი შესაძლებლობა ეძლეოდა, განეპირობებინა მოსამართლის მხრიდან კანონიერი, დასაბუთებული გადაწყვეტილების მიღება. ამ შესაძლებლობათა რეალიზაციის მთავარი საშუალება – ეს იყო პროკურორის უშუალო მონაწილეობა განმწესრიგებელ სხდომაში, რათა მას დაეყენებინა შუამდგომლობანი, გამოეთქვა აზრი და დაესაბუთებინა თავისი პოზიცია სამართალში მიცემისას გადასაწყვეტ ყველა საკითხზე. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის (1998 წლის 20 თებერვლის რედაქციით) 421-ე მუხლი ადგენდა პროკურორის სავალდებულო მონაწილეობას განმწესრიგებელ სხდომაზე. ამიტომ ჩვენს მიერ, წლების წინ, სავსებით სამართლიანად იქნა გაკრიტიკებული სამართალში მიცემის პირველი ფორმა – მოსამართლის მიერ დამოუკიდებლად, მხარეთა მონაწილეობის გარეშე, ჩატარებული სამართალში მიცემის პროცედურა.

ახალი საპროცესო კანონმდებლობის პოზიტიურ მხარედ მიგვაჩნია მის მიერ წინასასამართლო სხდომის ჩატარების ინოვაციური პროცედურის შემოტანა, კერძოდ, სასამართლოში განსახილველად წარმართულ ყველა სისხლის სამართლის საქმეზე წინასასამართლო სხდომა მოსამართლის მიერ ტარდება მხარეთა (პროკურორი, ბრალდებული, დამცველი) მონაწილეობით. ახალი საპროცესო კოდექსი ამ საკითხს არაპირდაპირ ეხება 219-ე მუხლში, რომლის მიხედვითაც, სასამართლო ამ ეტაპზე იხილავს მხარეთა შუამდგომლობებს სხვადასხვა საკითხებზე.

პროკურორმა წინასასამართლო სხდომაზე უნდა შეძლოს ჩატარებული გამოძიების სისრულის, ყოველმხრიობის და ობიექტურობის დემონსტრირება; დაარწმუნოს სასამართლო,

რომ არ არსებობს საქმის სასამართლო განხილვისათვის დამაბრკოლებელი გარემოებები; დაასაბუთოს მის ხელთ არსებული მტკიცებულებითი მასალის შესახებობა და რელევანტურობა, დასაშვებობა და საკმარისობა, - რისი საშუალებაც მას მხოლოდ წინასასამართლო სხდომაში მონაწილეობით ეძლევა. წინასასამართლო სხდომაში პროკურორის მონაწილეობა (ისევე, როგორც მონაწილედვე მხარის) საქმის გარემოებათა სრული და ყოველმხრივი შემოწმების, საქმის არსებითი განხილვის დაუსაბუთებლად დაწყებისაგან, შემდგომში კი უკანონო მსჯავრდებისაგან დაცვის რეალური გარანტიაა. ამიტომ, მართლმსაჯულების ამოცანების უზრუნველყოფის მიზნით, მხარეთა შეჯიბრებითობის გარკვეული (ცალკეული) ელემენტების (შუამდგომლობების დაყენების, თავიანთი პოზიციებს სისწორის დასაბუთების თანახმად შესაძლებლობები, აზრის გამოთქმა მონაწილედვე მხარის შუამდგომლობების თაობაზე) შემოტანა ახალ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში მხოლოდ და მხოლოდ მისასაღებელია.

თუმცა, წინასასამართლო სხდომის ახალი პროცედურა, ჩვენი აზრით, რიგ ხარვეზებსაც შეიცავს, კერძოდ:

ძალზე მნიშვნელოვანია საკითხი წინასასამართლო სხდომაზე მოსამართლის მიერ გამოტანილი განჩინების გასაჩივრების შესახებ (ერთჯერადად, 5 დღის ვადაში). კანონმდებელმა ამ სტადიაზე მოსამართლის მიერ მიღებულ ყველაზე მნიშვნელოვან გადაწყვეტილებად მიიჩნია განჩინება სისხლის სამართლებრივი დევნის შეწყვეტის შესახებ. ეს არის მოსამართლის ერთადერთი გადაწყვეტილება, რომლის გასაჩივრებაც მხარეებს (ცხადია, უპირველეს ყოვლისა, პროკურორს) შეუძლიათ. არადა, საპროცესო კოდექსის 219-ე მუხლის მე-4 ნაწილის მიხედვით, მოსამართლე უფლებამოსილია, ამ ეტაპზე მიიღოს სხვა გადაწყვეტილებებიც, მაგალითად, რომელიმე მტკიცებულების დაუშვებლად ცნობის, აღკვეთის ღონისძიების გამოყენების, შეცვლის ან გაუქმების, საპროცესო კონფისკაციის შესახებ სხვ. მათი გასაჩივრების შესაძლებლობას კი კოდექსი არ ითვალისწინებს. საკითხის ასეთი მოგვარება არასწორად მიგვაჩნია, რადგან, ჩვენი აზრით, სხვა გადაწყვეტილებებიც,

თავისი სამართლებრივი შედეგებით, არანაკლებ მნიშვნელოვანია მხარისათვის, რომელიც თვლის, რომ ასეთი გადაწყვეტილების გამოტანისას სასამართლო შეცდა. ამდენად, მიგვაჩნია, რომ მხარეებს არ შეიძლება აღეკვეთოს უფლება (ისევ და ისევ საქმის შემდგომი სრული, ობიექტური განხილვის, კანონიერი და დასაბუთებული გადაწყვეტილების გამოტანის და, საბოლოოდ, მართლმსაჯულების ინტერესებიდან გამომდინარე), ერთჯერადად გაასაჩივროს წინასასამართლო სხდომის ყველა განჩინება და არა მხოლოდ ერთი მათგანი. სასურველი იქნებოდა, კანონმდებელს ეს ხარვეზი მომავალში აღმოეფხვრა. გარდა ამისა, ვთვლით, რომ საკანონმდებლო წესით უნდა ჩამოყალიბდეს ამ ეტაპზე მოსამართლის მიერ გამოტანილი განჩინების საპროცესო ფორმა.

საჭიროდ ვთვლით დაეაკონკრეტოთ პროკურორის, როგორც მხარის საქმიანობის ძირითადი ასპექტები და იმ საკითხთა წრე, რომლის ირგვლივაც პროკურორმა უნდა იმსჯელოს წინასასამართლო სხდომაზე, ანუ, სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, რა არის პროკურორისათვის მტკიცების საგანი ამ ეტაპზე.

გარემოებები, რაზეც პროკურორმა ყურადღება უნდა გაამახვილოს, მოცემულია საქართველოს ახალი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 219-ე და 220-ე მუხლებში. მათი ანალიზიდან გამომდინარეობს შემდეგი:

უპირველეს ყოვლისა, პროკურორი აცხადებს, შეიცვალა თუ არა ბრალდების კვალიფიკაცია მაგისტრანტ მოსამართლესთან ბრალდებულის პირველი წარდგენის შემდეგ, ანდა, დებს თუ არა იგი ბრალდებულთან საპროცესო შეთანხმებას. შემდგომ, საქმის გარემოებებიდან გამომდინარე, პროკურორი ვალდებულია ადასტუროს, რომ ქმედება, რომელიც ბრალდებულს ერაცხება, მართლსაწინააღმდეგოა და ბრალეული, ამასთან ამ ქმედებას სწორად აქვს შეფარდებული სისხლის სამართლის კანონი და ბრალდების შეცვლის საფუძველი აღარ არსებობს. გარდა ამისა, ამ ეტაპზე პროკურორის მტკიცების საგანია საქმეზე ჩატარებული გამოძიების სისრულე, ყოველმხრივობა და ობიექტურობა; მან უნდა შეძლოს მოსამართლის დარწმუნება, რომ საქმეზე ყველა ის მტკიცებულებაა მოპოვებული, რო-

მელთა ერთობლიობა სავსებით საკმარისია ბრალდებულის მიმართ საქმეზე სასამართლო გამოძიების დასაწყებად; რომ ყველა ეს მტკიცებულება რელევანტურია (მნიშვნელოვანია საქმისათვის), დასაშვებია, მოპოვებულია კანონიერად, საამისოდ უფლებამოსილი პირის მიერ და კანონით დადგენილი წყაროებიდან და მათი მოპოვებისას საპროცესო კოდექსის მოთხოვნები არ დარღვეულა. და ბოლოს, ყველა ამ არგუმენტის მოყვანის შემდეგ, პროკურორმა უნდა გააკეთოს დასკვნა, რომ საქმე მზადაა სასამართლოში არსებითი განხილვისათვის, საქმეში არ მოიპოვება საქმის შეწყვეტის გარემოებები და სთხოვოს სასამართლოს, გამოიტანოს განჩინება, რათა ბრალდებულის მიმართ დაიწყოს საქმის არსებითი განხილვა. გარდა ამისა, პროკურორი ასევე გამოთქვამს მოსაზრებებს სხდომის ორგანიზებასთან დაკავშირებულ საკითხებზე, კერძოდ, სხდომის დაწყების თარიღის, სხდომაზე მისი მხრიდან მოსაწვევ პირთა, მის ხელთ არსებულ მტკიცებულებათა, ნაფიც მსაჯულთა შერჩევის (თუ საქმე მათი განსჯადია და მხარეები ერთობლივად ითხოვენ ამას), ზოგიერთი მათგანის აცხადების და რიგ სხვა საკითხებზე.

ამასთან, ზემოაღნიშნული მოსაზრებები პროკურორმა უნდა ჩამოაყალიბოს გარკვეული ფორმით, რაც აპრობირებულია პრაქტიკაში: მისი გამოსვლა უნდა იყოს ობიექტური, ყოველმხრივი და სრული, ნათელი და ლოგიკური, იურიდიულად დასაბუთებული, ამასთან კონკრეტული (და არა საგარაუდო, ალტერნატიული) პოზიციის გამომხატველი, რითაც მიღწეული იქნება მისი სიტყვის მეტი ეფექტურობა.

ზემოთ ჩამოთვლილ საკითხთა განხილვის მიზნით, სასურველია, ტაქტიკურად გამართლებულია, წინასასამართლო სხდომაზე შეძლებისდაგვარად, მონაწილეობა მიიღოს იმ პროკურორმა, რომელიც, გარკვეულწილად, შეხებაში იყო საქმის გამოძიებასთან (ახორციელებდა ამ ბრალდებულის მიმართ სისხლისსამართლებრივ დევნას და/ან ამ კონკრეტული საქმის გამოძიებაზე საპროცესო ხელმძღვანელობას) და დეტალურად იცნობს საქმის მასალებს, ხოლო იგივე პროკურორმა (რომელიც წინასასამართლო სხდომაში იღებდა აქტიურ მონაწი-

ლეობას), სასურველია, დაუჭიროს მხარი ბრალდებას საქმის სასამართლოში არსებითი განხილვის დროს, რაც აამაღლებს ბრალდების ეფექტურობას

საზღვარგარეთის ზოგიერთი ქვეყნის საპროცესო კანონმდებლობის ანალიზი⁴⁹ გვიჩვენებს, რომ წინასასამართლო სხდომის ეტაპს (შეიძლება, მას სტადიაც ვუწოდოთ) ძალზე დიდი მნიშვნელობა ენიჭება. ამასთან, შეინიშნება ამ პროცედურაში საჯაროობა-კოლეგიურობის ელემენტების აშკარა ზრდა. მაგალითად, რუსეთის ფედერაციაში 1992 წლის 29 მაისის კანონით სამართალში მიცემის სტადია გამარტივდა და იგი დაყვანილი იქნა მოსამართლის ერთპიროვნულ გადაწყვეტილებამდე, – სასამართლო სხდომა არ ტარდებოდა, ოქმი არ დგებოდა და მხარეთა უფლებები ნულამდე იყო დასული. მაგრამ, რუსეთის ფედერაციის ახალმა სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსმა (ძალაში შევიდა 2002 წლის 1 ივლისიდან) კვლავ აღადგინა საქმის წინასწარი მოსმენის (იგი წააგავს საქართველოს 1998 წლის 20 თებერვლის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით გათვალისწინებულ განმწესრიგებელი სხდომის ჩატარების წესს) პროცედურა მხარეთა მონაწილეობით (234-ე მუხლი). ასეთივე წესია დადგენილი უკრაინის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 237-ე მუხლით (განმწესრიგებელი სხდომის სახელწოდებით, რაც ტარდება მხოლოდ ზოგიერთ, გამონაკლის შემთხვევებში)⁵⁰.

აქვე უნდა აღინიშნოს უახლეს რუსულ საპროცესო ლი-

49 აღნიშნული სტადიის თავისებურებების შესახებ საზღვარგარეთის ქვეყნებში უფრო დანერგვითი იხ.: 1) Уголовный процесс (под ред. К.Ф. Гуценко), изд-во «Зерцало», М., 2000, стр. 345-346; 2) Уголовно-процессуальное право Российской Федерации, (под ред. П.А. Лутынской), «Юристъ», М., 2001, стр. 227-257; 3) სისხლის სამართლის პროცესი (ა. ფალიაშვილის რედაქციით), «მერიდიანი», თბ., 2002, გვ. 569-597, კ. გუცენკო, ლ. გოლოვკო, ზ. ფილიმოხოვი, დასავლეთის სახელმწიფოთა სისხლის სამართლის პროცესი (თარგმანი ქართულად), თბ., 2007 და სხვ.

50 იხ.: 1) Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации, «Уралюриздат», Екатеринбург, 2002, стр. 108; 2) В.М. Тертыйшик, Научно-практический комментарий к уголовно-процессуальному кодексу Украины, изд-во «А.С.К.», Киев, 2001, стр. 549-550. სამართალში მიცემის პროცედურის გამარტივებას სამართლიანად ეწინააღმდეგებოდა რუს პროცესუალისტთა გარკვეული ნაწილი, მაგ.: А. Г. Халиуллин, Уголовное преследование, как функция прокуратуры Российской Федерации (Дисс. на соискание учёной степени доктора юрид. наук), М., 1997, стр. 202; А.Д. Бойков, Третья власть в России, М., 1997, стр. 155-156.

ტერატურაში გამოთქმული მიუღებელი მოსაზრებანი იმის თაობაზე, რომ 1864 წლის სასამართლო რეფორმით დადგენილი პროცედურის მსგავსად, სამართალში მიცემას უნდა ახორციელებდეს (ე.ი. ფაქტობრივად, წინასასამართლო სხდომას უნდა ატარებდეს) არა სასამართლო, არამედ პროკურორი⁵¹ (!), რასაც ვერ გავიზიარებთ, ვინაიდან გადასაწყვეტი საკითხების სპეციფიკიდან გამომდინარე (მტკიცებულებათა დასაშვებობა-საქმარისობისა და აღკვეთის ღონისძიების საკითხის გადაწყვეტა ობიექტური და მიუკერძოებელი სასამართლო ხელისუფლების მიერ, სასამართლო განხილვის ორგანიზაციული საკითხების მოგვარება და სხვ.) წინასასამართლო სხდომა სწორედ პროცესის სასამართლო სტადიაა და მხოლოდ მოსამართლის კომპეტენციის სფეროს განეკუთვნება. ვფიქრობთ, აქ დავა უადგილოა.

დასავლეთის ქვეყნებშიც, ცხადია, წინასასამართლო სხდომას ატარებს (სამართალში მიცემას ახორციელებს) მხოლოდ და მხოლოდ მოსამართლე, მაგალითად:

საფრანგეთში მძიმე კატეგორიის საქმეებზე გამოძიების დასაბუთებულობა-სისრულის კონტროლს ახორციელებენ საბრალდებო კამერები სამი მოსამართლის შემადგენლობით, ხოლო ბოლო წლებში ასეთი კონტროლის აუცილებლობა დაკანონდა საშუალო სიმძიმის საქმეებზეც საგამოძიებო პალატების მეშვეობით, სამი პროფესიონალი მოსამართლის შემადგენლობით. გერმანიაში სამართალში მიცემის ანალოგიური პროცედურის ჩატარება დავალებული აქვს კოლეგიას ხუთი მოსამართლის შემადგენლობით; ანგლო-საქსონური სამართლებრივი სისტემის ქვეყნებში სამართალში მიცემის პროცედურა ორსაფეხურიანია, პირველი მათგანი ემსახურება მტკიცებულებათა საკმარისობის დადგენას, მეორე საფეხურზე კი ბრალმდებელი (პროკურორის ანალოგიური ფუნქციებით აღჭურვილი თანამდებობის პირი) ადგენს საბრალდებო აქტს და წარადგენს უკვე საქმის არსებითად განმხილველ სასამართლოში.

ვთვლით, რომ ქართველმა კანონმდებელმა გაითვალისწინა როგორც დასავლეთის ქვეყნების გამოცდილება, ასევე თეორიაში ადრე გამოთქმული არაერთი მეცნიერული მოსაზრე-

51 იხ.: А. Гуськова, Каким должен быть предание суду, «Российская юстиция», №2, 2002, стр. 43-44.

ბა; ამასთან, მაქსიმალურად აამოქმედა სამამულო საპროცესო-საკანონმდებლო რეზერვები, რის შედეგადაც მივიღეთ წინასასამართლო სხდომის გამარტივებული და შედარებით დახვეწილი პროცედურა, რაც (რიგი ხარვეზების აღმოფხვრის შემდეგ, რაზეც ზემოთ გვქონდა საუბარი) სწრაფი, ეფექტური და სამართლიანი მართლმსაჯულების განხორციელების გარანტი გახდება.

თავი V. სახელმწიფო ბრალმდებელი პირველი ინსტანციის სასამართლოში

სისხლის სამართლის საქმის განხილვა პირველი ინსტანციის სასამართლოში – სისხლის სამართლის პროცესის ძირითადი და უმნიშვნელოვანესი სტადიაა, რომელშიც სასამართლო (პროფესიონალი მოსამართლე/მოსამართლეები და/ან ნაფიცი მსაჯულები) არსებითად იხილავს საქმეს, იკვლევს ყველა მნიშვნელოვან გარემოებას, ამოწმებს და აფასებს მტკიცებულებებს და გამოაქვს განაჩენი, რითაც განსასჯელის მიმართ იღებს საბოლოო გადაწყვეტილებას შინაგანი რწმენით და კანონის საფუძველზე. ამ სტადიაზე გამოძიების მიერ მოძიებული ფაქტები და გარემოებები, მოპოვებული მტკიცებულებები საბოლოოდ უნდა გადამოწმდეს სასამართლოში, რადგან მხარეები თავიანთი მოსაზრებების დასასაბუთებლად, სასამართლო კი განაჩენის გამოტანისას უნდა ეყრდნობოდნენ მხოლოდ სასამართლო სხდომაზე განხილული და გამოკვლეული მტკიცებულებების ერთობლიობას.

საქმის სასამართლო განხილვისას სასამართლო გარკვეულწილად შებოჭილია ბრალდების ფარგლებით. საქართველოს სსსკ-ის მიხედვით, სასამართლო განხილვა ტარდება ბრალდებულის მიმართ მხოლოდ იმ ბრალდების ფარგლებში, რომლითაც საქმე სასამართლოში წარმართეს, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა პროკურორმა ბრალდება შეცვალა ბრალდებულის სასარგებლოდ. სასარგებლოდ. საკითხისადმი ასეთი მიდგომა სავსებით გამართლებულია, იგი დაკავშირებულია ბრალდებულის დაცვის უფლებასთან – იგი სასამართლოს წინაშე წარსდგა და პასუხობს მხოლოდ იმ ბრალდების ირგვლივ, რომელიც მას წარუდგინეს და რომლის ირგვლივაც მომზადების შესაძლებლობა ჰქონდა.

იქიდან გამომდინარე, რომ მთელი სისხლის სამართლის პროცესის სიმძიმის ცენტრი მოდის სასამართლო განხილვის სტადიაზე, – პროკურორის მონაწილეობა სასამართლოში საქმის განხილვისას წარმოადგენს მისი საქმიანობის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს სფეროს. სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერა სასამართლოში – პროკურორის მოღვაწეობის ერთ-ერთ

თი პრიორიტეტული მიმართულებაა და მიჩნეულია კანონიერი, დასაბუთებული განაჩენის გამოტანის უზრუნველყოფის გარანტიად. პროკურორი, რომელიც მხარს უჭერს სახელმწიფო ბრალდებას, სარგებლობს მხარის პროცესუალური სტატუსით, ჰყავს მოწინააღმდეგე მხარე და ბრალდებისა და დაცვის მხარეების საქმიანობა სასამართლოში ხორციელდება სრული თანასწორობისა და შეჯიბრებითობის საფუძველზე.

„მხარის“ ცნებისათვის დამახასიათებელია ორი მომენტი: 1) პროცესუალური ინტერესის არსებობა; 2) მეორე მხარის თანაბარი, თანასწორი უფლება მისი ინტერესის განსახორციელებლად⁵². ინტერესში იგულისხმება პროცესის მონაწილის მისწრაფება, მიაღწიოს ისეთ სასამართლო გადაწყვეტილებას, რომელიც დააკმაყოფილებდა მის სამართლებრივ მოთხოვნებს. იგი რამდენადმე ემთხვევა საპროცესო ფუნქციას, მაგრამ მათ შორის რეალური განსხვავებაც არსებობს. ფუნქცია – საქმიანობის ძირითადი მიმართულებაა, ხოლო პროცესუალური ინტერესი – კონკრეტული მოთხოვნებია ამ საქმიანობის განხორციელებისას.

რაც შეეხება მხარეთა თანასწორობას, იგი აღიარებული და გარანტირებულია მოქმედი საპროცესო კანონმდებლობით, სადაც საუბარია მათი უფლებების თანაბრად განხორციელებაზე. სწორედ ამიტომ, პროკურორი საქმის სასამართლო განხილვისას არის არა რაიმე განსაკუთრებული ფიგურა, არამედ მხოლოდ მხარე, რომელიც მხარს უჭერს სახელმწიფო ბრალდებას; სწორედ ესაა მისი საპროცესო სტატუსი სასამართლოში და არავითარი სხვა ფუნქცია თუ პრივილეგია არ გააჩნია.

პროკურორის მონაწილეობას სასამართლო განხილვაში აწესრიგებენ საქართველოს სსსკ 33-ე და სხვა მუხლები, რომლებიც, ამავე დროს, ადგენენ მის უფლებამოსილებას: პროკურორი პირველი ინსტანციის სასამართლოში გამოდის როგორც სახელმწიფო ბრალმდებელი, მას ეკისრება ბრალდების მტკიცების მოვალეობა; სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერისას იგი ხელმძღვანელობს კანონის მოთხოვნით და თავისი შინაგანი რწმენით, რომელიც ემყარება სასამართლო გამოძიებისას

52 უფრო დანერჩილებით ამ საკითხის ირგვლივ: В.М. Савицкий, Государственное обвинение в суде, изд-во «Наука», М., 1971., стр. 94-110.

განხილულ მტკიცებულებებს; პროკურორი ვალდებულია უარი თქვას ბრალდებაზე, თუ მისი რწმენით, იგი არ დადასტურდა სასამართლო განხილვისას; პროკურორი წარმოადგენს მტკიცებულებებს, მონაწილეობს დაცვის მტკიცებულებათა გამოკვლევაში, უფლებამოსილია განაცხადოს შუამდგომლობა და აცილება, გამოთქვას აზრი სასამართლო განხილვისას წამოჭრილ ყველა საკითხზე; უფლება აქვს შეცვალოს ბრალდება განსასჯელის სასარგებლოდ, ან მოითხოვოს საქმის დაბრუნება დამატებით გამოძიებაში უფრო მკაცრი ბრალდების წასაყენებლად. ამასთან, პროკურორი მოვალეა, მონაწილეობა მიიღოს საჯარო ბრალდების ყველა სისხლის სამართლის საქმის განხილვაში.

ადრე მოქმედი საქართველოს სსრ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 270-ე მუხლის მიხედვით, სასამართლო სხდომაზე პროკურორის გამოუცხადებლობის შემთხვევაში სასამართლო წყვეტდა საკითხს მის გარეშე საქმის განხილვის შესაძლებლობის შესახებ, რადგან პროკურორის მონაწილეობა ყველა საქმის განხილვაში აუცილებელი არ იყო. საკითხი წყდებოდა მისივე შეხედულებისამებრ, ხოლო საუწყებო ნორმატიული აქტებით განსაზღვრული იყო საქმეთა კატეგორიები, რომლებზეც პროკურორი ვალდებული იყო მხარი დაეჭირა სახელმწიფო ბრალდებისათვის. **რუსეთის ფედერაციის** ახალი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, რომელიც ძალაში შევიდა 2002 წლის 1 ივლისს, მის მონაწილეობას **სავალდებულოდ** მიიჩნევს საჯარო და კერძო-საჯარო ბრალდების საქმეებზე, როგორც ჩვეულებრივი წესით (246-ე მუხლი), ისე ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოში (335-ე მუხლი). ანალოგიურად წყდება საკითხი **ბელორუსიის** სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით (სსსკ 34-ე მუხლის მე-8 ნაწილი), რასაც ვერ ვიტყვით **უკრაინაში** დადგენილ პროცედურაზე, რომლის მიხედვით პროკურორი სასამართლოში საქმის განხილვისას მონაწილეობს ამ საქმის ხასიათის და საზოგადოებრივი საშიშროების გათვალისწინებით. სახელმწიფო ბრალმდებლის მონაწილეობა სასამართლოში სავალდებულოა, აგრეთვე, **სომხეთში**, „**პროკურატურის შესახებ**“ კანონის 26-ე მუხლის საფუძველზე⁵³. აქვე

53 იხ.: 1) Сборник приказов и инструкций генерального прокурора СССР (под ред. А.М. Рекунова), «Юридическая литература», М., 1977, часть II, стр. 3; часть I, стр. 34;

უნდა აღინიშნოს რომ პროკურორის სავალდებულო მონაწილეობას დღემდე ეწინააღმდეგება ზოგი პროცესუალისტი².

„სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის ორგანიზაციისა და ეფექტურობის ღონისძიებების შესახებ“ საქართველოს გენერალური პროკურორის 1996 წლის 18 ნოემბრის №12გ-1-96 მითითების პირველ პუნქტში აღნიშნულია, რომ პროკურორებს ევალებათ სისხლის სამართლის საქმეთა სასამართლო განხილვისას სა-ხელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერა ყველა საქმეზე. აღნიშნული უწყებრივი ნორმატიული აქტი იყო ერთ-ერთი პირველი მცდელობა პროკურორის უფლებამოსილებათა განსაზღვრისა სასამართლოში. ახალი, ამჟამად მოქმედი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 57-ე მუხლის მე-4 პუნქტმაც, აღნიშნული მოთხოვნა თითქოს კანონის რანგში აიყვანა, მაგრამ ეს მხოლოდ ერთი შეხედვით: მასში მითითებულია, რომ პირველი ინსტანციის სასამართლოში პროკურორი ვალდებულია მონაწილეობა მიიღოს საჯარო ბრალდების ყველა საქმის განხილვაში, კანონი საერთოდ გვერდს უვლის კერძო-საჯარო ბრალდების საქმეებზე სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის ორგანიზაციის საკითხს, რაც, ჩვენი აზრით, ყოველად გაუმართლებელია, რადგან იგი ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი გარანტიაა სამართლიანობის, კანონიერი, დასაბუთებული განაჩენის გამოსატანად; გარდა ამისა, პროკურორის მონაწილეობა სასამართლოში შეჯიბრებითობის პრინციპის მოთხოვნათა რეალიზაციისათვის.

სასამართლო გამოძიება იწყება სახელმწიფო ბრალმდებლის მიერ შესავალი სიტყვის წარმოთქმით (საქართველოს სსკ241-ე მუხლი). საპროცესო ლიტერატურაში ყოველთვის პოლემიკის საგანი იყო საკითხი, თუ ვინ უნდა გამოაქვეყნოს საბრალდებო სიტყვა. მეცნიერთა ნაწილი თვლის, რომ ეს უნ-

2) Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации (от 18 Декабря 2001 года), «Уралпориэдат», Екатеринбург, 2002; 3) Уголовно-процессуальный кодекс Республики Беларусь, изд-во «Юридический центр Пресс», Санкт-Петербург, 2001; 4) В.Н. Боботов, В.Е. Крутских, Прокуратура в России и за рубежом (под ред. С.И. Герасимова), изд-во «Норма», М., 2001, стр. 68-69.

54 1) В. Воскресенский, Ю. Кореневский, Состязательность в уголовном процессе, «Законность», 1995, №7, стр. 7; 2) А.Г. Халиулин, уголовное преследование как функция прокуратуры Российской Федерации – диссертация на соискание учёной степени доктора юридических наук, М., 1997, стр. 214.

და გააკეთოს სასამართლო სხდომის მდივანმა, როგორც საქმის შედეგებით ყველაზე დაუინტერესებელმა ფიგურამ⁵⁵. სხვა მეცნიერები თვლიან, რომ საბრალდებო სიტყვა უნდა გამოქვეყნდეს პროკურორის მიერ⁵⁶. ბოლო მოსაზრება სავსებით სამართლიანად მიგვაჩნია (და სავსებით ლოგიკურია, რომ მან ასახვა ჰპოვა მოქმედ ქართულ საპროცესო კანონმდებლობაშიც), რადგან საბრალდებო სიტყვა, და საერთოდ, დადგენილება პირის ბრალდების შესახებ, ბრალდების მხარის მიერ შედგენილი და მისივე თვალსაზრისის გამომხატველი დოკუმენტია, იგი დაამტკიცა პროკურორმა და მისივე ძალისხმევით საქმე გახდა სასამართლო განხილვის საგანი. პროკურორი სასამართლოში მონაწილეობს სახელმწიფო ბრალდების მხარდასაჭერად, ბრალდების იმ თეზისების სამტკიცებლად, რომლებიც საბრალდებო სიტყვაშია ჩამოყალიბებული, ამიტომ ეს თეზისები სასამართლოს და მსმენელს სწორედ მან უნდა წარუდგინოს, სწორედ მან უნდა შეუქმნას აუდიტორიას ფსიქოლოგიური განწყობა საბრალდებო ვერსიის სასარგებლოდ.

მისასალმებელია კანონმდებლის პოზიცია, რომელმაც შესაძლებლობა მისცა პროკურორს, წარმოედგინა {თავისი შეხედულებისამებრ} საბრალდებო სიტყვის ძირითადი ნაწილი და არა ბრალდების მთელი ფორმულირება, რადგან ამით მსმენელი უმოკლეს დროში იგებს ბრალდების არსს. ასეთი წესი ნაკლებად ღლის აუდიტორიას.

საქართველოს სსსკ 230-ე მუხლის მიხედვით, თავმჯდომარე ბრალდებულს განუმარტავს მისთვის წაყენებული ბრალდების არსს და ეკითხება, თავს ცნობს თუ არა იგი დამნაშავედ და, თუ ცნობს, – რაში. განსასჯელის უარი პასუხის გაცემაზე არ შეიძლება გამოყენებული იქნეს მის საწინააღმდეგოდ; დუმილი ნიშნავს, რომ იგი თავს დამნაშავედ არ ცნობს. აღნიშნული

55 М.С. Строгович, Курс советского уголовного процесса, Т. II, изд-во «Наука», М., 1970, стр. 272.

56 1) В.М. Савицкий, Очерк теории прокурорского надзора в уголовном судопроизводстве, изд-во «Наука», М., 1975, стр. 307-311; 2) Прокурорский надзор в Российской Федерации (под ред. А.А. Чувилева), изд-во «Юристъ», М., 1999, стр. 242; 3) ბ. ხარაზიშვილი, მტკიცებითი სამართალი (ნარკვევები), თსუ გამომცემლობა, თბ., 1982, გვ. 296; 4) ი. გაბისონია, სისხლის სამართლის საქმეთა განხილვა სასამართლოში, „მერიდიანი“, თბ., 2002, გვ. 171.

ტერმინის ხმარება კანონმდებლის მიერ უხეში შეცდომაა და შინაარსობრივად გაუმართლებელია – „დამნაშავეობაზე“ საუბარია მანამ, სანამ განსასჯელის მიმართ გამოტანილი არ არის გამამტყუნებელი განაჩენი და იგი კანონიერ ძალაში არაა შესული. ასეთი ტერმინის გამოყენება ეწინააღმდეგება საქართველოს კონსტიტუციის მე-40 მუხლის I პუნქტითა და საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მე-10 მუხლის I პუნქტით დადგენილ უდანაშაულობის პრეზუმფციის პრინციპს, რის შესახებაც სამართლიანად აღნიშნავენ ა. ფალიაშვილი და რ. გოგშელიძე⁵⁷. სასამართლო გამოძიების ეტაპზე გარკვეული უნდა იყოს არა განსასჯელის დამნაშავედ ცნობის საკითხი, არამედ ცნობს თუ არა განსასჯელი ნაყენებულ ბრალდებას. შესაბამისად, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, საქართველოს სსსკ 230-ე მუხლის მე-2 ნაწილში შეტანილი იქნას სათანადო ცვლილებები, რამეთუ სასამართლოში განისჯება განსასჯელის არა დამნაშავედ ან უდანაშაულოდ ცნობის, არამედ ბრალეულობის საკითხი იურიდიულ ფაქტთან მიმართებაში.

იურიდიულ ლიტერატურაში დავის საგანს წარმოადგენდა საკითხი, რომ შესაძლოა, ბრალდებულის დამოკიდებულებამ წარდგენილი ბრალდებისადმი გავლენა მოახდინოს მტკიცებულებათა გამოკვლევის წესის განსაზღვრაზე, მაგალითად, განსასჯელი დაიკითხოს პირველ რიგში თუ გამოკვლეული იქნას სხვა მტკიცებულებები.

სავსებით ვეთანხმებით მოსაზრებას, რომლის მომხრენი (ლ. აროცკერი, ლ. ლუჟენკოვი, ნ. რადუტნაია და სხვები) თვლიან, რომ თითოეული საქმის განხილვას თავისი სპეციფიკა გააჩნია, სასამართლო გამოძიების დაგეგმვა არაა დამოკიდებული განსასჯელის პოზიციაზე წარდგენილი ბრალდებისადმი, ამიტომ მტკიცებულებების გამოკვლევა უნდა მოხდეს ისე, რომ უზრუნ-

57 იხ.: 1) ა. ფალიაშვილი, „საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი ამოქმედდა, მაგრამ მასში უნდა შევიდეს ცვლილებები“, „სამართალი“, 1999, №5, გვ. 91-92; ამავე საკითხზე სავსებით მართებულ მოსაზრებას გამოთქვამს ი. გაბისონიაძე – იხ.: „სისხლის სამართლის საქმეთა განხილვა სასამართლოში“, „მერიდიანი“, თბ., 2002, გვ. 172; 2) რ. გოგშელიძე, ზოგადი დებულებანი სასამართლო განხილვის შესახებ, – იხ. წიგნში: „სისხლის სამართლის პროცესი (სახელმძღვანელო, ავტ. კოლექტივი, ა. ფალიაშვილის რედაქციით)“, „მერიდიანი“, თბ., 2002, გვ. 418.

ველყოფილი იქნეს მათი მიზანდასახული, აქტიური და სრულყოფილი გამოკვლევა და ამის უნივერსალური წესი არ არსებობს⁵⁸.

ჩვენ მიგვაჩნია, რომ ყოველ სისხლის სამართლის საქმეს სასამართლო გამოძიების სხვადასხვა ხერხები და მეთოდები გააჩნია, სხვადასხვანაირია საქმის გარემოებები, მრავალფეროვანია მტკიცებულებები, ამიტომ მტკიცებულებათა გამოკვლევისას შესაძლებელია გამოყენებული იქნას ხან ერთი, ხან მეორე მეთოდი, მთავარია მიზანი – მწყობრი, ლოგიკური, მეცნიერულად დასაბუთებული, თანმიმდევრული, ეფექტური ხერხების შემუშავების გზით მიღწეული იქნას მტკიცებულებათა ყოველმხრივი და სრულყოფილი გამოკვლევა და საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენა; ამისათვის კი პროკურორი რომელ მეთოდს შეარჩევს და რა თანმიმდევრობით გამოიკვლევს მის მიერ წარმოდგენილ მტკიცებულებებს – ეს მისი საქმიანობის ტაქტიკური დაგეგმვაა, რომელშიც იგულისხმება მთელი სისტემა სასამართლო მოქმედებებისა, რომელიც დაფუძნებულია სისხლის სამართლის საპროცესო კანონზე და მეცნიერების სხვადასხვა დარგების რეკომენდაციებზე.

სამაგიეროდ თითქმის ყველა მეცნიერ-პროცესუალისტი თანხმდება იმ საკითხში, რომ მტკიცებულებათა წარდგენა-გამოკვლევა უნდა დაიწყოს სახელმწიფო ბრალმძებელმა, ვინაიდან იგი, როგორც ბრალდების მხარე, ე.წ. „სისხლის სამართლებრივი მოსარჩელე“, საზოგადოდ პროცესის ინიციატორია⁵⁹, რომელსაც უნდა უპასუხოს დაცვის მხარემ. სხვაგვარი პროცედურა (მაგალითად, სოციალისტური პერიოდის საპროცესო კანონმდებლობით დადგენილი სასამართლოს ინიციატივა, – პირველ რიგში მან გამოიკვლიოს მტკიცებულებები) შეჯიბრებითობისა და მხარეთა თანასწორობის პრინციპების უხეში დარღვევა იქნებოდა, რომლითაც სასამართლო შეითავსებდა საბრალდე-

58 1) Л.Е. Арошкер, Применение государственным обвинителем тактических приемов и методов советской криминалистики – в кн.: «Поддержание государственного обвинения в суде» (под ред. М.П. Малярова), изд-во «Юридическая литература», М., 1970, стр. 23-27; 2) Л. Луженков, Планирование судебного следствия, «Советская юстиция», 1971, №8, стр. 18; 3) Н. Радутная, Проведение судебного заседания по уголовным делам, «Советская юстиция», 1971, №11, стр. 24-26.

59 ი. გაბისონია, სისხლის სამართლის საქმეთა განხილვა სასამართლოში, „მერიდიანი“, თბ., 2002, გვ. 182.

ბო ფუნქციას და ეჭვქვეშ დადგებოდა მისი ობიექტურობა და მიუკერძოებლობა, რაც სავსებით სამართლიანადაა გაკრიტიკებული⁶⁰. მტკიცებულებათა გამოკვლევის დაწყება პირველ რიგში სახელმწიფო ბრალმდებლის მიერ, სავსებით ლოგიკურია, რადგან შეჯიბრებითობის პრინციპი ამით მეტ გამომსახველობას იძენს. მისი არსი სწორედ ისაა, რომ მხარეები ერთმანეთში კამათობენ, პაექრობენ, ცდილობენ თავიანთი პოზიციების გამაგრება-დასაბუთებას, რაც უპირველეს ყოვლისა, მტკიცებულებათა წარდგენა-გამოკვლევით მიიღწევა. მტკიცებულებები კი, პირველ რიგში, ბრალდების მხარემ უნდა წარადგინოს, ვინაიდან მან შეიმუშავა ბრალდების თეზისები და მისი მტკიცების ტვირთიც მასვე ეკისრება. წარადგენს რა მტკიცებულებებს, ამით პროკურორი მამხილებელ, საბრალდებო ფონს ქმნის; სასამართლო გამოძიება სწორედ მიზანდასახული, აქტიური უნდა იყოს და არა ნეიტრალური, მას ყოველთვის უნდა ჰქონდეს რაიმე მიმართულება, პირველ რიგში კი – საბრალდებო. დაცვითი მექანიზმი ამოქმედდება მხოლოდ მას შემდეგ, რაც პროკურორი ნამოყენებს საბრალდებო თეზისებს და დაიწყებს მის დასაბუთებას, რის გარეშეც საქმის სასამართლო განხილვა არც დაიწყებოდა. სასამართლო გამოძიება მის დასაწყისშივე (პროკურორის მიერ საბრალდებო დასკვნის სარეზოლუციო ნაწილის გამოქვეყნებისთანავე) საბრალდებო ხასიათს იღებს, ამიტომ აქსიომად უნდა იქნეს მიღებული, რომ მტკიცებულებებს წარმოადგენს და გამოკვლევას – განსასჯელის, მოწმეთა დაკითხვებს, სხვა მტკიცებულებების შემონმება-ანალიზს – იწყებს სწორედ ბრალდების მხარე სახელმწიფო ბრალმდებლის სახით.

საქართველოს სსსკ ითვალისწინებს მტკიცებულებების წარდგენა-გამოკვლევის შემდეგ თანმიმდევრობას: თავდაპირველ ეტაპზე (ჯერ ბრალდების, შემდეგ – დაცვის მხარის მიერ) წარდგენილი და გამოკვლეული უნდა იქნეს პირის ბრალეულობის (კოდექსისეული არასწორი ტერმინოლოგიით – დამნაშავეობის) დამადასტურებელი ან გამაბათილებელი მტკიცებულებები, ხოლო შემდგომ ეტაპზე – ის მტკიცებულებები, რომლებიც გავლენას ახდენენ განსასჯელის პიროვნების დახასიათებაზე და სას-

60 იხ., მაგ.: Уголовно-процессуальное право Российской Федерации (ответственный редактор П.А. Лупинская), «Юристъ», М., 2001, стр. 417.

ჯელის სახესა და ზომაზე. მტკიცებულებებს ჯერ ბრალდების მხარე წარადგენს, შემდეგ – დაცვისა. ჯერ იკვლევენ ბრალდების მხარის, შემდეგ – დაცვის მხარის მიერ წარდგენილ მტკიცებულებებს; ბრალდების მხარის მიერ წარდგენილ მტკიცებულებათა გამოკვლევაში მონაწილეობს დაცვის მხარე, შემდეგ – მოსამართლენი, ხოლო დაცვის მხარის წარდგენილ მტკიცებულებათა გამოკვლევაში მონაწილეობს ბრალდების მხარე, შემდეგ კი – მოსამართლენი. მხარის შუამდგომლობით გამოძახებულ მოწმეს ჯერ დაკითხავს ამ შუამდგომლობის აღმძვრელი პირი, შემდეგ ამ მხარის სხვა წარმომადგენლები, შემდეგ დაკითხავენ მოწინააღმდეგე მხარის წარმომადგენლები, ბოლოს კი – სასამართლო. ამის შემდეგ მოწმეს კითხვებს უსვამს მისი გამოძახებული პირი.

ნათლად ჩანს, რომ მტკიცებულებათა წარმოდგენისა და გამოკვლევის ასეთი პროცედურა ყველაზე მეტად შეესაბამება მხარეთა შეჯიბრებითობის პრინციპის მოთხოვნებსა და სასამართლო გამოძიების არსს, აგრეთვე სახელმწიფო ბრალმდებლის სტატუსს, მის მოვალეობებს, ბრალდების მტკიცების არსს, მიზნებსა და საშუალებებს.

მაგრამ მიუხედავად ამისა, სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის ის მუხლები, რომლებიც სასამართლო გამოძიებისას მტკიცებულებათა გამოკვლევის წესს არეგულირებენ, შეიცავენ არსებით წინააღმდეგობებს, რომელთა აღმოფხვრა აუცილებელია, ვინაიდან ისინი უშუალო კავშირში არიან სახელმწიფო ბრალმდებლის უფლებამოსილებასთან, მის სტატუსთან და მის მიერ ბრალდების მტკიცების განხორციელების პროცესთან. კერძოდ:

საქართველოს ყოფილი სსკ 473-ე მუხლი ეხება სასამართლო გამოძიების შეკვეცას ან გაუქმებას განსასჯელის მიერ თავის დამნაშავედ (უფრო გამართლებულია – „ბრალეულად“) ცნობის შემთხვევაში, თუ ეს აღიარება ნებაყოფლობითია და ეჭვს არ იწვევს. ამ დროს განსასჯელის დაკითხვა სავალდებულოა. გაკვირვებას იწვევდა ამ მუხლის მე-6 ნაწილით დადგენილი განსასჯელის დაკითხვის წესი: მის დაკითხვას იწყებს დამცველი, შემდეგ დაცვის მხარის სხვა წარმომადგენლები და მხოლოდ ამის

შემდეგ ეძლევა საშუალება სახელმწიფო ბრალმძებელს, დაკითხოს იგი. სრულიად საპირისპირო თანმიმდევრობას ადგენს სსსკ 476-ე მუხლის მე-2 ნაწილი, რომლის მიხედვითაც (და სავსებით სამართლიანად) განსასჯელის დაკითხვა უნდა დაინიშნოს სახელმწიფო ბრალმძებელმა. ზემოთ უკვე ითქვა, რომ პროკურორმა წარმოადგინა სასამართლოში საბრალდებო თეზისი, მასვე ეკისრება ბრალდების მტკიცების ტვირთი და მზადაა კიდევ ამისათვის, ამით სახელმწიფო ბრალმძებელი მამხილებელ ფონს ქმნის, ხოლო განსასჯელის ალიარებითი ჩვენება ერთ-ერთი მტკიცებულებაა მის სამხელად. ამიტომ კანონმდებლის პოზიცია, გამოსატული 476-ე მუხლის მე-2 ნაწილში, იმის შესახებ, რომ განსასჯელს დაკითხავს ჯერ სახელმწიფო ბრალმძებელი, სავსებით ლოგიკური და გამართლებულია; მით უფრო დაუშვებელია 473-ე მუხლის მე-6 ნაწილის სრულიად სანინალმდეგო ფორმულირება, რისი გამოსწორებაც შესაძლებელია მასში სათანადო ცვლილებების შეტანის გზით.

მეორე, და არანაკლებ მნიშვნელოვანი, საკითხი ეხება სასამართლოს უფლებამოსილებას – საკუთარი ინიციატივით გამოითხოვოს მტკიცებულებები და გამოიკვლიოს ისინი. ამ მიმართებით კანონმდებლის მიდგომა საკითხისადმი არაერთგვაროვანია: საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მე-15 მუხლის მე-5 და მე-6 ნაწილების მიხედვით, სასამართლო არ ასრულებს დაცვისა და ბრალდების ფუნქციებს; იგი მხარეებს უქმნის საჭირო პირობებს მტკიცებულებათა წარდგენისა და მათი ყოველმხრივი, სრული გამოკვლევისათვის. სსსკ 439-ე მუხლის მე-4 ნაწილის თანახმად, სასამართლო იცავს მიუკერძოებლობას და თავს იკავებს საკუთარი ინიციატივით მტკიცებულებათა გამოთხოვისაგან. საპროცესო კოდექსის 475-ე მუხლის მე-2 ნაწილი კი უკვე პირდაპირ აცხადებს, რომ სასამართლო მტკიცებულებებს არ წარმოადგენს, მაგრამ ხელს უწყობს მხარეებს მათ გამოთხოვაში.

კანონის ამ მითითებებისაგან განსხვავებით, სხვა მუხლების ძალით სასამართლო უფლებამოსილია გამოითხოვოს და გამოიკვლიოს მტკიცებულებები, მაგალითად: ყოფილი საპროცესო კოდექსის 474-ე მუხლის მე-4 ნაწილის მიხედვით, სასამართ-

ლოს ინიციატივით გამოთხოვილ მტკიცებულებებს იკვლევენ ჯერ მხარეები, ბოლოს კი თვითონ სასამართლო; ყოფილი სსსკ 479-ე მუხლის მე-5 ნაწილი ასევე მიუთითებს სასამართლოს ინიციატივით გამოძახებული მოწმის დაკითხვის წესზე, რომელსაც პირველ რიგში სასამართლო ახორციელებს.

საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით გათვალისწინებული სასამართლო გამოძიების პროცედურის ფორმულირებაზე „სხვადასხვა დოზით“ გავლენა იქონია სისხლის სამართლის საპროცესო სისტემების როგორც ანგლოსაქსონურმა (ინგლისი, აშშ), ასევე კონტინენტალურმა (მაგ.: საფრანგეთი) მოდელებმა. უნდა აღინიშნოს, რომ სასამართლო გამოძიების აგების ფრანგული ვარიანტი ითვალისწინებს მტკიცებულებათა წარმოდგენასა და გამოკვლევაში სასამართლოს თავმჯდომარის მეტად ფართო უფლებებს, იგი მოქმედებს თავის შეხედულებისამებრ და იღებს საქმისათვის სასარგებლო ყველანაირ გადაწყვეტილებას, ერთპიროვნულად გამოიძახებს და დაკითხავს განსასჯელს, მოწმეებს, გამოითხოვს მტკიცებულებებს და ა.შ. ინგლისისა და ამერიკის შეერთებული შტატების საპროცესო კანონმდებლობით მართალია, მოსამართლის ძირითადი მოვალეობა პროცესის წარმართვა და შეჯიბრებითობის პრინციპის უზრუნველყოფაა, მაგრამ იგი (თუმცა იშვიათად), მაინც სარგებლობს საკუთარი ინიციატივით მტკიცებულებათა გამოთხოვის და გამოკვლევის კანონმდებლობით მინიჭებული უფლებით, რაც ჭეშმარიტების დადგენას ემსახურება.

ამდენად, არცერთი ტიპის სისხლის სამართლის საპროცესო სისტემისათვის უცხო არ არის სასამართლოს უფლებამოსილება მტკიცებულებათა გამოთხოვა-გამოკვლევასთან მიმართებით⁶¹.

61 უფრო დანვრილებით საზღვარგარეთის ქვეყნების სასამართლოების ორგანიზაციისა და ფუნქციების შესახებ იხ.: 1) ა. ფალიაშვილი, საქართველოს სამართალდამცავი ორგანოები, „მერიდიანი“, თბ., 1998, გვ. 237-243; 2) ი. აქუბარდია, საქართველოს სასამართლო სისტემა, „მერიდიანი“, თბ., 2001, გვ. 131-137; 3) სისხლის სამართლის პროცესი (ა. ფალიაშვილის რედაქციით), „მერიდიანი“, თბ., 2002, გვ. 569-597; 4) А.И. Трусев, К.Ф. Гуценко, Зарубежный и отечественный опыт организации судебного разбирательства – в учебнике «Уголовный процесс», 4-ое издание (под ред. К.Ф. Гуценко), изд-во «Зерцало», М., 2000, стр. 285-287; 5) Уголовно-процессуальное право Российской Федерации (под ред. П.А. Лулинской), «Юристъ», М., 2001, стр. 627-656; 6) А. Апарова, Судебные системы буржуазных стран, Англия., «Социалистическая законность», 1974, №3, стр. 81-82; 7) С.В. Филиппов, Судебная система США, М., 1980.

მოსამართლე არსებითად იხილავს და წყვეტს სისხლის სამართლის საქმეს. თუ მოსამართლეს მიაჩნია, რომ საქმის არსებითად გადანყვეტისათვის საჭირო და აუცილებელია მტკიცებულებათა გამოთხოვა, მოწმეთა დაკითხვები და სხვა, იგი არ უნდა იყოს დამოკიდებული ბრალდების ან დაცვის მხარის სურვილსა და შეხედულებაზე. ამიტომ სასამართლოს ყველა შემთხვევაში უნდა მიენიჭოს მტკიცებულებათა გამოთხოვის უფლება, თუკი ამას საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენა და მართლმსაჯულების ინტერესები მოითხოვს, რაზეც საკსებით სამართლიანად მიუთითებს ა. ფალიაშვილი⁶².

ამიტომ მიზანშეწონილად მიგვაჩნდა, საპროცესო კოდექსის შესაბამის მუხლებში (მე-15 მუხლის მე-6 ნაწილი, 439-ე მუხლის მე-4 ნაწილი, 475-ე მუხლის მე-2 ნაწილი) შეტანილი ყოფილიყო სათანადო ცვლილებები.

უდავოდ მისასალმებელია კანონის მიერ სრულიად ახალი ნორმების შემოტანა, რომელიც ეხება სასამართლო გამოძიების შეკვეცის ან გაუქმების წესს (საპროცესო კოდექსის 473-ე მუხლი), რაც ახლოს დგას ანგლოსაქსონური სისხლის სამართლის საპროცესო სისტემის სასამართლო გამოძიების მოდელთან, კერძოდ, სასამართლოში საქმის განხილვის გამარტივებულ წარმოებასთან (თუმცა მისი ანალოგი არ არის). საქმის განხილვის ასეთი წესი მოქმედებს განსასჯელის მიერ ბრალდების მთლიანად ცნობის შემთხვევაში, თუკი ეს აღიარება ნებაყოფლობითია. ასეთი წარმოება მიზნად ისახავს დროისა და საპროცესო საშუალებების დაზოგვას ისე, რომ არ შეილახოს მართლმსაჯულების ინტერესები, რისი დამცავი მექანიზმიც ჩადებულია 473-ე მუხლის მე-2 ნაწილში, რომელიც სასამართლოსა და მხარეებს ავალდებულებს აღიარების ნებაყოფლობითობისა და გულწრფელობის სპეციალურ გამოკვლევას, რისთვისაც განსასჯელის დაკითხვა სავალდებულოა.

ამ შემთხვევაში გადამწყვეტი როლი ენიჭება სახელმწიფო ბრალმდებლის მიერ შემუშავებულ დაკითხვის ტაქტიკასა და მის პროფესიონალიზმს. პროკურორმა უნდა გაითვალისწინოს,

62 ა. ფალიაშვილი, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი ამოქმედდა, მაგრამ მასში უნდა შევიდეს ცვლილებები, „სამართალი“, 1999, №5, გვ. 92.

რომ განსასჯელის აღიარება შეიძლება გამოწვეული იყოს სხვადასხვა მოტივით, მაგალითად, დაკავშირებული იყოს სასჯელის შიშთან, სხვა უფრო მძიმე დანაშაულისაგან თავის დაღწევის სურვილთან, ინტიმური მხარეების დაფარვის მოთხოვნილებასთან; აღიარება შესაძლებელია მუქარით, მოტყუებით, შეცდომით, მოვლენების არასწორი აღქმის გამო და ა.შ.⁶³. ამიტომ სახელმწიფო ბრალმდებელი მხოლოდ მაშინ უნდა დაეთანხმოს სასამართლო გამოძიების შეკვეცას ან გაუქმებას, როცა მყარად დარწმუნდება განსასჯელის გულწრფელობაში, წინააღმდეგ შემთხვევაში მას უფლება აქვს მოითხოვოს სასამართლო გამოძიების სრული მოცულობით ჩატარება.

სასამართლო გამოძიებისას პროკურორის მიერ სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერა მისი მტკიცების მოვალეობასაც გულისხმობს, მტკიცების ტვირთი სახელმწიფო ბრალმდებელს აკისრია, რაც ნიშნავს სახელმწიფო ბრალმდებლის მიერ საქმისათვის მნიშვნელოვანი ყველა მტკიცებულების შეკრებას, წარმოდგენას, შემოწმებას და შეფასებას განსასჯელის მხილების, საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენისა და სისხლის სამართალწარმოების ყველა ამოცანის გადაწყვეტის მიზნით. სასამართლოში პროკურორი უშუალოდ იღებს თავის თავზე ამ მოვალეობას, რაც საკმაოდ რთულია, რადგან იგი მიმდინარეობს საქვეყნოობის, უშუალობის, შეჯიბრებითობის ატმოსფეროში და მეტი გარანტიებია განსასჯელის დაცვის უფლების რეალური უზრუნველყოფისა, ამასთან, პროკურორის თითოეული დაუფიქრებელი ნაბიჯი, დაუსაბუთებელი მოქმედება მყისვე, წამიერად აღიქმება სასამართლოსა და დამსწრე აუდიტორიის მიერ, როგორც უკანონო, ან უკიდურეს შემთხვევაში, არაპროფესიონალური და ლოგიკას მოკლებული. ამიტომ სახელმწიფო ბრალმდებელი სასამართლო გამოძიებისას უაღრესად ფრთხილი, დაკვირვებული უნდა იყოს, განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიაქციოს მტკიცებულებითი მასალის სისრულეს, მათი გამოკვლევის ყოველმხრივობასა და ობიექტურობას. პროკურორს არ უნდა

63 უფრო დანერვილებით იხ.: 1) ბ. ხარაზიშვილი, მტკიცებითი სამართალი (ნარკვევები), თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 1982, გვ. 255-257. 2) ი. გაბისონია, სისხლის სამართლის საქმეთა განხილვა სასამართლოში, „მერიდიანი“, თბ., 2002, გვ. 174-175.

დაავიწყდეს, რომ სწორედ მას აწევს მტკიცების ტვირთი და მის მიერ სასამართლო გამოძიებისას დაშვებული შეცდომები და ხარვეზები ველარ შეივსება მის საბრალდებო სიტყვაში. პროკურორმა მნიშვნელოვანი ყურადღება უნდა დაუთმოს მტკიცების ფარგლების სწორად განსაზღვრას, რადგან ბრალდების მტკიცებისათვის ერთნაირი საფრთხე შეიძლება შექმნას როგორც საქმისათვის მნიშვნელოვანი ფაქტებისა და გარემოებების ყურადღების გარეშე დატოვებამ, ასევე მტკიცების ფარგლების არასწორმა, დაუსაბუთებელმა გაფართოებამ, ვინაიდან ამ შემთხვევაში აქცენტი კეთდება მეორეხარისხოვანზე, ხოლო ყურადღების მიღმა რჩება გაცილებით მნიშვნელოვანი გარემოებები, რაც ასუსტებს ბრალდების მხარის პოზიციას.

პროკურორის მიერ ბრალდების მტკიცება ერთიანი პროცესია და მის ამა თუ იმ ეტაპს იმდენად აქვს დამოუკიდებელი მნიშვნელობა, რამდენადაც ერთგვარად ავსებს სხვა ეტაპებს, როგორც მთელს – მისი შემადგენელი ნაწილი. მტკიცებულების აღმოჩენა თავისთავად მის „მიგნებას“, „მოძებნასაც“ გულისხმობს – საგნის აღმოჩენას, რომელზეც დარჩენილია დანაშაულის კვალი, ანდა იმ პირების მოძებნას, რომლებიც ბრალდების მამხილებელ მოწმეებად უნდა გამოიწვიოს პროკურორმა. მაგრამ, როგორც სამართლიანად აცხადებს ბ. ხარაზიშვილი, აქ საქმე ჯერ კიდევ არ გვაქვს მტკიცებულებასთან, რადგან შესაძლოა პირს არ აღმოაჩნდეს ის ინფორმაცია, რომელსაც პროკურორი ელოდება, ან ეს ინფორმაცია შეიძლება არ აღმოჩნდეს შემხებლობაში საქმის გარემოებებთან⁶⁴. ამიტომ საჭიროა ტაქტიკური ხერხების სრულყოფილი ცოდნა, ამ ფაქტების შეგროვება, მათი პროცესუალური დამაგრება სასამართლო მოქმედებების მეშვეობით და სათანადოდ შემოწმება მათი სანდოობის, უტყუარობის, ჭეშმარიტების დასადგენად სხვა მტკიცებულებებთან ერთობლიობაში განხილვა-ანალიზის გზით, რადროსაც გამოყენებული შეიძლება იქნეს ისეთი კერძო მეთოდები, როგორიცაა ექსპერიმენტი (რომელიც აადვილებს ამა თუ იმ მოვლენის შესწავლას „სუფთა“ სახით, როგორც მას ბუნებაში ჰქონდა ადგილი), დაკვირვება (მხედველობითი, ვიზუალური აღ-

64 ბ. ხარაზიშვილი, მტკიცებითი სამართალი (ნარკვევები), თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბ., 1982, გვ. 157-159.

ქმა, რომლის გარეშეც არ ხდება დათვალიერება, ამოცნობა და სხვ.), გაზომვა (რაც აუცილებელია საგამოძიებო ექსპერიმენტის, დათვალიერების დროს საგნის, ნივთის ადგილმდებარეობის განზომილებითი კუთხით აღსაქმელად), შედარება და სხვა.

საბოლოოდ კი საჭიროა მთელი მტკიცებულებითი მასალის შეფასება მტკიცების საგნიდან გამომდინარე, რათა მტკიცებულებათა საქმესთან დამოკიდებულების, დასაშვებობის, უტყუარობისა და მათი ერთობლიობით – საკმარისობიდან გამომდინარე, შინაგანი რწმენის საფუძველზე სახელმწიფო ბრალმდებელი მივიდეს იმ დასკვნამდე, რომ განსასჯელმა ჩაიდინა მართლსაწინააღმდეგო და ბრალეული ქმედება, რომელიც მიზეზობრივ კავშირშია დადმგარ შედეგთან, რამაც დაზარალებულს კონკრეტული სახისა და მოცულობის ზიანი მიაყენა და რომ მოძიებულია და საბეზე ყველა ის გარემოება, რაც გავლენას ახდენს განსასჯელის პასუხისმგებლობის ხასიათსა და ხარისხზე, ახასიათებს მის პიროვნებას⁶⁵.

სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის ეფექტურობა ბევრადაა დამოკიდებული იმაზე, თუ როგორ მოემზადება პროკურორი სასამართლო პროცესისათვის, ამისათვის მნიშვნელოვანი პირობაა საქმის მასალების წინასწარი შესწავლა სრული მოცულობით (თითოეული მტკიცებულების და საგამოძიებო მოქმე-

65 კრიმინალისტური ტაქტიკისა და მტკიცების ირგვლივ უფრო დეტალურად იხ.: 1) შ. ფაფიშვილი, კრიმინალისტიკა. დანაშაულთა გახსნის ტაქტიკა; თსუ გამომცემლობა, თბ., 2001, გვ. 5-15. 2) ბ. ხარაზიშვილი, მტკიცებითი სამართალი (ნარკვევები), თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბ., 1982, გვ. 138-192; 3) М. Курдадзе, Пределы доказывания на предварительном следствии, издательство «Сабчота Сакартвело», Тб., 1986, стр. 3-25; 4) Теория доказательств в советском уголовном процессе, (авторский коллектив), часть общая, издательство «Юридическая литература», М., 1966, стр. 185-227; 462-493; 5) Л.Е. Ароцкер, Применение государственным обвинителем тактических приемов и методов советской криминалистики – в кн.: «Поддержание государственного обвинения в суде» (под ред. М.П. Малярова), изд-во «Юридическая литература», М., 1970, стр. 23-67; იხ. აგრეთვე, კრიმინალისტიკური ტაქტიკის შესახებ – კრიმინალისტიკა, II ტომი (ა. ფალიაშვილისა და მ. ქურდაძის რედაქციით), გამომცემლობა „ნეკერი“, თბ., 1995, გვ. 5-155; Криминалистика (учебник) – под ред. Н.П. Яблокова, изд-во «БЕК», М., 1996, стр. 362-480; რ. გოგშელიძე, სასამართლო-კრიმინალისტიკური საექსპერტო დანესებულებების ჩამოყალიბება და განვითარება საქართველოში, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბ., 1997, გვ. 90; ა. ფალიაშვილი, ექსპერტიზის ჩატარების თავისებურება სასამართლოში, – წიგნში: „სასამართლო ექსპერტიზა სამართალწარმოებაში“ (ავტ. კოლექტივი, ვ. ჯაოშვილის რედაქციით), „მერიდიანი“, თბ., 1999, და სხვ.

დებისა და არა მხოლოდ ძირითადი პროცესუალური დოკუმენტებისა, როგორც ამას ხშირად აქვს ადგილი პრაქტიკაში). განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს იმას, თუ როგორაა დასაბუთებული საბრალდებო დასკვნის დებულებები შესაბამისი მტკიცებულებებით, ხომ არაა წინააღმდეგობები მათ შორის. სასურველია წინასწარი გეგმის დასახვა, რა საკითხები უნდა გაირკვეს სასამართლო გამოძიებისას, რა თანმიმდევრობით და პროცესუალური მოქმედებებითაა საჭირო მტკიცებულებათა დაჯგუფება, შეკითხვების შემუშავება, საპროცესო და სპეციალური ლიტერატურის გაცნობა, დამატებითი მტკიცებულებების გამოთხოვის სავარაუდო ნუსხის შედგენა, კრიმინალისტური ტაქტიკის ხერხების შემუშავება სასამართლო-საგამოძიებო მოქმედებათა ეფექტურად ჩასატარებლად და სხვა.

ყველა მტკიცებულებათა გამოკვლევის შემდეგ პროკურორის უფლება აქვს შეავსოს სასამართლო გამოძიება დამატებითი მტკიცებულებების გამოთხოვითა და გამოკვლევით, დამატებითი მოწმეების დაკითხვით, რომელიმე საგამოძიებო ან სასამართლო მოქმედებათა ოქმის გამოქვეყნების შესახებ შუამდგომლობის დაყენების გზით, რაც ხელს შეუწყობს საქმეზე სრულ და ყოველმხრივ სასამართლო გამოძიებას და ჭეშმარიტების დადგენას. პროკურორისა და სხვა პროცესის მონაწილეთა შუამდგომლობების განხილვის შემდეგ სასამართლო გამოძიება დამთავრებულად ცხადდება და პროკურორი ემზადება მხარეთა კამათში მონაწილეობის მისაღებად.

თავი VI. პროკურორის საბრალდებო სიტყვა; მისი სტრუქტურა და ზნეობრივ-ეთიკური საკითხები

მტკიცებულებათა გამოკვლევის შრომატევადი და რთული პროცესი თავის ლოგიკურ დასასრულს სასამართლო (მხარეთა) კამათში პოულობს. იგი საქმის სასამართლოში განხილვის ის ეტაპია, რომელიც მონინალმდევე მხარეებს შესაძლებლობას აძლევს, გამოთქვან სასამართლოს წინაშე თავიანთი შემაჯამებელი აზრი სისხლის სამართლის საქმეზე წამოჭრილ ყველა საკითხზე.

მხარეთა კამათი მოიცავს გამოსვლებს, რომლებსაც რიგობით წარმოთქვამენ სახელმწიფო ბრალმდებელი, დამცველი ან განსასჯელი. სასამართლო კამათი სისხლის სამართლის საპროცესო საქმიანობის ის ეტაპია, რომელიც სამართალწარმოებაში დაკავებული ადგილით, მხარეთა საპროცესო უფლებების რეალიზაციის ფორმით, სასამართლოსა და აუდიტორიაზე წმინდა ემოციონალური ზემოქმედებით წარმოადგენს იდეის პრაქტიკული განხორციელების მწვერვალს, აპოგეას⁶⁶.

სასამართლო კამათის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ნაწილს, მის პირველ ეტაპს პროკურორის საბრალდებო სიტყვა წარმოადგენს, რომელსაც ღრმა შინაარსობრივი დატვირთვა გააჩნია. საბრალდებო სიტყვა პროკურორის მიერ სასამართლო გამოძიების შედეგების საფუძველზე გაკეთებული იმ დასკვნების ერთობლიობაა, რომელიც ბრალდების მტკიცებას, დანაშაულის კვალიფიკაციას, სასჯელის სახეს, ზომას და სხვა საკითხებს ეხება. პროკურორი სასამართლო გამოძიებისას გამოკვლეული მტკიცებულებების საფუძველზე სასამართლოს წინაშე ასაბუთებს განსასჯელის ბრალეულობას, რითაც შეჯიბრებითობის პრინციპის დაცვით, სხვა მხარეების თანასწორად, გამოხატავს საკუთარ პროცესუალურ ინტერესს, მის ხასიათსა და მიმართულებას.

ის მოქმედი სისხლის სამართლის საპროცესო ნორმები, რომლებიც მხარეთა კამათის წესს არეგულირებენ, არ მიუთითებენ პროკურორის მიერ საბრალდებო სიტყვის წარმოთქმის

66 В.М. Савицкий, Очерк теории прокурорского надзора в уголовном судопроизводстве. Изд-во «Наука», М., 1975, стр. 335.

სავალდებულობაზე. კერძოდ, სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 490-ე მუხლის მე-3 ნაწილში მითითებულია კამათის მონაწილეთა უფლებაზე (მათ შორის – სახელმწიფო ბრალმდებლის) – გამოთქვან აზრი განსასჯელის ბრალეულობის, სასჯელის შესახებ და ა.შ. მაგრამ ამ შემთხვევაში უნდა ვიგულისხმოთ, რომ პროკურორი სწორედაც ვალდებულია, წარმოთქვას საბრალდებო სიტყვა. ასეთი მოსაზრება გამომდინარეობს საპროცესო კოდექსის 57-ე და 446-ე მუხლების მოთხოვნიდან, რომელთა მიხედვით პროკურორი პირველი ინსტანციის სასამართლოში გამოდის როგორც სახელმწიფო ბრალმდებელი და მას ეკისრება ბრალდების მტკიცების მოვალეობა. იგი საბრალდებო თეზისის დასაბუთებას ნიშნავს, რაც უზრუნველყოფილია უმთავრესად საბრალდებო სიტყვის საშუალებით. საბრალდებო სიტყვის წარმოთქმის სავალდებულობაზე საუბრობს უკრაინის სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობა (318-ე მუხლი), ბელორუსიის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 346-ე მუხლი, რუსეთის ფედერაციის ახალი საპროცესო კოდექსის 292-ე მუხლი (ჩვეულებრივი წესით განსახილველ საქმეებზე) და 336-ე მუხლი (ნაფიც მსაჯულთა მონაწილეობით განსახილველ საქმეებზე), გერმანიის საპროცესო კოდექსის 258-ე პარაგრაფი და სხვ. ამასთან, ყველა ჩამოთვლილი ქვეყნის კანონმდებლობა კამათში პირველად გამოსვლის მოვალეობას პროკურორს აკისრებს, განსხვავებით, მაგალითად, საფრანგეთის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით დადგენილი პროცედურისაგან, რომლის მიხედვით სასამართლო კამათს იწყებენ დაზარალებული (სამოქალაქო მოსარჩელე) და მისი ადვოკატი, ხოლო შემდგომ ისმენენ პროკურორის საბრალდებო სიტყვას. აქვე უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ არცერთი ზემოაღნიშნული კანონმდებლობა არ ადგენს საბრალდებო სიტყვის სტრუქტურას (შინაარსს), ეს უკანასკნელი გამომუშავებულია პრაქტიკით და თეორიულ მეცნიერებაში გამოთქმული (პრაქტიკაში აპრობირებული) მოსაზრებებით⁶⁷.

67 იხ.: В.М. Тертыйшиник, Научно-практический комментарий к уголовно-процессуальному кодексу Украины, изд-во «А.С.К.», Киев, 2001, стр. 600-605; УПК Республики Беларусь, «Юридический центр Пресс», С-Пб., 2001, стр. 466-467; УПК Российской Федерации, «Уралюриздат», Екатеринбург, 2002, стр. 125, 144; УПК ФРГ (перевод Б.А. Фили-

საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობა პროკურორის საბრალდებო სიტყვის სტრუქტურას არ განსაზღვრავს, თუმცა ამ სიტყვის შემადგენლობაზე აზრთა სხვადასხვაობაა სამეცნიერო ლიტერატურაში, სადაც საბრალდებო სიტყვის შემადგენელი ნაწილების რაოდენობაზე, შინაარსზე და ურთიერთდამოკიდებულებაზე რამდენიმე განსხვავებული პოზიციაა დაფიქსირებული, კერძოდ:

ა. ფალიაშვილის აზრით საბრალდებო სიტყვა შედგება რვა ელემენტისაგან: 1) დანაშაულის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური შეფასება; 2) დანაშაულის ფაქტობრივი გარემოებების აღწერა; 3) ცალკეულ მტკიცებულებათა ანალიზი და შეფასება; 4) განსასჯელის პირობების დახასიათება; 5) დანაშაულის იურიდიული ანალიზი; 6) დანაშაულის ჩადენის ხელშემწყობ გარემოებათა და მიზეზთა ანალიზი; 7) მატერიალური ზიანის ანაზღაურების საკითხი და 8) მოსაზრება სასჯელის სახისა და ზომის შესახებ⁶⁸.

ვ. ბასკოვი სხვადასხვა წლებში გამოცემულ ნაშრომებში გვთავაზობს საბრალდებო სიტყვის შემდეგ სტრუქტურას: 1) სისხლის სამართლის საქმის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური შეფასება; 2) მტკიცებულებათა ანალიზი და შეფასება; 3) დანაშაულის აღკვეთის ღონისძიებათა შესახებ წინადადებები; 4) დანაშაულის იურიდიული შეფასება; 5) განსასჯელი პიროვნების დახასიათება; 6) სასჯელის შესახებ მოსაზრებები; 7) წინადადებები მატერიალური ზიანის ანაზღაურების შე-სახებ⁶⁹, თუმცა საერთოდ არაფერია ნათქვამი საქმის ფაქტიური გარემოებების გადმოცემაზე.

მსგავს სტრუქტურას გვთავაზობენ რ. ჭოლოშვილი⁷⁰ და ი.

მოнова), изд-во «Манускрипт», М., 1994, стр. 120; С.В. Боботов, Правосудие во Франции (Учебное пособие), изд-во «ЕАВ», М., 1994, стр. 136.

68 საბჭოთა სისხლის სამართლის პროცესი (ა. ფალიაშვილის და ლ. თალაკვაძის რედაქტორობით), თსუ გამომცემლობა, თბ., 1988, გვ. 417.

69 В.И. Басков, Прокурор в суде первой инстанции, «Юридическая литература», М., 1968, стр. 125-188; Поддержание государственного обвинения в суде, Изд-во «Знание», М., 1972, стр. 33; Надзор прокурора в суде по уголовным делам, Изд-во «Знание», М., 1975, стр. 33-38; Прокурорский надзор за исполнением законов при рассмотрении уголовных дел в судах, «Юридическая литература», М., 1986, стр. 98-128; Курс прокурорского надзора, Изд-во «Зерцало», М., 1999, стр. 260-261. Надзор Надзор прокурора в суде 70 რ. ჭოლოშვილი, საპროკურორო ზედამხედველობა; თბ., 1977, გვ. 79.

აქუბარდია⁷¹. ვ. სავიციკი თვლიდა, რომ საბრალდებო სიტყვის შემადგენლობა შეიძლება იყოს მრავალფეროვანი, თუმცა მასში, მიუხედავად საქმის სპეციფიკისა, აუცილებლად უნდა გაშუქდეს მტკიცებულებები, დანაშაულის კვალიფიკაცია და სასჯელის ღონისძიება⁷².

მ. სტროგოვიჩის აზრით საბრალდებო სიტყვა 3 ძირითად ელემენტს უნდა მოიცავდეს: 1) საქმის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური დახასიათება; 2) სასამართლო გამოძიებისას დადგენილი ფაქტიური მონაცემების ანალიზი, შემონმბულ მტკიცებულებათა განხილვა და მათგან გამოტანილი დასკვნები დანაშაულის ფაქტის, გარემოებების და განსასჯელის დამნაშავეობის შესახებ; 3) დანაშაულის კვალიფიკაცია და სასჯელის ზომის მითითება. მისავე აზრით ეს სტრუქტურა პირობითია და თანმიმდევრობით დაცვა არაა სავალდებულო⁷³.

საბრალდებო სიტყვის ზემოაღნიშნული სტრუქტურა, ჩემი აზრით, არა-სრულყოფილია და ზოგი ისეთი ელემენტის დამატებას საჭიროებს, რომლებზეც სამეცნიერო ლიტერატურაში ყურადღება არ გამახვილებულა და რომელთა გარეშეც მისი უმთავრესი მიზანი – ხელი შეუწყოს სასამართლოს საქმის ფაქტიური გარემოებების უკეთ გარკვევასა და დასაბუთებული, კანონიერი განაჩენის გამოტანაში – შეუსრულებელი დარჩებოდა. მხედველობაში გვაქვს საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 498-ე მუხლით გათვალისწინებული ზოგიერთი მოთხოვნა, რომლის მიხედვითაც განაჩენის დადგენისას სასამართლომ აუცილებლად უნდა იმსჯელოს და მიიღოს გადაწყვეტილება ისეთი საკითხების ირგვლივ, როგორიცაა: 1) საჭიროა თუ არა გაუქმდეს, შეიცვალოს ან შეირჩეს აღკვეთის ღონისძიება; 2) ვის უნდა დაეკისროს სასამართლო ხარჯები; 3) ბრალეული პირის მიმართ უნდა გამოიყენონ თუ არა

71 ი. აქუბარდია, საქართველოს პროკურატურის ისტორია და თანამედროვე ორგანიზაცია, გამომც. „მერიდიანი“, თბ., 1999, გვ. 164.

72 В.М. Савицкий, Очерк теории прокурорского надзора в уголовном судопроизводстве. Изд-во «Наука», М., 1975, стр. 342.

73 М.С. Строгович, Курс советского уголовного процесса, т. II, Изд-во «Наука», М., 1970, стр. 310-315. ამავე საკითხზე იხ. აგრეთვე: «Поддержание государственного обвинения в суде», под ред. М.П. Малярова, М., 1970, стр. 12-13; М.П. Маляров, Речь государственного обвинителя, «Социалистическая законность», 1964, №9, стр. 26, და სხვ.

იძულებითი მკურნალობა. მითითებული საკითხების შეტანა პროკურორის საბრალდებო სიტყვის შემადგენლობაში მიზანშეწონილია იმ გარემოებების გამო, რომ სასამართლო კამათის დროს პროკურორმა უნდა იმსჯელოს ყველა იმ საკითხზე, რაც საბოლოოდ სასამართლოს გადასაწყვეტია განაჩენით, რათა საბრალდებო სიტყვა იყოს სრულყოფილი, ამომწურავი, მოიცავდეს საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე ყველა გარემოებას.

სხვა საკითხია, ზემოაღნიშნული ელემენტები უნდა მივაკუთვნოთ საბრალდებო სიტყვის **სავალდებულო** თუ **არასავალდებულო** ნაწილებს. ამასთან დაკავშირებით ჩვენი აზრი ასეთია: **ალკვეთის ღონისძიების** გამოყენების, გაუქმების ან შეცვლის საკითხის ირგვლივ მსჯელობა **აუცილებელია**, რადგან მისი რეაგირების გარეშე დატოვებამ ანდა ფორმალურმა მიდგომამ შეიძლება გამოიწვიოს, ჯერ ერთი, ისეთი გაუთვალისწინებელი შედეგები, როგორიცაა მსჯავრდებულის მიმალვა განაჩენის კანონიერ ძალაში შესვლამდე ან პირიქით, მისი უფლებების ისეთი შეზღუდვა, რაც აშკარად შეუსაბამო იქნებოდა საქართველოს სსსკ 151-ე მუხლით გათვა-ლისწინებულ ალკვეთის ღონისძიებათა გამოყენების მიზანთან და საფუძველთან. მეორეც, ალკვეთის ღონისძიების საკითხის გადაწყვეტა სისხლისსამართლებრივი დევნის ერთ-ერთი ელემენტია, ხოლო პროკურორი – ამ კონსტიტუციური უფლებამოსილების განმახორციელებელი სუბიექტი, რომელსაც ბრალდების ფუნქციის სავალდებულო განხორციელებისას, უბრალოდ, უფლება არა აქვს, გვერდი აუაროს მას.

სასამართლო ხარჯების დაკისრების საკითხის გადაწყვეტა პროკურორის საბრალდებო სიტყვის ასევე **აუცილებელ** ელემენტად უნდა მივიჩნიოთ. სასამართლოში საქმის გაგზავნისას გამომძიებელი ადგენს ცნობას მოკვლევისა და წინასწარი გამოძიების ხარჯების შესახებ, რომლის უტყუარობაც უნდა შემოწმდეს სასამართლოს სხდომაზე. რა თქმა უნდა, მის შემოწმებაში მონაწილეობა უნდა მიიღოს სახელმწიფო ბრალმდებელმა, როგორც მხარემ და სსსკ 217-ე მუხლის საფუძველზე გაარკვიოს: რა თანხებია გადასახდელი დაზარალებულის, დამსწრის, ექსპერტის, სპეციალისტისათვის, მათი გამოცხადების ხარჯებისა და დღიური თანხის ანაზღაურების წესით; რა თანხა უნდა

გადაუხადონ ექსპერტს, სპეცია-ლისტს და თარჯიმანს გასამრ-
ჯელოს სახით, თუ ეს პირები მოქმედებდნენ არასამსახურებრი-
ვი დავალების შესრულების წესით; რა ოდენობით თანხები უნდა
მიეცეთ მონმეს, დაზარალებულს, მის კანონიერ წარმომადგე-
ნელს ჩვეულებრივი საქმიანობისაგან მოცდენის შემთხვევაში,
რა თანხები უნდა გადაუხადონ დამცველს, როცა იგი მონანი-
ლებდა დანიშვნით ან ეჭვმიტანილი (ბრალდებული) გათავი-
სუფლებული იყო დამცველის შრომის ანაზღაურებისაგან; ნი-
ვითიერ მტკიცებულებათა შენახვისა და გადაგზავნის ხარჯების
ოდენობა. აღნიშნულის თაობაზე სახელმწიფო ბრალმდებელმა
თავისი საბოლოო მოსაზრება სასამართლოს უნდა წარუდგინოს
სწორედ სასამართლო კამათისას, რის გამოც ამ საკითხის გა-
შუქება საბრალდებო სიტყვაში სავალდებულო უნდა იყოს, რაც
სასამართლოს გაუადვილებს საკითხის სწორად გადანყევტას
განაჩენის გამოტანისას, მსჯავრდებულისათვის სასამართლო
ხარჯების დაკისრების ნაწილში.

რაც შეეხება საკითხს, **ბრალეული** პირის მიმართ გამოიყე-
ნონ თუ არა **იძულებითი მკურნალობა**, აღნიშნული გარემოე-
ბა შეიძლება ჩაითვალოს პროკურორის საბრალდებო სიტყვის
არასავალდებულო (ფაკულტატურ) ელემენტად, ვინაიდან იგი
შეიძლება დაინიშნოს არა ყოველთვის, არამედ მხოლოდ იმ შემ-
თხვევებში, როდესაც მსჯავრდებულმა ქმედება ჩაიდინა შეურა-
ცხად მდგომარეობაში, ანდა შერაცხად მდგომარეობაში, თუმცა
მას ესაჭიროება ფსიქიკური დაავადების მკურნალობა, რადგან
შეიძლება მისი შემდგომი ქცევა საშიში იყოს თავად მისთვის ან
მის გარშემო მყოფთათვის. მაგრამ იმ შემთხვევებში (შეიძლება
ითქვას – უმრავლეს შემთხვევებში), როცა პირის ფსიქიკური
მდგომარეობა ნორმალურია და შერაცხადობა ეჭვს არ იწვევს,
ამ საკითხზე ყურადღება არ მახვილდება და შესაბამისად იგი
პროკურორის საბრალდებო სიტყვაში არ იქნება განხილული.

რა თქმა უნდა, შორს ვართ იმ აზრისაგან, რომ საბრალდებო
სიტყვის ყველა შემადგენელი ელემენტის წარმოჩენა სავალ-
დებულოა სასამართლო კამათში ყოველ კონკრეტულ სისხლის
სამართლის საქმეზე. ასეთი ტრაფარეტის (ე.წ. „რეცეპტის“)
მიცემა შეუძლებელიცაა და მიზანშეუწონელიც; მაგრამ ნების-

მიერი სისხლის სამართლის საქმის წინასწარი გამოძიებისა და სასამართლო განხილვის შედეგად გამოიკვეთება ის საერთო გარემოებები და საკითხები, რომელთა შეფასება და კონკრეტული აზრის გამოთქმა საჭირო და აუცილებელია პროკურორის საბრალდებო სიტყვაში ყველა საქმეზე. შესაბამისად, საბრალდებო სიტყვის შემადგენელი ნაწილები შეიძლება დაიყოს სავალდებულო და არასავალდებულო ელემენტებად, რომელთა ირგვლივ სახელმწიფო ბრალმდებლის მიერ სასამართლო კამათში აზრის გამოთქმა აუცილებელია (როცა საქმე გვაქვს ისეთ საკითხებთან, რომლებიც უნდა აისახონ სასამართლოს განაჩენშიც) ანდა არაა აუცილებელი და დამოკიდებულია პროკურორის სურვილზე ან კონკრეტული საქმის გარემოებებზე.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, საბრალდებო სიტყვის სტრუქტურა შესაძლებელია ჩამოყალიბდეს შემდეგნაირად: 1) შესავალი (დანაშაულის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური შეფასება); 2) საქმის შინაარსი (დანაშაულის ფაქტობრივი გარემოებების აღწერა); 3) მტკიცებულებათა შემოწმება (ანალიზი) და შეფასება; 4) ქმედების კვალიფიკაცია (იურიდიული ანალიზი); 5) განსასჯელის პიროვნების დაწასწათება; 6) მოსაზრება სასჯელის სახისა და ზომის შესახებ; 7) აღკვეთის ღონისძიების შერჩევის, შეცვლის ან გაუქმების საკითხი; 8) მოსაზრება ნივთიერი მტკიცებულებების ბედზე; 9) სამოქალაქო სარჩელის საკითხი; 10) მოსაზრება სასამართლო ხარჯების ანაზღაურების შესახებ; 11) დანაშაულის ჩადენის მიზეზებისა და ხელშემწყობი პირობების ანალიზი; 12) მოსაზრებები იძულებითი მკურნალობის შესახებ.

მოცემული სტრუქტურა, ჩვენი აზრით, სრულყოფილად ასახავს საქმის ყველა მნიშვნელოვან გარემოებას და ნათელ წარმოდგენას იძლევა პროკურორის მიერ შერჩეულ პოზიციაზე.

მ. შიფმანი⁷⁴ თვლის, რომ შესავალი (რომელშიც სახელმწიფო ბრალმდებელი იძლევა მოცემული კონკრეტული დანაშაულის საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ შეფასებას, ყურადღებას ამახვილებს მის სოციალურ საშიშროებაზე, დანაშაულის მნიშვნელობაზე მოცემულ პირობებში და ა.შ.) შეიძლება გამოყენებული

74 М.Л. Шифман. Прокурор в уголовном процессе (Стадия судебного разбирательства), М., 1948, стр. 170-171.

იქნეს საბრალდებო სიტყვის პროგრამის დასასახავად, სიტყვის სხვა ნაწილების მოსამზადებლად, რასაც სავსებით ვეთანხმებით, მაგრამ ვერ ვიზიარებთ მისივე მოსაზრებას, რომ შესავალი საჭირო არაა უბრალო, მარტივ საქმეებზე. ასეთი პოზიციის უსაფუძვლობა აშკარად ჩანს იქიდან, რომ დანაშაულად ითვლება ყოველგვარი მოქმედება ან უმოქმედობა, რომელიც საშიშია საზოგადოებისათვის. ამიტომ სწორედ შესავალში უნდა ახსნას პროკურორმა, რომელი ობიექტი ხელყო დანაშაულმა, რატომ სჯის კანონი პირს ჩადენილი კონკრეტული ქმედებისათვის, რამდენად მძიმეა დანაშაულით გამოწვეული შედეგი და, საერთოდ, რამდენად გავრცელებულია იგი მოცემულ პერიოდში და არეალში, რისი გაშუქებაც ყოველ საქმეზე სავალდებულოა. სწორედ საბრალდებო სიტყვის შესავალი ნაწილით უნდა დაამყაროს პროკურორმა კონტაქტი მსმენელთან, სიტყვა წარმართოს სათანადო კალაპოტში, ამიტომ შესავალი იდეურადაც და თემატურადაც კავშირში უნდა იყოს სიტყვის საერთო ჩანაფიქრთან და სტრუქტურასთან, რათა მიეცეს სათანადო მორალურ-სამართლებრივი შეფასება იმ გარემოებებს, რამაც პირი განსასჯელის სკამამდე მიიყვანა. ვერ დავეთანხმებით ზოგიერთი ავტორის მოსაზრებას, რომ შესავალი შეიძლება მოცემული იქნას საბრალდებო სიტყვის ნებისმიერ ადგილას, – თუნდაც შუაში ან ბოლოში⁷⁵, ვინაიდან დანაშაულის საზოგადოებრივ-პილიტიკური შეფასება მის მიზანს ვერ მიაღწევდა და გარდა უხერხულობისა და უადგილობისა, იგი აშკარად დაკარგავდა ეფექტს, რომელიც მის წარმოთქმას უნდა გამოენვია; მაქსიმალურ ეფექტს კი შესავალი სწორედ საბრალდებო სიტყვის დასაწყისში იძლევა, საიდანაც ლოგიკურ დასაბამს აძლევს სიტყვის სხვა ნაწილებს და მჭიდრო კავშირშია მათთან.

საქმის შინაარსის გადმოცემისას პროკურორმა უნდა ახსნას საქმის არსი, აღადგინოს მომხდარი დანაშაული, – სად, როდის, რა ხერხით, მიზნით, მოტივით იქნა იგი ჩადენილი, როგორია მისი შედეგი და ა.შ. სადოვსკი თვლის, რომ ამისათვის მისი

75 1). «Поддержание государственного обвинения в суде», под ред. М.П. Малярова, М., 1970, стр. 12; 2) Л.Н. Смирнов, Речь государственного обвинителя (в книге «Государственный обвинитель в советском суде»), под ред. В.А. Болдырева, М., 1954, стр. 233; 3) Н.С. Алексеев, З.В. Макарова, Ораторское искусство в суде, Изд-во ЛГУ, 1985, стр. 92.

ცალკე ნაწილად გამოყოფა არ არის საჭირო⁷⁶. ამავე პოზიციას იზიარებენ ი. პერლოვი, ნ. ალექსეიევი და ზ. მაკაროვა, ხოლო ლ. სმირნოვი მიიჩნევს, რომ საქმის ფაქტობრივ გარემოებათა აღწერა ცალკე ელემენტად უნდა იქნას გამოყოფილი⁷⁷. ჩვენი აზრით საქმის შინაარსის გადმოცემა სავალდებულოა ყველა სისხლის სამართლის საქმეზე და იგი საბრალდებო სიტყვის დამოუკიდებელ ნაწილად უნდა გამოიყოს, ვინაიდან იგი ზოგად წარმოდგენას იძლევა მსმენელისათვის ბრალდების ფაქტიურ მხარეზე და საერთო კონცეფციაზე, და მეორეც – ზოგჯერ სასამართლო გამოძიების დაწყებიდან მხარეთა კამათამდე დიდი დროის გასვლის გამო აუცილებელი ხდება პროცესზე დამსწრეთა მეხსიერებაში დანაშაულის ფაქტიური მხარის აღდგენა.

მტკიცებულებათა ანალიზი და შეფასება, როგორც ლოგიკური ფორმებით განხორციელებული გონებრივი საქმიანობა, საბრალდებო სიტყვის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ნაწილია, ვინაიდან სწორედ მტკიცებულებები წარმოადგენენ წარსულში მომხდარი დანაშაულის შესახებ ინფორმაციის წყაროს. ამ ნაწილში სა-ხელმწიფო ბრალმდებელი ვალდებულია განსაზღვროს იმ მტკიცებულებათა წრე, რომლებიც ადასტურებენ ბრალდებას, ხოლო გამორიცხოს ბრალდების გამამართლებელი მტკიცებულებები, თუმცა ამ უკანასკნელთა შეფასებას გვერდს ვერ აუვლის, ვინაიდან მათი დუმილით, შეფასების გარეშე გვერდის ავლა არამართო ასუსტებს საბრალდებო სიტყვის დამაჯერებლობას, არამედ ამასთან ეწინააღმდეგება ბრალდების მიზანს – საქმეზე ობიექტური ჭეშმარიტების დადგენას.

საბრალდებო სიტყვაში მტკიცება წარმოებს საბრალდებო თეზისის წარმოდგენისა და მისი სათანადო არგუმენტებით გამყარების გზით; ვერსიების შემოწმება ხდება მათი ფაქტიური ბაზისის წარმოჩენის საშუალებით, ე.ი. ეფუძნებიან თუ არა ისინი სათანადო მტკიცებულებებს.

76 И.М. Садовский, Судебная речь прокурора, (в книге «Прокурорский надзор в суде первой инстанции по уголовным делам», под ред. П.И. Кудрявцева), «Юридическая литература», М., 1978, стр. 103-104.

77 И. Перлов, Судебные прения и последнее слово подсудимого в советском уголовном процессе, М., 1957, стр. 57; Н.С. Алексеев, З.В. Макарова, Ораторское искусство в суде, Изд-во ЛГУ, 1985, стр. 96-97; Л.Н. Смирнов, Речь государственного обвинителя (в книге «Государственный обвинитель в советском суде»), под ред. В.А. Болдырева, М., 1954, стр. 246.

სავსებით ვეთანხმებით მ. სტროგოვიჩს, რომელიც საბრალდებო სიტყვაში მტკიცების პროცესს სამ ძირითად ეტაპად ჰყოფს – 1) ვითარების გადმოცემა (თეზისი, რაც უნდა დამტკიცდეს); 2) მოსაზრებების, არგუმენტების მოყვანა; 3) თეზისსა და არგუმენტებს შორის შინაგანი კავშირი (დემონსტრაცია იმისა, თუ რატომ ასაბუთებენ არგუმენტები თეზისს)⁷⁸. დავძენთ, რომ არგუმენტები უცილობლად გამომდინარეობენ მტკიცებულებებიდან და რაც მეტია ერთი და იგივე მოვლენაზე მომანიშნებული არგუმენტები, მით მეტი ძალა გააჩნია მათი ერთობლიობით ბრალდების მტკიცებას; ამასთან დაკავშირებით მოსწრებულადაა აღნიშნული, რომ სწორედ ასევე იზრდება სინათლის ძალა სხივების დიდი რაოდენობით ერთ ფოკუსში შეკრების შედეგად⁷⁹. მტკიცებულებათა შეფასებისას დიდი მნიშვნელობა ენიჭება სახელმწიფო ბრალმდებლის შინაგან რწმენას, რა დროსაც მან უნდა განაგდოს ყველა ეჭვი, ვარაუდი და საქმის გარემოებების შეფასება მოახდინოს მხოლოდ სასამართლო გამოძიებისას გამოკვლეული და მხოლოდ დასაშვები, უტყუარი მტკიცებულებების საფუძველზე, მტკიცედ, მყარად ჩამოყალიბებული შინაგანი რწმენით.

ქმედების კვალიფიკაციის განსაზღვრა (იურიდიული შეფასება) საბრალდებო დასკვნის აუცილებელი შემადგენელი ელემენტია, რომელშიც სახელმწიფო ბრალმდებელი უმტკიცებს სასამართლოს, რომ განსასჯელის მიერ ჩადენილია სისხლის სამართლის კოდექსის შესაბამისი მუხლით გათვალისწინებული მართლ-

საწინააღმდეგო და ბრალეული ქმედება და რომ იგი მოიცავს კონკრეტული დანაშაულის ყველა ელემენტს. კვალიფიკაცია უნდა იყოს ზუსტად ჩამოყალიბებული, დადასტურებული, პროკუ-

78 М.С. Строгович, логика, М., 1946, стр. 248.

79 Уильз, Опыт теории косвенных улик, перевод с английского, 1864, стр. 207; იხ. ნიგნძი М.Л. Шифман. Прокурор в уголовном процессе (Стадия судебного разбирательства), М., 1948, стр. 182-183. მტკიცების შესახებ იხ. აგრეთვე: А.Я. Вишинский, Теория судебных доказательств в советском праве, М., 1964, стр. 38; В.А. Тальберг, Русское уголовное судопроизводство, 1889, т. II, стр. 137; ა. ფალიაშვილი, ექსპერტიზის ჩატარების თავისებურება სასამართლოში, – ნიგნძი, სასამართლო ექსპერტიზა სამართალწარმოებაში (ავტორთა კოლექტივი, ვ. ჯაოშვილის რედაქციით), „მერიდიანი“, თბ., 1999, გვ. 78-80 და სხვ.

რორი არ უნდა შემოიფარგლოს სისხლის სამართლის კოდექსის შესაბამისი მუხლის მითითებით, მან უნდა გადმოსცეს სისხლის სამართლის ნორმის ღრმა ანალიზი, მიმოიხილოს დანაშაულის შემადგენლობის ყველა ელემენტი, ამასთან იგი უნდა იყოს გასაგები და ადვილად გასააზრებელი არა მარტო სასამართლოს, არამედ აუდიტორიისათვისაც, ნათელი და ლაკონური, არ უნდა გადაიტვირთოს ძნელად გასაგები ტერმინოლოგიით.

განსასჯელის პიროვნების დახასიათება საბრალდებო სიტყვის მეტად საპასუხისმგებლო ეტაპი და, შესაბამისად, სავალდებულო ელემენტია იმდენად, რამდენადაც საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 475-ე მუხლის I ნაწილის შესაბამისად სასამართლო გამოძიების სავალდებულო, მეორე ეტაპი მოიცავს იმ მტკიცებულებათა გამოკვლევას, რომლებიც ახასიათებენ განსასჯელის პიროვნებას და გავლენას ახდენენ სასჯელის სახესა და ზომაზე, შესაბამისად კი, პროკურორის მიერ ამ უკვე გამოკვლეულ მტკიცებულებათა შეფასება საბოლოოდ ხდება მხარეთა კამათში. მათი შეფასების გარეშე განაჩენის დადგენა შეუძლებელია, ვინაიდან ისინი აუცილებელია სასჯელის დანიშვნისათვის.

პროკურორის ვალდებულება სასჯელის სახისა და ზომის შესახებ მოსაზრების გამოთქმის თაობაზე გამომდინარეობს საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსიდან.. საბრალდებო სიტყვის ამ ნაწილში უნდა გაირკვეს ბრალდებულის მიმართება ჩანადერთან (მაგალითად, აღიარება და მონაწიეობა), მისი როლი დანაშაულის ჩადენაში, სხვა დამამძიმებელი და შემამსუბუქებელი გარემოებები, რათა მაქსიმალურად ეფექტურად იქნას მიღწეული საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსში ჩამოყალიბებული სასჯელის მიზნები – სამართლიანობის აღდგენა, ახალი დანაშაულის თავიდან აცილება, დამნაშავის რესოციალიზაცია, რისთვისაც უნდა შეირჩეს სასჯელის სათანადო სახე და ზომა, გათვალისწინებული იქნეს დანაშაული მოტივი და მიზანი, ქმედებაში გამოვლენილი მართლსაწინააღმდეგო ნება, ქმედების განხორციელების სახე, ხერხი და მართლსაწინააღმდეგო შედეგი, განსასჯელის წარსული ცხოვრება, პირადი და ეკონომიური პირობები, ყოფაქცევა ქმედების შემდეგ,

მისწრაფება ზიანის ასანაზღაურებლად ან დაზარალებულთან შესარიგებლად და ა.შ.

მეცნიერ-პროცესუალისტთა შორის დღემდე დავის საგანია, უნდა მოითხოვოს თუ არა პროკურორმა საბრალდებო სიტყვაში სასჯელის კონკრეტული ზომა, თუ უნდა დაკმაყოფილდეს მხოლოდ სასჯელის სახის მოთხოვნით. მაგალითად, ნ. ტარნაევი, ვ. ლეონენკო, ლ. ჩერქეზია, ვ. ლებედინსკი, ი. კოლენოვი, პ. ლუპინსკაია და სხვები თვლიან, რომ სახელმწიფო ბრალმდებელი მხარეთა კამათისას უთითებს მხოლოდ სასჯელის სახეს, ხოლო სასჯელის ზომას ვერ მოითხოვს, რადგან ეს სასამართლოს კომპეტენციაა, ამასთან, სასჯელის ზომის დასახელება იმითაც არაა მიზანშეწონილი, რომ პროკურორისა და სასამართლოს აზრთა დამთხვევისას აღქმული იქნება, რომ სასჯელი პროკურორმა გადანყვიტა⁸⁰. მ. სტროგოვიჩის, ლ. სმირნოვის, ვ. სავიცკის აზრით, პროკურორმა საბრალდებო სიტყვაში აუცილებლად უნდა მიუთითოს სასჯელის სახე, მაგრამ ზუსტი ზომის განსაზღვრა სავალდებულო არ არის; მას შეუძლია შემოიფარგლოს სახესთან ერთად სასჯელის მხოლოდ ქვედა და ზედა ზღვარის და დანაშაულის სიმძიმის ხასიათის მითითებით, ზუსტი ზომა კი მხოლოდ სასამართლომ უნდა განსაზღვროს, სხვანაირად პროკურორი თითქოს კარნახობს სასამართლოს განაჩენს⁸¹. მ. შიფმანი გვთავაზობს, რომ პროკურორი უნდა უთითებდეს სასჯელის მხოლოდ სახეს (ლონისძიებას), ხოლო ზომას – ზოგადად (მაგ., „ხანგრძლივი ვადით თავისუფლების აღკვეთა“)⁸².

80 იხ. მაგ.: 1) Н. Тарнаев, Судебные речи, Ивановo, 1983, стр. 78; 2) В.В. Леоненко, Профессиональная этика участников уголовного судопроизводства, Киев, 1981, стр. 149; 3) Л. Черкезия, Судья о речи государственного обвинителя, «Социалистическая законность», 1970, №3, стр. 53; 4) В.Г. Лебединский, Ю.А. Колонов, Прокурорский надзор в СССР, Госюриздат, 1957, стр. 165; 5) Уголовно-процессуальное право Российской Федерации (ответственный редактор П.А. Лупинская), издание третье, «Юристъ», М., 2001, стр. 431.

81 იხ.: 1) М.С. Строгович, Курс советского уголовного процесса, т. II, Изд-во «Наука», М., 1970, стр. 313; 2) В.М. Савицкий, Очерк теории прокурорского надзора в уголовном судопроизводстве, Изд-во «Наука», М., 1975, стр. 342-347; 3) Л.Н. Смирнов, Речь государственного обвинителя (в книге «Государственный обвинитель в советском суде», под ред. В.А. Болдырева), М., 1954, стр. 285-286.

82 М.Л. Шифман, Прокурор в уголовном процессе (Стадия судебного разбирательства), М., 1948, стр. 229-230.

ავტორთა უმრავლესობა თვლის, რომ საბრალდებო სიტყვაში პროკურორმა უნდა გამოთქვას მოსაზრებები არა მარტო სასჯელის სახის, არამედ ზუსტი ზომის შესახებაც. კერძოდ, ასეთ მოსაზრებას გამოთქვამენ ა. ფალიაშვილი, ი. აქუბარდია, ა. პროკოფიევი, ვ. ფინკო, მ. მაღიაროვი, ლ. ზაიჩიკი, ი. კოსტანოვი, ვ. ნაზაროვი, ი. სადოვსკი, ნ. ალექსეევი, ზ. მაკაროვა, ვ. ბასკოვი, ი. გაბისონია და სხვები, რომლებიც შესაბამისად ასაბუთებენ თავიანთ პოზიციას⁸³.

ვუერთდები რა მეცნიერთა უკანასკნელი ჯგუფის აზრს, მიმაჩნია, რომ საბრალდებო სიტყვაში სავალდებულოა როგორც სასჯელის სახის, ისე მისი ზომის მოთხოვნაც, შემდეგი გარემოებების გამო: ჯერ ერთი, სასჯელის ზომის მოთხოვნისაგან თავის შეკავება და დუმილით გვერდის ავლა დაუმთავრებელი სა-ბრალდებო სიტყვის შთაბეჭდილებას ტოვებს; მეორეც, პროკურორი სასამართ-

ლოში წარმოადგენს მტკიცებულებებს, მონაწილეობას ღებულობს მათ გამოკვლევაში, აყენებს შუამდგომლობებს, აფასებს მტკიცებულებებს, სასამართლოს აცნობს თავის პოზიციას ბრალდების დამტკიცების, ქმედების სისხლისსამართლებრივი კვალიფიკაციის და სხვა საკითხების ირგვლივ, ხოლო ყველაფერი ამის ლოგიკური დასასრული სწორედ სასჯელის სახისა და

83 იხ. მაგ.: 1) საბჭოთა სისხლის სამართლის პროცესი (ა. ფალიაშვილის და ლ. თალაკვაძის რედაქტორობით), თსუ გამომცემლობა, თბ., 1988, გვ. 417; 2) ი. აქუბარდია, საქართველოს პროკურატურის ისტორია და თანამედროვე ორგანიზაცია, გამომც. „მერიდიანი“, თბ., 1999, გვ. 164; 3) Комментарий к уголовно-процессуальному кодексу РСФСР, изд-во «Юрайт», М., 1999, тл. 24-ая, ст. 295, пункт 3-ий, стр. 452 – მუხლის კომენტარის ავტორი ა.პ. პროკოფიევი; 4) В.Д. Финко, Прокурорский надзор за рассмотрением в суде уголовных дел, Харьков, 1972, стр. 44; 5) М.П. Маляров, Общие вопросы участия прокурора в суде в качестве государственного обвинителя (в книге «Поддержание государственного обвинения в суде», под ред. М.П. Малярова), М., 1970, стр. 13; 6) Л. Зайчик, Подготовка и структура речи государственного обвинителя, «Социалистическая законность», 1971, №3, стр. 44; 7) Ю Костанов. В.Назаров, Содержание речи государственного обвинителя, «Социалистическая законность», 1971, №2, стр. 62; 8) И.М. Садовский, Судебная речь прокурора, (в книге «Прокурорский надзор в суде первой инстанции по уголовным делам», под ред. П.И. Кудрявцева), «Юридическая литература», М., 1978, стр. 124; 9) В.И. Басков, Прокурорский надзор за исполнением законов при рассмотрении уголовных дел в судах, «Юридическая литература», М., 1986, стр. 117; 10) ი. გაბისონია, სისხლის სამართლის საქმეთა განხილვა სასამართლოში, „მერიდიანი“, თბ., 2002, გვ. 209-210; 11) სისხლის სამართლის პროცესი (სახელმძღვანელო, ავტ. კოლექტივი, ა. ფალიაშვილის რედაქციით), „მერიდიანი“, თბ., 2002, გვ. 462, და სხვ.

ზომის მოთხოვნაა, რის გარეშეც ბრალდების საბოლოო მიზანი – პირის მიმართ სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ღონისძიებების გამოყენების უზრუნველყოფა – შეუსრულებელი დარჩებოდა. ამასთან, სახელმწიფო ბრალმდებლის მიერ სასჯელის ზუსტი ზომის მოთხოვნა – ესაა განსასჯელის ქმედების სახელმწიფოებრივი შეფასება და მას პროკურორი გვერდს ვერ აუვლის.

სასჯელის სახისა და ზომის შესახებ პოზიციის დაფიქსირების შემდგომ სა-ხელმწიფო ბრალმდებელმა მსჯელობა უნდა იქონიოს საკითხზე – განაჩენის გამოტანის შემდეგ სასამართლომ ძალაში დატოვოს, შეცვალოს თუ გააუქმოს ის აღკვეთის ღონისძიება, რომელიც თავის დროზე შერჩეული ჰქონდა ბრალდებულს.

ნივთიერი მტკიცებულებების საკითხის გადაწყვეტას პროკურორის საბრალდებო სიტყვაში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს. მან სასამართლოს განაჩენის გამოტანამდე უნდა გააცნოს თავისი მოსაზრებები ნივთმტკიცებების ბედის შესახებ, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 124-ე მუხლის პირველი პუნქტის შესაბამისად.

სამოქალაქო სარჩელის საკითხის გადაწყვეტა ბევრადაა დამოკიდებული პროკურორის აქტიურობაზე სასამართლო გამოძიებისას და ამ საკითხისადმი მნიშვნელოვანი ყურადღების დათმობაზე საბრალდებო სიტყვაში. საქმის განხილვისას სა-ხელმწიფო ბრალმდებელი არ უნდა შემოიფარგლოს მხოლოდ სამოქალაქო სარჩელის მხარდაჭერით, მან უნდა დაადგინოს მიყენებული ზიანის სახე და ოდენობა, ამასთან დაასაბუთოს იგი, მოითხოვოს მისი ანაზღაურება და შეძლებისდაგვარად მიუთითოს იმ წყაროებზე, საიდანაც შესაძლებელი იქნება ზიანის ანაზღაურება.

მოსაზრება სასამართლო ხარჯების ანაზღაურების შესახებ საბრალდებო სიტყვის აუცილებელი ელემენტია. აღნიშნულ საკითხზე საუბარი გვექონდა ზემოთ. დავძენთ, რომ სახელმწიფო ბრალმდებლის მიერ ამ საკითხის წარმოჩენა საბრალდებო სიტყვაში აუცილებელია, რადგან იგი განაჩენით გადისანყვეტი ერთ-ერთი ძირითადი საკითხია (სსსკ 498-ე მუხლის I

ნანილის „მ“ ქვეპუნქტი) და მის შესახებ პროკურორის პოზიციის დაფიქსირება ხელს უწყობს სასამართლოს სამართლიანი და დასაბუთებული აზრის ჩამოყალიბებაში ამ მიმართებით.

სახელმწიფო ბრალმდებელმა მხარეთა კამათის დროს ანალიზი და შეფასება უნდა გაუკეთოს მოცემული კონკრეტული დანაშაულის ჩადენის ხელშემწყობ მიზეზებსა და პირობებს. იგი საბრალდებო სიტყვის სავალდებულო ელემენტს წარმოადგენს, ვინაიდან ამ პირობების დადგენას, დანაშაულის საფუძვლის ახსნას უდიდესი აღმზრდელობითი მნიშვნელობა აქვს. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 50-ე მუხლის თანახმად, სასამართლომ, განაჩენის დადგენისთანავე, სათანადო საფუძვლების არსებობისას, უნდა გამოიტანოს კერძო განჩინება (დადგენილება), რომლითაც სახელმწიფო ორგანოს, საზოგადოებრივი ორგანიზაციის, პოლიტიკური გაერთიანების ან თანამდებობის პირის ყურადღება უნდა მიექცეს საქმეზე დადგენილი კანონის დარღვევის ფაქტზე, დანაშაულის ჩადენის მიზეზსა და ხელშემწყობ პირობებზე, რომლებიც საჭიროებს სათანადო ზომების მიღებას. კერძო განჩინება სასამართლომ შეიძლება გამოიტანოს, აგრეთვე, მოქალაქეთა უფლებების დარღვევისა თუ კანონის სხვა დარღვევათა გამოვლენისას, რომლებიც დაშვებული იყო მოკვლევის, წინასწარი გამოძიების დროს. ყველაფერი ეს კი ემსახურება დანაშაულის პროფილაქტიკის, მომავალში მსგავსი დარღვევების თავიდან აცილების საქმეს. სწორედ ამიტომ, პირველ რიგში პროკურორია ვალდებული, სასამართლოს ყურადღება მიაქციოს ზემოაღნიშნულ ფაქტებზე. ამასთან, პროკურორი არ უნდა დაკმაყოფილდეს მხოლოდ ფაქტების კონსტატაციით, არამედ მისი საბრალდებო სიტყვა ამ მიმართებით უნდა შეიცავდეს კონკრეტულ რეკომენდაციებსაც.

საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი ითვალისწინებს სასამართლო კამათის ყველა მონაწილის სიტყვით გამოსვლის შემდეგ, მათ მიერ იგივე თანმიმდევრობით, კიდევ ერთხელ, მოკლედ, საწინააღმდეგო აზრის ან შენიშვნის გამოთქმის უფლებას გამოსვლაში ნათქვამის თაობაზე, ანუ რეპლიკის უფლებას. სახელმწიფო ბრალმდებლის მიერ წარ-

მოთქმული რეპლიკა – ესაა მისი მოკლე საპასუხო გამოსვლა დაცვის მხარის წარმომადგენლის მიერ წარმოთქმულ სიტყვაზე. იგი არაა აუცილებელი, მაგრამ მნიშვნელოვანი ელემენტია პროკურორის გამოსვლისა. პროკურორმა რეპლიკას უნდა მიმართოს არა ყოველთვის, არამედ მხოლოდ მაშინ, როცა დაცვის მხარე გამოთქვამს მცდარ დასკვნებს ან აშკარად ამახინჯებს ფაქტებს, არასწორად განმარტავს კანონს, დამახინჯებულია სახელმწიფო ბრალმდებლის პოზიცია, ანდა როცა თვით პროკურორი თვლის, რომ საბრალდებო სიტყვის წარმოთქმისას გამორჩა მნიშვნელოვანი გარემოება ან არასაკმარისად გააშუქა რაიმე საკითხი. რეპლიკა უნდა იყოს მოკლე, ლაკონური, შემჭიდროებული, მკაფიო, ზუსტი და იგი არ უნდა გადაიქცეს მეორე საბრალდებო სიტყვად, რაც ძირითადი სიტყვის სისუსტეზე მიუთითებს.

რეპლიკა თითქმის ყოველთვის შეიცავს პოლემიკის ელემენტებს, მაგრამ არსებებს გამონაკლისიც – როცა პროკურორი დაცვის მხარის მიერ გამოთქმულ თვალსაზრისს ნაწილობრივ ან მთლიანად დაეთანხმება ობიექტურობის პრინციპიდან და მართლმსაჯულების ინტერესებიდან გამომდინარე. ბრალმდებლის ასეთი შეპასუხება არის არა რეპლიკა თავისი პოლემიკური შინაარსით, არამედ მას შეიძლება რეპლიკის შევსება ან დამატება დავარქვათ.

საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მიხედვით, თუ პროკურორი საბრალდებო სიტყვის წარმოთქმისას საჭიროდ ჩათვლის ახალი გარემოებების გამოკვლევას ან რაიმე ახალი მტკიცებულებების წარმოდგენას, მან შუამდგომლობით უნდა მიმართოს სასამართლოს და შესაბამისად, საქმეზე სასამართლო გამოძიება უნდა განახლდეს, ხოლო დამატებითი სასამართლო გამოძიების ჩატარების შემდგომ კვლავ ტარდება მხარეთა კამათი. ასეთ შემთხვევაში პროკურორის მიერ წარმოთქმული საბრალდებო სიტყვის მოცულობას არც მოქმედი საქართველოს საპროცესო კანონმდებლობა არ განსაზღვრავს, და არც წინამორბედი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი არ აკონკრეტებდა. ვ. ბასკოვს მიაჩნია, რომ დამატებითი სასამართლო გამოძიების შემდეგ მხარეთა კამათი უნდა

შეეხოს მხოლოდ დამატებით გამოკვლეულ გარემოებებს, რადგან მხარეთა სრული კამათი დიდ დროს მოითხოვს⁸⁴. ასეთ მოსაზრებას ვერ დავეთანხმებით, რადგან დამატებითი სასამართლო გამოძიების პროცესი შესაძლოა დიდხანს გაგრძელდეს, სასამართლო გამოძიების დაწყებიდან ხელახალ მხარეთა კამათამდე გავიდეს იმდენი დრო, რომ საჭირო გახდეს სასამართლოს შემადგენლობისათვის და დამსწრე აუდიტორიისათვის ძირითადი სასამართლო პროცესის მნიშვნელოვან მხარეებზე ყურადღების გამახვილება, ვახსენება ძველი მტკიცებულებისა და მათი ახალ მტკიცებულებებთან ერთად ხელახალი ანალიზი საქმის სხვა გარემოებებთან მიმართებაში, რაც სახელმწიფო ბრალმძებელმა სწორედ ხელახალ საბრალდებო სიტყვაში უნდა უზრუნველყოს. ამიტომ მხოლოდ დამატებით გამოკვლეული გარემოებების შეფასება საბრალდებო სიტყვაში არასრულყოფილების შთაბეჭდილებას დატოვებდა.

პროკურორი, როგორც სახელმწიფო ბრალმძებელი, სასამართლოში მოღვაწეობს სრული საქვეყნოობის ატმოსფეროში, სადაც მისი ყოველი სიტყვა თუ ჟესტი ფასდება სასამართლოსა და დამსწრე აუდიტორიის მიერ. ამიტომ პროკურორის საბრალდებო სიტყვა წარმოთქმული უნდა იქნას ისე, რომ გასაგები იყოს სასამართლოს და საზოგადოებისათვის, რაც საბრალდებო სიტყვის შინაარსისა და ფორმის ერთობლიობით მიიღწევა. სიტყვის პირველი ღირსება, უდავოდ, მისი ღრმა შინაარსია, ანუ ორატორული გამოსვლის თემაა. იგი უნდა გამოირჩეოდეს მრავალფეროვანი მოსაზრებებით, მტკიცებულებათა ყოველმხრივი კვლევით, საკითხის სამართლებრივი მხარის ღრმა ანალიზით, მაგრამ რაც უფრო რთული, ღრმა, ორიგინალურია აზრი, მით უფრო მეტადაა საჭირო მისი გადაქცევა გასაგებ, მისაღებ ფორმად. გარდა იმისა, რომ პროკურორმა ზედმინევნით, ძირფესვიანად უნდა იცოდეს სასაუბრო საგანი, მან ყოველთვის უნდა მოძებნოს აზრების გადმოცემის ოპტიმალური, საჭირო ფორმა, სწორედ ასე მიიღწევა საბრალდებო სიტყვის მაღალი ხარისხი.

უპირველეს ყოვლისა, პროკურორმა საბრალდებო სიტყვაში ყველაფერი უნდა გადმოსცეს **ობიექტურად**, ყოველგვარი ტენ-

⁸⁴ В.И. Басков, Прокурор в суде первой инстанции, «Юридическая литература», М., 1968, стр. 126.

დენციურობისა და მიკერძოების გარეშე. ამასთანავე სიტყვა უნდა იყოს მამხილებელი, დასაბუთებული, მკაფიო და გარკვეული, რისთვისაც პროკურორი შეიარაღებული უნდა იყოს მაღალი კულტურით, გამოცდილებით, პროფესიონალიზმით და ორატორული ტექნიკით; დამცველისაგან განსხვავებით იგი სიტყვას ვერ ააგებს და ბრალდებას მხარს ვერ დაუჭერს ვარაუდებზე, ყოველგვარი მისი თეზისი და მოსაზრება უნდა ემყარებოდეს კონკრეტულ, სასამართლოში გამოკვლეულ, საქმესთან შესახებ, უტყუარ, დასაშვებ და, ერთობლიობაში, საკმარის მტკიცებულებებს; პროკურორი უნდა იყოს დარწმუნებული თავისი თეზისების სისწორეში და მხოლოდ ამის შემდეგ ეცადოს მონინალმდეგე მხარის თუ აუდიტორიის დარწმუნებას – ეს უკანასკნელი ხომ საბრალდებო სიტყვის ამოცანაა, მის საფუძველშივე დევს.

საბრალდებო სიტყვა რომ ბოლომდე დავიდეს მსმენელის ცნობიერებამდე, იგი არა მარტო კარგად უნდა იყოს აღჭურვილი მტკიცებულებებით, არამედ უნდა წარმოითქვას სათანადო ტონით, ხმით, პაუზით, აქცენტირებით, ტემპით, ჟესტებით – მჭევრმეტყველების ხელოვნების სავალდებულო ატრიბუტებით; პროკურორის გამოსვლა უნდა იყოს უბრალო, წიგნიერი და აღსაქმელად იოლი; უადგილო, უცხო სინონიმებით სიტყვის შელამაზება, „მოხატვა“, გარეგნული ეფექტი მიზანშეუწონელია. არისტოტელე თვლიდა, რომ ორატორის სიტყვის ეფექტურობას განსაზღვრავს რამდენიმე ინდივიდუალური თვისების კომბინაცია: ტალანტი, რიტორიკული ხელოვნების საფუძვლების ცოდნა, განსაკუთრებული პიროვნული თვისებები (სულიერი თუ ფიზიკური), მაღალი ერუდიცია, ქცევის კეთილშობილური მანერა და ავტორიტეტი⁸⁵.

ზნეობრივ-ეთიკური საკითხებისადმი სწორ მიდგომას დიდი მნიშვნელობა ენიჭება საბრალდებო სიტყვის წარმოთქმისას. ობიექტურობა და სამართლიანობა საქმეზე გადანეყვებილების მიღების დროს, მხოლოდ აბსოლუტური დარწმუნება განსასჯელის ბრალეულობაში – ატარებს როგორც სამართლებრივ, ისე ღრმა ზნეობრვ ხასიათს, – წინააღმდეგ შემთხვევაში, მტკიცებულებათა არასაკმარისობის დროს პროკურორმა უნდა გა-

85 იხ.: А. Соболева, Образ русского судебного оратора. «Российская юстиция», 2002, №2, стр. 63.

მოიჩინოს პრინციპულობა და უარი უნდა თქვას ბრალდებაზე; სწორედ ამაშია მისი მთავარი პროფესიონალური, იურიდიული და მორალური (ზნეობრივი) ვალი. ასევე არაეთიკურია სასჯელის ზომის გამკაცრების მოთხოვნა დანაშაულთან ბრძოლის გააქტიურების მოტივით, ანდა, პირიქით, მეორე უკიდურესობა – დაუსაბუთებლად მსუბუქი სასჯელის მოთხოვნა, ისევე, როგორც მხოლოდ დამამძიმებელ გარემოებებზე ყურადღების გამახვილება, რაც ქმნის უსამართლობის ატმოსფეროს დამსწრეთა თვალში. ეთიკური თვალსაზრისით მნიშვნელოვანია ის, რომ სახელმწიფო ბრალმდებელი სასამართლოში დამოუკიდებელი ფიგურაა მიუხედავად დაკავებული თანამდებობისა. ზემდგომი პროკურორი არაა უფლებამოსილი, მას თავს მოახვიოს თავისი პოზიცია, იგი უნდა შემოიფარგლოს მხოლოდ რეკომენდაციებით, რაც კორექტული ფორმით უნდა მოხდეს. მნიშვნელოვანია სახელმწიფო ბრალმდებლის გარეგნული მხარე, საქციელი, აკურატულობა, მანერები, სასამართლოსადმი პატივისცემის ხაზგასმა. პროკურორი კორექტული უნდა იყოს მოწინააღმდეგე პროცესუალური მხარის მიმართ, ღირსეულად უნდა მოისმინოს დაცვითი სიტყვა.

ჯერ კიდევ არის შემთხვევები, როცა პროკურორი სასამართლოს სათათბირო ოთახში გასვლის შემდეგ აღარ ბრუნდება განაჩენის მოსასმენად. ასეთი საქციელი სასამართლოსადმი დაუდევარი დამოკიდებულებაა, უპატივცემულობაა იმ განაჩენისა, რომელიც სახელმწიფოს სახელით გამოდის და ეთიკის ნორმების უხეშ დარღვევად უნდა შეფასდეს.

სახელმწიფო ბრალმდებლის შერჩევის, უფლებამოსილების განხორციელების, მისი ქცევის, ეთიკური მოვალეობების კრიტერიუმებსა და წესებს განსაზღვრავენ საერთაშორისო ნორმები, რომელთა მოთხოვნების შესრულება ყოველი პროკურორის ვალია. ამ ნორმებით განსაზღვრულია, რომ პროკურორი უნდა იყოს შესაბამისი განათლების, პროფესიული მომზადების მქონე, უნდა აცნობიერებდეს მისი თანამდებობის მიზნებს და ეთიკურ მოვალეობებს, პროცესის მონაწილეთა დაცვის კონსტიტუციურ და საკანონმდებლო გარანტიებს, ადამიანის აღიარებულ უფლებებსა და თავისუფლებებს, უნდა დაიცვას თავისი პროფესიის

პატივი და ღირსება, პროფესიული ფუნქციები განახორციელოს უკანონო მეთოდებისა და სხვისი ღირსებების ხელყოფის გარეშე, სამართლიანი და მიუქერძოებელი საქმიანობით⁸⁶.

საბრალდებო სიტყვა სათანადო ეფექტს აღწევს მაშინ, როცა იგი საგულდაგულოდაა მომზადებული, რაც უნდა დაიწყოს ჯერ კიდევ სასამართლო გამოძიებამდე, წინასწარი გამოძიებისა და სამართალში მიცემის მასალების გაცნობით. პროკურორი ყოველმხრივ და დეტალურად უნდა გაეცნოს საქმეში არსებულ ყველა დოკუმენტსა და მტკიცებულებას, ყველაფერი გამოკვლეული უნდა იქნას უმცირეს წვრილმანებამდე. საქმის შესწავლა შეიძლება დაიწყოს საბრალდებო დასკვნის გაცნობით, საერთო წარმოდგენის მისაღებად, შემდგომ კი მისი ცალკეული ნაწილები და დებულებები უნდა გადამოწმდეს საქმის შესაბამის ფურცლებზე არსებულ მასალებთან შეჯერებით. საქმეზე სწორი დასაბუთებული აზრის ჩამოსაყალიბებლად საჭიროა მასში შემავალი ყველა საპროცესო დოკუმენტის გაცნობა სრული მოცულობით (და არა მხოლოდ ძირითადი დოკუმენტების ან მისი ნაწილების), რათა პროკურორი მზად იყოს ყველა შესაძლო მოულოდნელობისათვის.

წინასწარი გამოძიების მიერ მოპოვებული ყველა მონაცემი ყოველმხრივ უნდა შეჯერდეს სასამართლო გამოძიების მასალებთან, რადგან პროკურორი მხარეთა კამათისას ვერ დაეყრდნობა იმ გარემოებებსა და ფაქტებს, რაც გამოკვლეული არ ყოფილა სასამართლო გამოძიების წესით. ამასთან, პროკურორი არკვევს, თუ რა ცვლილებები განიცადეს წინასწარი გამოძიების მასალებმა, რა ახალი გარემოებები გამოვლინდა საქმის სასამართლოში განხილვისას, მანამდე უცნობი რა მტკიცებულებები იქნა წარდგენილი, როგორ გადაფასდა შეხედულებანი ამა თუ იმ ფაქტის ირგვლივ, რამდენად სარწმუნოა, უტყუარი და დასაშვებია მტკიცებულებანი და საბოლოოდ, რამდენად საკმარისია ისინი ბრალდების სამტკიცებლად.

დავის საგნადაა ქცეული საკითხი, წინასწარ შეადგინოს

86 იხ.: სახელმძღვანელო პრინციპები პროკურორთა როლის შესახებ (მიღებულია გაეროს მე-8 კონგრესის მიერ 1990 წლის 27 აგვისტოს), „გაერთიანებული ერების ადამიანის უფლებათა დოკუმენტები“, ნიგნი III, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, თბ., 1999, გვ. 78-85.

პროკურორმა საბრალდებო სიტყვის ტექსტი, შემოიფარგლოს მხოლოდ მოკლე შენიშვნა-ჩანაწერების (კონსპექტის) შედგენით თუ სიტყვით გამოვიდეს ექსპრომტად, ყოველგვარი წინასწარი დაწერის გარეშე. კერძოდ, ა. კონი თვლის, რომ სიტყვის წინასწარ დაწერაზე დროის ხარჯვა არ ღირს, არ შეიძლება კაბინეტის სიმშვიდეში შექმნილი სტრიქონების იმედად ყოფნა, სიტყვა ზეპირად უნდა წარმოითქვას⁸⁷. ანალოგიურ პოზიციას იზიარებს მ. აჟამიც⁸⁸. რადიკალურად განსხვავებულ აზრს გამოთქვამენ ა. ვასილიევი და ი. საპოჟნიკოვი, აგრეთვე მ. შიფმანი⁸⁹. ორი უკიდურესობიდან ვერც ერთს ვერ დავეთანხმებით. ჯერ ერთი, წინასწარი მომზადებისა და გააზრების გარეშე, ექსპრომტად სიტყვის წარმოთქმა მხოლოდ ერთეულებს ხელენიფებათ, დაწერილი სიტყვა სარგებლობას ვერ მოუტანს მხოლოდ განსაკუთრებით ნიჭიერ ადამიანებს, მრავალმხრივ ერუდირებულებს, უდიდესი ორატორული ნიჭით დაჯილდოებულებს, რომელთაც გააჩნიათ იმპროვიზაციის განსაცვიფრებელი უნარი. თვით ციცერონიც კი, ყველა დროის ერთ-ერთი საუკეთესო ორატორი, თვლიდა, რომ კალამი საუკეთესო მასწავლებელია. ამასთან, რთულ, მრავალტომიან, მრავალეპიზოდიან საქმეებზე საჭიროა მტკიცებულებითი მასალის ელემენტარული სისტემატიზაცია მაინც. მეორე მხრივ, აბსოლუტურად გაუმართლებელია, ჩვენი აზრით, ის მოსაზრებაც, რომ ყველა საქმეზე უნდა შედგეს საბრალდებო სიტყვის სრული ტექსტი, ვინაიდან, გარდა იმისა, რომ იგი სიტყვის ტრაფარეტულობამდე მიგვიყვანს, ამასთან თითოეულ საქმეზე საბრალდებო სიტყვის დაწერა უზარმაზარ შრომას და, რაც მთავარია, დიდ დროს საჭიროებს.

აღნიშნული ორი რადიკალურად სანინალმდეგო მოსაზრების გარდა არსებობს მესამე პოზიციაც, რომლის მომხრეა პროცესუალისტ-მეცნიერთა და სასამართლო მოღვაწეთა უდიდესი

87 А.Ф. Кони, Избранные произведения, т. 1, «Госюриздат», М., 1959. стр. 128.

88 М. Ажам, Искусство говорить публично, 2-ое издание, М., 1907, стр. 33.

89 იხ.: 1) А.Н. Васильев, И.Г. Сапожников, Подготовка к обвинительной речи, - в книге «Государственный обвинитель в советском суде», под ред. В.А. Болдырева, «Юридическая литература», М., 1954, стр. 107-109; 2) М.Л. Шифман. Прокурор в уголовном процессе (Стадия судебного разбирательства), М., 1948, стр. 150-157; 3) М.Л. Шифман. Речь прокурора по уголовному делу (под ред. П.И. Кудрявцева), «Юридическая литература», М., 1960, стр. 28-35.

უმრავლესობა (ა. ფალიაშვილი, ვ. ბასკოვი, პ. ობნინსკი, ს. სერგეიჩი, ლ. სმირნოვი, ა. ვასილევი, ი. საპოჟნიკოვი, ვ. ცარევი, ლ. ზაიჩიკი, ლ. მალიაროვი, მ. სტროგოვიჩი, ა. სობოლევა, ო. ტემუშკინი და სხვები⁹⁰), რომელთა მოსაზრებებსაც ჩვენ სავსებით ვიზიარებთ და ვთვლით, რომ საბრალდებო სიტყვის წერილობით მომზადება აუცილებელია, იგი პროკურორს თავიდან ააცილებს ყოველგვარ მოულოდნელობებს, დაეხმარება მტკიცებულებითი მასალის მწყობრ დაჯგუფებასა და თანამიმდევრულ, ღრმა ანალიზში, აზრის ლოგიკურ, მკაფიო ფორმულირებაში, მაგრამ ამისათვის სულაც არაა სავალდებულო სიტყვის სრული ტექსტის შედგენა, საკმარისია მხოლოდ გეგმის, ამონაწერების ან თეზისების შედგენა მტკიცებულებათა სისტემატიზაციაში მოსაყვანად, ეპიზოდების დასაჯგუფ-

ვებლად, ცალკეულ ფრაგმენტებზე წერილობითი შენიშვნების გაკეთება, რაც სა-ხელმწიფო ბრალმდებელს გაუადვილებს საბრალდებო სიტყვის მომზადებასა და წარმოთქმას, დააზღვევს შეცდომებისაგან.

და ბოლოს, საბრალდებო სიტყვის მნიშვნელობის შესახებ: პროკურორის ტრიბუნა სასამართლოში საქმის განხილვისას, მისი კანონიერი მოთხოვნა დამნაშავის დასჯისა, ნიშნავს სახელმწიფო ნების გამოხატულებას. თავისი დამაჯერებელი, სამართლიანი, ღრმად გაანალიზებული საბრალდებო თეზისე-

90 იხ.: 1) საბჭოთა სისხლის სამართლის პროცესი (ა. ფალიაშვილის და ლ. თალაკვაძის რედაქტორობით), თსუ გამომცემლობა, თბ., 1988, გვ. 415-416; 2) В.И. Басков, Прокурорский надзор за исполнением законов при рассмотрении уголовных дел в судах, «Юридическая литература», М., 1986, стр. 101; 3) М.С. Строгович, Курс советского уголовного процесса, т. II, Изд-во «Наука», М., 1970, стр. 309-310; 4) П.Н. Обвинский, Судебная речь, ее значение в вердикте и форма, «Юридический вестник», 1887, т. XXV, №8, стр. 475-476; 5) С.П. Сергеич, искусство речи на суде, СПб, 1910, стр. 357; 6) Л.Н. Смирнов, Речь государственного обвинителя (в книге «Государственный обвинитель в советском суде», под ред. В.А. Болдырева), М., 1954, стр. 293-294; 7) А.Н. Васильев, И.Г. Сапожников, Подготовка к обвинительной речи, - в книге «Государственный обвинитель в советском суде», под ред. В.А. Болдырева, «Юридическая литература», М., 1954, стр. 107-108; 8) В. Царев, Воспитательная роль речи государственного обвинителя, «Социалистическая законность», 1972, №9, стр. 22-23; 9) Л. Зайчик, Подготовка и структура речи государственного обвинителя, «Социалистическая законность», 1971, №3, стр. 43; 10) М.П. Малиров, Общие вопросы участия прокурора в суде в качестве обвинителя (в книге «Поддержание государственного обвинения в суде», под ред. М. Малирова), М., 1970, стр. 13-15; 11) А. Соболева, Образ русского судебного оратора, «Российская юстиция», №2, 2002, стр. 65.

ბის წარმოჩენით სახელმწიფო ბრალმდებლის სიტყვა ეხმარება სასამართლოს კანონიერი და დასაბუთებული განაჩენის გამოტანაში, რითაც ხელს უწყობს მართლმსაჯულების განხორციელებას. საბრალდებო სიტყვის აუცილებელი ატრიბუტები – საქმის ღრმა იურიდიული და ფსიქოლოგიური ანალიზი, დარწმუნება, დასაბუთებულობა, უნაკლო ლოგიკური მსჯელობა და ზნეობრივ-ეთიკური ნორმების დაცვა ქმნის განსასჯელის მორალური გასამართლების ატმოსფეროს, ხელს უწყობს დანაშაულის პროფილაქტიკას და, შესაბამისად, უდიდესი აღმზრდელობითი მნიშვნელობაც გააჩნია.

თავი VII. პროკურორის უარი ბრალდებაზე და მისი სამართლებრივი შედეგები

პროკურორის მიერ ბრალდებაზე უარის თქმა სპეციფიკური საპროცესო ინსტიტუტია; იგი შედგება გარკვეული საპროცესო მოქმედებებისაგან, რომელთა ერთობლიობა პროკურორის იმ საქმიანობის სტრუქტურას ქმნის, რომელიც არსებული მტკიცებულებითი მასალის შეფასების საფუძველზე უარყოფს განსასჯელის მიმართ ფორმულირებული ბრალდების საფუძველიანობას, გამოხატავს უარყოფით პოზიციას ბრალდების მხარდაჭერისადმი, ხორციელდება გარკვეული მოტივებითა და მოსაზრებებით და იწვევს მთელ რიგ სამართლებრივ შედეგებს.

პროკურორის საქმიანობის ძირითადი მიმართულება პირველი ინსტანციის სასამართლოში სისხლის სამართლის საქმის განხილვისას – სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერაა, რადროსაც იგი ხელმძღვანელობს კანონის მოთხოვნით და თავისი შინაგანი რწმენით, რომელიც ემყარება სასამართლო გამოძიებისას გამოკვლეულ მტკიცებულებებს. მაგრამ თუ პროკურორი დარწმუნდება, რომ სასამართლოში გამოკვლეული მტკიცებულებები აღარ ადასტურებენ ბრალდებას, იგი ვალდებულია უარი თქვას ბრალდების მხარდაჭერაზე. პროკურორის ეს მოვალეობა დადგენილია საქართველოს მოქმედი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 250-ე მუხლით..

ახალი (2009 წლის 9 ოქტომბრის) სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის (ამოქმედდება 2010 წლის 1 ოქტომბრიდან) 250-ე მუხლის 1 ნაწილი უკვე აღარ ადგენს ბრალდებაზე უარის თქმის ვალდებულებას, არამედ პროკურორს აღჭურავს ასეთის უფლებამოსილებით, რაც აშკარად უკანონოა და ეწინააღმდეგება "პროკურატურის შესახებ" საქართველოს 2008 წლის 21 ოქტომბრის ორგანული კანონის მე-4 მუხლის "ა" და "ბ" პუნქტებით განმტკიცებულ, პროკურატურის საქმიანობის ორ უმნიშვნელოვანეს პრინციპს – კანონიერებას, აგრეთვე ფიზიკური პირის (ამ შემთხვევაში – განსასჯელის) უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვას.

ახალ საპროცესო კოდექსში მოცემული ზემოაღნიშნული ნორმის მცდარობა და უსამართლობა იმაში გამოიხატება, რომ

სიტყვა "ვალდებულების" ამოღება ნორმიდან პროკურორის საშუალებას მისცემს, მხარი დაუჭიროს აშკარად უკანონო ბრალდებას, რადაც არ უნდა დაუჯდეს, ამტკიცოს სასამართლოში განსასჯელის ბრალეულობა იმ შემთხვევაშიც კი, როცა ხელთ არ აქვს სათანადო მტკიცებულებები და სასამართლო განხილვის მონაცემებით განსასჯელი სრულიად უდანაშაულოა (!)

ხსენებული ნორმის ამგვარი ფორმულირება ვერანაირ კრიტიკას ვერ უძლებს და იგი აუცილებლად უნდა შეიცვალოს.

ბრალდების მხარდაჭერაზე უარის თქმის სუბიექტი შეიძლება იყოს მხოლოდ ის პროკურორი, რომელიც უშუალოდ უჭერდა მხარს ამ ბრალდებას სასამართლოში (სახელმწიფო ბრალმდებელი).

ბრალდებაზე ნაწილობრივ უარის თქმისას პროკურორი უარყოფს წარდ-გენილი და სასამართლოში განსასჯელის მიმართ წამოყენებული ბრალდების რომელიმე პუნქტს, ნაწილს, ეპიზოდს. ამ შემთხვევაში ბრალდება არ ქრება, არ ხდება სრული ლიკვიდაცია საპროცესო-სამართლებრივი გაგებით; ხდება მხოლოდ მისი კორექტირება.

რაც შეეხება სრულ (მთლიან) უარს ბრალდებაზე, ამ შემთხვევაში პროკურორი მთლიანად უარყოფს ბრალდებას, ახდენს მისი მთელი მოცულობის უსაფუძვლობის დადასტურებას და წყვეტს მის მხარდაჭერას, შესაბამისად კი, თავის საბრალდებო მოღვაწეობას სასამართლოში.

ბრალდების ფაქტიურ საფუძველს შეადგენენ მტკიცებულებები, რომელთა მეშვეობითაც შესაძლებელია პირის მხილება, ამ მტკიცებულებათა ერთობლიობა კი, "სახელმწიფო ბრალმდებლის საქმიანობის საწყისი პუნქტია, პლაცდარმაა, რომელზეც იგება ბრალდების ფუნქცია"⁹¹. მეორე საკითხია ამ მტკიცებულებებისადმი პროკურორის მიდგომა, მათი შეფასება იმ მიზნით, რომ ისინი უმცირეს ეჭვსაც კი არ უნდა ტოვებდნენ პირის ბრალეულობაში. ესაა პროკურორის საქმიანობის აზრობრივი, ლოგიკური პროცესი, შინაგანი რწმენა იმისა, რომ საქმეში მოიპოვება სანდო, უტყუარი, საკმარისი მტკიცებულებები ბრალ-

91 В.М. Савицкий, Государственное обвинение в суде, изд-во «Наука», М., 1971, стр. 193-194.

დების სამტკიცებლად. ასეთი რწმენით იგი იწყებს ბრალდების ფუნქციის განხორციელებას სასამართლოში.

პროკურორის შინაგანი რწმენა განსასჯელის ბრალეულობის შესახებ შეიძლება შეირყეს სასამართლო გამოძიების პროცესში, თუკი შეიცვალა ფაქტიური ბაზა, საფუძველი პროკურორის ბრალდებასთან დამოკიდებულებისა, ე.ი. არსებული მტკიცებულებების გარდა წარმოდგენილია სხვა მტკიცებულებებიც, რომლებიც ახლებურად ხსნიან საქმის გარემოებებს, ანდა ზოგიერთი არსებული მამხილებელი მტკიცებულება არ აღმოჩნდა უტყუარი ან დასაშვები. ასეთ შემთხვევაში შესაძლებელია მყარი რწმენის ნაცვლად გაჩნდეს ეჭვი, ვარაუდი მასთან მიმართებაში, ან სულაც დიამეტრალურად სანინაალმდეგო მდგომარეობა – უდანაშაულობის რწმენა, რა დროსაც პროკურორი ვალდებულია უარი თქვას ბრალდების მხარდაჭერაზე, გამომდინარე უდანაშაულობის პრეზუმფციის პრინციპული დებულებიდან – ყოველგვარი ეჭვი, რომელიც არ დადასტურდება კანონით დადგენილი წესით, უნდა გადაწყდეს განსასჯელის სასარგებლოდ (საქართველოს სსსკ მე-10 მუხლის მე-4 ნაწილი). ყველაზე ნათლად, მკაფიოდ შინაგანი რწმენის შეცვლა ვლინდება იმ შემთხვევაში, როცა პროკურორი მთლიანად იტყვის უარს ბრალდების მხარდაჭერაზე. ამ დროს განსასჯელის ბრალეულობის შესახებ შინაგან რწმენას ცვლის ბრალდების დაუსაბუთებლობის რწმენა, როცა არ არსებობს საკმარისი მამხილებელი მტკიცებულებები, ზოგჯერ კი – სრულიად სანინაალმდეგო – უდანაშაულობის რწმენა, რაც ძირფესვიანად განსხვავდება პროკურორის სანყისი ფუნქციისა და პოზიციისაგან. ასეთ შემთხვევაში ბრალდების მტკიცების ნაცვლად მან უნდა დაასაბუთოს, თუ რატომ არაა მტკიცებულებანი საკმარისი პირის სამხელად, ანდა უნდა ამტკიცოს განსასჯელის სრული უდანაშაულობა მისთვის წაყენებულ ბრალდებაში.

მიზეზები, რაც იწვევს ბრალეულობის შესახებ თავდაპირველი რწმენის შეცვლას, სხვადასხვაა:

– პირველ რიგში ესაა პროკურორის მიერ ადრე დაშვებული შეცდომა წინასწარი გამოძიების მიერ მოპოვებული მტკიცებულებების შეფასებისას.

– მეორე მიზეზი შეიძლება იყოს არასრული, ცალმხრივი, არაობიექტური წინასწარი გამოძიება, რომლის შევსება ვერ მოხერხდა სასამართლო გამოძიების პროცესში და განსასჯელს წარდგენილი ბრალდება აღარ უდასტურდება.

– მესამე მიზეზი შეიძლება გახდეს სრულიად ახალი, ადრე გამოუკვლეველი გარემოებები, რომლებიც გამოაშკარავდა სასამართლო გამოძიების დროს, რომლებიც სხვაგვარად აფასებენ მომხდარ ფაქტს, მიანიშნებენ სრულიად სანინააღმდეგო მოვლენებზე და „ამსხვრევენ“ ბრალდების მთელ სისტემას.

ზემოთჩამოთვლილი მიზეზები – ესაა მხოლოდ ფაქტობრივი საფუძვლები, რომლებიც განაპირობებენ პროკურორის მიერ ბრალდებაზე უარის თქმას, მაგრამ მათ უნდა მიიღონ იურიდიული ხასიათი, აისახონ საპროცესო კანონმდებლობაში იმ ნორმების სახით, რომლებიც გამორიცხავენ სისხლის სამართალწარმოებას, ე.ი. იწვევენ გამამართლებელი განაჩენის გამოტანას ან სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტას (საქართველოს მოქმედი სსსკ 28-ე და ახალი სსსკ 105-ე მუხლებით დადგენილი საფუძვლები).

სწორედ ამიტომ, იურიდიულ ლიტერატურაში პროკურორის მიერ ბრალდებაზე უარის თქმის საფუძვლებს ყოფენ სამ ჯგუფად: 1) **სამართლებრივი – სამართლის ის ნორმები**, რომლებიც ადგენენ სისხლის სამართალწარმოების გამომრიცხავ გარემოებებს; 2) **ფაქტიური – მტკიცებულებითი მასალა**, რომელიც მიუთითებს ბრალდების დაუდასტურებლობასა თუ უსაფუძვლობაზე; 3) **ფსიქოლოგიური – კანონის მოთხოვნებზე და მტკიცებულებების ერთობლიობაზე დამყარებული შინაგანი რწმენის არარსებობა** განსასჯელის ბრალეულობის შესახებ⁹².

სასამართლოში პროკურორის **საბრალდებო საქმიანობის შეწყვეტის** (ე.ი. სა-ხელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის ფუნქციის ლიკვიდაციის) ფორმა ერთადერთი შეიძლება იყოს – პროკურორის მიერ მთლიანად უარის თქმა ბრალდების მხარდაჭერაზე, მაგრამ სასამართლოს მიერ მიღებული საპროცესო გადაწყვეტილება ორი ფორმით შეიძლება გამოიხატოს: 1) რო-

92 უფრო დანერვილებით იხ.: 1) В.С. Зеленецкий, Отказ прокурора от государственного обвинения, изд-во Харьковского юридического института, 1979, стр. 70-76; 2) В.М. Савицкий, Государственное обвинение в суде, изд-во «Наука», М., 1971, стр.203-207.

ცა პროკურორი უარს აცხადებს ბრალდების მხარდაჭერაზე იმ მოტივით, რომ სახეზე არ არის სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედება, ან იგი არ არის მართლსაწინააღმდეგო, ანდა პირს არ უდასტურდება დანაშაულის ჩადენა, – ამ შემთხვევაში სასამართლომ უნდა გამოიტანოს **გამამართლებელი განაჩენი**, ვინაიდან მტკიცების საგანი, რაც უშუალოდაა დაკავშირებული ბრალდების ფუნქციასთან, აღარ არსებობს, და ამასთან, ზემოაღნიშნული გარემოებები (საპროცესო კოდექსის 28-ე მუხლის 1 ნაწილის „ა“ და „ბ“ ქვეპუნქტები), თანახმად საპროცესო კოდექსის 504-ე მუხლისა, გამამართლებელი განაჩენის გამოტანის საფუძველია. 2) როცა პროკურორი მთლიანად უარს ამბობს ბრალდების შემდგომ მხარდაჭერაზე საპროცესო კოდექსის 28-ე მუხლით გათვალისწინებული, სამართალწარმოების გამომრიცხავი სხვა ფორმალური (თუ შეიძლება ასე ეწოდოს) საფუძვლით (მაგალითად, ვითარების შეცვლის გამო, ან პირის იმ ასაკამდე მიუღწევლობის გამო, საიდანაც დგება სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა) და ითხოვს სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტას, – ასეთ შემთხვევებში სასამართლომ განჩინებით (მოსამართლემ – დადგენილებით) უნდა შეწყვიტოს საქმე⁹³.

ამდენად, ვერ დავეთანხმებით კანონმდებლის ცალსახად ფორმულირებულ მოთხოვნას (საპროცესო კოდექსის 28-ე მუხლის მე-6 ნაწილი), რომ პროკურორისა და დაზარალებულის მიერ ბრალდებაზე უარის თქმის ყველა შემთხვევაში, მიუხედავად უარის თქმის საფუძვლისა, სასამართლო წყვეტს საქმეს. ჩემი აზრით, აღნიშნულ მუხლში უნდა შევიდეს ცვლილებები, რაც დააკანონებს სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების ორ პროცესუალურ ფორმას – გამამართლებელი განაჩენის გამოტანას და საქმის შეწყვეტას, რა დროსაც მნიშვნელობა მიენიჭება იმას, თუ რა საფუძვლით განაცხადეს ბრალდებაზე უარი პროკურორმა და დაზარალებულმა.

პროკურორის უარი ბრალდებაზე არ უნდა გავაიგივოთ მხოლოდ იმ შემთხვევებთან, როცა „პროკურორი მივიდა უდანაშაულობის დასკვნამდე“, ანდა „დადგინდა განსასჯელის უდანაშაუ-

93 აქვე აღვნიშნავთ, რომ მითითებული საფუძვლების დაწვრილებით განხილვა სცილდება მოცემული შრომის კვლევის სფეროს.

ლობა". ისიც საკმარისია, რომ მან დაკარგოს რწმენა განსასჯელის ბრალეულობის შესახებ, შეეცვალოს რწმენა ვარაუდებით, ეჭვებით, დაურწმუნებლობით, მერყეობით – რაც განსასჯელისადმი წაყენებული ბრალდების დაუდასტურებლობას ნიშნავს და ყოველგვარი ეჭვი უნდა გადანყდეს მის სასარგებლოდ. მაგრამ აქ ერთი გარემოებაა გასათვალისწინებელი – საქმის გარემოებათა ყოველმხრივი, ობიექტური და სრული გამოკვლევის პრინციპიდან გამომდინარე, პროკურორმა უნდა გამოიყენოს მისთვის მინიჭებული ყველა საშუალება ამ ეჭვების გასაფანტავად, გულდასმით გამოიკვლიოს და ანალიზი გაუკეთოს ყველა მტკიცებულებას ცალ-ცალკე და ერთობლიობაში იმის დასადგენად, განიცადა თუ არა (და კონკრეტულად რა) ცვლილება ბრალდებამ სასამართლო გამოძიებისას, მიიღოს ყველა კანონიერი ზომა არსებული მამხილებელი მტკიცებულებების გასამყარებლად, ახალი მტკიცებულებების მოსაძიებლად და წარმოსადგენად. მაგრამ თუ ეს შეუძლებელია და მის ხელთ არსებული მტკიცებულებითი მასალა აღარაა საკმარისი განსასჯელის ბრალეულობის სამტკიცებლად, ხოლო პროკურორმა ყველა შესაძლებლობები ამოწურა ბრალდების თეზისის სამტკიცებლად, – უარი უნდა თქვას ბრალდებაზე და ეს უარი მხოლოდ ასეთ პირობებში იქნება გამართლებული, პოზიტიური და დასაბუთებული.

გამოთქმულია მოსაზრება, რომ ბრალდებაზე უარის თქმის შემთხვევაშიც კი, პროკურორი ინარჩუნებს სახელმწიფო ბრალმდებლის სტატუსს, მისი პროცესუალური მდგომარეობა უცვლელი რჩება, ვინაიდან მთელი მისი შემდგომი საქმიანობა – ესაა ბრალდებაზე უარის თქმის სისწორის, საფუძვლიანობის დასაბუთება⁹⁴. ასეთ მოსაზრებას ვერ გავიზიარებთ, რადგან ბრალდების ფუნქციის განხორციელება გულისხმობს სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერას, როგორც საქმიანობის ძირითად მიმართულებას, ხოლო თუკი პროკურორი სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერაზე უარს განაცხადებს, თავისთავად ისპობა ეს ფუნქცია, როგორც პროკურორის საქმიანობის ძირითადი მიმართულება სასამართლოში. პროკურორი თავისივე ფუნქცი-

94 В.М. Савицкий, Государственное обвинение в суде, изд-во «Наука», М., 1971, стр. 220-222.

ის ლიკვიდაციას ახდენს და იგი რჩება ყოველგვარი ფუნქციის გარეშე. განაცხადებს რა უარს ბრალდების მხარდაჭერაზე და დაასაბუთებს რა მის საფუძვლიანობას, პროკურორი ამ მომენტიდან გვევლინება სასამართლო დარბაზში მყოფი ჩვეულებრივი მსმენელის როლში, რომელსაც არავითარი ფუნქცია არ გააჩნია და შესაბამისად, არც მოვალეობები აღარ ეკისრება. ასეთ პირობებში იგი პროცესის მონაწილის სტატუსით აღარ სარგებლობს. ამასთან დაკავშირებით სამართლიანად აღნიშნავს ვ. ზელენცკი, რომ თუკი ბრალდების ფორმულირება და წამოყენება პროკურორს სახელმწიფო ბრალმდებლის სტატუსს ანიჭებს, მაშინ ლოგიკურია, რომ ბრალდების მხარდაჭერაზე უარი მას უკარგავს ამ სტატუსს. იგივე აზრს იზიარებენ სხვებიც⁹⁵.

დავას ნივევს საკითხი, თუ რა მომენტში შეუძლია პროკურორს, გააკეთოს განაცხადება ბრალდების მხარდაჭერაზე უარის თქმის შესახებ. მეცნიერთა ერთი ნაწილი თვლის, რომ საამისოდ მხარეთა კამათი ყველაზე ხელსაყრელი მომენტია, თუმცა არის შემთხვევები, როცა ბრალდების დაუსაბუთებლობა ცხადი ხდება სასამართლო გამოძიების დასრულებამდეც, თუნდაც სხდომის საწყის ეტაპზე (მაგალითად, პასუხისმგებლობის დადგომისათვის საჭირო ასაკის მიუღწევლობა) და სასამართლო გამოძიების შემდგომი წარმოება საჭირო აღარაა, ამიტომ პროკურორს უფლება უნდა ჰქონდეს, ბრალდებაზე უარი განაცხადოს სასამართლო განხილვის ნებისმიერ მომენტში⁹⁶. მეორე ნაწილი სამართლიანად აღნიშნავს, რომ ბრალდებაზე უარის თქმა შესაძლებელია მხარეთა კამათში, მხოლოდ სასამართლო გამოძიების დამთავრების შემდეგ, როცა გამოკვლეული იქნება

95 1) В.С. Зеленский, Отказ прокурора от государственного обвинения, Изд-во Харьковского юридического института. 1979, стр. 98; 2) Б.А. Галкин, Советский уголовно-процессуальный закон, «Госюриздат», 1962, стр. 185; 3) Г.Н. Агеева, О процессуальном положении прокурора в судебном разбирательстве, «Учёные записки ВЮЗИ», вып. VI., 1958, стр. 124.

96 1) Я.О. Мотовиловкер, Вопросы дальнейшего совершенствования уголовно-процессуального законодательства, Изд-во Томского университета, 1966, стр. 59-60; 2) В.М. Савицкий, Государственное обвинение в суде, изд-во «Наука», М., 1971, стр. 223-224; 3) И.Д. Перлов, Научно-технический комментарий уголовно-процессуального кодекса РСФСР, (под ред. Л.Н. Смирнова), изд-во «Юридическая литература», М., 1970, стр. 308; 4) Кокорев Л.Д., Судебное разбирательство, - «Уголовный процесс РСФСР», изд-во Воронежского ун-та, 1968, стр. 268.

ყველა მტკიცებულება⁹⁷, რა მოსაზრებასაც სავსებით ვიზიარებთ შემდეგი არგუმენტებით: კონკრეტული მოყვანილი მაგალითის განხილვისას მხედველობაშია მისაღები ის გარემოება, რომ წინასწარ გამოძიებას არ შეიძლებოდა არ ჰქონოდა გარკვეული მტკიცებულებები, რომლებიც მიუთითებდნენ იმ ფაქტზე, რომ ბრალდებული მიღწეულია იმ ასაკს, რომლიდანაც დგება სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა; წინააღმდეგ შემთხვევაში მას ბრალდებას ვერ წაუყენებდნენ და პროკურორი საბრალდებო დასკვნაც არ შეადგენდა. სასამართლო განხილვის სანყის ეტაპზე დაცვის მხარის მიერ წარმოდგენილი რაიმე ცნობა, დოკუმენტი ან სხვა მტკიცებულება განსასჯელის ასაკთან დაკავშირებით, რომელიც საექჯოს ხდის წინასწარი გამოძიების მიერ მოპოვებულ მტკიცებულებებს, მაინც საჭიროებს დეტალურ გამოკვლევას მათი უტყუარობის, სანდოობის მიმართებით, განსასჯელისა და მოწმეების დაკითხვებს, სათანადო ექსპერტიზის წესით დოკუმენტის გამოკვლევას და ა.შ. ხოლო ამ მოქმედებების ჩატარება შესაძლებელია მხოლოდ სასამართლო გამოძიების შემდგომ ეტაპებზე, რის შედეგადაც უნდა მოხდეს ყველა ურთიერთსაწინააღმდეგო მონაცემის შეჯერება და შეფასება. მხოლოდ სასამართლო გამოძიების დამთავრების შემდეგ შეიძლება მივიდეს პროკურორი იმ რწმენამდე, რომ გამოკვლეული და შემოწმებულია ყველა მტკიცებულება, ხოლო მათი შეფასების შემდეგ აშკარაა, რომ ბრალდებაზე უარი უნდა ითქვას.

იურიდიულ ლიტერატურაში არაა ერთიანი აზრი ჩამოყალიბებული იმასთან დაკავშირებით, ვალდებულია თუ არა სასამართლო შეწყვიტოს საქმის წარმოება პროკურორის მიერ ბრალდების მხარდაჭერაზე უარის თქმის შემთხვევაში (თუ, ცხა-

97 1) ა. ფალიაშვილი, საპროკურორო ზედამხედველობა სსრ კავშირში, თსუ გამომცემლობა, თბ., 1970, გვ. 194; 2) А.Г. Халиулин, Уголовное преследование как функция прокуратуры Российской Федерации (диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук), М., 1997, стр. 216-217; 3) В.Г. Лебединский, Ю. А. Каленов, Прокурорский надзор в СССР, "Госюриздат", 1957, стр. 163; 4) В.Д. Финько, Прокурор в судебном разбирательстве уголовных дел, Харьков, 1965, стр. 16; 5) Научно-практический комментарий к уголовно-процессуальному кодексу РСФСР (под ред. В.М. Лебедева), изд-во "Спарк", М., 1997, стр. 411 (Автор комментария к статье 248 – В.Б. Алексеев); 6) Прокурорский надзор в Российской Федерации (под ред. А.А. Чувилева), изд-во «Юристъ», М., 1999, стр.243, და სხვ.

დია, დაზარალებულიც უარს იტყვის ბრალდებაზე).

ამასთან დაკავშირებით გამოთქმულია აქვს მოსაზრება, რომ როცა პროკურორი ბრალდებას მხარს აღარ უჭერს, ქრება დავის საგანი, ხოლო ასეთ შემთხვევაში სასამართლოს მიერ საქმის განხილვის გაგრძელება და გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანა ნიშნავს, რომ სასამართლომ „აალორძინა“ ბრალდება, ანუღირებული პროკურორის მიერ, ე.ი. სასამართლო საბრალდებო ფუნქციას თავის თავზე იღებს; აქედან გამომდინარე ვ. სავიციკი გვთავაზობს ერთადერთ გამოსავალს: საჭიროა საკანონმდებლო წესით დადგინდეს, რომ პროკურორის მიერ ბრალდებაზე უარის თქმის შემთხვევაში სასამართლომ შეწყვიტოს საქმის წარმოება ან გამოიტანოს გამამართლებელი განაჩენი⁹⁸. დაახლოებით ასეთივე შინაარსობრივ მიდგომას უჭერენ მხარს ნ. პოლიანსკი, პ. ლუპინსკაია და ს. კასატკინა, გამომდინარე თეზისიდან, რომ „მოსამართლეს არა აქვს უფლება, გასცდეს მხარეთა მოთხოვნებს“⁹⁹.

ზემოთნახსენები თვალსაზრისი, პროკურორის მიერ ბრალდებაზე უარის თქმის განაცხადის სასამართლოსათვის სავალდებულო ძალის მინიჭების შესახებ, – სამართლიანადაა გაკრიტიკებული მეცნიერ-პროცესუალისტების მიერ, როგორც მიუღებელი და დაუსაბუთებელი, კერძოდ:

პროფ. შ. ფაფიაშვილი სამართლიანად აღნიშნავს, რომ სასამართლოს დავალდებულებით საქმის განხილვის შეწყვეტის თაობაზე, პროკურორის მიერ ბრალდებაზე უარის თქმის შემთხვევაში, პროკურორი იჭრება მართლმსაჯულების განხორ-

98 იხ.: 1) В.М. Савицкий, Очерк теории прокурорского надзора в уголовном судопроизводстве, изд-во «Наука», М., 1975, стр. 359-378; 2) В.М. Савицкий, Отказ прокурора от обвинения, «Советское государство и право», 1971, №5, стр. 103-108; 3) В.М. Савицкий, Процессуальные последствия отказа от обвинения, «Правоведение», 1972, №1, стр. 70-79.

99 1) Н.Н. Полянский, К вопросу о юридической природе обвинения перед судом, «Правоведение», 1960, №1, стр. 109; 2) С.А. Касаткина, Последствия отказа прокурора от обвинения в суде. Государство и право на рубеже веков (Материалы всероссийской конференции). Криминология, уголовное право, судебное право, М., 2001, стр. 234; 3) Уголовно-процессуальное право Российской Федерации (под ред. П.А. Лупинской), «Юристъ», М., 2001, стр. 384; 4) А.Г. Халиулин, Уголовное преследование как функция прокуратуры Российской Федерации (диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук), М., 1997, стр. 217-218.

ციელების სფეროში, ითვისებს სასამართლოს ფუნქციებს. სასამართლომ, როგორც მართლმსაჯულების განმხორციელებელმა ერთადერთმა ორგანომ, ბოლომდე უნდა ეძიოს ჭეშმარიტება, მას უნდა მიეცეს უფლება, შეუფერხებლად გააგრძელოს საქმის განხილვა და მტკიცებულებების ამომწურავი გამოკვლევით უზრუნველყოს სწორი, სამართლიანი განაჩენის გამოტანა. მსგავს მართებულ მოსაზრებებს გვთავაზობს რ. გოგშელიძე¹⁰⁰.

პროფ. ა. ფალიაშვილი დასაბუთებულად უთითებს, რომ პროკურორის მოსაზრება, დასკვნა, შუამდგომლობა არ ატარებს სასამართლოსათვის სავალდებულო ხასიათს, სასამართლო ვალდებულია მხოლოდ განიხილოს პროკურორის მიერ დაყენებული ყველა საკითხი და გადაწყვიტოს ისე, როგორც სასამართლოს მიაჩნია სწორად და დასაბუთებულად¹⁰¹.

ი. გაბისონიას აზრით, ბრალდებაზე უარის თქმის შემთხვევაში სასამართლოს მიერ საქმის შეწყვეტის ახალი კოდექსისმიერი (საუბარია საქართველოს სსკ 446-ე მუხლზე) იმპერატიული მოთხოვნა სამართლიან შენიშვნებს იწვევს, რადგან ეჭვქვეშ დგება მოსამართლის დამოუკიდებლობის საკითხი ერთ-ერთი მხარის მოთხოვნის სავალდებულოებით მისი შეზღუდვის გამო¹⁰².

ანალოგიურ მოსაზრებებს გამოთქვამენ ა. ზოზულინსკი, ვ. ზელენეცკი, ვ. აფანასიევი, ო. მოტოვილოვკერი, ვ. კობზარი, ბ. მეურმიშვილი და სხვები¹⁰³.

100 1) შ. ფაფიაშვილი, სისხლის სამართლის საქმისა და სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრის პრობლემა სისხლის სამართლის პროცესში, თბ., 1999, გვ. 29-31; 2) სისხლის სამართლის პროცესი (სახელმძღვანელო, ავტ. კოლექტივი, ა. ფაფიაშვილის რედაქციით), «მერიდიანი», თბ., 2002, გვ. 427; 3) რ. გოგშელიძე, პროკურატურის როლი დემოკრატიულ საზოგადოებაში, «სამართალი», №7-8, 2002.

101 1) საბჭოთა სისხლის სამართლის პროცესი (ა. ფალიაშვილის და ლ. თალაკვაძის რედაქტორობით), თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 1988, გვ. 418-420; 2) ა. ფალიაშვილი, პირველი ინსტანციის სასამართლოში სახელმწიფო ბრალმდებლის პროცესუალური მდგომარეობის შესახებ, «საბჭოთა სამართალი», 1981, №5, გვ. 35-37.

102 ი. გაბისონია, პროკურატურის სტატუსი საზღვარგარეთ და საქართველოში, შპს «ფავორიტი», თბ., 1999, გვ. 305; 2) მისივე – სისხლის სამართლის საქმეთა განხილვა სასამართლოში, «მერიდიანი», თბ., 2002, გვ. 120-123;

103 იხ.: 1) А. Зозулинский, Отказ прокурора от обвинения и его правовые последствия, «Советское государство и право», 1978, №7, стр. 139; 2) В.С. Зеленецкий, Отказ прокурора от государственного обвинения, изд-во Харьковского юридического института, 1979, стр. 90-95; 3) В. Афанасьев, Рецензия на книгу В. Савицкого «Очерк теории прокурор-

რუსეთის ფედერაციაში სამართლებრივი რეფორმების განხორციელების პირობებში კანონმდებელმა დატოვა ის სამართლის ნორმა, რომელიც სასამართლოს ავალდებულებდა, გაეგრძელებინა საქმის განხილვა პროკურორის მიერ ბრალდებაზე უარის თქმის მიუხედავად და საერთო წესის საფუძველზე გადაეწყვიტა განსასჯელის ბრალეულობის საკითხი (რსფსრ სსსკ 248-ე, პარალელურად – საქართველოს სსრ სსსკ 248-ე მუხლები), რაც, ჩვენი აზრით, სწორი პოზიცია იყო და ყოველმხრივ გამართლებული იქნებოდა, საკითხი ანალოგიურად მონესრიგებულიყო ამჟამად მოქმედ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსშიც.

თუმცა შემდგომში, რუსეთის ფედერაციის საკონსტიტუციო სასამართლომ, როგორც ჩანს, გარკვეულწილად მაინც გაიზიარა ვ. სავიცკისა და მისი თანამოაზრეების მიერ წლების წინ ჩამოყალიბებული პოზიცია და 1999 წლის 20 აპრილის დადგენილებით რსფსრ 248-ე მუხლის მე-4 ნაწილი კონსტიტუციასთან შეუსაბამოდ ცნო იმ მოტივით, რომ ბრალდებაზე პროკურორის მიერ უარის თქმის შემთხვევაში საქმის განხილვის გაგრძელება სასამართლოს მიერ მისთვის უჩვეულო – ბრალდების ფუნქციის განხორციელებას ნიშნავს¹⁰⁴.

აღნიშნულთან დაკავშირებით ვიზიარებ ქართველ მეცნიერ-პროცესუალისტთა მოსაზრებებს და მივიჩნევ, რომ სასამართლოს უნდა მიენიჭოს უფლება (უფრო მართებული იქნება – აღუდგეს), პროკურორისა და დაზარალებულის მიერ ბრალდების მხარდაჭერაზე უარის თქმის შემთხვევაში გააგრძელოს

ского надзора», «Социалистическая законность», 1976, №5, стр. 93; 4) Я.О. Мотовиловкер, Установление истины в советском уголовном процессе, Ярославль, 1974, стр. 33; 5) В.Кобзарь, Отказ прокурора от обвинения, «Законность», 2001, №4, стр. 24-26; 6) Ф.Багутдин, А. Васин, Последствия отказа прокурора от обвинения в суде, «Российская Юстиция», 2000, №3, стр. 40-41; 7) ბ. მეურმიშვილი, პროკურორი, როგორც სისხლის-სამართლებრივი დევნის სუბიექტი, «სამართალი», №8, 2001, გვ. 62-63.

104 იხ.: Уголовный процесс (под ред. К.Ф. Гуценко), М., «Зерцало», 2000, стр. 353; ასეთ ფორმულირებას არ იზიარებს გერმანიის (§§ 153-ბ და 156) და უკრაინის (264) სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსები, რომლებიც სასამართლოს ანიჭებენ უფლებას, გააგრძელოს საქმის განხილვა და გადაწყვიტოს იგი საერთო საფუძველზე, მიუხედავად პროკურორის მიერ ბრალდების მხარდაჭერაზე განცხადებული უარისა, რაც სავსებით მართლზომიერად მიმაჩნია, – იხ.: В.М. Тertyшник, Научно-практический комментарий к уголовно-процессуальному кодексу Украины, «А.С.К.», Киев, 2001, стр. 567-568; УПК ФРГ, «Манускрипт», М., 1994, стр. 84-88.

საქმის განხილვა და საკითხი გადაწყვეტის საკუთარი შეხედულებისამებრ, რა მიმართებითაც უნდა შევიდეს სათანადო ცვლილებები საპროცესო კოდექსის შესაბამის მუხლებში. დავძენ, რომ არა მარტო კონსტიტუციური, საერთაშორისო და საპროცესო-სამართლებრივი ნორმებით, მართლმსაჯულებისა და ზოგადსამართლებრივი პრინციპებითა და ფუძემდებლური დებულებებით, არამედ თეორიაში დომინირებული მოსაზრებებითაც საყოველთაოდაა აღიარებული სასამართლოს, როგორც მართლმსაჯულების განმახორციელებელი ორგანოს, უზენაესობა და დამოუკიდებლობა, მის საქმიანობაში და მართლმსაჯულების განხორციელებაში ჩაურევლობა, სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილების მიღება შინაგანი რწმენით და მხოლოდ კანონიდან გამომდინარე. ამასთან, შეჯიბრებითობის პრინციპის მიხედვით, სასამართლო არ არის შებოჭილი მხარეთა მოსაზრებებით, იგი არ ასრულებს დაცვისა და ბრალდების ფუნქციებს, მას ერთადერთი ფუნქცია აკისრია – განიხილოს და არსებითად გადაწყვეტოს საქმე.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, პროკურორის (და დაზარალებულის) მიერ ბრალდების მხარდაჭერაზე უარის თქმას სასამართლოსათვის ერთადერთი სამართლებრივი შედეგი შეიძლება ჰქონდეს – შეამოწმოს ბრალდებაზე უარის თქმის სისწორე. მისთვის არავითარმა ე.წ. „ფორმალურმა“ მომენტმა (უარის თქმის მოტივების შემოწმების გარეშე, პირდაპირ საქმის შეწყვეტა ან გამამართლებელი განაჩენის გამოტანა სწორედაც ფორმალურ მომენტად უნდა მივიჩნიოთ) არ უნდა განაპირობოს ავტომატურად უარის თქმა მართლმსაჯულების განხორციელებაზე. არადა, ასეთ პირობებში სამართალწარმოების (სასამართლო განხილვის პროცედურის) გასაგრძელებლად არსებობს ობიექტური საფუძველი – თვით რეალურად არსებული განხილვის საგანი – ბრალდება, რომლის მხარდაჭერაზეც უარი ითქვა, მაგრამ იგი არსებობას განაგრძობს (მატერიალურ-სამართლებრივი გაგებით), არსებობს საქმის მასალებში და სასამართლოს მიერ გულდასმით შესწავლა-შემოწმების საგანია. ამას ემატება კიდევ ერთი – ბრალდებაზე პროკურორის მიერ უარის თქმის გადაწყვეტილების (მოსაზრების, დასკვნის) კანო-

ნიერებისა და დასაბუთებულობის შემონმების საკითხი. სწორედ ამიტომ სასამართლომ უნდა გააგრძელოს საქმის განხილვა, გულმოდგინედ შეისწავლოს ბრალდების ფორმულირება გამოკვლეული სასამართლო გამოძიების მასალებისა და ყველა არსებული ფაქტობრივი გარემოებების შეჯერების საფუძველზე, შეამოწმოს ბრალდებაზე უარის თქმის არგუმენტების სისწორე და მხოლოდ ამის შემდეგ, კანონიდან გამომდინარე და შინაგანი მყარი რწმენის საფუძველზე მიიღოს ერთადერთი კანონშესაბამისი და დასაბუთებული გადაწყვეტილება ისე, რომ არ შეიზღუდოს მხარეთა მოსაზრებებით. სასამართლოს მთელი ეს საქმიანობა არის არა ბრალდების ფუნქციის განხორციელება, როგორც ამას ვ. სავიციკი მიიჩნევს, არამედ ბრალდების არსის, მისი სისწორის საკითხის, მასზე უარის თქმის არგუმენტაციის შემონმების და გადაწყვეტის პროცესი, რაც სწორედ მართლმსაჯულების განხორციელებას ნიშნავს.

პროკურორის (და მასთან ერთად დაზარალებულის) მიერ ბრალდების მხარდაჭერაზე უარის თქმის მიუხედავად ბრალდება აგრძელებს ფუნქციონირებას. ამასთან დაკავშირებით საინტერესო და, ჩვენი აზრით, სავსებით მისაღებ მოსაზრებას გვთავაზობს ვ. ზელენეცკი, რომელიც ამბობს, რომ ასეთ შემთხვევებში პროცესის მამოძრავებელ ძალას წარმოადგენს წინასწარ გამოძიებაში ფორმულირებული ბრალდება, სწორედ ისაა სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის საფუძველი, ბაზისი; ისინი არსებობენ, როგორც ერთი მთლიანი, რადგან სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის ფუნქცია „ამოიზარდა“ მისგან, აღმოცენდა ამ ბაზისიდან და ბრალდების მხარდაჭერაზე უარის თქმის შემდეგ წინასწარ გამოძიებაში ჩამოყალიბებულმა ბრალდებამ შეიძინა დამოუკიდებელი სტატუსი, დარჩა სამართლოს განხილვის საგნად, რომელსაც სათანადო შემონმება და მისი დასაბუთებულობის არგუმენტირებული გადაწყვეტა ესაჭიროება¹⁰⁵.

ახალი (2009 წლის 9 ოქტომბრის) სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი დაზარალებულს აღარ ცნობს მხარედ (57-ე მუხლი), ხოლო სისხლისსამართლებრივი დევნის განხორციელე-

105 იხ.: В.С. Зеленещкий, Отказ прокурора от государственного обвинения, изд-во Харьковского юридического института, 1979, стр.94-96.

ბასა და სასამართლოში სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერას მთლიანად პროკურორის ანდობს. ასეთ შემთხვევაში ბრალდების მხარდაჭერაზე უარის თქმისას პროკურორს არ ესაჭიროება დაზარალებულის თანხმობა (სუბსიდიურ სისხლისსამართლებრივ დევნას ახალი საპროცესო კანონმდებლობა აღარ ითვალისწინებს). ამ ვითარებაში, ახალი საპროცესო კოდექსის 191 მუხლის I ნაწილის თანახმად, სასამართლო, მხარის (რომელშიც, ცხადია, მოიაზრება პროკურორიც) შუამდგომლობით წყვეტს სისხლისსამართლებრივ დევნას, თუკი არსებობს დევნის შეწყვეტის სათანადო საფუძველი (მათ შორის – პროკურორის უარი ბრალდების მხარდაჭერაზე, ახალი სსსკ 105 მუხლის I ნაწ. “ი” პუნქტი).

მიმაჩნია, რომ ზემოთქმული მოსაზრება უნდა გავრცელდეს მოცემულ შემთხვევაზეც და სასამართლომ (მათ შორის – ნაფიც მსაჯულთა სასამართლომ), ნაცვლად პროკურორის მოთხოვნის ბრმად, ავტომატურად დაკმაყოფილებისა და განსასჯელის მიმართ დევნის შეწყვეტისა, უნდა გააგრძელოს საქმის სასამართლო განხილვა, დეტალურად შეამოწმოს და გააანალიზოს პროკურორის მიერ ბრალდების მხარდაჭერაზე უარის თქმის მოტივები და მხოლოდ ამის შემდეგ მიიღოს კანონიერი, დასაბუთებული და სამართლიანი გადაწყვეტილება (შესაძლოა, დაადგინოს გამამტყუნებელი განაჩენიც კი).

საპროცესო კანონმდებლობა (არც მოქმედი, და მითუმეტეს, არც ახალი, შეკვეცილ-გამარტივებული კოდექსი) არ აწესრიგებს ბრალდებაზე უარის თქმის მოსაზრების ჩამოყალიბების ფორმის საკითხს. ეს გამართლებულია, რადგან არ შეიძლება პროკურორის დავალებულება, მაინცდამაინც წერილობით ჩამოაყალიბოს სიტყვა. ეს მხოლოდ პროკურორის სურვილზეა დამოკიდებული, ისევე როგორც საბრალდებო სიტყვის შემთხვევაში. ამდენად, შესაძლებელია ბრალდებაზე უარის თქმის სიტყვის ზეპირი ფორმით ჩამოყალიბებაც, რაც გადატანილი იქნება სასამართლო სხდომის ოქმში. რაც შეეხება მის შინაარსს: სიტყვის დაწყება რეკომენდებულია ბრალდების არსის გადმოცემით და იმ მტკიცებულებათა მოკლე ანალიზით, რომლებზეც თავის დროზე აიგო ბრალდება, შემდეგ კი საჭიროა იმის ჩვენება, რა ცვლილებები განიცადეს ამ მამხილებელმა მტკიცებულებამ.

ბებმა, რა სიახლე შეიტანა წინასწარი გამოძიების მონაცემებში სასამართლო გამოძიებამ, რა მტკიცებულებები აქარწყლებენ ბრალდებას და რატომ მივიდა პროკურორი ბრალდებაზე უარის თქმის დასკვნამდე. ბოლოს პროკურორი აკეთებს განცხადებას, რომ საქმეში არსებული და სასამართლო გამოძიებისას დეტალურად გამოკვლეული მტკიცებულებების ანალიზით იგი მივიდა იმ დასაბუთებულ მოსაზრებამდე, რომ უარი თქვას ბრალდების მხარდაჭერაზე.

პროკურორის მიერ დასაბუთებულ, არგუმენტირებულ უარის თქმას ბრალდების მხარდაჭერაზე უალრესად დიდი მნიშვნელობა გააჩნია პიროვნების უფლებების დაცვის მიმართებით, უზრუნველყოფს უდანაშაულო პირის დაცვას დაუსაბუთებელი მსჯავრდებისაგან, ამკვიდრებს საზოგადოებაში სამართლიანობის, ჰუმანიზმის იდეების პატივისცემას, ეხმარება მართლმსაჯულებას კანონიერი, დასაბუთებული, სამართლიანი განაჩენის (ვერდიქტის) დადგენაში.

თავი VIII. სახელმწიფო პრალმდებელი საქმის სააპელაციო და საკასაციო განხილვის სტადიებზე

რუსეთის იმპერიაში 1864 წელს გატარებული სასამართლო რეფორმის შედეგად შემოღებული, განაჩენების გასაჩივრების სააპელაციო და საკასაციო წესი, რომელიც ეფექტურად მოქმედებდა საქართველოშიც, ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის შემდეგ შეცვალა ე.წ. „საბჭოთა კასაციის“ ინსტიტუტმა¹⁰⁶, რომლის მთავარი ნაკლი იმაში მდგომარეობდა, რომ განაჩენთა კანონიერება-დასაბუთებულობის შემოწმება ხდებოდა მხოლოდ საქმეში არსებული წერილობითი დოკუმენტებით, ახალი სასამართლო გამოძიებისა და მტკიცებულებათა კვლევის გარეშე, რაც მას შედარებით ფორმალურ ხასიათს ანიჭებდა.

სასამართლო შეცდომებისაგან დაზღვევის და უკანონო, დაუსაბუთებელი განაჩენის აღსრულების თავიდან აცილების მაქსიმალურად ეფექტური საშუალება – საქმის განხილვის სააპელაციო წესი – კარგადაა აპრობირებული საზღვარგარეთის ცივილიზებულ ქვეყნებში, სადაც საქმის ხელახალი, არსებითი განხილვითა და მტკიცებულებათა სრულყოფილი გამოკვლევით (ცხადია, იქ აპელაციის ინსტიტუტი მოქმედებს სხვადასხვა მოდიფიკაციით, მაგრამ მისი არსი – საქმის ხელახალი, არსებითი გამოკვლევა და ახალი განაჩენის დადგენა – ერთიდაიგივეა) მიღწეულია მართლმსაჯულების მიზნების მაქსიმალურად შესრულება (საზღვარგარეთის ქვეყნების აპელაცია-კასაციის ინსტიტუტის დეტალური კვლევა სცილდება ნაშრომის კვლევის სფეროს¹⁰⁷).

106 დანვრილებით იხ.: Э.Ф. Куцова, Производство в кассационной инстанции – в кн.: «Уголовный процесс» (под ред. К.Ф. Гущенко), изд-во «Зерцало», М., 2000, стр. 416-447.

107 აპელაცია-კასაციის საზღვარგარეთული მოდელების შესახებ იხ.: 1) Международное уголовное право (под ред. В.Н. Кудрявцева), «Наука», М., 1999, стр. 205-236; 2) ლ. ჭანტურია, წინათქმა საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მიერ მომზადებული დოკუმენტისადმი „ადამიანის უფლებათა ევროპის სასამართლოს სამოსამართლო სამართლის მიმოხილვა“, თბ., 2001, გვ. 1; 3) ლ. ფაფიაშვილი, როგორ მივმართოთ ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოს, გამომც. „ლეგა“, თბ., 2001, გვ. 26-44; 4) ი. გაბისონია, სისხლის სამართლის საქმეთა განხილვა სასამართლოში, გამომც. „მერიდიანი“, თბ., 2002, გვ. 269-279; 326-337; 5) ა. ფალიაშვილი, საქართველოს სამართალდამცავი ორგანოები, „მერიდიანი“, თბ., 2001, გვ. 282-290; 6) ო. მელქაძე, ბ. დვალი, სასამართლო ხელისუფლება საზღვარგარეთის ქვეყნებში, „მერანი-3“, თბ., 2000; გვ. 72-86, 209-225; 7) სისხლის სამართლის პროცესი (სახელმძღვანელო, ავტორთა კოლექტივი, ა. ფალიაშვილის რედაქციით), „მერიდი-

სწორედ ამიტომ „საბჭოთა კასაციის“ ინსტიტუტის დახვეწას და ხარვეზების აღმოფხვრას, რომელიც მემკვიდრეობით ერგო დამოუკიდებლობააღდგენილ საქართველოს, ერთ-ერთი პირველი გამოცხადებაა გამოჩენილი ქართველი მეცნიერი, პროფ. ა. ფალიაშვილი, რომელმაც სამართლიანად დააყენა წინადადებები სააპელაციო გასაჩივრების შემოღების (უფრო მართებული იქნება – აღდგენის) შესახებ, რის თაობაზეც პროგრესული მოსაზრებები გამოთქვეს სხვა ქართველმა და უცხოელმა პროცესუალისტებმაც¹⁰⁸ და რაც ხორცშესხმული იქნა ახალი სისხლის

ანი“, თბ., 2002, გვ. 569-597; 8) ალ. ვაჩიშვილი, სისხლის სამართლის პროცესი, ნაკვეთი I (ნარკვევები სისხლის სამართლის პროცესის ისტორიიდან), თსუ გამომცემლობა, თბ., 1955, გვ. 184; 9) В.Н. Додонов, В.Е. Крутских, Прокуратура в России и за рубежом (сравнительное исследование), изд-во «Норма», М., 2001, стр. 71-72; 10) Э.Ф. Куцова, Производство в кассационной инстанции – в кн. «Уголовный процесс» (под ред. К.Ф. Гуценко), «Зерцало», М., 2000, стр. 416-447; 11) Н.Н. Ковтун, А.С. Александров, Апелляционное производство в уголовном процессе России: проблемы и решения, «Государство и право», 2001, №3, стр. 38-45; 12) Руперт Кросс, Прецедент в Английском праве (под ред. Ф.М. Решетникова), изд-во «Юридическая литература», М., 1985, стр. 27-37; 124-134; 13) Ф.М. Решетников, Т.В. Апарова, Предисловие к кн. Р. Кросса «Прецедент в Английском праве», «Юридическая литература», М., 1985, стр. 5-21; 14) Я. Деннис, Колификация Английского уголовного права – в кн. «СССР – Англия: Юстиция и сравнительное право-ведение (материалы Советско-Английского симпозиума)», изд-во института Государства и Права АН СССР, М., 1986, стр. 6-9; 15) Д. Фримен, Политика вынесения приговоров в Английском праве и практике – в кн. «СССР – Англия: Юстиция и сравнительное право-ведение», стр. 27-37; 16) Е.А. Шеин, Преподавание Английского уголовного процесса в СССР, - в той же книге, стр. 92; 17) Ллойд Л. Уайнреб, Отказ в правосудии. Уголовный процесс в США (под ред. В.М. Николычина), «Юрид. лит-ра», М., 1985, стр. 19-22, 106-160, 185-190, და სხვ. პროცედურის შესახებ იხ., მაგ.: ი. ტაბუცაძე, ი. ტყეშელაშვილი, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის ცალკეულ დებულებათა კომენტარი, თბ., 2002, გვ. 166-196.

108 1) ა. ფალიაშვილი, სასამართლო რეფორმისა და საპროცესო კანონმდებლობის სრულყოფის საკითხები, „სამართალი“, 1993, №5-6, გვ. 43; 2) ა. კობახიძე, ზოგიერთი მოსაზრება სასამართლო რეფორმისათვის, „სამართალი“, 1992, №6-7, გვ. 2-5; აგრეთვე 3) А. Бойков, К проекту УПК Российской Федерации, «Законность», 1992, №2, стр. 10; 4) М. Бобров, Становление судебной власти, «Вестник Верховного суда СССР», 1991, №7, стр. 20-21; 5) К. Склоевский, Взгляд на правосудие из провинции, «Советская юстиция», 1992, №2, стр. 1; 6) Уголовно-процессуальный кодекс (редакционная), Российская юстиция», 2001, №8, 7) Концепция судебной реформы в Российской Федерации (сост. С.А. Пашин), М., 1992, стр. 97-98; 8) А.В. Победкин, Апелляционное производство в уголовном процессе России: Проблемы становления, «Государство и право», 2001, №3, стр. 48-50; 9) Уголовно-процессуальное право Российской Федерации (ответ. ред. П.А. Лупинская), издание третье, изд-во «Юристъ», М., 2001, стр. 491-492; 10) Лупинская П.А., Обжалование судебных решений: состояние, перспективы; Материалы конференции, Московский общественный народный фонд, М., 1997, და სხვ.

სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით.

საქართველოს სისხლის სამართალწარმოებაში **სააპელაციო** წესით გასაჩივრება-განხილვის პროცედურის შემოღება ბოლო წლებში განხორციელებული სასამართლო რეფორმის ერთ-ერთ უმთავრეს თვისობრივ სიახლეს წარმოადგენს. სააპელაციო წესით საჩივრდება რაიონული და საქალაქო სასამართლოების მოსამართლეთა მიერ ერთპიროვნულად გამოტანილი განაჩენები (და სხვა გადაწყვეტილებები) თბილისისა და ქუთაისის საოლქო სასამართლოების ან შესაბამისი ავტონომიური რესპუბლიკების უმაღლესი სასამართლოების სისხლის სამართლის საქმეთა სააპელაციო პალატებში (საპროცესო კოდექსის 521-ე მუხლი). სააპელაციო გასაჩივრების შემთხვევები შემოფარგლულია მხოლოდ რაიონული (საქალაქო) რგოლის სასამართლოს გადაწყვეტილებებით. ყველა სხვა ზემდგომი რგოლის სასამართლოს, ასევე სააპელაციო პალატების გადაწყვეტილებები საჩივრდება მხოლოდ საკასაციო წესით (547-ე მუხლი).

სააპელაციო გასაჩივრების **სუბიექტები** (5სსსკ 292-309ე მუხლები) არიან მხარეები, მათ შორის **სახელმწიფო ბრალმდებელი** და **მისი ზემდგომი პროკურორი**. სააპელაციო წესით საჩივრდება კანონიერ ძალაში შეუსვლელი განაჩენების და სხვა გადაწყვეტილებების **დაუსაბუთებლობაც** (როცა დადგენილი არ არის საქმის ფაქტობრივი გარემოებები) ანუ მტკიცებულებითი მხარე და **კანონიერებაც** (მატერიალური და საპროცესო კანონის გამოყენების მართლზომიერება) ანუ სამართლებრივი მხარეც. საკასაციო გასაჩივრების სუბიექტთა (კასატორთა) წრე იგივეა, რაც სააპელაციო გასაჩივრებისას; საკასაციო წესით საჩივრდება ავტონომიური რესპუბლიკების და საოლქო სასამართლოების სისხლის სამართლის სასამართლოების სისხლის სამართლის საქმეთა პალატების, კანონიერ ძალაში შეუსვლელი განაჩენების და სხვა გადაწყვეტილებების **კანონიერება**, ე.ი. სამართლებრივი პროცედურის არსებითი დარღვევები, ქმედების არასწორი კვალიფიკაცია ანდა სასჯელის შეუსაბამობა მსჯავრდებულის პიროვნებასა და ქმედების სიმძიმესთან.

ახლა, რაც შეეხება სააპელაციო და საკასაციო გასაჩივრების ერთ-ერთი სუბიექტის – **პროკურორის** – სტატუსსა და უფლე-

ბამოსილებას ამ სტადიებზე სისხლის სამართალწარმოებისას:

ამ საკითხის ირგვლივ ჯერ კიდევ ათეული წლების წინ არსებობდა აზრთა სხვადასხვაობა, თუმცა აღსანიშნავია, რომ მეცნიერები პროკურორის საპროცესო მდგომარეობის საკითხს განიხილავდნენ „საბჭოური კასაციის“ მოდელის პირობებში, ვინაიდან სოციალისტური პერიოდის სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობა აპელაციის ინსტიტუტს არ იცნობდა.

მეცნიერთა ერთი ჯგუფი თვლიდა, რომ პროკურორი საკასაციო ინსტანციაში წარმოადგენდა მხარეს. ეს მოსაზრება ეყრდნობა კონცეფციას, რომ მანამდე, სანამ პირის დამნაშავეობის საკითხი საბოლოოდ არ გადაწყდება, ე.ი. განაჩენი არ შევა კანონიერ ძალაში, პროკურორი სასამართლოში ახორციელებს ბრალდების ფუნქციას და იგი ითვლება სახელმწიფო ბრალმდებლად¹⁰⁹. მეორე ჯგუფი მიიჩნევდა, რომ პროკურორი სახელმწიფო ბრალმდებელია მხოლოდ მაშინ, როცა იგი მხარს უჭერს თავის „პროტესტს“, ხოლო დანარჩენ შემთხვევებში – ზედამხედველი ორგანოს. წარმომადგენელი¹¹⁰ (იგულისხმება პროკურორის აშკარად კანონშეუსაბამო და მიუღებელი ფუნქცია – სასამართლოებში კანონების ზუსტ და ერთგვაროვან შესრულებაზე ზედამხედველობა – პ.კ.); მესამე ჯგუფის აზრით, პროკურორი კასაციის დროს აღარაა სახელმწიფო ბრალმდებელი, რადგან იძლევა მხოლოდ დასკვნას, რასაც ბრალდების მხარდაჭერასთან საერთო არაფერი აქვს, თუნდაც საკმე იხილებოდეს მისი პროტესტით; იგი არ – წარმოადგენს მხარეს, არ სდებს ბრალს, მხოლოდ აზრს გამოთქვამს. როგორც კანონიერებაზე ზედამხედველი¹¹¹.

109 იხ., მაგ.: 1) М. Шифман, Прокурор в уголовном процессе, М., 1948, стр. 49-53; 2) Э.Ф. Куцова, Советская кассация как гарантия законности в правосудии, М., 1957, стр. 41-46; 3) Н.Я. Калашникова, Советский уголовный процесс, М., 1954, стр. 321.

110 1) М. Гродзинский, Кассационное и надзорное производство в советском уголовном процессе, М., 1953, стр. 22-23, 37, 44; 2) А.Л. Ривлин, Пересмотр приговоров в СССР, М., 1958, стр. 155-158; 3) Н.П. Полянский. Очерки развития советской науки уголовного процесса, М., 1960, стр. 165.

111 იხ.: 1) В.С. Тадевосян, Прокурорский надзор в СССР, М., 1956, стр. 235-236; 2) М.А. Чельцов, Советский уголовный процесс, М., 1962, стр. 435; 3) М.С. Строгович, Курс советского уголовного процесса, Т. II, «Наука», М., 1970, стр. 399; 4) В.И. Басков, О.П. Темушкин, Прокурор в суде второй инстанции по уголовным делам, «Юридическая литература», М., 1972, стр. 17-18, 20; 5) ა. ფალიაშვილი, საპროკურორო ზედამხედველობა

თანამედროვე, უკანასკნელი პერიოდის ზოგ გამოკვლევებშიც რატომღაც მიჩნეულია, რომ საკასაციო ინსტანციის სასამართლოში პროკურორი აღარაა სახელმწიფო ბრალმდებელი, რადგან მის ამოცანას შეადგენს ობიექტური დასკვნის(?) მიცემა განაჩენის კანონიერებისა და დასაბუთებულობის(?) საკითხებზე და არა ბრალდების მხარდაჭერა¹¹². ასეთ მოსაზრებას კატეგორიულად ვერ დავეთანხმები, ვინაიდან ჯერ ერთი, „ობიექტური დასკვნის მიცემას განაჩენის კანონიერებაზე“ (დასაბუთებულობა საკასაციო ინსტანციაში საერთოდ არ მოწმდება), როგორც პროკურატურის ფუნქციას „საქართველოს პროკურატურის შესახებ“ ორგანული კანონი არ ითვალისწინებს, ხოლო ამავე კანონის მეორე მუხლის შესაბამისად „აკრძალულია პროკურატურისათვის ისეთი მოვალეობის დაკისრება, რომელიც გათვალისწინებული არ არის საქართველოს კონსტიტუციითა და ამ კანონით“; ამდენად, პროკურატურის ფუნქციათა ხელალებით გაფართოება მიზანშეუწონელიცაა და დაუშვებელიც; მეორე, – თვით კანონმდებელი ამ სტადიაზე არ იცნობს „დასკვნის მიცემას“ ასეთი ტერმინოლოგიით; მესამე – აზრის გამოთქმა პროცესის სხვა მხარეთა საჩივრების ირგვლივ პროკურორის ფუნქციის, სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის, შემადგენლობაშია მოაზრებული იმავე ორგანული კანონის მე-19 მუხლით; მეოთხეც – პროკურორის უფლებამოსილებანი ამ მიმართებით (აზრის გამოთქმა, საკუთარი საჩივრის მხარდაჭერა) სწორედ სახელმწიფო ბრალდების ფუნქციის განხორციელებაა, ამ ფუნქციის შესაბამისად კი პროკურორი იცავს გამამტყუნებელ განაჩენს (მის კანონიერებას), ან მხარს უჭერს თავის საჩივარს გამამართლებელი განაჩენის უკანონობაზე ანდა გამამტყუნებელი განაჩენის ლმობიერებაზე. ის გარემოება, რომ განსაკუთრებულ შემთხვევებში პროკურორს შეუძლია აზრის გამოთქმა მოწინააღმდეგე მხარის სასარგებლოდ, (როცა პროკურორი ეთანხმება გამამართლებელ განაჩენს), ასეთი ცალკეული შემთხვევები არ ცვლის პროკურორის ზოგად საპროცესო მდგომარეობას. ამ კონკრეტულ შემთხვევაში, როცა პროკურორი იძუ-

სსრ კავშირში, თსუ გამომცემლობა, თბ., 1970, გვ. 197.

112 იხ., მაგ.: ბ. მეურმიშვილი, პროკურორი, როგორც სისხლისსამართლებრივი დევნის სუბიექტი, „სამართალი“, №8, 2001, გვ. 63.

ლებულია (ვალდებულია) უარი თქვას ბრალდებაზე (მთლიანად და არა ნაწილობრივ), ე.ი. დაეთანხმოს დაცვის მხარის პოზიციას, ცხადია, ბრალდების ფუნქცია წყდება, ხდება მისი ლიკვიდაცია, ვინაიდან იგი ველარ იცავს გამამტყუნებელ განაჩენს. მაგრამ ასეთი შემთხვევები ერთეულია, გამონაკლისია და პროკურორის საქმიანობის ძირითად მიმართულებად ვერ ჩაითვლება. ასეთად (ძირითად მიმართულებად) მოიაზრება მხოლოდ სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერა. რაც შეეხება მონინააღმდეგე მხარის პოზიციის ნაწილობრივ გაზიარებას (ე.ი. ნაწილობრივ უარის თქმას ბრალდებაზე), აქ რჩება ბრალდება (სხვა, უფრო მსუბუქი კვალიფიკაციით, ანდა სხვა ეპიზოდში), რომელიც პროკურორმა უნდა დაასაბუთოს თავისი მოსაზრებების გამოთქმის გზით, ამდენად იგი აგრძელებს სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერას. გარდა ამისა, საპროცესო კანონმდებლობაც ყურადღებას ამახვილებს ტერმინზე „მხარეები“, ხოლო ვინაიდან პროკურორი მხარეა, იგი სახელმწიფო ბრალმდებელიცაა, რადგან მასში გათავისებულია როგორც შეჯიბრებითობის პრინციპი, ისე მხარის საპროცესო ინტერესიც.

პროკურორის უფლებამოსილება – გაასაჩივროს სასამართლოს განაჩენები სააპელაციო და საკასაციო წესით – „პროკურატურის შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის მე-2 მუხლის ჩამონათვალში ცალკე ფუნქციად არ არის გამოყოფილი; აქ იგი შერწყმულია სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერასთან, ნაგულისხმებია მასში; ამავე უფლებამოსილების, როგორც სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის ფუნქციის შემადგენელი ნაწილის, განხორციელების თაობაზე მითითებულია ორგანული კანონის მე-19 მუხლში, რომლის სათაურის ქვეშ („პროკურორი, როგორც სახელმწიფო ბრალმდებელი“) კანონმდებელი მოიაზრებს პროკურორის, როგორც მხარის ვალდებულებას – მონაწილეობა მიიღოს სააპელაციო წარმოების სტადიაზე (ისევე, როგორც პირველი ინსტანციის სასამართლოში) და უზრუნველყოს ბრალდების მტკიცება, ხოლო საკასაციო წარმოების სტადიაზე იგი, როგორც მხარე, მხარს უჭერს თავის საჩივარს ან გამოთქვამს აზრს სამართალწარმოების სხვა მონაწილეთა საჩივრების ირგვლივ. ამავე ორგანული კანონის 28-ე

მუხლიც შინაარსობრივად იგივე კუთხით წარმოაჩენს პროკურორის უფლებამოსილებას – „გასაჩივროს სისხლის სამართლის საქმეზე სასამართლოს მიერ გამოტანილი და კანონიერ ძალაში შეუსვლელი აქტი ზემდგომ სააპელაციო ან საკასაციო სასამართლოში და მონაწილეობა მიიღოს მის განხილვაში, როგორც მხარემ“. მსგავს ფორმულირებას შეიცავს საპროცესო კოდექსის 57-ე მუხლიც.

ამრიგად, საქართველოს კანონმდებლობით პროკურორის უფლებამოსილება სააპელაციო და საკასაციო წესით განაჩენთა გასაჩივრებისა და ამ ინსტანციებში მონაწილეობა არის არა დამოუკიდებელი ფუნქცია, არამედ სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის, როგორც პროკურატურის საქმიანობის ერთ-ერთი ძირითადი მიმართულების (დამოუკიდებელი ფუნქციის) შემადგენელი ნაწილი, ბრალდების განხორციელების ფორმა, ნაირსახეობა. ამდენად, ამ ინსტანციებშიც (ისევე როგორც სასამართლო გამოძიებისას პირველი ინსტანციის სასამართლოში) პროკურორი არის მხარე, რომელიც ახორციელებს სახელმწიფო ბრალდებას, ე.ი. სახელმწიფო ბრალდების მხარდამჭერი. ასე რომ არ იყოს, პროკურორი სააპელაციო და საკასაციო ინსტანციებში უფუნქციოდ დარჩებოდა, ვინაიდან სასამართლოზე (და მისი აქტების კანონიერებაზე) ზედამხედველობა, ბუნებრივია, აღარ არსებობს, ხოლო განაჩენთა (და სხვა შემაჯამებელ გადაწყვეტილებათა) გასაჩივრებას არც „პროკურატურის შესახებ“ ორგანული კანონი და არც საქართველოს კონსტიტუცია არ იცნობს, როგორც პროკურატურის დამოუკიდებელ ფუნქციას.

საკითხი პროკურორის მიერ საკასაციო ინსტანციაში ბრალდების ორდინალური ფუნქციის განხორციელების შესახებ ადეკვატურადაა მოწესრიგებული არა მარტო საკანონმდებლო, არამედ უწყებრივი ნორმატიული აქტებით, – მაგალითად: საქართველოს გენერალური პროკურორის 2001 წლის 23 ივლისის №47-პ ბრძანებით დამტკიცებული იქნა „საქართველოს გენერალური პროკურატურის სასამართლოში სახელმწიფო ბრალდების სამმართველოს დებულება“, რომლის მიხედვით სახელმწიფო ბრალდების სამმართველოს ერთ-ერთი სტრუქტურული ქვედა-

ნაყოფი – „სააპელაციო და საკასაციო ინსტანციის სასამართლოში სახელმწიფო ბრალდების განყოფილება“ უზრუნველყოფს პროკურორების მონაწილეობას სააპელაციო და საკასაციო ინსტანციების სასამართლოებში და მათ მიერ სახელმწიფო ბრალდების განხორციელებას.

და ბოლოს, მოვიყვანთ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში მოცემული ტერმინის „სახელმწიფო ბრალმდებელი“ განმარტებას – იგი არის „პროკურორი, რომელიც მხარს უჭერს ბრალდებას პირველი, სააპელაციო და საკასაციო ინსტანციების სასამართლოში“.

ზემოთთქმულიდან გამომდინარე მივიჩნევ, რომ პროკურორის პროცესუალური მდგომარეობა (როგორც შინაარსობრივად, ისევე ლოგიკურად და ტერმინოლოგიურად) შემდეგნაირად შეიძლება განისაზღვროს სააპელაციო და საკასაციო სამართალწარმოების სტადიაზე: პროკურორი წარმოადგენს მხარეს და ახორციელებს სახელმწიფო ბრალდებას. რაც შეეხება მის საპროცესო აქტებს (სააპელაციო და საკასაციო საჩივრები) და სხვა საპროცესო მოქმედებებსა და უფლებამოსილებას (ამ აქტების შედგენა, შეტანა, უკან გამოთხოვა, თავისი საჩივრის მხარდაჭერა, სასამართლო გამოძიებაში მონაწილეობა, აზრის გამოთქმა სხვა საჩივრების ირგვლივ და ა.შ.), ისინი სახელმწიფო ბრალდების განხორციელების საშუალებებს წარმოადგენენ და საბოლოოდ, სახელმწიფო ბრალდების განხორციელების ფუნქციაში მოიაზრებიან.

რაც შეეხება პროკურორის საჩივრის (ზოგ ქვეყნებში – „პროტესტი“, „წარდგინება“) ფორმას, სოციალისტური პერიოდის საპროცესო კანონმდებლობა მას არ ითვალისწინებდა. რუსეთისა (სსსკ 363, 375 მუხლები) და ბელორუსიის (სსსკ 405-ე მუხლი) ახალმა სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობამ¹¹³ უკვე დაადგინა სააპელაციო და საკასაციო საჩივრის ფორმა და შინაარსი, განსხვავებით უკრაინის¹¹⁴ საპროცესო კოდექსისა-

113 1) Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации, изд.-во «ИКФ ЭКМОС», М., 2002; 2) Уголовно-процессуальный кодекс республики Беларусь, «Юридический центр Пресс», С.-Пб., 2001, стр. 491-492.

114 В.М. Тертышник, Научно-практический комментарий по уголовно-процессуальному кодексу Украины, изд.-во «А.С.К.», Киев, 2001.

გან, რომელიც ამ საკითხს დღემდე არ აწესრიგებს. სამაგიეროდ, გერმანული და ფრანგული სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით ეს საკითხი დეტალურადაა მოწესრიგებული¹¹⁵.

თეორიაში მიჩნეულია, რომ საკასაციო საჩივარი (როგორც პროკურორის, ისე სხვა სუბიექტების) უნდა შეიცავდეს განსაზღვრულ რეკვიზიტებს და შედგებოდეს სამი ნაწილისაგან: 1) შესავალი; 2) აღწერილობითი (სამოტივაციო); 3) დასკვნითი (სარეზოლუციო)¹¹⁶. პროკურორის სააპელაციო და საკასაციო საჩივარი მნიშვნელოვანი საპროცესო დოკუმენტია, რომლის მეშვეობით იგი ზემდგომი ინსტანციის სასამართლოს მიმართავს დასაბუთებული თხოვნით კანონიერ ძალაში შეუსვლელი განაჩენის დასაბუთებულობის ანდა კანონიერების შემონმების შესახებ, იმ მოსაზრებების მითითებით, რომლებიც ასაბუთებენ, ადასტურებენ პროკურორის პოზიციას, რაც აადვილებს განაჩენის კანონიერება-დასაბუთებულობის შემონმებას, დარღვევათა აღმოფხვრას, საქმეზე სამართლიანი გადაწყვეტილების მიღებას და უზრუნველყოფს ქვეყნის ინტერესების დადგენას¹¹⁷. ამდენად, ასეთი მნიშვნელობის მქონე დოკუმენტის გარეგნული და შინაარსობრივი მხარის დაზუსტება-დაკონკრეტება სწორედ საკანონმდებლო მოწესრიგების საგანი უნდა იყოს. ამიტომ პროგრესულად მიმაჩნია, რომ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსმა ამ საკითხზე ყურადღება გაამახვილა (529-ე, 552-ე მუხლები). მაგრამ აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ საპროცესო კოდექსი რატომღაც არაფერს ამბობს სააპელაციო და საკასაციო საჩივრების დასკვნით (სარეზოლუციო) ნაწილზე, რომელშიც საჩივრის ავტორმა (ამ შემთხვევაში – პროკურორმა) უნდა გად-

115 დანერგვით იხ.: 1) Б.А. Филимонов, Основы уголовного процесса Германии, изд.-во Мшсковского университета, М., 1994, стр. 85, 88; 2) С.В. Боботов, Правосудие во Франции, изд.-во «ЕАВ», М., 1994, стр. 180-183.

116 იხ., მაგ.: В.И. Басков, О.П. Темушкин, Прокурор в суде второй инстанции по уголовным делам. «Юридическая литература», М., 1972, стр.3. საკასაციო საჩივრის ნიმუშების თაობაზე იხ.: 1) Акты прокурорского надзора (под ред. Ю.И. Скуратова), «Юристъ», М., 1997, стр. 190-191; 2) ა. ფალიაშვილი, დ. ცინცაძე, გამოძიების და საპროკურორო ზედამხედველობის პროცესუალური აქტები, «საბჭოთა საქართველო», 1988, გვ. 260-263.

117 ჯ. კერესელიძე, გამოძიებისა და სასამართლო გადაწყვეტილებათა გასაჩივრება ბრალდებულის (განსასჯელის) მიერ, «საბჭოთა სამართალი», 1983, №4, გვ. 26-32.

მოსცეს, ჩამოაყალიბოს ის მოთხოვნები, რასაც იგი აყენებს ზემდგომი სასამართლო ინსტანციის წინაშე, მიუთითოს კანონი, რომელსაც ეყრდნობა, არგეთვე თანამდებობა (საპროცესო მდგომარეობა), გვარი, ბოლოს კი ხელი მოაწეროს საჩივარს. ამიტომ მიზანშეწონილად მიმაჩნია შეივსოს ზემოაღნიშნული საკანონმდებლო ხარვეზი და საპროცესო კოდექსს დაემატოს შესაბამისი პუნქტები ზემოთჩამოთვლილი რეკვიზიტების მითითებით.

პროკურორი, რომელიც მონაწილეობს სააპელაციო ინსტანციაში განაჩენის გადასინჯვისას, სარგებლობს მხარის პროცესუალური სტატუსით, აქტიურ მონაწილეობას ღებულობს სასამართლო გამოძიებაში და თავის მოლევანეობას ამთავრებს საბრალდებო სიტყვით, ამდენად, მისი უფლებამოსილებები და საქმიანობის ფორმები, როგორც სახელმწიფო ბრალმდებლისა, იგივეა, რაც პირველი ინსტანციის სასამართლოში.

კასაციის დროს ეს ფორმები რამდენადმე განსხვავებულია, კერძოდ: მოსამართლის მოხსენების, მისთვის შეკითხვების დასმის (კითხვებს პირველ რიგში ბრალდების მხარე სვამს), კასატორის მიერ საჩივრის მოტივების დასაბუთებისა და მისთვის შეკითხვების დასმის შემდეგ პროკურორი, როგორც მხარე, აყალიბებს თავის მოსაზრებას საჩივრისა და განაჩენის შესახებ, რაც საკასაციო ინსტანციის სასამართლოს მიერ მართლმსაჯულების წარმატებით განხორციელების ერთ-ერთი არსებითი, მნიშვნელოვანი გარანტიაა. ამ მოსაზრებების ჩამოყალიბებისას პროკურორი აბსოლუტურად დამოუკიდებელია, ხელმძღვანელობს მხოლოდ კანონის მოსაზრებებით და შინაგანი რწმენით, ამასთან, დიდია მისი პასუხისმგებლობაც – მისი საქმისადმი არასწორი, დაუდევარი მიდგომა, შეცდომების დაშვება მიუტევებელია და ველარ გამოსწორდება, რადგან საკასაციო სასამართლოს განჩინება საბოლოოა. პროკურორი მოსაზრებებს აყალიბებს ზეპირსიტყვიერად, რა დროსაც იგი შებოჭილი არ არის საჩივრის მოთხოვნით, მაგრამ ვალდებულია გაითვალისწინოს საუარესოდ შებრუნების დებულების მოთხოვნები. პროკურორი სასამართლოსა და მხარეთა წინაშე ასაბუთებს თავის საკასაციო საჩივარს, მის ძირითად დებულებებს, დამა-

ტებით საჩივარსა და შესაგებელს, აზრს გამოთქვამს მოწინააღმდეგე მხარის (ან ბრალდების მხარის სხვა წარმომადგენელთა) საჩივრების ირგვლივ, არგუმენტირებას უკეთებს თავის პოზიციას, ასაბუთებს საწინააღმდეგო მოსაზრებათა უსაფუძვლობას, დამატებითი მასალების წარდგენის აუცილებლობას და ა.შ.

სააპელაციო და საკასაციო საჩივრების შეტანის უფლება გააჩნიათ არა მარტო სახელმწიფო ბრალმძებლებს, არამედ **ზემდგომ პროკურორებსაც**. ამასთან დაკავშირებით საინტერესოა საკითხი – შეუძლია თუ არა სახელმწიფო ბრალმძებელს, მხარი არ დაუჭიროს ზემდგომი პროკურორის მიერ შეტანილ საჩივარს ან შეცვალოს მისი მოთხოვნა, თუკი ასეთი საჩივრის შეტანის შემდგომ ზემდგომი ინსტანციის სასამართლოში საქმის განხილვისას მას (ქვემდგომს, სახელმწიფო ბრალმძებელს) დაევალა მონაწილეობის მიღება? პრაქტიკულად მიღებულია, რომ ქვემდგომი პროკურორი ასეთ შემთხვევებში საქმის კურსში აყენებს ზემდგომს და **უთანხმებს თავის პოზიციას**, რასაც სრულიად **სამართლიანად აკრიტიკებენ** ა. ფალიაშვილი და ზოგი სხვა პროცესუალისტი¹¹⁸, რა პოზიციასაც სავსებით ვიზიარებთ, რადგან ქვემდგომი პროკურორის ზემდგომისადმი დაქვემდებარება არ ნიშნავს ბრმად დამორჩილებას და ზემდგომი ხელმძღვანელის პოზიციის უკრიტიკოდ გაზიარებას. აქ მნიშვნელობა ენიჭება არა ცენტრალიზაციასა და სამსახურებრივ დაქვემდებარებას, არამედ პროცესუალურ დამოუკიდებლობას, რაც ყველაზე ეფექტურად პროცესის სასამართლო სტადიებზე ვლინდება (კერძოდ, სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერისას). ამ შემთხვევაში **პრიორიტეტი ენიჭება პროკურორის შინაგან რწმენას**, რომელიც მას გამოუმუშავდება საქმის სრულყოფილი, ობიექტური განხილვისას, რა დროსაც მას უფლება აქვს (და ვალდებულიცაა) დააფიქსიროს საკუთარი (თუნდაც ზემდგომისაგან განსხვავებული), **ობიექტური პოზიცია**, კანონის მოთხოვნებიდან გამომდინარე.

118 იხ.: 1) ა. ფალიაშვილი, საპროკურორო ზედამხედველობა სსრ კავშირში, თსუ გამომცემლობა, თბ., 1970, გვ. 205-206; 2) О.А. Гаврилов, Процессуальные вопросы прокурорского надзора за рассмотрением в судах уголовных дел по новому законодательству, «Вопросы криминалистики», 1962, №5, стр.66; 3) П. Солонин, И. Сопожников, Улучшать качество государственного обвинения, «Социалистическая законность», 1966, №8, стр. 26.

კანონმდებლობით ასევე არ არის მონესრიგებული პროკურორის (და სხვა უფლებამოსილი სუბიექტების) მიერ სააპელაციო და საკასაციო ინსტანციებში საქმის მასალების გაცნობის წესი, რაც განსაკუთრებით საჭირო ხდება მაშინ, როცა ზემდგომ ინსტანციებში მონაწილეობის სურვილს გამოთქვამს ზემდგომი პროკურორი, რომელიც საქმეს მხოლოდ საზედამხედველო წარმოებით და ქვემდგომი პროკურორის (რომელიც ბრალდებას უჭერდა მხარს პირველი ინსტანციის სასამართლოში) ჩანაწერებით თუ იცნობს. სასურველი იქნება, თუკი ხსენებული პროცედურის მომნესრიგებელი ნორმები დამატებების სახით შევა პროცესის ამ სტადიების მარეგულირებელი თავეების შესაბამის მუხლებში.

პროკურორი, როგორც სასამართლო ხელისუფლების დაწესებულების თანამდებობის პირი, სასამართლოს ეხმარება მართლმსაჯულების განხორციელებაში, რა პროცესშიც, კანონიერებისა და ობიექტურობის პრინციპებიდან გამომდინარე, მხარს უჭერს სახელმწიფო ბრალდებას ან, განსაკუთრებულ შემთხვევებში, უარს ამბობს მასზე. ამ რთულ და საპასუხისმგებლო საქმიანობაში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს უკანონო ან დაუსაბუთებელი განაჩენების და სხვა გადაწყვეტილებების გასაჩივრებას სააპელაციო ანდა საკასაციო წესით (ზემოთქმული, ცხადია, ეხება კერძო საჩივრებსაც). სამწუხაროდ, პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ ყველა პროკურორი როდი დგას ამ მხრივ მოწოდების სიმაღლეზე. დღემდე ხშირია ხარვეზები განაჩენთა გასაჩივრებისას, რაც სხვადასხვა სახით ვლინდება, კერძოდ: ხშირია შემთხვევები, როცა განაჩენები არ საჩივრდება მაშინ, როცა მათი გასაჩივრება სავალდებულო იყო; პროკურორის სააპელაციო და საკასაციო საჩივრების ნაკლი არცთუ იშვიათად მათი დაუსაბუთებლობა, სუსტი არგუმენტაციაა, მათში არაა საქმის მასალების (მტკიცებულებების) კრიტიკული ანალიზი, ზუსტი მითითებები დაშვებულ შეცდომებსა და კანონის დარღვევებზე და შემოიფარგლება მხოლოდ პოზიციის გადმოცემით; ზოგჯერ საჩივარი ეყრდნობა წინასწარი გამოძიების მასალებს და არ ითვალისწინებს სასამართლო გამოძიების მონაცემებს; ყოველთვის არ არის მოყვანილი იურიდიული დასაბუთება კვალი-

ფიკაციის საკითხთან დაკავშირებული მოთხოვნებისა; არ არის გადმოცემული არგუმენტაცია სასჯელის ზომის უსწორობასთან დაკავშირებით და ა. შ.

სასამართლოები სულ უფრო ხშირად იყენებენ ისეთ სასჯელებს, რომლებიც არ არის დაკავშირებული თავისუფლების აღკვეთასთან. წინა წლებთან შედარებით უფრო ხშირად ადგენენ გამამართლებელ განაჩენებს; ხშირად აბრუნებენ საქმეებს დამატებითი გამოძიების ჩასატარებლად; განსაკუთრებით კრიტიკულად ხდება ბრალდების დამადასტურებელი მტკიცებულებების გამოკვლევა და შეფასება; სერიოზულ პრობლემად იქცა საქმეთა სასამართლოში განხილვისას ბრალდების მოწმეთა გამოუცხადებლობა ან მათ მიერ ჩვენებების შეცვლა განსასჯელთა სასარგებლოდ; დასჯითი პრაქტიკის (სასჯელის გამოტანა თავისუფლების აღკვეთით) პროცენტული შემადგენლობა აშკარად მცირდება.

ზემოაღნიშნულ ტენდენციებს თავისი მიზეზები გააჩნია: წინასწარი გამოძიებისას დაშვებული დარღვევები; სასამართლოს, რბილად რომ ვთქვათ, გადაჭარბებული ჰუმანურობა და სხვა ფაქტორები. მართალია, სასამართლო აქტების გარკვეული ნაწილი უკანონო ან დაუსაბუთებელია და ხშირად უქმდება, მაგრამ ეს ვერ გაამართლებს სახელმწიფო ბრალმდებელთა არასწორ პოზიციას, რომლებიც სულ უფრო იშვიათად ასაჩივრებენ უკანონო განაჩენებს, განსაკუთრებით აშკარა ლმობიერების მოტივით.

ამ მიმართულებით განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს პირველი ინსტანციის სასამართლოში მონაწილე პროკურორის (სახელმწიფო ბრალმდებლის) ობიექტურობასა და პრინციპულობას, რადგან მოქმედი საპროცესო კანონმდებლობით სახელმწიფო ბრალმდებლის შეცდომათა გამოსწორება და შესაბამისი რეაგირება გაძნელებულია.

აუცილებელია აღმოიფხვრას ბრალდების ხელოვნურად დამძიმების ჯერ კიდევ არსებული მანკიერი პრაქტიკა, რაც მთელი სიცხადით ვლინდება საქმის სასამართლოში განხილვისას და უარყოფით გავლენას ახდენს პროკურატურის ავტორიტეტსა და დამნაშავეობის წინააღმდეგ ბრძოლაზე, ამასთან უხე-

შად ლახავს პიროვნების კანონით გარანტირებულ უფლებებს.

ანალიზი ცხადყოფს, რომ სახელმწიფო ბრალდების განხორციელების ხაზით განეული მუშაობა აშკარად არასაკმარისია. პროკურორთა გარკვეულ ნაწილს ბოლომდე არ აქვთ გათავისებული ის როლი და მნიშვნელობა, რომელიც მათ ახალმა სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობამ დააკისრა. ზოგიერთ სახელმწიფო ბრალმდებელს და ზემდგომ პროკურორს აკლია პრინციპულობა და ბრძოლისუნარიანობა, სათანადო კვალიფიკაცია, რაც სასამართლოში მხარეთა სრული თანასწორობისას აუფასურებს გამოძიებით მოპოვებულ მტკიცებულებებს და განსასჯელს სასჯელისაგან თავის დაღწევის საშუალებას აძლევს. ჯერ კიდევ არ ექცევა სათანადო ყურადღება წინასწარი და სასამართლო გამოძიებისას დაშვებულ პროცესუალურ დარღვევებს და მათი აღმოფხვრის გზებს, იშვიათი გამონაკლისის გარდა არ ისმება საკითხი დამრღვევთა პასუხისმგებლობის შესახებ. დაბალ დასჯით პრაქტიკასთან ერთად კლებულობს მხარეთა (მათ შორის – პროკურორთა) მიერ განაჩენის გასაჩივრება, ე.ი. როგორც ჩანს, სასამართლო განაჩენით (ან სხვა შემაჯამებელი გადაწყვეტილებით) პროცესის ყველა მონაწილე კმაყოფილია, რაც ყოველთვის არ შეიძლება აიხსნას მართლმსაჯულების დონის ამაღლებით.

ამდენად, აუცილებელია გაიზარდოს სახელმწიფო ბრალმდებელთა და ზემდგომ პროკურორთა პასუხისმგებლობა და ამაღლდეს მათი კვალიფიკაცია, მათდამი კონტროლი და მომთხოვნელობა.

თავი IX. სახელმწიფო გრაღდების მხარდაჭერა პროკურორის სხვა საპროცესო უზენაესთან მიმართებით

პროკურატურის მისიის შესახებ. თანამედროვე, ცივილიზებული სამყაროში, ნებისმიერი სამართლებრივი სახელმწიფოს ერთ-ერთ მთავარ საშინაო ფუნქციას კანონიერებისა და მართლწესრიგის განმტკიცება, ადამიანის უფლებების განუხრელი დაცვა წარმოადგენს.

ის ფაქტი, რომ ქვეყანაში კანონი ყველაფერზე მაღლა უნდა იდგეს, მის მოთხოვნებს თანაბრად უნდა ემორჩილებოდეს და ზუსტად და განუხრელად უნდა ასრულებდეს ნებისმიერი კერძო პირი თუ საჯარო მოხელე, ხოლო მისი დარღვევისათვის თითოეული ფიზიკური თუ იურიდიული პირი თანაბრად უნდა ისჯებოდეს - კარგადაა ცნობილი საზოგადოების ყველა წევრისათვის. კანონიერების პრინციპის ცხოვრებაში გატარება საზოგადოების "დაკვეთაში", მის უპირველეს და უმთავრეს ინტერესებში შედის.

კანონის უზენაესობა, კანონების თანაბრად და ერთმნიშვნელოვნად შესრულება სახელმწიფო მექანიზმის ხელთ არსებული სხვადასხვა ქმედითი ბერკეტებით, - ძალზე რთული, უაღრესად საპასუხისმგებლო საქმიანობაა და თავის თავში მრავალ სფეროს მოიცავს, თუმცა მის ერთ-ერთ მთავარ "თავსატეხს" ყველაზე მაღალი სოციალური საშიშროების შემცველი სამართალდარღვევის - დანაშაულის აღკვეთა (პრევენცია) წარმოადგენს, რასაც სახელმწიფო სხვადასხვა სტრუქტურების (უნთავრესად, პოლიციის) და მრავალფეროვანი ღონისძიებების გატარებით უზრუნველყოფს.

მაგრამ, თუ დანაშაული თავიდან ვერ იქნა აცილებული და იგი მაინც ჩადენილია, მაშინ დანაშაულის გამოსაძიებლად საჭირო ხდება, საქმეში ჩაერთოს მძლავრი მექანიზმი საგამოძიებო უწყებების (ეს უწყებები რამდენიმე სახელმწიფო სტრუქტურაშია მიმოხსენიებული) სახით.

დანაშაულის გახსნა, მტკიცებულებების შეკრება, მომხდარი ფაქტის სწორად, სრულყოფილად, ყოველმხრივ და ობიექტურად გამოძიება ურთულესი, უზუსტესი და, ამავე დროს, მრავალნახ-

ნაგოვანი საქმიანობაა, რომელიც საბოლოო გამოსატყულებას პპოვებს შედეგში - დანაშაულის ჩადენაში ბრალდებული უნდა წარსდგეს სასამართლოს წინაშე, მის მიმართ უნდა განხორციელდეს მართლმსაჯულება და გამოტანილი იქნას დასაბუთებული, კანონიერი, სამართლიანი განაჩენი.

სამართლიანი მართლმსაჯულების განხორციელების საფუძველია წინასასამართლო გამოძიების პროცესში მოპოვებული მტკიცებულებები. მხარეთა მიერ მათი მოძიება-აღმოჩენა, საპროცესო დამაგრება (ფიქსაცია), შემონახვა და, საბოლოოდ, სასამართლოს მიერ მათი შეფასება მეტად ფაქიზ მიდგომას და სისხლის სამართლის საპროცესო ნორმათა მოთხოვნების ზედმიწევნით შესრულებას (მეორენაირად რომ ვთქვათ, კანონით ზუსტად განერილი პროცედურის მკაცრ დაცვას) საჭიროებს. ამასთან, მტკიცებულება უნდა იყოს არა მხოლოდ კანონიერი გზით მოპოვებული (დასაშვები), არამედ, ამავე დროს, რელევანტური, ავთენტური, უტყუარი და ჭეშმარიტი, რათა მათი მეშვეობით მხარეებმა სასამართლოში შეძლონ თავიანთი პოზიციების დასაბუთება.

მტკიცებულებათა მოპოვების დროს საპროცესო ნორმათა დაუცველობა ამ მტკიცებულებების დაუშვებლად ცნობას იწვევს (მას მხარე ვლარ გამოიყენებს ბრალდების სამტკიცებლად), რასაც, თავის მხრივ, მიყვავართ სავალალო შედეგებამდე - ამ მტკიცებულებით დადგენილი ფაქტი, გარემოება საეჭვო, სათუო ხდება, რაც ხელს უშლის ჭეშმარიტების დადგენას. შესაბამისად კი, გამოძიების მთელი მცდელობა, მოეპოვებინა საკმარისი სამხილები, რომლებითაც პროკურორი სასამართლოს წინაშე შეეცდებოდა მიეღწია პირის მხილებისათვის - ფუჭად განეულ შრომად იქცევა და დანაშაულის ჩადენაში ბრალდებული პირი თავს დააღწევს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობას.

ამიტომ, დღის წესრიგში დგება გამიძიებისა და სამძებრო-ოპერატიული ორგანიების საქმიანობის კონტროლის მექანიზმის საჭიროება, ღონისძიებათა მთელი კომპლექსის შემუშავება-გატარება და დანაშაულის ჩამდენი პირის მხილების (სახელმწიფოს სახელით, საჯარო ინტერესების შესაბამისად) უზრუნველყოფა, რათა:

- ნათლად აღდგეს დანაშაულის ფაქტის დეტალები,
 - ზუსტად დადგინდეს დანაშაულის ჩამდენი პირი,
 - კანონთან სრულ შესაბამისობაში ჩატადეს საგამოძიებო და საპროცესო მოქმედებები,
 - მოპოვებული მტკიცებულებები იყოს დასაშვები და უტყუარი,
 - დადგინდეს ქმედების სწორი კვალიფიკაცია და პირს წარედგინოს უტყუარი (ალბათობის მაღალი ხარისხით) ბრალდება, განხორციელდეს მის მიმართ სისხლისსამართლებრივი დევნა (ბრალდების ფუნქციის ელემენტი გამოძიების ეტაპზე),
 - სასამართლოში სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერით (ბრალდების ფუნქციის ელემენტი სასამართლო განხილვის ეტაპზე) მიღწეული იქნას ბრალდებულის მხილება და გამამტყუნებელი განაჩენის დადგენა,
 - შეწყდეს სისხლისსამართლებრივი დევნა საამისო საფუძვლების არსებობისას, ანდა დისკრეციული უფლებამოსილების გამოყენებით,
 - მაქსიმალურად ეფექტურად იქნას დაცული პროცესის ყველა მონაწილის უფლებები და კანონიერი ინტერესები,
 - მოქალაქეთა კონსტიტუციით გარანტირებული ზოგიერთი უმნიშვნელოვანესი უფლების შემზღუდველი მოქმედებები (ჩხრეკა, ამოღება, საცხოვრებელი ბინის დათვალიერება, ქონების დაყადაღება და სხვ.) ჩატარდეს კანონის მკაცრი დაცვით,
 - შეირჩეს სწორი, ადექვატური აღკვეთის ღონისძიება და აღდგეს შუამდგომლობა სასამართლოს წინაშე მის შესაფარდებლად,
 - არ იქნას დაშვებული (და, უკიდურეს შემთხვევაში, გამოსწორდეს) საგამოძიებო შეცდომები,
 - გასაჩივრდეს სასამართლოს დაუსაბუთებელი ან/და უკანონო განაჩენი,
 - მოხდეს ყველა სამართალდამცავი უწყების საქმიანობის კოორდინაცია დანაშაულობის წინააღმდეგ ბრძოლაში, და სხვ.
- ყველა ზემოთჩამოთვლილი და რიგი სხვა ამოცანების უზრუნველყოფა ავალია სწორედ საამისოდ არსებულ (შუა საუკუნეების წიაღში შექმნილ და დღეისათვის მეტ-ნაკლებად

მოდერნიზებულ) სპეციფიკურ ორგანის - პროკურატურას, რომელიც თავის საქმიანობას ახორციელებს სახელმწიფოს სახელით და საჯარო ინტერესებიდან გამომდინარე, ამ უწყების თანამდებობის პირების - პროკურორების მეშვეობით.

პროკურორის მთავარი დანიშნულება სისხლის სამართლის პროცესში - ესაა ბრალდების ფუნქციის განხორციელება.

ბრალდების ფუნქცია იწყება გამოძიების ეტაპზე სისხლის-სამართლებრივი დევნით (პირის დაკავებიდან ან ბრალდების შესახებ დადგენილების გამოტანიდან) და გრძელდება სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერით სისხლის სამართლის პროცესის შემდგომ, ყველაზე მნიშვნელოვან ეტაპზე - სასამართლოში საქმის განხილვის სტადიაზე, სადაც არანაკლებ მნიშვნელოვანია პროკურორის, როგორც ბრალდების მხარის, მისია - სახელმწიფოს სახელით და სახელმწიფოს ინტერესებიდან გამომდინარე ამხილოს ბრალდებული სასამართლოს წინაშე, რათა მიაღწიოს მის მიმართ გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანას და სასჯელის შეფარდებას. ე.ი. წინასასამართლო ეტაპზე (გამოძიების სტადია) დაწყებული სისხლისსამართლებრივი დევნის ფუნქცია სასამართლო სტადიაზე გადაიზრდება სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის ფუნქციაში, რა დროსაც პროკურორი მხარეა (სასამართლო პროცესზე გამომსვლელ პროკურორს ეწოდება სახელმწიფო ბრალმდებელი), რომელიც მოპირისპირე (დაცვის) მხარესთან სრული თანასწორობის პირობებში, მასთან პაექრობის გზით, სათანადო მტკიცებულებების მოშველიებით, ცდილობს სასამართლოს დარწმუნებას იმ პირის ბრალეულობაში, რომლის მიმართაც გამოძიებაში სისხლისსამართლებრივ დევნას ახორციელებდა.

მცირე ისტორიული ექსკურსი. ბრალდებულის დადგენა-დაკავებისა და მხილების, მისი სასამართლოში წარდგენის და გამამტყუნებელი განაჩენით დასჯის ამოცანა (თანამედროვე გაგებით - ძირითადი საპროკურორო ფუნქციები - სისხლისსამართლებრივი დევნა და სასამართლოში სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერა) ჯერ კიდევ ანტიკური ეპოქიდან შედიოდა სა-

ზოგადოებისა თუ სახელმწიფო ხელისუფლების ინტერესებში, მაგრამ სათანადო ორგანო ანდა ასეთი ფუნქციებით აღჭურვილი თანამდებობის პირი მაშინ არ არსებობდა. საამისო უფლებამოსილებებით აღჭურვილი სპეციალური ორგანო - პროკურატურა, - პირველად XIV საუკუნის საფრანგეთში ჩამოყალიბდა. ტერმინი „პროკურორი“ ლათინურია და „მზრუნველს“, „გამგებელს“ ნიშნავს, რომლის ძირითადი ამოცანაა საქმეზე ზრუნვა (საქმის მართვა) კანონიერების განმტკიცებისათვის.

პროკურორთა საქმიანობის მიმართულებების განსაზღვრაში გადამწყვეტი როლი მეფე ფილიპე მეოთხემ შეასრულა (საკანონმდებლო აქტის „ორდონანსის“ გამოცემით 1302 წელს). პროკურორები იცავდნენ მეფის ინტერესებს ქვეშემდომებთან ქონებრივი დავების სასამართლოში სანარმოებლად. ისინი იყვნენ სასამართლოებთან მომუშავე კანონმცოდნეები, რომლებიც შევიდნენ მეფის სამსახურში (ამიტომ იწოდებოდნენ „მეფის პროკურორებად“) და ამზადებდნენ პროცესის წერილობით, წინასასამართლო (მოსამზადებელ) ნაწილს, კრებდნენ მტკიცებულებებს სასამართლო პროცესისათვის, ხოლო სასამართლო პროცესებზე ზეპირად გამომსვლელებს „მეფის ადვოკატებად“ მოიხსენიებდნენ. ნაწილსმე-15 საუკუნოდან საფრანგეთში ადვოკატები მხოლოდ სამოქალაქო პროცესებს აწარმოებდნენ, ხოლო სისხლის სამართლის საქმეებს (როგორც წერილობით-საგამოძიებო, ისე ზეპირ-სასამართლო, ანუ ბრალდების მხარდაჭერის ნაწილს) მხოლოდ პროკურორები აწარმოებდნენ. პროკურორთა თანამდებობა უმრავლეს შემთხვევაში იყიდებოდა საფრანგეთის მეფის მიერ, მემკვიდრეობითაც გადადიოდა, ხოლო გასამრჯელოს იღებდნენ არა ხაზინიდან, არამედ სასამართლო ბაჟიდან და პროცესის სხვა შემოსავლებიდან. შემდგომში მეფის პროკურორთა საქმიანობამ მოიცვა არა მხოლოდ მეფის, არამედ მთლიანად სახელმწიფოს, მათ შორის ეკლესიის, საერო კორპორაციების, მოსახლეობის უმწეო ფენების, არასრულწლოვნების ინტერესებიც. ამდენად, პროკურორებმა თანდათან შეიძინეს ქვეყნის ინტერესების დამცველ თანამდებობის პირთა თვისებები.

მე-16-17 საუკუნეებიდან საფრანგეთში პროკურატურის ინს-

ტიტუციურად ჩამოყალიბების პროცესი ფაქტობრივად დასრულდა და ამ პერიოდიდან იწყება მისი გავრცელება მთელ მსოფლიოში.

საქართველოში პროკურატურის საქმიანობა გაიგივებულია ჯერ მეფის რუსეთის, შემდგომ საბჭოთა პროკურატურის საქმიანობასთან, რომლის საქმიანობაში ზედმეტად „ზედამხედველობითი“ ფუნქციები დომინირებდა, მაგალითად, საერთო ზედამხედველობა ყველა ყწყების საქმიანობაზე და მათი საფინანსო, სამეურნეო და საქმიანობის სხვა სფეროების კონტროლი, სასამართლოებში საქმეთა განხილვაზე ზედამხედველობა (!?) და სხვ., რაც პროკურატურას ერთგვარი „სახელისუფლებო მონსტრის“ უზარმაზარ ძალაუფლებას ანიჭებდა.

საქართველოს პროკურატურის თანამედროვე სტატუსი და ორგანიზაცია.

საქართველოში დემოკრატიის გამარჯვების და სამართლებრივი სახელმწიფოს მშენებლობის გზაზე უდაოდ უმნიშვნელოვანესი საკანონმდებლო ნაბიჯი იყო საქართველოს 1995 წლის 24 აგვისტოს კონსტიტუცია, რომელმაც სრულიად ახლებურად ჩამოაყალიბა პროკურატურის სტატუსი და უფლებამოსილება. პროკურატურის ორგანიზაციის 3 ძირითადი მოდელიდან (პროკურატურა, როგორც სახელმწიფო ხელისუფლების დამოუკიდებელი სახე, პროკურატურა აღმასრულებელი ხელისუფლების სისტემაში და როგორც სასამართლო ხელისუფლების ინსტიტუცია) საქართველომ მესამე მოდელი აირჩია და პროკურატურას ადგილი მიუჩინა სასამართლო ხელისუფლების სისტემაში (თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ დღეისათვის იგი აღმასრულებელ ხელისუფლებაში მოიაზრება, რაც არასწორად მიგვაჩნია, რადგან იზრდება პროკურატურის სახელისუფლებო ბერკეტად გამოყენებისა და მთავრობის პოლიტიკური ნების შემსრულებლად გადაქცევის საფრთხე).

საქართველოს პროკურატურის სტრუქტურა, ორგანიზაცია და ფუნქციები დაკონკრეტდა საქართველოს 1997 წლის 21 ნოემბრის ორგანული კანონით „პროკურატურის შესახებ“ და ასახვა ჰპოვა სასამართლო რეფორმის პარალელურად შე-

მუშავებულ და 1999 წლის 20 თებერვალს მიღებულ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში. ამიერიდან პროკურატურას ჩამოერთვა საზედამხედველო ფუნქციები, ხოლო მისი საქმიანობის ერთ-ერთ მთავარ მიმართულებად (პირველად ქართულ საკანონმდებლო სივრცეში) განისაზღვრა სისხლისსამართლებრივი დევნის განხორციელება, ე.ი. პროკურორის მიერ გატარებული საპროცესო ღონისძიებების ერთობლიობა, რომლის მიზანია საგამოძიებო ორგანოების საქმიანობის კანონიერებაზე საპროცესო ხელმძღვანელობის გზით დანაშაულის ჩამდენი პირის მიმართ სამხილების (მამხილებელი მტკიცებულებების) შეგროვება, მრალდების ფორმულირება და წაყენება, საქმის სასამართლოში წარმართვა, საქმის განხილვისას კი სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის გზით პირის მიმართ გამამტყუნებელი განაჩენის დადგენის უზრუნველყოფა.

საქართველოს პროკურატურის თანამედროვე სტატუსი, ამოცანები, სტრუქტურა, საქმიანობის ძირითადი მიმართულებანი და სხვა მნიშვნელოვანი საკითხები მოწესრიგებულია “პროკურატურის შესახებ”. საქართველოს 2008 წლის 21 ოქტომბრის კანონით.

ამ კანონის შესაბამისად: საქართველოს პროკურატურა არის საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სისტემაში შემავალი სახელმწიფო საქვეუნეებო დანესებულება, რომელიც თავის უფლებამოსილებას ახორციელებს საქართველოს კანონმდებლობით განსაზღვრულ ფარგლებში.

ამ უწყების თანამდებობის პირებს – პროკურორებს – წარმოადგენენ: საქართველოს იუსტიციის მინისტრი, საქართველოს მთავარი პროკურორი, მისი მოადგილეები, აფხაზეთისა და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკების პროკურორები, ქ. თბილისის პროკურორი, საოლქო პროკურორი, რაიონული პროკურორი, სპეციალიზებული პროკურატურის პროკურორი, საგანგებო მნიშვნელობის საქმეთა პროკურორი, უფროსი პროკურორი, პროკურორი, პროკურორ-კრიმინალისტი, პროკურორ-სტაჟიორი, აგრეთვე პროკურატურის დეპარტამენტის, სამმართველოს, განყოფილებისა და მათთან გათანაბრებული სტრუქტურული დანაყოფის უფროსები და მათი მოადგილეები.

პროკურატურის საქმიანობის ძირითადი მიმართულებებია (ფუნქციებია): ა) ახორციელებს სისხლისსამართლებრივ დევნას; ბ) სისხლისსამართლებრივი დევნის უზრუნველსაყოფად ახორციელებს საპროცესო ხელმძღვანელობას გამოძიების სტადიაზე. გ) კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში სრული მოცულობით ატარებს გამოძიებას; დ) ზედამხედველობს კანონის ზუსტ და ერთგვაროვან შესრულებას ოპერატიულ-სამძებრო ორგანოების საქმიანობისას; ე) ამოწმებს თავისუფლებააღკვეთილ პირთა უფლებების დარღვევის ფაქტებს და ახორციელებს საპროცესო მოვალეობებს დაკავების ადგილებსა და პატიმრობის, თავისუფლების აღკვეთისა და სხვა დაწესებულებებში, რომლებიც აღასრულებენ სასჯელს ან სასამართლოს მიერ დანიშნულ სხვა იძულებითი ხასიათის ღონისძიებებს; ვ) სასამართლოში სისხლის სამართლის საქმის განხილვისას მონაწილეობს, როგორც მხარე, და მხარს უჭერს სახელმწიფო ბრალდებას; ზ) კოორდინაციას უწევს დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლას; თ) სახელმწიფოს სახელით, როგორც მოსარჩელე, მონაწილეობს რეკეტული დაჯგუფების, რეკეტირის, თანამდებობის პირის, ქურდული სამყაროს წევრის, ადამიანი მოვაჭრის, ნარკოტიკული საშუალების გავრცელების ხელშემწყობის, აგრეთვე საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 194-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „გ“ ქვეპუნქტით მსჯავრდებული პირის უკანონო და დაუსაბუთებელი ქონებისა და რეკეტული ქონების სახელმწიფოსათვის გადაცემის თაობაზე სამოქალაქო სამართალწარმოების წესით განსახილველ საქმეებში; ი) საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით ახორციელებს ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობას.

პროკურატურის მუშაკები თავიანთი უფლებამოსილებების განხორციელებისას ხელმძღვანელობენ მთელი რიგი პრინციპებით (ზოგადსაგალობლო, ფუძემდებლური საწყისებით) და განუხრელად იცავენ მათ მოთხოვნებს. პროკურატურის საქმიანობის პრინციპებია: ა) კანონიერება; ბ) ფიზიკური პირის უფლებებისა და თავისუფლებების, იურიდიული პირის უფლებების დაცვა და პატივისცემა; გ) პროფესიონალიზმი და კომპეტენტურობა; დ) ობიექტურობა და მიუკერძოებლობა; ე) ერთიანობა და

ცენტრალიზაცია, ყველა ქვემდგომი პროკურორის და პროკურატურის სხვა მუშაკის საქართველოს იუსტიციის მინისტრისადმი დაქვემდებარება; ვ) პოლიტიკური ნეიტრალიტეტი.

დღეისათვის საქართველოს პროკურატურის სისტემას ქმნიან: საქართველოს მთავარი პროკურატურა, აფხაზეთისა და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკების პროკურატურები, ქ. თბილისის პროკურატურა, საოლქო პროკურატურები, რაიონული პროკურატურები.

საქართველოს პროკურატურის საპროცესო ფუნქციები.

საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 32-ე მუხლი განსაზღვრავს პროკურორის იმ ფუნქციებს, რომლებსაც იგი ახორციელებს სისხლის სამართლის პროცესში, ე.ი. სისხლის სამართლის საქმის გამოძიებისა და სასამართლო განხილვის დროს. ეს საპროცესო ფუნქციებია: 1. პროკურორი ახორციელებს სისხლისსამართლებრივ დევნას. 2. სასამართლოში სისხლის სამართლის საქმეთა განხილვისას მხარს უჭერს სახელმწიფო ბრალდებას. 3. პროკურატურა სრული მოცულობით ატარებს დანაშაულის გამოძიებას.

განვიხილოთ თითოეული მათგანი.

1. პროკურატურა ახორციელებს სისხლისსამართლებრივ დევნას.

სისხლისსამართლებრივი დევნა მკაცრად პერსონიფიცირებულია, რაც იმას ნიშნავს, რომ იგი ხორციელდება კონკრეტული პირის (პერსონის) - დანაშაულის სავარაუდო ჩამდენის - მიმართ და მისი მიზანია ამ პირის მხილება დანაშაულში.

პროკურატურა სისხლისსამართლებრივი დევნის ორგანოა, მხოლოდ მას აქვს კანონით მინიჭებული დანაშაულის ჩამდენი პირის სახელმწიფოს სახელით მხილების უფლება, ესე იგი უფლება (და, ამავე დროს, მოვალეობაც), მამხილებელი მტკიცებულებების საფუძველზე სახელმწიფოს სახელით და საჯარო ინტერესების გათვალისწინებით, ამტკიცოს პირის მიერ დანაშაულის ჩადენა, გამოიტანოს დადგენილება პირის ბრალდების შესახებ და წარმართოს სისხლის სამართლის საქმე სასა-

მართლოში, რათა მიაღწიოს ამ პირის მიმართ გამამტყუნებელი განაჩენის დადგენას და სასჯელის შეფარდებას.

ამ საქმიანობის განხორციელების პროცესში პროკურორი ხელმძღვანელობს კანონის ინტერესებით, თვითინვეა კანონიერებისა და ადამიანის უფლებათა უპირველესი გარანტი, რაც იმას გულისხმობს, რომ ბრალდების მტკიცების ტვირთის სახელმწიფოს მიერ პროკურორზე დაკისრება (უდანაშაულობის პრეზუმფციის ერთ-ერთი მთავარი თეზისი) სრულიადაც არ ნიშნავს იმას, რომ პროკურორმა, რადაც არ უნდა დაუჯდეს, უნდა ამტკიცოს პირის მიერ დანაშაულის ჩადენა. ამისათვის, ცხადია, უნდა არსებობდეს მამხილებელი მტკიცებულებები, ამასთან, ეს მტკიცებულებები უნდა იყოს დასაშვები (კანონიერი გზით მოპოვებული), რელევანტური (უნდა ეხებოდეს კონკრეტულ საქმეს და მნიშვნელოვანი უნდა იყოს კონკრეტული პირისათვის ბრალდების სამტკიცებლად), ავთენტიკური (მათი ნამდვილობა ეჭვს არ უნდა იწვევდეს), უტყუარი და ჭეშმარიტი (უნდა გამოირიცხოს ფაქტებისა და ინფორმაციების სიყალბე, სიცრუე ჩვენებებში და სხვ.), და ბოლოს, ყველა ეს მტკიცებულება, ერთობლიობაში, უნდა იყოს საკმარისი პირისათვის ბრალდების წასაყენებლად, ე.ი. ცალ-ცალკე და ყველა ერთად, ერთნაირად თანმიმდევრულად და ლოგიკურად, საქმის ყველა სხვა გარემოებებთან ერთად, დამარწმუნებლად უნდა მიუთითებდეს პირის მიერ დანაშაულის ჩადენაზე.

სწორედ ასეთი მრავალმხრივი, ამავე დროს რთული და გამოზომილი საქმიანობის განხორციელება უნევს პროკურორს სისხლისსამართლებრივი დევნის განხორციელებისას, რა დროსაც მისი თითოეული მოქმედება სრულ შესაბამისობაში უნდა იყოს კანონთან (საპროცესო ნორმების მოთხოვნებთან), პროკურორის თითოეული ნაბიჯი გათვლილი უნდა იყოს უაღრესი სიზუსტით, რათა მაქსიმალურად იქნას დაცული ბრალდებულის უფლებები და თავიდან იქნას აცილებული უდანაშაულო პირის მსჯავრდება.

სისხლისსამართლებრივი დევნის ფუნქციის შესრულების უზრუნველსაყოფად პროკურატურა ახორციელებს გამოძიების საპროცესო ხელმძღვანელობას. ეს უკანასკნელი გულისხმობს

პროცესის სასამართლომდელ სტადიაზე, ე.ი. სისხლის სამართლის საქმის წინასასამართლო გამოძიებისას, პროკურორის მიერ გამოძიების მოქმედებათა გაკონტროლების ქმედითი მექანიზმების არსებობას, რომლებიც პროკურორს აღჭურვავენ უფლებამოსილებათა ფართო სპექტრით (საპროცესო კოდექსის 33-ე მუხლი), და რომელთა მიზანია საქმეზე ყოველმხრივი, სრულყოფილი და ობიექტური გამოძიების ჩატარება.

გამოძიებაზე საპროცესო ხელმძღვანელობისას პროკურორი უფლებამოსილია:

ა) საგამოძიებო ქვემდებარეობის მოთხოვნათა დაცვით სისხლის სამართლის საქმის გამოძიება დაავალოს ამა თუ იმ სამართალდამცავ ორგანოს ან გამოძიებელს; საქმე ჩამოართვას ერთ გამოძიებელს და გადასცეს მეორეს. საქართველოს მთავარ პროკურორს ან მის მიერ უფლებამოსილ პირს უფლება აქვს, საგამოძიებო ქვემდებარეობის მიუხედავად, ერთი საგამოძიებო ორგანოდან ამოიღოს საქმე და გამოსაძიებლად გადასცეს სხვა საგამოძიებო ორგანოს; გამოძიების საპროცესო ხელმძღვანელობიდან ჩამოაშოროს ქვემდგომი პროკურორი და მისი ფუნქციები დააკისროს სხვა პროკურორს;

ამ უფლებათა გამოყენება საშუალებას აძლევს პროკურორს, თავიდან იქნას აცილებული საქმის გამოძიებისადმი ზერელე მიდგომა, გულგრილი დამოკიდებულება, საპროცესო კანონის დარღვევა, საქმის გამოძიების უსაფუძვლო გაჭიანურება, არაობიექტურობა და ა.შ.

ბ) მონაწილეობა მიიღოს საგამოძიებო მოქმედების ჩატარებაში.

საგამოძიებო მოქმედებათა (დაკითხვა, დათვალიერება, ჩხრეკა, ამოსაცნობად წარდგენა და სხვ.) ჩატარება განსაკუთრებულ სიფრთხილეს და მაღალ პროფესიონალიზმს მოითხოვს, რადგან სწორედ ამ მოქმედებათა ჩატარების შედეგად ხდება შესაძლებელი მტკიცებულებათა (როგორც მამხილებელი, ისე გამამართლებელი) აღმოჩენა-დამაგრება, რაც არა მარტო სა-

პროცესო ნორმების, არამედ კრიმინალისტიკური ტაქტიკური ხერხებისა და მეთოდების ზედმიწევნით ცოდნას საჭიროებს. ამასთან, ზოგი საგამოძიებო და სხვა საპროცესო მოქმედების ჩატარებამ, შესაძლებელია, შეზღუდოს პირის კონსტიტუციით გათვალისწინებული რიგი უფლებები (პიროვნების ხელშეუხებლობა, პირადი ცხოვრების, მიმოწერის, ბინისა და სხვა მფლობელობის ხელშეუხებლობა და სხვ.). პროკურორის მონაწილეობა საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარებაში (ცხადია, ამის საჭიროება ყოველთვის არ დგას დღის წესრიგში) საშუალებას იძლევა, ისინი ჩატარდეს სწრაფად, მიზანდასახულად და ეფექტურად, ამასთან, გარანტირებული იქნას პირის უფლებების მაქსიმალური დაცვა.

გ) გამოძიებისას სავალდებულო მითითება მისცეს სამართალდამცავი ორგანოს თანამშრომელს ან/და ქვემდგომ პროკურორს;

ეს უფლებამოსილება აბსოლუტურ თანხვედრაშია "პროკურატურის შესახებ" კანონით დადგენილ პროკურატურის სამიანობის ერთ-ერთ პრინციპთან – ერთიანობასა და ცენტრალიზაციასთან, აგრეთვე სხვა, აღმჭურველი ხასიათის ნორმებთან, რაც პროკურორს სავალდებულო (ზეპირი ან წერილობითი) მითითებების (მაგალითად, რაიმე საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების, რომელიმე ექსპერტიზის დანიშვნის, რაიმე სახის ინფორმაციის მოძიების და სხვ.) მიცემით გამოძიების სრულყოფილად, ამომწურავად ჩატარებაზე კონტროლის შესაძლებლობას აძლევს.

დ) მოითხოვოს სისხლის სამართლის საქმის ცალკეული მასალები ან მთლიანად სისხლის სამართლის საქმე;

საქმის მასალების გაცნობა პროკურორს საშუალებას აძლევს, იცოდეს ჩატარებული საგამოძიებო და სხვა საპროცესო მოქმედებების შესახებ, უშუალოდ გაეცნოს მათი ჩატარებისას საპროცესო ნორმების დაცვისა და პროცესუალურად გაფორმების საკითხს, იქონიოს წარმოდგენა პროცესის მონაწილეთა უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების უზრუნველყოფისათვის მიღებული (ან მისაღები) ზომების თაობაზე, შეისწავლოს

მტკიცებულებითი ბაზა და ა.შ.

ე) ბრალდებულისათვის აღკვეთის ღონისძიების გამოყენების, შეცვლის ან გაუქმების, ადამიანის უფლებათა შემზღუდველი საგამოძიებო მოქმედების ან/და ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიების ჩატარების შესახებ სასამართლოს განჩინების მისაღებად, აგრეთვე ამ კოდექსით გათვალისწინებულ სხვა შემთხვევებში შუამდგომლობით მიმართოს სასამართლოს;

აღკვეთის ღონისძიებების გამოყენება მიზნად ისახავს, ბრალდებულმა არ ჩაიდინოს ახალი დანაშაული, არ დაემალოს გამოძიებასა და მართლმსაჯულებას, არ გაანადგუროს ან გააყალბოს მტკიცებულებები, ხელი არ შეუშალოს საქმეზე ობიექტური ქეშმარიტების დადგენას. რაც შეეხება ზოგიერთი, ადამიანის უფლებათა შემზღუდველი, საგამოძიებო მოქმედების (მაგ. ჩხრეკა) ან ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიების (მაგ. ფარული მოსმენები) ჩატარებას, ისინი საჭიროა მტკიცებულებათა მოსაპოვებლად ან, საგამოძიებო ვერსიების შესამოწმებლად, ხოლო ყველა ეს მოქმედება დაკავშირებულია ადამიანის ფუნდამენტურ უფლებებთან, ამიტომ მათი განხორციელება-ჩატარება მხოლოდ სასამართლოს განჩინებითაა ნებადართული. სასამართლოსგან ამ ნებართვის გამოთხოვა მხოლოდ პროკურორს შეუძლია დასაბუთებული შუამდგომლობის საფუძველზე, მანამდე კი იგი ამოწმებს ამ ღონისძიებათა გატარების საფუძვლიანობას. ასეთი განსაკუთრებული იერარქიული კონტროლი სისხლის სამართლის პროცესში პიროვნების უფლებების მაქსიმალურად დაცვას ემსახურება.

ვ) გააუქმოს გამომძიებლის ან ქვემდგომი პროკურორის დადგენილება;

იმ შემთხვევაში, თუ სისხლის სამართლის საქმის გამოძიებისას აღმოჩნდება, რომ გამომძიებლის ან პროკურორის (რომელიც ამ საქმის გამოძიებაზე საპროცესო ხელმძღვანელობას ახორციელებდა) მიერ მიღებული გადაწყვეტილება არასწორია (ეს შეიძლება ეხებოდეს გამომძიებლის მცდარ ქმედებებს, არასწორად მიღებულ გადაწყვეტილებებს, პირის უფლებების

დარღვევას და სხვ.), - ზემდგომი პროკურორი აუქმებს (თავისი ახალი დადგენილებით) მათ მიერ გამოტანილ დადგენილებას და იღებს სამართლიან, კანონშესაბამის გადაწყვეტილებას, რომელიც გამომდინარეობს საქმის მასალებიდან. ზემდგომი პროკურორის ეს უფლებამოსილება ემსახურება სისხლის სამართლის პროცესის ერთ-ერთი მთავარი ამოცანის განხორციელებას: არ იქნას დაშვებული საგამოძიებო შეცდომები, ან, თუ ეს მაინც მოხდა, - გამოსწორდეს ისინი.

ზ) შეწყვიტოს სისხლისსამართლებრივი დევნა ან/და გამოძიება ან შეაჩეროს სისხლისსამართლებრივი დევნა;

ამ გადაწყვეტილებათა მიღება მხოლოდ პროკურორის, როგორც სისხლისსამართლებრივი მდევნელის, პრეროგატივაა და ეს პროცედურა განერილია სსსკ 105, 106 და 167 მუხლებში. სისხლისსამართლებრივი დევნა წყდება, მაგალითად, როცა არ არსებობს სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედება, ან თუ ქმედება არ არის მართლსაწინააღმდეგო, ან ამნისტიის აქტის გამო, ან თუ პირს არ მიუღწევია სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკისათვის დაა.შ. სისხლისსამართლებრივი დევნის შეჩერება გათვალისწინებულია, მაგალითად, იმ შემთხვევაში, როცა პასუხისგებაში მისაცემ პირს (დეპუტატს, მოსამართლეს, სახალხო დამცველს და სხვ.) იცავს იმუნიტეტი, - იმუნიტეტის მოხსნამდე ან უფლებამოსილების ამონუვამდე, აგრეთვე სხვა შემთხვევებში.

პროკურორის მიერ დევნის შეწყვეტა-შეჩერებასთან დაკავშირებული მოქმედებები ემსახურება საქმეზე სამართლიანი გადაწყვეტილებების მიღებას, აგრეთვე ბრალდებულის სახით პასუხისგებაში მიცემული (ან მისაცემი) პირის კანონიერი ინტერესების დაცვას.

თ) გადაწყვიტოს საჩივარი გამომძიებლის მოქმედების ან/და დადგენილების გამო, ზოლო მისი სასამართლოში გასაჩივრების შემთხვევაში საჭირო ახსნა-განმარტება მისცეს სასამართლოს;

სსსკ 95-99-ე მუხლების მიხედვით, საჩივარი გამომძიებლის

უკანონო ქმედებებზე შეიძლება შეიტანოს მხარემ. იგი შეაქვთ პროკურორთან, რომელმაც, საქმის მასალების დეტალური ანალიზის შემდეგ, საჩივარი უნდა განიხილოს 3 დღის ვადაში და: ა) უნდა გაიზიაროს საჩივრის მოტივები და გააუქმოს (შეცვალოს) გამომძიებლის არასწორი გადაწყვეტილება, ან პირიქით, ბ) უარყოს საჩივარი, რაც ეცნობება მომჩივანს.

პროკურორის ეს უფლება ემსახურება საქმის გარემოებების ობიექტურ, სრულყოფილ გამოკვლევას და პირის დარღვეული უფლებების აღდგენას.

ი) შეცვალოს ბრალდება;

გადაწყვეტილების მიღება პირის ბრალდებულის სახით პასუხისმგებლობაში მიცემის შესახებ (თუკი არსებობს საამისოდ საკმარის სამხილთა ერთობლიობა) და, შესაბამისად, ბრალდების შესახებ დადგენილების გამოტანა სისხლისსამართლებრივი დევნის ერთ-ერთი მთავარი ელემენტია და მხოლოდ პროკურორის უფლებამოსილებაში შედის. ბრალდების შესახებ დადგენილებაში, ძირითადად, მოცემულია ბრალდებულის პირადი მონაცემები, ინკრიმინირებული ქმედების აღწერა მისი ჩადენის დროის, ადგილის, ხერხის, იარაღის, შედეგის და სხვა გარემოებების მითითებით, აგრეთვე გამომძიებლის მიერ მოპოვებული ის მტკიცებულებები, რომლებიც ალბათობის მაღალი ხარისხით ადასტურებენ ამ პირის მიერ დანაშაულის ჩადენას (სსსკ 169-ე მუხლი). აქედან გამომდინარე, ცხადია, ბრალდების შეცვლაც (თუკი იგი არასწორად იყო ფორმულირებული, ანდა, ვთქვათ, მოპოვებულია ახალი მკიცებულებები, რომლებიც მიუთითებენ ქმედების კვალიფიკაციის შეცვლაზე) მხოლოდ პროკურორის პრეროგატივაა. ამ უფლებამოსილების მიზანია, ზუსტად იქნას განსაზღვრული ბრალდების ფარგლები და ბრალდებულის ქმედებას მიეცეს სწორი კვალიფიკაცია, რაც, თავის მხრივ, განაჩენის კანონიერების ერთ-ერთი საფუძველია.

კ) ბრალდებულთან დადოს საპროცესო შეთანხმება და სასამართლოში წარადგინოს შუამდგომლობა ბრალდებულის მიმართ სასამართლოს მიერ სისხლის სამართლის საქმის არ-

სებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოტანის თაობაზე;

საპროცესო შეთანხმების ინსტიტუტი ნოვაციია ქართულ საკანონმდებლო სივრცეში (იგი მოქმედებს 2004 წლიდან). ბრალდებულთან (მის ადვოკატთან) შეთანხმების დადების უფლება აქვს მხოლოდ პროკურორს. შეთანხმების დადების შემთხვევაში სასამართლოში საქმე იხილება გამარტივებული წესით, არსებითი განხილვისა და მტკიცებულებათა გამოკვლევის გარეშე. ბრალდებული თანამშრომლობს გამოძიებასთან, აწვდის მას მნიშვნელოვან ინფორმაციას და მტკიცებულებებს, შედეგად კი იღებს მოსალიდნელზე მსუბუქ სასჯელს, ხოლო განსაკუთრებულ შემთხვევებში - საერთოდ თავისუფლდება სასჯელის მოხდისაგან.

მიუხედავად ამ ინსტიტუტის მარეგულირებელი ნორმებით დადგენილი პროცედურის რიგი ხარვეზებისა (დაზარალებულის როლი სრულიად იგნორირებულია, არ არსებობს რაიმე შეზღუდვა - შეთანხმების დადება შესაძლებელია ნებისმიერ, მათ შორის განსაკუთრებით მძიმე კატეგორიის საქმეებზეც, და სხვ.), აგრეთვე დამკვიდრებული მავნე პრაქტიკისა (საპროცესო შეთანხმების დასადაბად ბრალდებულს, როგორც წესი, შეაქვს თანხა სახელმწიფო ბიუჯეტში), ამ ნორმათა მოდერნიზება და პროკურორის უფლებამოსილების კანონის მკაცრ ჩარჩოებში მოქცევა გაამართლებს საპროცესო შეთანხმების მიზანს - გამოძიებისათვის უმნიშვნელოვანესი ინფორმაციის მოპოვების გაადვილებას, სწრაფი და ეფექტური მართლმსაჯულების განხორციელებას, სასამართლოების საქმეთა ნაკადისაგან განტვირთვას, საროცესო ვადებისა და ხარჯების დაზოგვას.

გამოძიებაზე საპროცესო ხელმძღვანელობის განხორციელებისას, სისხლისსამართლებრივი დევნის უზრუნველყოფის მიზნით, პროკურორი ახორციელებს რიგ სხვა ღონისძიებებსაც, მაგალითად, გამოძიების ყოველმხრივობა-სრულყოფილებისა და მტკიცებულებათა მოპოვება-გამოკვლევის ინტერესებიდან გამომდინარე, სასამართლოს მიმართავს კერძო პირთაგან მტკიცებულებათა გამოთხოვის შუამდგომლობით; ასევე, პირადად გამოითხოვს და დაუბრკოლებლად იღებს სახელმწიფო ორგანოებიდან დოკუმენტს თუ სხვა ნივთიერ მტკიცებულებას;

გამოაქვს დადგენილება ბრალდებულის ძებნის შესახებ, რასაც ავალებს ოპერატიულ-სამძებრო ორგანოებს (თუკი ბრალდებულს სასამართლოს განჩინებით შეეფარდა წინასწარი პატიმრობა, მაგრამ იგი მიიმალა და თავს არიდებს მართლმსაჯულებას); პირს ცნობს დაზარალებულად (თუკი ამ უკანასკნელს დანაშაულებრივი ქმედების შედეგად მიაღდა ფიზიკური, მატერიალური ან ქონებრივი ზიანი) და განუმარტავს მას უფლებამოვალეობებს, და ა.შ.

აქვე, აუცილებელია აღინიშნოს კიდევ ერთი ნოვაციის შესახებ, რომელიც ქართულ საკანონმდებლო სივრცეში შემოვიდა ახალი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის ამოქმედებასთან ერთად. ესაა სისლისსამართლებრივი დევნის დისკრეციულობის პრინციპი, რომელიც სსსკ მე-16 მუხლში შემდეგნაირადაა ჩამოყალიბებული: **სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყებისა და შეწყვეტის შესახებ გადაწყვეტილების მიღებისას პროკურორი სარგებლობს დისკრეციული უფლებამოსილებით, რადროსაც ხელმძღვანელობს საჯარო ინტერესებით.**

დისკრეციულობა ამ შემთხვევაში ნიშნავს პროკურორის აღჭურვას სპეციალური უფლებამოსილებით: პირის მიმართ განახორციელოს ან არ განახორციელოს სისხლისსამართლებრივი დევნა საკუთარი შეხედულებისამებრ. აღნიშნული დებულება ისე არ უნდა იქნას გაგებული, თითქოს ყველაფერი პროკურორის ნება-სურვილზეა დამოკიდებული, რაც რიგ შემთხვევებში ბოროტად, კანონსაწინააღმდეგოდ შეიძლება იქნას გამოყენებული. ცხადია, საამისო დამცავი მექანიზმები არსებობს თვით საპროცესო კოდექსშივე: დისკრეციული უფლებამოსილების გამოყენებისას პროკურორი ხელმძღვანელობს საჯარო ინტერესით, გადაწყვეტილება უნდა დაეფუძნოს პროკურორის შინაგან რწმენასა და კონკრეტული საქმის ფაქტობრივ გარემოებებს, ხოლო სსსკ 105-ე მუხლის მე-3 ნაწილის მიხედვით, სისხლისსამართლებრივი დევნა შესაძლოა არ დაიწყოს ან შეწყდეს, თუ ის ეწინააღმდეგება სისხლის სამართლის პოლიტიკას (და არა პროკურორის ნება-სურვილით), რომლის სახელმძღვანელო პრინციპების ზოგადი ნაწილი საჯაროა.

ამასთან, აღსანიშნავია საქართველოს იუსტიციის მინისტ-

ტრის 2010 წლის 8 ოქტომბრის №181 ბრძანება "სისხლის სამართლის პოლიტიკის სახელმძღვანელო პრინციპების ზოგადი ნაწილის დამტკიცების შესახებ", რომელშიც ჩამოყალიბებულია სისხლისსამართლებრივი დევნის განხორციელების სახელმძღვანელო პრინციპები და რეკომენდაციები, რომელთა გათვალისწინებითაც პროკურორმა უნდა მიიღოს გადაწყვეტილება სისხლისსამართლებრივი დევნის განხორციელების თაობაზე დისკრეციული უფლებამოსილების ფარგლებში. დოკუმენტში აღნიშნულია, რომ: სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სისტემაში პროკურორის როლი არსებითია. პროკურატურა არის ორგანო, რომელსაც განსაკუთრებული წვლილი შეაქვს კანონის უზენაესობის დაცვაში. პროკურორის თითოეული გადაწყვეტილება გავლენას ახდენს არამარტო ბრალდებულსა და სისხლის სამართლის პროცესის სხვა მონაწილეებზე, არამედ სრულიად საზოგადოებაზე. სწორედ ამიტომ, მნიშვნელოვანია, რომ პროკურორის ნებისმიერი გადაწყვეტილება იყოს დასაბუთებული, სამართლიანი და ასახავდეს სახელმწიფოსა და საზოგადოების ინტერესებს.

პროკურორისათვის მინიჭებული დისკრეციული უფლებამოსილება მრავალმხრივი ინტერპრეტაციისა და ფართო ლავირების საშუალებას იძლევა. არასწორად მიღებულმა გადაწყვეტილებამ შესაძლოა ზიანი მიაყენოს როგორც კონკრეტული პირის უფლებებსა და ინტერესებს, ასევე მთელ საზოგადოებას. რეკომენდაციები მიზნად ისახავს პროკურორის ფართო დისკრეციული უფლებამოსილების მოქცევას ზოგადი პრინციპებისა და სტანდარტების ჩარჩოებში, რაც გადაწყვეტილების მიღების პროცესს უფრო სტრუქტურულს, თანმიმდევრულსა და გამჭვირვალეს გახდის, განამტკიცებს კანონის წინაშე თანასწორობის პრინციპს, ამასთან, ხელს შეუწყობს დისკრეციული უფლებამოსილების გამოყენების შეძლებისდაგვარად ერთგვაროვანი პრაქტიკის ჩამოყალიბებას.

საჯარო ინტერესის განსაზღვრისას გასათვალისწინებელია მრავალი სხვადასხვა გარემოება, მათ შორის: ა) სახელმწიფოს სამართლებრივი პრიორიტეტები; ბ) დანაშაულის ბუნება და სიმძიმე; გ) სისხლისსამართლებრივი დევნის პრევენციული გა-

ვლენა; დ) პირის ბრალეულობის ხარისხი; ე) პირის კრიმინალური წარსული; ვ) გამოძიებასთან თანამშრომლობის სურვილი; ზ) პიროვნული მახასიათებლები; თ) მოსალოდნელი სასჯელი მსჯავრდების შემთხვევაში ან სხვა შედეგი.

ზემოაღნიშნული გარემოებანი არ არის ამომწურავი. ამავე დროს ყოველ კონკრეტულ საქმეში ყველა ფაქტორის განხილვა არ არის საჭირო, რადგან მათი განხილვის საჭიროება დამოკიდებულია კონკრეტული საქმის გარემოებებზე.

ამდენად, დისკრეციული უფლებამოსილების გამოყენება სისხლისსამართლებრივი დევნის განხორციელებისას პროკურორის მხრიდან უაღრესად ფაქიზ. მიდგომას და მრავალი სხვადასხვა ფაქტორის შეჯერებას მოითხოვს, ხოლო მიღებული გადაწყვეტილება დასაბუთებული და კანონიერი უნდა იყოს.

2. პროკურატურა სრული მოცულობით ატარებს დანაშაულის გამოძიებას.

ამ საპროცესო ფუნქციის განხორციელება საშუალებას იძლევა, სისხლის სამართლის საქმე გამოძიებული იქნას ყოველმხრივ, სრულყოფილად, ობიექტურად, მაღალი პროფესიონალიზმით.

გამოძიება – ესაა უფლებამოსილი პირის (გამომძიებელი, პროკურორი) მიერ ამ კოდექსით დადგენილი წესით განხორციელებულ მოქმედებათა ერთობლიობა, რომლის მიზანია დანაშაულთან დაკავშირებული მტკიცებულებების შეგროვება.

გამომძიებელი არის სახელმწიფო თანამდებობის პირი, რომელიც უფლებამოსილია, თავისი კომპეტენციის ფარგლებში აწარმოოს სისხლის სამართლის საქმის გამოძიება. **პროკურორი**, რომელიც უშუალოდ ახორციელებს გამოძიებას, სარგებლობს **გამომძიებლის სტატუსით**.

სისხლის სამართლის საქმის გამოძიებასთან დაკავშირებული საკითხები წესრიგდება სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით (34–37 მუხლები), რომლის თანახმად, გამოძიებას აწარმოებენ საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს, საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს, საქართველოს თავდაცვის სამინისტროს, საქართველოს სასჯელაღსრულების,

პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა სამინისტროსა და საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს საგამოძიებო დანაყოფების გამომძიებლები. უწყებრივ და ტერიტორიულ საგამოძიებო ქვემდებარეობას განსაზღვრავს საქართველოს იუსტიციის მინისტრი. უწყებრივი კუთვნილების მიუხედავად, ყველა გამომძიებელს თანაბარი უფლება-მოვალეობები აქვს და მათ მიერ სისლის სამართლის საპროცესო კოდექსით დადგენილი წესით ჩატარებული ყველა საგამოძიებო მოქმედება თანაბარი იურიდიული ძალისაა.

თუკი პროკურორი ჩათვლის, რომ თავად, დამოუკიდებლად ჩაატაროს გამოძიება, იგი ითავსებს სსსკ 37-ე მუხლით გამომძიებლისთვის დადგენილ უფლება-მოვალეობებს, კერძოდ: პროკურორი ვალდებულია გამოძიება აწარმოოს ყოველმხრივ, სრულად და ობიექტურად. ამასთან, იგი უფლებამოსილია, ჩაატაროს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით გათვალისწინებული ყველა საგამოძიებო და სხვა საპროცესო მოქმედება, შესაბამის ორგანოს მისცეს წერილობითი მითითება დაკავებულთა და დაპატიმრებულთა გამოძიების ადგილზე მიყვანის შესახებ; მოითხოვოს საგამოძიებო მოქმედების, აგრეთვე რევიზიის, ინვენტარიზაციის, საუწყებო შემოწმების ჩატარება და დოკუმენტის წარდგენა; წერილობით მიმართოს შესაბამის ორგანოს ან დაწესებულებას საჭირო მასალების ან/და ინფორმაციის გადაცემის მოთხოვნით, მოიწვიოს თარჯიმანი, ექსპერტი, ამოსაცნობი პირი და ა.შ.

საქმეზე გამოძიების წარმოების მიზნით პროკურორი უფლებამოსილია, ჩაატაროს მთელი რიგი საგამოძიებო და სხვა საპროცესო მოქმედებები, რომელთა ჩამონათვალი მოცემულია სისლის სამართლის საპროცესო კოდექსის XIV-XVII თავებში. ესენია: გამოკითხვა, დაკითხვა, ამოღება და ჩხრეკა, დათვალიერება, საგამოძიებო ექსპერიმენტი, პირის და ობიექტის ამოსაცნობად წარდგენა, ექსპუმაცია, კომპიუტერულ მონაცემთან დაკავშირებული საგამოძიებო მოქმედებები, ექსპერტიზის დანიშვნა, ნიმუშის აღება, აგრეთვე მონმის, დაზარალებულის, ბრალდებულის იძულებით მისაყვანად, ქონებაზე ყადაღის დასადებად, ბრალდებულის თანამდებობიდან (სამუშაოდან) გად-

სააყენებლად, ბრალდებულისათვის (მსჯავრდებულისათვის) საქართველოს მოქალაქის პასპორტის, ნეიტრალური სამგზავრო დოკუმენტის მოქმედების შესაჩერებლად სასამართლოს წინაშე შუამდგომლობის აღძვრა-დასაბუთება.

3. სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერა სასამართლოში სისხლის სამართლის საქმეთა განხილვისას.

სასამართლოში ბრალდების მხარდაჭერის ინსტიტუტი (რასაც საზოგადოების ჩვეულებრივი წევრები, კერძო პირები ახორციელებდნენ) ძველთაგანვე არსებობდა, თუმცა მას სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის (პირის მხილება სასამართლოს წინაშე სახელმწიფოს სახელით, სახელმწიფოს მიერ მინიჭებული უფლებამოსილებით და სახელმწიფოსვე ინტერესებიდან გამომდინარე) სტატუსი თავიდანვე არ მინიჭებია. ასე, მაგალითად, ძველი ებრაელების სამსჯავროში (უმაღლეს ინსტანციაში) – სინედრიონში ბრალდებულებს იცავდნენ ვეკილები (სანეგერები), ხოლო ამავე სასამართლო პროცესზე მონაწილეობას ღებულობდნენ თანამედროვე პროკურორის ფუნქციებთან დაახლოებული ფუნქციების მქონე კერძო პირები, რომელთაც „კატოგერებს“ უწოდებდნენ მათ მოვალეობას სასამართლოში ბრალმდებლად გამოსვლა და დამნაშავის მხილება შეადგენდა. ათენის მონათმფლობელურ საზოგადოებაში პროკურატურის ჩანასახად შეიძლება ჩაითვალოს სახალხო კრების მიერ დანიშნული სპეციალური ბრალმდებლების საქმიანობა, რომლებიც კონკრეტული, მნიშვნელოვანი საქმეების განსჯისას პირთა მხილებას აწარმოებდნენ. მათთვის დანესებული იყო შრომის საზღაურიც: თუ ბრალმდებელი პროცესს მოიგებდა, მიეცემოდა გამტყუნებული მოქალაქის კონფისკაციაქმნილი ქონების მეოთხედი ნაწილი. ამ პროფესიულ ბრალმდებლებს „მემეოთხედებს“ უწოდებდნენ. ამ პერიოდში საქმეები შეჯიბრებით, საჯარო პროცესებზე იხილებოდა. ძველ რომში, ჩვენს წელთაღრიცხვამდე II საუკუნეში იქმნება მუდმივი სასამართლო კომისიები სისხლის სამართლის საქმეთა განსახილველად. ამ კომისიებში ბრალდების განხორციელების ინიციატივა კერძო პირებს ეკუთვნოდათ. ბრალმდებლებს ეკისრებოდათ მტკიცებულებათა შე-

კრება და წარდგენა, აგრეთვე „განსასჯელისათვის“ ბრალის დადება და მისი მტკიცების მოვალეობა. ასეთივე წესი მოქმედებდა ძველ ინდოეთშიც.

პროკურატურის შესახებ საქართველოს 2008 წლის 21 ოქტომბრის კანონის მე-18 მუხლის შესაბამისად, პროკურორი პირველი ინსტანციის სასამართლოში გამოდის, როგორც სახელმწიფო ბრალმდებელი. მას ეკისრება ბრალდების მტკიცების მოვალეობა.

პროკურორს უფლება აქვს, უარი თქვას ბრალდებაზე მთლიანად ან ნაწილობრივ, თუ შეკრებილი მტკიცებულებები არ ადასტურებს ბრალდებას. ბრალდებაზე პროკურორის უარი დასაბუთებული უნდა იყოს.

სისხლის სამართლის საქმის პირველი ინსტანციის სასამართლოში განხილვისას და სააპელაციო წარმოების სტადიაზე პროკურორი, როგორც ბრალდების მხარე, ვალდებულია მონაწილეობა მიიღოს საჯარო ბრალდების ყველა საქმის განხილვაში. მას უფლება აქვს: განაცხადოს შუამდგომლობა და აცილებას; წარადგინოს მტკიცებულებები და მონაწილეობა მიიღოს დაცვის მხარის მიერ წარმოდგენილ მტკიცებულებათა გამოკვლევაში; გამოთქვას აზრი სასამართლო განხილვის დროს წამოჭრილ ყველა საკითხზე; მონაწილეობა მიიღოს მხარეთა კამათში და სასამართლოს გააცნოს თავისი პოზიცია ბრალდების დამტკიცების, ქმედების სისხლისსამართლებრივი კვალიფიკაციის, ბრალდებულის შერაცხადობის, სასჯელის სახისა და ზომის დანიშვნის და სხვა საკითხებზე.

საკასაციო წარმოების სტადიაზე პროკურორი მხარს უჭერს თავის საჩივარს ან გამოთქვამს აზრს, როგორც მხარე, იმ საჩივრებზე, რომლებიც სამართალწარმოების სხვა მონაწილეებმა შეიტანეს.

ამ უფლებამოსილებათა (ერთობლიობაში – სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერის ფუნქციის) გახორციელების დეტალური პროცედურა, რომელშიც პროკურორი (სახელმწიფო ბრალმდებელი) აქტიურად მონაწილეობს საბოლოო მიზნის – ბრალდებულის მხილების – მისაღწევად, მოცემულია სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის XIX, XXII-XXIII თავებში, კერ-

ძოდ:

სასამართლოში საქმის არსებითი განხილვის დაწყებამდე ტარდება წინასასამართლო სხდომა, სადაც სასამართლოს მიერ, მხარეთა მონაწილეობით, განიხილება მხარეთა შუამდგომლობები მტკიცებულებათა დასაშვებობის თაობაზე; შუამდგომლობები აღკვეთის ღონისძიების გამოყენების, შეცვლის ან გაუქმების შესახებ, წყდება არსებითი განხილვისათვის საქმის გადაცემის საკითხი და რიგი სხვა ორგანიზაციული საკითხები საქმის არსებითი განხილვისათვის მოსამზადებლად. არსებითი განხილვისათვის საქმის გადაცემა დასაშვებია იმ შემთხვევაში, თუ სასამართლო დარწმუნდება, რომ ბრალდების მხარის (პროკუროროს) მიერ წარდგენილი მტკიცებულებები ალბათობის მაღალი ხარისხით იძლევა საფუძველს ვარაუდისათვის, რომ დანაშაული ამ პირმა ჩაიდინა. წინააღმდეგ შემთხვევაში წინასასამართლო სხდომის მოსამართლე განჩინებით წყვეტს სისხლისსამართლებრივ დევნას. სწორედ ამიტომ, პროკურორმა, მის ხელთ არსებულ სამხილთა დასაშვებობა-საკმარისობის მტკიცების გზით, აქტიურად უნდა წარმოაჩინოს თავისი პოზიცია, რათა სასამართლო დაარწმუნოს ამ ეტაპზე პირის ბრალეულობაში.

სასამართლოში საქმის არსებითი განხილვისას სხდომის თავმჯდომარე ბრალდების მხარეს უფლებას აძლევს, გონივრულ ვადაში წარადგინოს ბრალდების შესავალი სიტყვა. ამის შემდეგ ადვოკატსა და ბრალდებულს ეძლევათ უფლება, წარადგინონ დაცვის შესავალი სიტყვა. შესავალ სიტყვაში პროკურორმა მოკლედ უნდა მიმოიხილოს საქმის არსი, მამხილებელი მტკიცებულებები, მათ საფუძველზე ამტკიცოს, რომ ამ ეტაპზე ბრალდება დადასტურებულად მიაჩნია და სასამართლო დაარწმუნოს, რომ შემდგომ ეტაპზე, მტკიცებულებების სრულყოფილი გამოიკვლევა-შეფასების პროცესში, შეძლებს პირის ბრალეულობის დადასტურებას.

მტკიცებულებათა გამოკვლევისას პირველად იკვლევენ ბრალდების მხარის, ხოლო შემდეგ – დაცვის მხარის მიერ წარდგენილ მტკიცებულებებს. გამოსაკვლევად წარდგენილ მტკიცებულებათა რიგითობასა და მოცულობას განსაზღვრავს

თვით წარმდგენი მხარე. ბრალდების მხარის მიერ წარდგენილ მტკიცებულებათა გამოკვლევაში მონაწილეობს დაცვის მხარე, ხოლო დაცვის მხარის წარდგენილ მტკიცებულებათა გამოკვლევაში – ბრალდების მხარე. ცხადია, ბრალდების მხარის აქტიურობა ამ, შეიძლება ითქვას, სისხლის სამართლის პროცესის ცენტრალურ, ეტაპზე ძალზე მნიშვნელოვანია მტკიცებულებათა დასაშვებიობის, უტყუარობა-ჭეშმარიტების, რელევანტურობის, ავთენტურობისა და, საერთო ჯამში, მათი საკმარისობის წარმოსაჩენად, რათა პროკურორმა შეძლოს სასამართლოს დარწმუნება პირის ბრალეულობაში.

მტკიცებულებათა გამოკვლევის დასრულების შემდეგ სხდომის თავმჯდომარე მხარეებს აძლევს შესაძლებლობას, წარადგინონ დასკვნითი სიტყვები.

დასკვნითი სიტყვის წარდგენამდე ბრალდების მხარეს უფლება აქვს, ზემდგომი პროკურორის თანხმობით უარი თქვას ბრალდებაზე ან ბრალდების ნაწილზე (მაგალითად, როცა სახელმწიფო ბრალმდებელი დარწმუნდება, რომ სასამართლო განხილვის მონაცემები აღარ ადასტურებენ პირის მიმართ წარდგენილ ბრალდებას). ბრალდებაზე უარიც, ისევე, როგორც ყველა სხვა გადანვეტილება, პროკურორის მიერ უნდა დასაბუთდეს. ასეთ შემთხვევაში სასამართლო განჩინებით იღებს გადანვეტილებას ბრალდებაში ან ბრალდების ნაწილში სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტის შესახებ.

დასკვნით სიტყვას პირველად წარადგენს ბრალდების მხარე, ხოლო შემდეგ – დაცვის მხარე. თავის დასკვნით (ე.წ. საბრალდებო) სიტყვაში პროკურორი გადმისცემს ჩადენილი ქმედების შინაარსს, მიუთითებს ქმედების კვალიფიკაციას, ამტკიცებს, რომ ბრალდებულის მიერ ჩადენილი დანაშაული დადასტურებულია, რისთვისაც იშველიებს საქმეში არსებულ მამხილებელ მტკიცებულებებს, სასამართლოს სთხოვს გამამტყუნებელი განაჩენის დადგენას და ითხოვს სასჯელის სახესა და ზომას, რაც სასამართლომ, მისი აზრით, უნდა შეუფარდოს ბრალდებულს.

დასკვნითი სიტყვის წარდგენის შემდეგ მხარეებს უფლება აქვთ, კიდევ ერთხელ, გონივრულ ვადაში, რეპლიკის სახით,

მოკლედ გამოთქვან სანინალმდეგო აზრი ან/და შენიშვნა. მხარეთა მიერ დასკვნითი სიტყვების წარდგენისა და რეპლიკით გამოსვლის შემდეგ ბრალდებულს უფლება აქვს, გამოვიდეს საბოლოო სიტყვით. ბრალდებულის საბოლოო სიტყვის მოსმენის შემდეგ სასამართლო გადის სათათბირო ოთახში განაჩენის გამოსატანა.

მოსამართლის შინაგანი რწმენის ფორმირებისათვის ძალზე დიდი მნიშვნელობა ენიჭება სახელმწიფო ბრალმდებლის მიერ თავისი უფლებამოსილებების პროცესუალურად სწორად და ტაქტიკურად თანმიმდევრულად განხორციელებას, ზნეობრივ-ეთიკური ღირებულებების პატივისცემას, ორატორული

ხელოვნების ფლობას და მაღალ პროფესიონალიზმს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

I. ნორმატიული აქტები და საცნობარო წყაროები

1. საქართველოს კონსტიტუცია (მიღებული საქართველოს დამფუძნებელი კრების მიერ 1921 წლის 21 თებერვალს), „სამშობლო“, თბ., 1992.
2. საქართველოს კონსტიტუცია (მიღებული 1995 წლის 24 აგვისტოს), „ნორმა“, თბ., 1995.
3. გაერთიანებული ერების ადამიანის უფლებათა დოკუმენტები (წიგნი II), გამომცემელი: საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, თბ., 1999.
4. გაეროს ძირითადი დოკუმენტები ადამიანის უფლებათა დაცვის სფეროში (გამოიცა სრულიად საქართველოს აღორძინების კავშირის ეგიდით), თბ., 1995.
5. მოქმედი კანონმდებლობა სასამართლოსა და მართლმსაჯულების შესახებ სსრ კავშირში, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბ., 1982.
6. საქართველოს გენერალური პროკურორის ბრძანებების და მითითებების კრებული (პირველი გამოშვება), თბ., 1993.
7. საქართველოს გენერალური პროკურორის 2001 წლის 23 ივლისის ბრძანება „საქართველოს გენერალური პროკურატურის სახელმწიფო ბრალდების სამმართველოს დებულების დამტკიცების შესახებ“.
8. საქართველოს გენერალური პროკურატურის 2000-2001 წლის სტატისტიკის მონაცემები.
9. საქართველოს კანონი „ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ“, „საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე“, №14 (21), 1999.
10. საქართველოს კანონი „სახელმწიფო უშიშროების სამსახურის შესახებ“, – საქართველოს კანონთა კრებულში, თბ., 1999.
11. საქართველოს ორგანული კანონი „საერთო სასამართლობის შესახებ“, „პარლამენტის უწყებანი“, №33, 31.07.97.
12. საქართველოს ორგანული კანონი „საქართველოს პროკურა-

- ტურის შესახებ“, „პარლამენტის უწყებანი“, №46, 03.12.97.
13. საქართველოს რესპუბლიკის პროკურატურის დროებითი დებულება, თბ., 1992.
 14. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი, თბ., 2000.
 15. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, „პარლამენტის უწყებანი“, №13-14, 08.04.98.
 16. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი (2018 წლის მაისის მდგომარეობით).
 17. საქართველოს სსრ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს უწყებები, 1961, №1, მუხ. 11.
 18. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება-ნი (სისხლის სამართლის საქმეებზე), იანვარი-მარტი, 2001, №№1-3, შპს „ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა“, თბ., 2001.
 19. სახელმძღვანელო პრინციპები პროკურორთა როლის შესახებ, – კრებულში: „გაერთიანებული ერების ადამიანის უფლებათა დოკუმენტები“, წიგნი III, გამომც.: საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, თბ., 1999.
 20. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, ერთტომეული (არნ. ჩიქობავას რედაქციით), ქართული საბჭოთა ენციკლოპედიის მთავარი რედაქცია, თბ., 1986.
 21. Конституции зарубежных государств, Изд. 2-е, «Бек», М., 1997.
 22. Большой юридический словарь, «Инфра. М», М., 1997.
 23. Законы о прокуратуре стран СНГ и Балтии (со вступительной статьей В.П. Рябцева), «Манускрипт», М., 1995.
 24. Постановление совета судей Российской Федерации от 31 октября 1997 года, - «Российская юстиция», 1998, №1.
 25. Сборник действующих постановлений пленума верховного суда СССР, 1924-57 гг., «Госюриздат», М., 1958.
 26. Сборник приказов и инструкций генерального прокурора СССР (под ред. А.М. Рекункова), часть II, «Юридическая литература», М., 1977.
 27. Сборник указов РСФСР, 1920, №83.
 28. Сборник указов РСФСР, 1922, №36.

29. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Беларусь, изд-во «Юридический центр Пресс», Санкт-Петербург, 2001.
30. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации, (от 18.12.2001), «Уралюрисдат», Екатеринбург, 2002.
31. Уголовно-процессуальный кодекс Федеративной Республики Германии, изд-во «Манускрипт», М., 1994.

II. სპეციალური ლიტერატურა

1. ვ. აბაშმაძე, კოლხეთის აკადემიის სწავლული იურისტების სამართალგაგება, „სახელმწიფო და სამართალი“, 1990, №6.
2. ი. აქუბარდია, სამართალში მოცემა (წიგნში: სისხლის სამართლის პროცესი, ა. ფალიაშვილის რედაქციით), „მერიდიანი“, თბ., 2002.
3. ი. აქუბარდია, საქართველოს პროკურატურის ისტორია და თანამედროვე ორგანიზაცია, „მერიდიანი“, თბ., 1999.
4. ი. აქუბარდია, საქართველოს სასამართლო სისტემა, „მერიდიანი“, თბ., 2001.
5. ვ. ბენიძე, ზოგიერთი მოსაზრება სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობის სრულყოფისათვის, „სამართალი“, 2002, №4.
6. ი. გაბისონია, აპელაცია, – წიგნში: სისხლის სამართლის პროცესი (ა. ფალიაშვილის რედაქციით), „მერიდიანი“, 2002.
7. ი. გაბისონია, პირველი ინსტანციის სასამართლოში საქმის განხილვა, – წიგნში: სისხლის სამართლის პროცესი (ა. ფალიაშვილის რედაქციით), „მერიდიანი“, 2002.
8. ი. გაბისონია, პროკურატურის სტატუსი საზღვარგარეთ და საქართველოში, გამომცემლობა შპს „ფავორიტი“, თბ., 1999.
9. ი. გაბისონია, საქართველოს პროკურატურა: გენეზისისა და ტრანსფორმირების საკვანძო ეტაპები, „პროკურატურის მაცნე“, სპეციალური გამოცემა, მაისი, 1999 წელი.
10. ი. გაბისონია, სისხლის სამართლის საქმეთა განხილვა სასამართლოში, „მერიდიანი“ თბ., 2002.
11. ო. გამყრელიძე, ბრძოლა სამართლებრივი სახელმწიფოსათვის (წიგნი I), თბ., 1998.

12. რ. გოგშელიძე, ზოგადი დებულებანი სასამართლო განხილვის შესახებ, – ნიგნში: სისხლის სამართლის პროცესი (ავტ. კოლექტივი, ა. ფალიაშვილის რედაქციით), „მერიდიანი“, თბ., 2002.
13. რ. გოგშელიძე, პროკურატურის როლი დემოკრატიულ საზოგადოებაში, „სამართალი“, №7-8, 2002.
14. რ. გოგშელიძე, სასამართლო-კრიმინალისტიკური საექსპერტო დანესებულებების ჩამოყალიბება და განვითარება საქართველოში, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბ., 1997.
15. გ. დავითაშვილი, სასამართლო ორგანიზაცია და პროცესი ძველ ქართულ სამართალში, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბ., 2002.
16. ი. დოლიძე, ძველი ქართული სამართალი, თბ., 1953.
17. ალ. ვაჩიშვილი, ნარკვევები ქართული სამართლის ისტორიიდან, I–II ტომები, თბ., 1946–1948 წწ.
18. ალ. ვაჩიშვილი, სისხლის სამართლის პროცესი, ნაკვეთი I (ნარკვევები სისხლის სამართლის პროცესის ისტორიიდან), თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბ., 1955.
19. გ. ინწკირველი, იურიდიული მეცნიერება და საქართველოს სახელმწიფოებრივი მოწყობის კონსტიტუციური საფუძვლები//სამართლის რეფორმა საქართველოში, თბ., 1994.
20. გ. ინწკირველი, სახელმწიფოსა და სამართლის თეორია (ძირითადი ცნებები და დებულებები), თბ., თსუ გამომცემლობა, 1993 (პირველი გამოცემა), 1997 (მეორე, შევსებული გამოცემა), 1999 (მესამე, შევსებული გამოცემა).
21. დ. კარიაული, პროკურატურის ორგანოები საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების პირველ წლებში, „სამართალი“, 1998, №3-4.
22. ა. კახნიაშვილი, „პრეზუმფცია: უდანაშაულობის თუ არაბრალეულობის?“, – „სამართალი“, 1993, №5-6.
23. ა. კახნიაშვილი, სიტყვის თავისუფლება და უდანაშაულობის პრეზუმფცია, გაზეთი „რეზონანსი“, 1998 წ., 5 ივნისი.
24. მ. კეკელია, სასამართლო ორგანიზაცია და პროცესი საქართველოში რუსეთთან შეერთების წინ, ნიგნი II, „საბჭოთა სა-

ქართველო", თბ., 1981.

25. ჯ. კერესელიძე, გამოძიებისა და სასამართლო გადაწყვეტილებათა გასაჩივრება ბრალდებულის (განსასჯელის) მიერ, „საბჭოთა სამართალი“, 1983, №4.
26. კ. კობახიძე, სისხლისსამართლებრივი დევნის ნორმების გარკვევისათვის (სუბსიდიური სისხლისსამართლებრივი დევნა), „სამართალი“, 2001, №8.
27. კ. კობახიძე, სისხლისსამართლებრივი დევნის ნორმების გარკვევისათვის (კერძო სისხლისსამართლებრივი დევნა), „სამართალი“, 2001, №7.
28. კრიმინალისტიკა, II ტომი (ა. ფალიაშვილისა და მ. ქურდაძის რედაქციით), გამომცემლობა „ნეკერი“, თბ., 1995.
29. მ. ლეკვეიშვილი, სასამართლო პროცესი მე-17-18 საუკუნეების აღმოსავლეთ საქართველოში, თბ., 1963.
30. ნ. მარიამიშვილი-ქოჩორაშვილი, პროკურატურის ისტორიის სათავეებთან, „სამართალი“, 1998, №9-10.
31. ო. მელქაძე, ბ. დვალი, სასამართლო ხელისუფლება საზღვარგარეთის ქვეყნებში, გამომცემლობა „მერანი-3“, თბ., 2000.
32. ვ. მეტრეველი, რომის სამართალი (საფუძვლები), „მერიდიანი“, თბ., 1995.
33. ვ. მეტრეველი, „ხელისუფლების დანაწილების პრობლემები საქართველოს 1921 წლის კონსტიტუციის მიხედვით. სასამართლო რეფორმა საქართველოში“, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბ., 1994.
34. ბ. მეურმიშვილი, პროკურორი როგორც სისხლისსამართლებრივი დევნის სუბიექტი, „სამართალი“, №8, 2001.
35. გ. მეფარიშვილი, სისხლისსამართლებრივი დევნისა და გამოძიების თანაფარდობა, „სამართალი“, 1996, №1.
36. გ. ნადარეიშვილი, ადვოკატურა: არსებობდა თუ არა იგი ძველ საქართველოში, „სამართალი“, 1991, №1.
37. თ. ნინიძე, სასამართლო რეფორმის ძირითადი მიმართულებანი, „სამართალი“, 1996, №5-6.
38. რენე დავიდი, თანამედროვეობის ძირითადი სამართლებრივი სისტემები, „განათლება“, თბ., 1993.

39. საბჭოთა სისხლის სამართლის პროცესი (ა. ფალიაშვილის და ლ. თალაკვაძის რედაქციით), თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბ., 1988.
40. სასამართლო ექსპერტიზა სამართალწარმოებაში (ავტორთა კოლექტივი, ვ. ჯაოშვილის რედაქტორობით), „მერიდიანი“, თბ., 1999.
41. სისხლის სამართლის პროცესი (სახელმძღვანელო, ავტორთა კოლექტივი, ა. ფალიაშვილის რედაქტორობით), „მერიდიანი“, თბ., 2002.
42. ივ. სურგულაძე, სასამართლო ორგანიზაცია გვიანფოდალურ საქართველოში, თსუ შრომები, ტ. 47, 1952.
43. ივ. სურგულაძე, სახელმწიფო. „სამართალი“, 1991, №№7-8, 9-10, 11-12.
44. ლ. სურგულაძე, სისხლის სამართალი. დანაშაული (ლექციები), თბ., 1997.
45. მ. ტურავა, სისხლის სამართალი. ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა. მე-2 გამოცემა, თბ., 2001.
46. ი. ტაბუცაძე, ი. ტყეშელაშვილი, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის ცალკეულ დებულებათა კომენტარი (გამოცემული საქართველოს იურისტთა კავშირის მიერ, პ. ცნობილადის რედაქციით) თბ., 2002.
47. მ. უგრეხელიძე, სასამართლო რეფორმა გზაჯვარედინზე, „სამართალი“, 1998, №7-8.
48. ა. ფალიაშვილი, განაჩენისა და სხვა სასამართლო გადაწყვეტილებების გადასინჯვა ახლად აღმოჩენილ და ახლად მოვლენილ გარემოებათა გამო, – წიგნში: სისხლის სამართლის პროცესი (სახელმძღვანელო, ავტორთა კოლექტივი, ა. ფალიაშვილის რედაქციით), „მერიდიანი“, თბ., 2002.
49. ა. ფალიაშვილი, ექსპერტიზის ჩატარების თავისებურება სასამართლოში, – წიგნში: სასამართლო ექსპერტიზა სამართალწარმოებაში (ავტორთა კოლექტივი, ვ. ჯაოშვილის რედაქტორობით), „მერიდიანი“, თბ., 1999.
50. ა. ფალიაშვილი, კასაცია, – წიგნში: სისხლის სამართლის პროცესი (ავტ. კოლექტივი, ა. ფალიაშვილის რედაქციით), „მერიდიანი“, თბ., 2002.

51. ა. ფალიაშვილი, პირველი ინსტანციის სასამართლოში სახელმწიფო ბრალმდებლის პროცესუალური მდგომარეობის შესახებ, „საბჭოთა სამართალი“, №5, 1981.
52. ა. ფალიაშვილი, საბჭოთა პროკურატურის განვითარების ძირითადი ეტაპები, „საბჭოთა სამართალი“, 1982, №3.
53. ა. ფალიაშვილი, საპროკურორო ზედამხედველობა სსრ კავშირში, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბ., 1970.
54. ა. ფალიაშვილი, სასამართლო რეფორმისა და საპროცესო კანონმდებლობის სრულყოფის საკითხები, „სამართალი“, 1993, №5-6.
55. ა. ფალიაშვილი, საქართველოს სამართალდამცავი ორგანოები, „მერიდიანი“, თბ., 1998.
56. ა. ფალიაშვილი, საქართველოს სამართალდამცავი ორგანოები, „მერიდიანი“, თბ., 2001.
57. ა. ფალიაშვილი, „საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი ამოქმედდა, მაგრამ მასში უნდა შევიდეს ცვლილებები“, „სამართალი“, 1999, №5.
58. ლ. ფაფიაშვილი, როგორ მივმართოთ ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოს, გამომცემლობა „ლეგა“, თბ., 2001.
59. შ. ფაფიაშვილი, დანაშაულთა გახსნის პროცესში სპეციალური ცოდნის გამოყენების ტაქტიკის ზოგიერთი საკითხი, „სამართალი“, 2001, №8.
60. შ. ფაფიაშვილი, კრიმინალისტიკა. დანაშაულთა გახსნის ტაქტიკა, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბ., 2001.
61. შ. ფაფიაშვილი, საქართველოს რესპუბლიკის სამართალდამცავი ორგანოები (ლექციების კურსი, ნაწილი პირველი), თბ., 1994.
62. შ. ფაფიაშვილი, სისხლის სამართლის საქმისა და სისხლის-სამართლებრივი დევნის აღძვრის პრობლემა სისხლის სამართლის პროცესში, თბ., 1999.
63. შ. ფაფიაშვილი, „ჯერ კიდევ დროა. კიდევ ერთხელ პროკურატურის ანმყოფი და მომავალზე“ (პუბლიკაცია), გაზეთი „საქართველოს რესპუბლიკა“, 2001 წლის 15 აგვისტო,

64. შ. ფაფიაშვილი, ბ. მეურმიშვილი, სისხლისსამართლებრივი დევნა, როგორც პროკურატურის ფუნქცია, „სამართალი“, 2001, №1-2.
65. ი. ფუტყარაძე, ხელისუფლების დანაწილების ქართული მოდელის სრულყოფისათვის, „ადამიანი და კონსტიტუცია“, 1999, №1.
66. ქართული სამართლის საფუძვლები (ავტორთა ჯგუფი, რ. შენგელიას რედაქტიორობით), თბ., 2000.
67. ე. შევარდნაძე, მოხსენება საქართველოს პარლამენტში 2000 წლის 9 თებერვლის სხდომაზე, – ჟურნალში „პროკურატურის მაცნე“, სპეციალური გამოცემა, მაისი, 2000.
68. ჯ. შელია, „საჭიროა პროკურატურის ფენქციების გაფართოება და პროკურორ-გამომძიებლების მომზადების სისტემის გარდაქმნა“, „სამართალი“, №8, 2001.
69. რ. შენგელია, ა. ფალიაშვილი, ვ. ლორია, „პროკურატურას სჭირდება რწმუნებები, რომლებიც შეესაბამება დემოკრატიული სახელმწიფოს ინტერესებისა და ადამიანთა კანონიერი უფლებების დაცვას“, „პროკურატურის მაცნე“, სპეციალური გამოცემა, მაისი, 2000 წელი.
70. ა. შუშანაშვილი, სასამართლო რეფორმის პრობლემები, „სამართალი“, 1998, №9-10.
71. პ. ცნობილაძე, საქართველოს კონსტიტუციური სამართალი, „მერიდიანი“, თბ., 1996.
72. ლ. ჭანტურია, სამართლის რეფორმა და იურიდიული განათლება//„გივი ინჰკირველი – 70. საიუბილეო კრებული“. „ნორმა“, თბ., 1996.
73. ლ. ჭანტურია, წინათქმა საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მიერ მომზადებულ დოკუმენტზე „ადამიანის უფლებათა ევროპის სასამართლოს მიმოხილვა“, თბ., 2001.
74. რ. ჭოლოშვილი, საპროკურორო ზედამხედველობა, თბ., 1997.
75. ბ. ხარაზიშვილი, მტკიცებითი სამართალი (ნარკვევები), თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბ., 1982.
76. გ. ხუბუა, კანონი და პოლიტიკა სამართლებრივ სახელმწი-

ფომი//სამართლის რეფორმა საქართველოში, „ნორმა“, თბ., 1994.

77. ივ. ჯავახიშვილი, ქართული სამართლის ისტორია, წიგნი II, ნაკვეთი I, თბ., 1928, წიგნი II. ნაკვეთი II. თბ., 1929.
78. ზ. ჯინჯოლავა, ხელისუფლების დანაწილების თეორია და საქართველოს 1921 წლის კონსტიტუციის ახალი რედაქცია, „სამართალი“, 1994, №5-6.
79. Агеева Г.Н. О процессуальном положении прокурора в судебном разбирательстве, «Учёные записки ВЮЗИ», вып. VI., 1958.
80. Ажам М. Искусство говорить публично, 2-ое издание, М., 1907.
81. Акты прокурорского надзора (под ред. Ю.И. Скуратова), «Юристъ», М., 1997.
82. Алексеев В., Бойков А. Изучение и предотвращение судебных ошибок, «Советская юстиция». 1968, №12.
83. Алексеев Н.С., Даев В.Г., Кокорев Л.Д., Очерк развития уголовного процесса, Воронеж, 1980.
84. Алексеев Н.С., Макарова З.В., Ораторское искусство в суде, Изд-во ЛГУ, 1985.
85. Альдекеев А. Становление и развитие прокуратуры в казахстане в период строительства социализма (1922-1936 г.г.), канд. дисс. Алма-Ата, 1975.
86. Апарова А. Судебные системы буржуазных стран, Англия., «Социалисти-ческая законность», 1974, №3.
87. Ароцкер Л.Е. Применение государственным обвинителем тактических приемов и методов советской криминалистики – в кн.: Поддержание государственного обвинения в суде (под ред. М.П. Малярова), изд-во «Юридическая литература», М., 1970.
88. Афанасьев В. Рецензия на книгу В. Савицкого «Очерк теории прокурорского надзора», «Соц. законность», 1976, №5.
89. Багутдинов Ф., Васин А., Последствия отказа прокурора от обвинения в суде, «Российская Юстиция», 2000, №3.
90. Бажанов М.И., Басков В.И., Гинцбург В.Г., Коршик М.Г., Протест прокурора по уголовным делам (под общей редакцией В.Г. Гинцбурга), «Юридическая литература», М., 1966.
91. Басков В.И., Курс прокурорского надзора, изд-во «Зерцало», М.

1999.

92. Басков В.И., Надзор прокурора в суде по уголовным делам, «Знание», М., 1975.
93. Басков В.И., Поддержание государственного обвинения в суде, Изд-во «Знание», М., 1972.
94. Басков В.И. Прокурор в суде первой инстанции, «Юридическая литература», М., 1968.
95. Басков В.И. Прокурорский надзор за исполнением законов при рассмотрении уголовных дел в судах, «Юридическая литература», М., 1986.
96. Басков В.И., Темушкин О.П., Прокурор в суде второй инстанции по уголовным делам, «Юридическая литература», М., 1972.
97. Блинов В.М., Улучшение подготовки судебных процессов – важнейшее средство обеспечения их воспитательной роли, – в кн.: «Совершенствование организации и усиление воспитательно-предупредительного воздействия судебных процессов (Тезисы докладов и сообщений)», М., 1974.
98. Боботов С.В. Правосудие во Франции (Учебное пособие), изд-во «ЕАВ», М., 1994.
99. Бобров М. Становление судебной власти, «Вестник Верховного суда СССР», 1991, №7.
100. Божьев В.П. Пути совершенствования законодательства о предании суду, «Правоведение», 1969, №6.
101. Божьев В.П. Уголовно-процессуальные правоотношения, «Юридическая литература», М., 1975.
102. Бойков А.Д. К проекту УПК Российской Федерации, «Законность», 1992, №2.
103. Бойков А.Д. Третья власть в России, М., 1997.
104. Болдырев В.А. Предисловие по книге: «Государственный обвинитель в советском суде», «Госюриздат», М., 1954.
105. Бородин С.В. Рассмотрение судом уголовных дел об убийствах. «Юридическая литература», М., 1964.
106. Васильев А.Н., Сапожников И.Г. Подготовка к обвинительной речи, – в книге «Государственный обвинитель в советском суде», (под ред. В.А. Болдырева), «Юридическая литература», М., 1954.
107. Власихин В. Служба обвинения в США: Закон и политика,

«Юрид.лит.»,М., 1981.

- 108.Волкодаев Н.Ф. Правовая культура судебного процесса, М., 1980.
- 109.Вопросы судопроизводства и судоустройства в новом законодательстве Союза ССР (авт. колл.), «Госюриздат»,М., 1959.
110. Вопросы теории и практики прокурорского надзора (авт. колл.), изд-во Саратовского университета, 1974.
- 111.Воскресенский В., Корневский Ю. Состязательность в уголовном процессе, «Законность», 1995, №7.
- 112.Выдря М.М. Определения суда, их обжалование и гарантии прав участников уголовного процесса, «Советская юстиция», 1964, №8.
- 113.Вышинский А.Я. Судебные речи, М., 1938.
- 114.Вышинский А.Я. Теория судебных доказательств в советском праве, изд-во 2-ое, М., 1964.
- 115.Гаврилов О.А. Процессуальные вопросы прокурорского надзора за рассмотрением в судах уголовных дел по новому законодательству, журн. «Вопросы криминалистики», 1962, №5.
- 116.Галкин Б.А. Советский уголовно-процессуальный закон, «Госюриздат», М., 1962.
- 117.Голунский С.А. Вопросы доказательственного права в основах уголовного судопроизводства Союза ССР и союзных республик – в кн.: «Вопросы судопроизводства и судоустройства в новом законодательстве Союза ССР», «Госюриздат», М., 1959.
- 118.Гальперин И.М., Лукашевич В.З., Предание суду по советскому уголовно-процессуальному праву, «Юридическая литература», М., 1965.
- 119.Государственное право Российской Федерации (Учебник), под ред. О.Е. Кутафина, М., 1996.
- 120.Государственный обвинитель в советском суде (под ред. В.А. Болдырева), «Госюриздат», М., 1954.
121. Гусев Л.Н. Процессуальное положение следователя в советском уголовном процессе, - в кн.: «Вопросы судопроизводства и судоустройства в новом законодательстве Союза ССР», изд-во

«Госюриздат», М., 1959.

122. Гуськова А. Каким должен быть предание суду, «Российская юстиция», 2002, №2,
123. Гуценко К.Ф. Уголовный процесс основных капиталистических государств, М., 1969.
124. Даев В.Г. К понятию обвинения в советском процессе, «правоведение», 1970, №1.
125. Деннис Я. Кодификация Английского уголовного права – в кн. «СССР – Англия: Юстиция и сравнительное правоведение (материалы Советско-Английского симпозиума)», изд-во института Государства и Права АН СССР, М., 1986.
126. Джинджер Э.Ф. Верховный суд и права человека в США, М., 1981.
127. Додонов В.Н., Крутских В.Е. Прокуратура в России и за рубежом (сравнительное исследование), под ред. С.И. Герасимова, изд-во «Норма», М., 2001.
128. Емельянов С.А. Некоторые вопросы участия прокурора в рассмотрении уголовных дел судом первой инстанции, - в кн.: «Проблемы борьбы с преступностью», М., 1968.
129. Загорский Г. Основания и порядок проведения распорядительного заседания суда, «Советская юстиция», 1979, №7.
130. Зайчик Л. Подготовка и структура речи государственного обвинителя, «Социалистическая законность», 1971, №3.
131. Зеленецкий В.С. Отказ прокурора от государственного обвинения, изд-во Харьковского юридического института, 1979.
132. Зозулинский А. Отказ прокурора от обвинения и его правовые последствия, «Советское государство и право», 1978, №7.
133. Иванов В.А. Прокурорский надзор в борьбе с преступностью, изд-во ЛГУ, 1964.
134. История государства и права зарубежных стран (под ред. П.Н. Галанзы и Б.С. Громакова), «Юридическая литература», М., 1980.
135. Каз Ц.М. Об участии прокурора в исследовании обстоятельств дела судом первой инстанции – в кн.: Вопросы теории и практики прокурорского надзора (изд-во саратовского университета),

1974.

136. Каминская В.И. Показания обвиняемого в советском уголовном процессе, изд-во АН СССР, 1960.
137. Касаткина С.А. Последствия отказа прокурора от обвинения в суде// Государство и право на рубеже веков (Материалы всероссийской конференции). Криминология, уголовное право, судебное право, М., 2001.
138. Кобзарь В. Отказ прокурора от обвинения, «Законность», 2001, №4.
139. Кобликов А.С. Внесение дела на рассмотрение распорядительного заседания, «Советская юстиция», 1963, №3.
140. Ковтун Н.Н., Александров А.С. Апелляционное производство в уголовном процессе России: проблемы и решения, «Государство и право», 2001, №3.
141. Кожевников М.В. Органы, выполнявшие функции советской прокуратуры до её учреждения – в кн.: «Ученые записки», вып. 144, кн. 3, изд-во МГУ, М., 1949.
142. Кокорев Л.Д., Подсудимый в советском уголовном процессе, изд-во Воронежского государственного университета, 1973.
143. Кокорев Л.Д., Судебное разбирательство, - «Уголовный процесс РСФСР», изд-во Воронежского ун-та, 1968.
144. Кокорев Л.Д., Участники правосудия по уголовным делам, изд-во Воронежского университета, 1971.
145. Колбая Г.Н. Процессуальные вопросы возвращения уголовного дела на доследование, «Советская юстиция», 1971, №7.
146. Колбая Г.Н. Эффективность прокурорского надзора за соблюдением законности в суде, «Советское государство и право», 1970, №8.
147. Комментарий к уголовно-процессуальному кодексу РСФСР, 2-е издание (под ред. В.И. Радченко), «Юрайт», М., 1999.
148. Комментарий к уголовно-процессуальному кодексу РСФСР (под ред. В.Т. Томина), «Юрайт», М., 1999.
149. Комментарий к Федеральному закону «О прокуратуре Российской Федерации» с приложением ведомственных нормативных актов, М., 1996.
150. Кони А.Ф. Собр. соч., т. 4., «Юридическая литература», М.,

1967.

151. Кони А.Ф. На жизненном пути, Т. 1, М., 1914.
152. Концепция судебной реформы в Российской Федерации (сост. С.А. Пашин), М., 1992.
153. Кореневский Ю.В. Судебная практика и совершенствование предвари-тельного расследования, «Юридическая дитература», М., 1974.
154. Корж В.П. Актуальные вопросы законодательного закрепления новых процессуальных полномочий прокурора в суде, - в кн.: Проблемы совершенствования прокурорского надзора, М., 1997.
155. Корж В.П. Реформирование органов прокуратуры Украины: проблемы законодательства и практика, «Законность», 1998, №11.
156. Костанов Ю., Назаров В. Содержание речи государственного обвинителя, «Социалистическая законность», 1971, №2.
157. Кравцов Б.В., Рагинский М.Ю. Становление и развитие прокурорского надзора, - в кн.: «Советская прокуратура. История и современность» (авт. колл.), «Юридическая литература», М., 1977.
158. Криминалистика (учебник) – под ред. Н.П. Яблокова, изд-во «БЕК», М., 1996.
159. Крыленко Н.В. Суд и право в СССР, т. I, 1927.
160. Кудрявцев П.И. Введение по книге «прокурорский надзор в суде первой инстанции», «Юридическая литература», М., 1978.
161. Кудрявцев П.И. Участие прокурора в судебном следствии, «Социалистическая законность», 1972, №6.
162. Кузнецов В.А., Участие прокурора в судебном допросе – в кн.: «Вопросы теории и практики прокурорского надзора», изд-во Саратовского университета, 1974.
163. Курдадзе М. Пределы доказывания на предварительном следствии, изда-тельство «Сабчота Сакартвело», Тб., 1986.
164. Куцова Э.Ф. Производство в кассационной инстанции – в кн.: «Уголовный процесс» (под ред. К.Ф. Гуценко), изд-во «Зерцало», М., 2000.
165. Лебединский В.Г., Коленов Ю.А. Прокурорский надзор в СССР,

«Госюр-издат», 1957.

166. Леоненко В.В. Профессиональная этика участников уголовного судопроизводства, Киев. 1981.
167. Луженков Л. Планирование судебного следствия, «Советская юстиция», 1971, №8.
168. Лукашевич В.З., Гарантии прав обвиняемого в стадии предания суду, изд-во ЛГУ, 1966.
169. Лупинская П.А., Обжалование судебных решений: состояние, перспективы; Материалы конференции, Московский общественный народный фонд, М., 1997.
170. Ллойд Л. Уайнреб, Отказ в правосудии. Уголовный процесс в США, «Юридическая литература», М., 1985.
171. Малхазов И.И. Важная гарантия социалистического правосудия, Ростов-на-Дону, 1961.
172. Малхазов И., Назаров В., Теплинский А. Распорядительное заседание – важная стадия судопроизводства, «Советская юстиция», 1973, №2.
173. Маляров М.П. Процессуальное положение государственного обвинителя в суде, - в кн.: «Поддержание государственного обвинения в суде», «Юридическая литература», М., 1970.
174. Маляров М.П., Речь государственного обвинителя, «Социалистическая законность», 1964, №9.
175. Мартынчик Е.Г. Гарантии прав обвиняемого в суде первой инстанции, Кишинев, 1975.
176. Международное уголовное право (под ред. В.Н. Кудрявцева), «Наука», М., 1999.
177. Мельников Н.В. Прокурорская власть, «Государство и право», 2002, №2.
178. Мешков М. Государственный обвинитель в уголовном процессе США, «Законность», 1998, №1.
179. Мотовиловкер Я.О. Вопросы дальнейшего совершенствования уголовно-процессуального законодательства, Изд-во Томского университета, 1966.
180. Мотовиловкер Я.О. Некоторые вопросы советского уголовного процесса в свете нового уголовно-процессуального

- законодательства, ч. II, Кемерово, 1964.
181. Мотовиловкер Я.О. Установление истины в советском уголовном процессе, Ярославль, 1974.
182. Нажимов В.П. Об уголовно-процессуальных функциях, «Правоведение», 1973, №5.
183. Обнинский П.Н. Судебная речь, ее значение в вердикте и форма, «Юридический вестник», 1887, т. XXV, №8.
184. Отчёт о заседании коллегии прокуратуры СССР, выступление Г.З. Анишкина, «Социалистическая законность», 1967, №6.
185. Палиашвили А.Я. экспертиза в суде по уголовным делам, М., 1981.
186. Пашин С.А. Судебные прения в механизме установления истины по уголовному делу (Дисс. на соискание ученой степени кандидата юридических наук), М., 1995.
187. Перлов И.Д. Кассационное производство в советском уголовном процессе, Изд-во «Юридическая литература», М., 1968.
188. Перлов И.Д. Судебное следствие в советском уголовном процессе, М., «Госюриздат», 1955.
189. Перлов И.Д. Судебные прения и последнее слово подсудимого в советском уголовном процессе, «Госюриздат», М., 1957.
190. Петрухин И.Л. Об эффективности прокурорского надзора в суде, «Социалистическая законность», 1969, №6.
191. Петрухин И.Л. Судебная власть и расследование преступлений, «Государство и право», 1993, №7.
192. Победкин А.В. Апелляционное производство в уголовном процессе России: Проблемы становления, «Государство и право», 2001, №3.
193. Поддержание государственного обвинения в суде (под ред. М.П. Малярова), М., 1970.
194. Полянский Н.Н. К вопросу о юридической природе обвинения перед судом, «Правоведение», 1960, №1.
195. Порубов Н.И. Допрос в советском уголовном процессе и криминалистике, Минск, 1968.
196. Принцип состязательности в судопроизводстве Молдавии, «Прокурорская и следственная практика», 1997, №1.

197. Прокурорский надзор в суде первой инстанции по уголовным делам (под ред. П.И. Кудрявцева), «Юридическая литература», М., 1978.
198. Прокурорский надзор в Российской Федерации (под ред. А.А. Чувилева), изд-во «Юристъ», М., 1999.
199. Рагинский М.Ю. Участие прокурора в распорядительном заседании суда, - в кн.: «Прокурорский надзор в суде первой инстанции по уголовным делам» (под ред. П.И. Кудрявцева), «Юридическая литература», М., 1978.
200. Раджибов С. Спорные вопросы предания суду, «Социалистическая законность», 1967, №3.
201. Радутная Н. Проведение судебного заседания по уголовным делам, «Советская юстиция», 1971, №11.
202. Рахунов Р.Д. Участие прокурора в суде первой инстанции – в кн.: «Прокурорский надзор за законностью рассмотрения в судах уголовных дел (под ред. А.Н. Мишутина), «Госюриздат», М., 1963.
203. Рахунов Р.Д. Участники уголовно-процессуальной деятельности, «Госюриздат», М., 1961.
204. Решетников Ф.М., Апарова Т.В. Предисловие к кн. Р. Кросса «Прецедент в Английском праве», «Юридическая литература», М., 1985.
205. Розенблит С.Я. Участие прокурора в судебном разбирательстве – в кн.: «Государственный обвинитель в советском суде» (под ред. В.А. Болдырева), «Госюриздат», М., 1954.
206. Руперт Кросс, Прецедент в Английском праве (под ред. Ф.М. Решетникова), изд-во «Юридическая литература», М., 1985.
207. Савицкий В.М. Государственное обвинение в суде, изд-во «Наука», М., 1971.
208. Савицкий В.М. Некоторые аспекты сравнительного изучения уголовно-процессуального права, - в кн.: «СССР – Англия: Юстиция и сравнительное правоведение (Материалы Советско-Английского симпозиума)», изд-во института Государства и права АН СССР, М., 1986.
209. Савицкий В.М. Отказ прокурора от обвинения, «Советское

- государство и право», 1971, №5.
210. Савицкий В.М. Очерк теории прокурорского надзора в уголовном судопроизводстве, изд-во «Наука», М., 1975.
211. Савицкий В.М. Процессуальные последствия отказа от обвинения, «Правоведение», 1972, №1.
212. Савицкий В.М. Стержневая функция прокуратуры – осуществление уголовного преследования, «Российская юстиция», 1994, №10.
213. Садовский И.М. Судебная речь прокурора, - в книге: «Прокурорский надзор в суде первой инстанции по уголовным делам» (под ред. П.И. Кудрявцева), «Юридическая литература», М., 1978.
214. Садовский И.М. Участие прокурора в исследовании доказательств на суде – в кн.: «Прокурорский надзор в суде первой инстанции по уголовным делам» (под ред. П.И. Кудрявцева), «Юридическая литература», М., 1978.
215. Сергеев С.П. искусство речи на суде, СПб, 1910.
216. Скловский К. Взгляд на правосудие из провинции, «Советская юстиция», 1992, №2.
217. Скуратов И. Возникновение и исторические этапы развития Российской прокуратуры, - в кн.: «Прокурорский надзор в Российской Федерации» (под ред. А.А. Чувилова), «Юрист», М., 1999.
218. Смирнов А. Какая власть «оседлает» прокуратуру, «Российская юстиция», 2002, №1.
219. Смирнов Л.Н. Речь государственного обвинителя, - в кн.: «Государственный обвинитель в советском суде» (под ред. В.А. Болдырева), М., «Юриздат», 1954.
220. Соболева А. Образ Русского судебного оратора. «Российская юстиция», №2, 2002.
221. Совершенствование организации и усиление воспитательно-предупредительного воздействия судебных процессов (Тезисы докладов и сообщений), Авт. колл., М., 1974.
222. Советская прокуратура, история и современность, (авт. колл.), «Юрид. литература», М., 1977.
223. Советский уголовный процесс (под ред. Д.С. Карева), изд-во

- «Высшая Школа», М., 1968.
224. Солонин П., Сапожников И. Улучшать качество государственного обвинения, «Социалистическая законность», 1966, №8.
225. Строгович М.С. Курс Советского уголовного процесса, Т.1, изд-во «Наука», М., 1968.
226. Строгович М.С. Курс советского уголовного процесса, Т. II, изд-во «Наука», М., 1970.
227. Строгович М.С. логика, М., 1946.
228. Строгович М.С. Уголовное преследование в советском уголовном процессе, изд-во АН СССР, М., 1951.
229. Табатадзе С.А. Учреждение прокуратуры Туркменской ССР, её организация и деятельность (1925-1926г.г.), канд. дисс., Ашхабад, 1969.
230. Тадевосян В.С. Прокурорский надзор в СССР, «Госюриздат», М., 1957.
231. Тальберг Д.А. Русское уголовное судопроизводство, т. II, 1889.
232. Тарнаев Н. Судебные речи, Иваново, 1983.
233. Тайман Стивен. Сделка о признании вины или сокращенные формы судопроизводства: по какому пути пойдет Россия? «Российская юстиция», 1998, №№10,11.
234. Темушкин О. Культура судебной речи прокурора, «Социалистическая законность», 1974, №3.
235. Теория доказательств в советском уголовном процессе, часть общая, (авт. колл.), издательство «Юридическая литература», М., 1966.
236. Тертышник В.М. Научно-практический комментарий к уголовно-процессуальному кодексу Украины, изд-во «А.С.К.», Киев, 2001.
237. Трусов А.И., Гуценко К.Ф. Зарубежный и отечественный опыт организации судебного разбирательства – в учебнике «Уголовный процесс», 4-ое издание (под ред. К.Ф. Гуценко), изд-во «Зерцало», М., 2000.
238. Трусов А.И. Судебное разбирательство: понятие, задачи и значение, - в кн.: Уголовный процесс (под ред. К.Ф. Гуценко), «Зерцало», М., 2000.
239. Уилз, Опыт теории косвенных улик, (перевод с английского), 1864. (в кн.: М.Л. Шифман, прокурор в уголовном процессе, М.,

- «Юриздат», 1948).
240. Уголовный процесс (под ред. К.Ф. Гуценко), 4-е издание, «Зерцало», М., 2000.
241. Уголовный процесс (под ред. М.А. Чельцова), «Юридическая литература», М., 1969.
242. Уголовно-процессуальное право Российской Федерации (под ред. П.А. Лупинской), 3-е издание, «Юристь», М., 2001.
243. Уголовно-процессуальный кодекс, Комментарий, (под ред. В.М. Лебедева), 2-ое издание, изд-во «Спарк», М., 1997.
244. Уолкер Рональд, Английская судебная система. М., 1980.
245. Фаткулин Ф.Н. Обвинение и судебный приговор, изд-во Казанского университета, 1965.
246. Филимонов Б.А. Основы уголовного процесса Германии, изд-во МГУ, М., 1994.
247. Филиппов С.В. Судебная система США, М., 1980.
248. Финько В.Д. Прокурор в судебном разбирательстве уголовных дел, Харьков, 1965.
249. Финько В.Д. Прокурорский надзор за рассмотрением в суде уголовных дел, Харьков, 1972.
250. Фойницкий И.Я. Курс уголовного судопроизводства, т. II, СПб., 1996.
251. Фримен Д. Политика вынесения приговоров в Английском праве и практике – в кн. «СССР – Англия: Юстиция и сравнительное правоведение» (Материалы Советско-Английского симпозиума), изд-во Института Государства и права АН СССР, М., 1986.
252. Халиулин А.Г. Уголовное преследование как функция прокуратуры Российской Федерации (диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук), М., 1997.
253. Царев В. Воспитательная роль речи государственного обвинителя, «Социалистическая законность», 1972, №9.
254. Цыпкин А.Л. Право на защиту в советском уголовном процессе, Саратов, 1959.
255. Чеканов В.Я. Прокурорский надзор в уголовном судопроизводстве, Саратов, 1972.
256. Чельцов М.А. Советский уголовный процесс, «Госюриздат», М.,

1951.

257. Чельцов М.А. Советский уголовный процесс, «Госюриздат», М., 1962.
258. Черкезия Л. Судья о речи государственного обвинителя, «Социалистическая законность», 1970, №3.
259. Черниловский З.М. Всеобщая история государства и права, «Юрист», М., 1996.
260. Шалумов М.С. Прокурорский надзор и государственный контроль за исполнением законов: разграничение компетенции и ответственности, «Государство и право», 1999, №1.
261. Шарвен Р. Юстиция во Франции, М., 1978.
262. Шахов Д., О судебной этике, «Советская юстиция», 1965, №1.
263. Шеин Е.А. Преподавание Английского уголовного процесса в СССР, - в кн.: «СССР – Англия: Юстиция и сравнительное правоведение (Материалы Советско-Английского симпозиума)», изд-во института Государства и права АН СССР, М., 1986.
264. Шифман М.Л. Прокурор в уголовном процессе (стадия судебного разбирательства), Юридическое издательство министерства Юстиции СССР, М., 1948.
265. Шифман М.Л. Речь прокурора по уголовному делу, М., 1960.
266. Элькинд П.С. К вопросу о функции обвинения в советском уголовном процессе, - в кн.: Вопросы теории и практики прокурорского надзора, (авт. колл.), Саратов, 1974.
267. Элькинд П.С. Сущность Советского уголовно-процессуального права, изд-во ЛГУ, Ленинград, 1963.
268. Якуб М.Л. Демократические основы советского уголовно-процессуального права, изд-во МГУ, М., 1960.

უახლესი ქართული ლიტერატურა:

269. თ. ლალიაშვილი, საქართველოს სისხლის სამართლის პროცესი, ზოგადი ნაწილი, „იურისტების სამყარო“, თბ. 2015.
270. ბ. მეურმიშვილი, სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყება და განხორციელება ქართულ სისხლის სამართლის პროცესში (გამოძიების სტადიაზე), გამომცემლობა „მერი-

დიაწ", თბ. 2015.

271. საქართველოს სისხლის სამართლის პროცესი, ზოგად და კერძო ნაწილები, ავტორთა კოლექტივი (ჯ. გახოკიძის, ი. მამნიაშვილისა და ი. გაბისონიას რედაქციით), გამომც. „იურისტების სამყარო“, თბ. 2013, პირველი ტომი – გვ. 96-91, 112-135, მეორე ტომი – გვ. 113-157, 200-220.
272. ჟან პრადელი, შედარებითი სისხლის სამართალი, თ. ნიშიძის რედაქციით, გამომცემლობა „სანი“, თბ. 1995, გვ. 246-245.
273. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარი (2015 წლის 1 ოქტომბრის მდგომარეობით: გამომცემლობა „მერიდიან“, თბ. 2015.
274. პ. მონიავა, მ. მამნიაშვილი, ნ. რევაზიშვილი, ი. გაბისონია, თ. მონიავა, ნ. გელაშვილი, საპროკურორო სამართალ გამომცემლობა „იუსტიციის სამყარო“, თბ. 2015.
275. თუმანიშვილი, სისხლის სამართლის პროცესი, ზოგად ნაწილის მიმოხილვა, გამომცემლობა „იურისტების სამყარო“, თბ. 2014.
276. ირ. აბაშიძე, პროკურორი წინასწარი გამოძიების სტადიაზე, გამომცემლობა „შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი“, ბათუმი, 2008.
277. ი. აქუბარდია, განრიდების ინსტიტუტის სრულყოფი შესახებ, „გურამ ნაჭყებია – 75“, საიუბილეო კრებული, გამომცემლობა „მერიდიან“, თბილისი, 2016, გვ. 61-71.
278. გ. აბაშიძე, სახელმწიფო ბრალმდებელი პირველი ინსტანციის სასამართლოში, გამომცემლობა „ინოვაცია“, თბილისი, 2009.
279. გ. აბაშიძე, პროკურორი, როგორც სისხლის სამართალ ბრივი დევნის სუბიექტი (გამოძიების სტადიაზე), გამომცემლობა „ინოვაცია“, თბილისი, 2011.
280. ბროშურა სამართლიანი სასამართლოს უფლება, საქართველოს იუსტიციის სასწავლო ცენტრი (2005 წლის 29-30 ოქტომბერს ბაკურიანში ჩატარებული სემინარის ფარგლებში), თბილისი, 2005.
281. კ. კუბლაშვილი, სამართლიანი სასამართლოს ძირითად

- უფლება საქართველოს კონსტიტუციის მიხედვით, გვ. 9-16.
282. დამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს განაჩენთა კრებული, წიგნი მე-4., გამოცემულია დანიის საგარეო საქმეთა სამინისტროს დახმარებით, გამომცემლობა „პეტიტი“, თბილისი, 2009.
283. ია ჩხეიძე, მტკიცებულებათა დასაშვებობის პრობლემა სისხლის სამართლის პროცესში, გამომცემლობა „მერიდიან“, თბილისი, 2010, გვ. 179-193.
284. ი. გაბისონია, პროკურატურის სტატუსი საზღვაგარეთ და საქართველოში, გამომცემლობა „ფავორიტ“, თბილისი, 1999, გვ. 254-271.
285. . შალიკაშვილი, არასრულწლოვანთა განრიდებისა და მედიაციის პროგრამის სისხლისსამართლებრივი, კრიმინოლოგიური და ფსიქოლოგიური ასპექტები, თბილისი, 2013, გვ. 52-56.
286. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო სამართალი, კერძო ნაწილი, ავტორთა კოლექტივი (ლალა ფაფიაშვილის რედაქტორობით), გამომცემლობა „მერიდიან“ თბილისი, 2017.

გამომცემლობა „იურისტების სამყარო“

თბილისი, მ. კოსტავას ქ. №75

ტელ: (+995 032)238 35 99; (+995)557 51 51 34

ვებ-გვერდი: www.law.ge

ელ-ფოსტა: Info@law.ge

www.facebook.com/PublishingWorldofLawyers